

DOĞUM, KADIN SAĞLIĞI VE
HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
TEMELLERİ

Editör
Prof. Dr. Gül ERTEM

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-972-8	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Temelleri	47518
Editör	Baskı ve Cilt
Prof. Dr. Gül ERTEM	Vadi Matbaacılık
ORCID iD: 0000-0002-5853-3980	Bisac Code
Yayın Koordinatörü	MED033000
Yasin DİLMEN	DOI
	10.37609/akya.3201

Kütüphane Kimlik Kartı

Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Temelleri / ed. Gül Ertem.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
804 s. : resim, şekil, tablo. ; 195x275 mm.
Kaynakça ve İndeks var.
ISBN 9786253999728
1. Tıp-- Doğum--Hemşirelik.

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. Akademisyen Kitabevi ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşturmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. Akademisyen Kitabevi ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturmaması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği, kadınların sağlık durumlarına yönelik özel bir uzmanlık alanıdır. Bu alanda çalışan hemşireler, kadınların yaşam boyunca karşılaşılabilecekleri bir dizi sağlık sorununu tanıma, tedavi etme ve önleme konusunda uzmanlaşmışlardır. Kadınların doğurganlık döneminden menopoz dönemine kadar olan süreçte, hem fiziksel hem de psikolojik sağlık ihtiyaçlarına cevap vermek için kadın sağlığı hemşireliği önemli bir role sahiptir.

Bu kitapta, lisans ve lisansüstü programlarında mesleki ders olan "Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ders" içeriğinde yer alan temel konulara yer verilmiştir. Toplamda 36 bölümden oluşan kitap, Doğum Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği alanında çalışan sağlık profesyonelleri, öğrenciler ve ilgilenen herkes için hazırlanmış temel kaynak olarak karşınıza çıkmaktadır. Kitap içeriği holistik bir bakış açısıyla, kadın sağlığı ve hastalıklarıyla ilgili geniş bir yelpazede başlıca kadın üreme sistemi, doğurganlık, gebelik, doğum öncesi hazırlık sınıfları, doğum, menopoz, meme sağlığı, cinsel sağlık ve jinekolojik kanserler gibi konularından oluşmuştur. Aynı zamanda bu kitapta güncel konu ve sayısal veriler ışığında; "Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri", "Türkiye'de ve Dünyada Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı Sorunları", "Kadın Sağlığında Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp" İklim Değişikliğinin Kadın, Fetüs/ Yenidoğan Sağlığına Etkileri ve Kadın Sağlığı Hemşirelerinin Rol ve Sorumlulukları", ve " Afet ve Salgın Dönemlerinde Kadın Sağlığı" bölümlerine yer verilmiştir.

Kitabın oluşumunda değerli zamanını ayıran, emek veren, engin bilgi ve deneyimlerini paylaşan çok değerli hocalarımıza, yazarlarımıza tek tek şükranlarımı sunuyorum. Bu kitabın sizlere ulaşmasında titizlikle çalışan Yasin DİLMEN ve Akademisyen Kitapevi çalışanlarına çok teşekkür ediyorum.

Beni bugünlere getiren, bana yeri geldiğinde hem anne hemde baba olan annem Kader KARACAN'a, sonsuz hoşgörüsü ve desteği ile motive eden canım eşim Erkan Ertem'e, her zaman sevgisi ve desteği ile yanımda olan biricik kızım Ece ERTEM'e çok teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız!

Kitabımızın, Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği alanında, bilgilerinize ve başarılarınıza katkı sağlamasını dilerim. Umarım, içerdiği bilgilerle hemşirelik kariyerinizde ve kadın sağlığına olan katkınızda sizlere yardımcı olur.

Sağlıcakla kalın!

Prof. Dr. Gül ERTEM

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	Kadın Sağlığına Giriş	1
	Gül ERTEM - Sezer ER GÜNERİ	
BÖLÜM 2	Kadın Sağlığını Etkileyen Faktörler, Türkiye’de ve Dünyada Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı Sorunları	19
	Emre YANIKKEREM - Aslı KARAKUŞ SELÇUK	
BÖLÜM 3	Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri	53
	Emre YANIKKEREM - Nicole ESMERAY	
BÖLÜM 4	Kadın Hayatının Evreleri.....	75
	Ahu AKSOY CAN - Duygu VEFİKULUÇAY YILMAZ	
BÖLÜM 5	Üreme Sistemi Anatomisi	97
	Esra ŞAHİNER - İlkay BOZ	
BÖLÜM 6	Kadın Üreme Sistemi Fizyolojisi	113
	Kamile ALTUNTUĞ - Emel EGE	
BÖLÜM 7	Genetik, Genetik Hastalıklar ve Hemşirelik Yaklaşımı.....	135
	Eda ŞAHİN	
BÖLÜM 8	Gebeliğin Oluşumu ve Fetüsün Fizyolojisi	155
	Nilüfer TUĞUT	
BÖLÜM 9	Gebelikte Görülen Fizyolojik-Psikolojik Değişiklikler	173
	Pınar SERÇEKUŞ - Damla AKSU	
BÖLÜM 10	Gebelikte Anne Sağlığının Değerlendirilmesi.....	185
	Yeliz DOĞAN MERİH	
BÖLÜM 11	Gebelikte Fetal Sağlığın Değerlendirilmesi	207
	Gonca BURAN	

BÖLÜM 12	Doğum Öncesi Bakım.....	223
	Merlinda ALUŞ TOKAT - İlkse SARI	
BÖLÜM 13	Prenatal ve Postnatal Dönemde Beslenme.....	253
	Emel TAŞÇI DURAN	
BÖLÜM 14	Gebeliğin Psikososyal ve Kültürel Boyutu	269
	Fatma YILDIRIM - Nuriye BÜYÜKKAYACI DUMAN	
BÖLÜM 15	Riskli Gebelikler.....	281
	Sevda YILDIRIM - Ceren ERÇEVİK - Gülten KOÇ	
BÖLÜM 16	Doğum Eylemi.....	313
	Nursel ALP DAL - Nuray KURT	
BÖLÜM 17	Riskli Doğum Eylemi	339
	Ruveyde AYDIN - Sultan ÖZKAN ŞAT	
BÖLÜM 18	Yenidoğan Fizyolojisi ve Bakımı.....	369
	Sermin DİNÇ - Kafiye EROĞLU	
BÖLÜM 19	Yüksek Riskli Yenidoğan ve Hemşirelik Bakımı	405
	Aslı SİS ÇELİK - Nisa Nur DEMİRTAŞ	
BÖLÜM 20	Postpartum Dönem Fizyolojisi, Değerlendirme ve Hemşirelik Bakımı	431
	Sena KAPLAN - Halime ABAY	
BÖLÜM 21	Anne Sütü ve Emzirme	455
	Ayşe EMİNOV - Gül ERTEM	
BÖLÜM 22	Özel Durumlarda Emzirme.....	485
	Ekin Dila TOPALOĞLU ÖREN	
BÖLÜM 23	Doğum Sonu Dönemde Riskli Durumlar	499
	Gülçin NACAR - Sermin TİMUR TAŞHAN	
BÖLÜM 24	Aile Planlaması ve Kontraseptif Yöntemler	513
	Birnur YEŞİLDAĞ - Zehra GÖLBAŞI	

BÖLÜM 25	İnfertilite Hemşireliği	541
	Oya KAVLAK - Duygu GÜLEÇ ŞATIR	
BÖLÜM 26	Klimakterik Dönem.....	563
	Nevin HOTUN ŞAHİN	
BÖLÜM 27	Üreme Siklus Anomalileri Anormal Uterin Kanamalar.....	577
	Büşra ALTINSOY - Dilek COŞKUNER POTUR	
BÖLÜM 28	Üreme Organlarının Yapısal ve Fonksiyonel Bozuklukları.....	607
	Pelin PALAS KARACA - Sevede AKSU	
BÖLÜM 29	Üreme Sistemi Enfeksiyonları ve Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar.....	625
	Elif KETEN EDİS - Zehra GÖLBAŞI	
BÖLÜM 30	Jinekolojik Tanı Yöntemleri	653
	Kerime Derya BEYDAĞ	
BÖLÜM 31	Benign Huylu Jinekolojik Değişimler ve Tümörler	675
	Fulden ÖZKEÇECİ - Gülten GÜVENÇ	
BÖLÜM 32	Jinekolojik Kanserler	689
	Serap TEKBAŞ - Gül ERTEM	
BÖLÜM 33	Kadın Sağlığında Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp	707
	Emine GERÇEK ÖTER - Belma TOPTAŞ ACAR	
BÖLÜM 34	Cinsel Sağlık ve Etik	723
	Ekin Dila TOPALOĞLU ÖREN	
BÖLÜM 35	İklim Değişikliğinin Kadın, Fetüs/Yenidoğan Sağlığına Etkileri ve Kadın Sağlığı Hemşirelerinin Rol ve Sorumlulukları	755
	Kafiye EROĞLU - Şehma ŞEN	
BÖLÜM 36	Afet ve Salgın Dönemlerinde Kadın Sağlığı.....	775
	Dilek SARP KAYA GÜDER	

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Halime ABAY
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Arş. Gör. Dr. Belma TOPTAŞ ACAR
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik
Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları
Hemşireliği AD.

Damla AKSU
Doktora Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Sağlık
Bilimleri Enstitüsü

Doç. Dr. Sevde AKSU
Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Büşra ALTINSOY
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence
Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Kamile ALTUNTUĞ
Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi
Doğum ve Kadın Hastalıkları AD.

Doç. Dr. Ruveyde AYDIN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Kerime Derya BEYDAĞ
Yalova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü

Arş. Gör. İlkay BOZ
Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik
Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Gonca BURAN
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahu AKSOY CAN
Mersin Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum-
Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Aslı SİS ÇELİK
Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik
Bölümü

Doç. Dr. Nursel ALP DAL
Munzur Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik
Bölümü, Ebelik AD.

Arş. Gör. Nisa Nur DEMİRTAŞ
Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik
Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Sermin DİNÇ
İstanbul Atlas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Nuriye BÜYÜKKAYACI DUMAN
Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve
Kadın Hastalıkları AD.

Prof. Dr. Emel TAŞÇI DURAN
Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Elif KETEN EDİS
Amasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum
ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Emel EGE
Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi
Doğum ve Kadın Hastalıkları AD.

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe EMİNOV
Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Kafiye EROĞLU
İstanbul Atlas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Gül ERTEM
Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik
Bölümü, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Ceren ERÇEVİK
Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum
ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Nicole ESMERAY
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Zehra GÖLBAŞI
Lokman Hekim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Dilek SARP KAYA GÜDER
Yakın Doğu Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum
ve Kadın Sağlığı Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Sezer ER GÜNERİ
Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Gülten GÜVENÇ
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Hemşirelik
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Sena KAPLAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Doç. Dr. Pelin PALAS KARACA
Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik
Bölümü, Ebelik AD.

Prof. Dr. Oya KAVLAK
Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Gülten KOÇ
Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum
ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Nuray KURT
Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik
Bölümü, Ebelik AD.

Doç. Dr. Yeliz DOĞAN MERİH
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Hemşirelik
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Doç. Dr. Gülçin NACAR
İnönü Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik
Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Ekin Dila TOPALOĞLU ÖREN
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Emine GERÇEK ÖTER
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik
Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları
Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Fulden ÖZKEÇECİ
Antalya Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Doç. Dr. Dilek COŞKUNER POTUR
Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. İlksen SARI
İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Aslı KARAKUŞ SELÇUK
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Pınar SERÇEKUŞ
Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü

Doç. Dr. Eda ŞAHİN
Giresun Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Nevin HOTUN ŞAHİN
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Florence
Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Esra ŞAHİNER
Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik
Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Sultan ÖZKAN ŞAT
Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik
Bölümü

Doç. Dr. Duygu GÜLEÇ ŞATIR
Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Şehma ŞEN
İstanbul Atlas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik (İngilizce) Bölümü

Prof. Dr. Sermin TİMUR TAŞHAN
İnönü Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum-
Kadın Sağlığı ve Hastalıkları AD.

Dr. Öğr. Üyesi Serap TEKBAŞ
İzmir Tınaztepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Ebelik Bölümü

Prof. Dr. Merlinda ALUŞ TOKAT
Dokuz Eylül Üniversitesi, Doğum ve Kadın Sağlığı
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Nilüfer TUĞUT
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği
AD.

Prof. Dr. Emre YANIKKEREM
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Birnur YEŞİLDAĞ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Arş. Gör. Dr. Fatma YILDIRIM
Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve
Kadın Hastalıkları AD.

Arş. Gör. Dr. Sevda YILDIRIM
Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum
ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Duygu VEFİKULUÇAY YILMAZ
Mersin Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum-
Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

KADIN SAĞLIĞINA GİRİŞ

Gül ERTEM ¹
Sezer ER GÜNERİ ²

ÖZET

Kadın sağlığı, bireysel sağlığın yanında,özelde eş ve çocuklarının genelde aile ve toplum sağlığının korunması açısından önemlidir. Kadın sağlığını sadece biyolojik ve psikolojik faktörlerle ele almak yeterli değildir. Çünkü kadın, içinde yaşadığı toplumun yaşam tarzı ve kadına verdiği değerden de etkilenmektedir. Dünya genelinde kadınların hala eşit ve nitelikli bakım aldığı söylenemez. Kadınların sağlık haklarının korunması ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve insan haklarının korunması özeldede kadın sağlığının, genelde toplum sağlığının yükseltilmesinde büyük önem taşımaktadır. Hemşireler, bakım verdikleri bireyler ile daha fazla temasta bulunması; birey, aile ve toplumların biyo-psiko-sosyal gereksinimlerini bütüncül ve insancıl yaklaşımla ele alabilmesi açısından, kadın sağlığının korunması ve yükseltilmesine etkin rol oynamaktadır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Kadın sağlığının önemini açıklayabilmeli,
- ▶ Kadın sağlığı hizmetleri tarihçesini açıklayabilmeli,
- ▶ Kadın ve üreme sağlığı ile ilgili kavramları yorumlayabilmeli,
- ▶ Kadın sağlığı ile ilgili sağlık göstergeleri açıklayabilmeli,
- ▶ Kadın sağlığı ile ilgili etik konuları tartışabilmeli,
- ▶ Kadın sağlığı hemşiresinin görev ve sorumluluklarını sayabilmeli,

¹ Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., gul.ertem@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5853-3980

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., sezer.er.guneri@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6097-841X

KAYNAKLAR

1. Akın A, Üner S, Arslan ŞA, Yıldırım N, Aslan D, Erdost T, et al. *Kadının Statüsü ve Sağlığı ile İlgili Gerçekler*. Akın A, editor. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 2008.
2. Altıparmak S. Türkiye'de Ana Sağlığı Düzeyi [Internet]. [cited 2017 Sep 20]. Erişim Adresi: http://halk-sagligi.med.ege.edu.tr/seminerler/2006-07/Ana_sagligi_SA.pdf
3. Alves, C., Jenkins, SM., Rapp, A. (2024). *Early Pregnancy Loss (Spontaneous Abortion)*(16/06/2024 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK560521/> adresinden ulaşılmıştır).
4. Amanak K, Kavlak O. (2013). Etik Boyutu Tartışılan Yardımcı Üreme Teknikleri ve Yasal Düzenlemeler. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2013;29(1):68-75.
5. Arslan Özkan H., Özbek Ş., Bursa AG. (2015). Küreselleşen Sağlık ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. *KASHED*. 2015;152(2):46-57.
6. AWHONN Position Statement (2009). Ethical Decision Making in the Clinical Setting: Nurses' Rights and Responsibilities. *JOGNN*. 2009;38: 741. Doi: 10.1111/j.1552-6909.2009.01077.x
7. AWHONN Position Statement Standardsfor Professional Nursing Practice in theCare of Women, Newborns, and People Across the Life Span, Ninth Edition. *JOGNN*.2023;53(1):E4-40
8. AWHONN Position Statement. Access toHealthCare. *JOGNN*.2017;46(1):114-116.
9. Bakır E. (2020). Etik Kavramı, Tarihsel Süreci, Etik Türleri, Etik Teoriler, Hemşireler İçin Etik Kodlar ve Etik İlkeler. Yıldırım Keskin A. (Ed.) *Hemşirelikte Etik Yaklaşımları* içinde (s.1-12). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
10. Başara BB., Çağlar İS, Aygün A., Özdemir TA., Kulali B. *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2022*.(16/06/2024 tarihinde <https://dosyab.saglik.gov.tr/Eklenti/48054/0/siy-202205042024pdf.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
11. Baştarcan Ç, Oskay Ü. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi: Sistematiik İnceleme. *Sağlık ve Toplum*, 2002;32(3):48-57.
12. Cirban Ekrem E, Kahveci M, Kavlak O. Kadın Sağlığı Hemşirelerinin, Hemşirelik Bakımındaki Etik Tutumlarının, Malpraktise Eğilimlerinin ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *YOBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*,2023;4(2):124-135.
13. Dönmez A. "Yerel Yönetimler Bağlamında Kadın ve Üreme Sağlığı" TAPV 2023 Erişim adresi: <https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/Yerel-Yonetimler-Baglaminda-Kadin-ve-Ureme-Sagligi.pdf>)
14. Ege E, Pasinlioğlu T. (2000). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliğinde Etik. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1):44-50.
15. Ereş F. Türkiye'de kadının statüsü ve yansımaları. 2006 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 2006, (19), 40-52
16. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK. Ankara: Türkiye.
17. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye. 2014. 161 p
18. Karabulutlu Ö, Akdemir G. 15-49 Yaş Grubundaki Kadınların Doğum Öncesi Bakım Alma Sıklığı ve Etkileyen Faktörleri Belirleme, Verilen Hizmetin Uygunluğunu Değerlendirme. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*,2021;24(4): 520-530. Doi: 10.17049/ataunihem.767194.
19. Karacan E, Gökçe S. "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadın Sağlığı", Sosyal Politika Ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi, Aralık 2020; cilt 01, sayı 1: 39-59.
20. Karadeniz H, Can Gürkan Ö. Women's health nursing in traditional and complementary medicine practices. *J Educ Res Nurs*. 2022;19(4):472-477.
21. Karakurt Ş, Kabalcıoğlu Bucak F. Türkiye'de ve Dünyada Kadın Sağlığı Hemşireliği. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*.2021;6(13):46-51.
22. Kılınç AS, Çatak B, Sütlü S, Akın A. Dünyada ve Türkiye'de Kadın Sağlığının Durumu. *Sağlık ve Toplum Derg*. 2012;2:3-10
23. Kılınç SA, Çatak B, Sütlü S, Akın A. Dünyada ve Türkiye'de Kadın Sağlığının Durumu. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 2012, s 1-5.
24. Kızılkaya Beji N., Partovi Meran HE. (2016). Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliğine Giriş. Kızılkaya Beji N. (Ed.). *Kadın Sağlığı ve Hastalıkları* içinde (s.5-48). İstanbul:Nobel Tıp Kitabevleri.
25. Kurttaş Çağlar M.Kadınlar Hasta Olur, Erkekler Ölür: Sağlıkta Cinsiyet Temelli Farklılıkların Sosyolojik Analizi". *Sosyolojik Bağlam Dergisi*.2024;01-26. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.1.1>
26. McFarlane I. (2022). *State of World Population 2022. SeeingtheUnseen*.(15/06/2024 tarihinde https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/EN_SWP22%20report_0.pdfadresinden ulaşılmıştır).
27. OECD (2023). *Employment/populationratio, bysexandagegroup*. (15/06/2024 tarihinde <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54742>adresinden ulaşılmıştır).
28. Resmi Gazete (1983). *Nüfus Planlaması Hakkında Kanun*.(15/06/2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2827.pdf>adresinden ulaşılmıştır).
29. Resmi Gazete (2004). *Türk Ceza Kanunu.Resmî Gazete Tarihi: 12.10.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25611*. (15/06/2024 tarihinde [resmigazete.gov.tr](https://www.resmigazete.gov.tr) adresinden ulaşılmıştır).

30. Resmi Gazete (2011). Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Sayı:27910. *Resmî Gazete Tarihi: 12.10.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25611*(15/06/2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm> adresinden ulaşılmıştır).
31. *Resmî Gazete (2014). Üremeye yardımcı tedavi uygulamaları ve üremeye yardımcı tedavi merkezleri hakkında yönetmelik. Resmî Gazete Tarihi: 30.09.2014 Resmî Gazete Sayısı: 29135* (15/06/2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20085&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>adresinden ulaşılmıştır).
32. Sabancılar Eren S. Toplumsal Cinsiyet, Kadın Bedeni Ve Kürtaj Hakkı Üzerine Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*.2021;3(2):89-101.
33. Sayar T, Kılıç Öztürk Y. Türkiye’de Uygulanan Kürtajda Eşin Rızasını Alma Zorunluluğu ve Amerikan Yargısından Bir Örnek: Planned Parenthood of Southeastern v. Casey Kararı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.2018;20(1):321-349
34. Soysal G, Özcan C, & Akın A. Dünyada ve Türkiye’de kadın, anne ve çocuk sağlığının güncel durumu. *Sağlık ve Toplum*.2022;32(1):3-13.
35. Şimşek S. “Türkiye’de Kadın Sağlığı Sorunları Ve Etkileyen Faktörler” *The Journal of World WomenStudies* 2022; 7(1):37-44.
36. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (2018b). *Doğum Sonu Bakım Yönetim Rehberi*. (15/06/2024 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kadin-ve-ureme-sagligi-db/Rehberler/dogum_sonu_bakim_2020.pdfadresinden ulaşılmıştır).
37. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Müdürlüğü (2018). *Doğum Öncesi Bakım Yönetim Rehberi*.(15/06/2024 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Rehberler/dogum_onesi_bakim_08-01-2019_1.pdfadresinden ulaşılmıştır).
38. Taşkın L, Kukul K. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliğine giriş. Editör. Lale Taşkın. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği. Genişletilmiş XIII. Baskı. Ankara, 2016; 1-19.
39. Türk Hemşireler Derneği (THD) (2009).) *Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar*.(15/06/2024 tarihinde <https://www.thder.org.tr/uploads/files/hemsire-brosur.pdf>adresinden ulaşılmıştır).
40. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). *Dünya Nüfus Günü, 2020*. (15/06/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2020-33707>adresinden ulaşılmıştır).
41. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2022). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*.(15/06/2024 tarihinde https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri_2021.pdfadresinden ulaşılmıştır).
42. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024). *Doğum İstatistikleri, 2023*.(15/06/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>
43. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024). *İstatistiklerle Kadın, 2023*.(15/06/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675>adresinden ulaşılmıştır).
44. UNICEF (2023). *Maternal Mortality*.(15/06/2024 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/maternal-health/maternal-mortality/>adresinden ulaşılmıştır).
45. UNICEF (2024). *AntenatalCare*.(15/06/2024 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/maternal-health/antenatal-care/>adresinden ulaşılmıştır).
46. United Nations (2022). *World Family Planning 2022*. (15/06/2024 tarihinde https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/files/documents/2023/Feb/undesa_pd_2022_world-family-planning.pdf adresinden ulaşılmıştır).
47. WHO (2016). *WHO recommendations on antenatal-carefor a positivepregnancyexperience*.(15/06/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/250796/9789241549912-eng.pdf?sequence=1>adresinden ulaşılmıştır).
48. Who (2022). *WHO recommendations on maternalandnewborncarefor a positive postnatal experience* .(15/06/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/352658/9789240045989-eng.pdf?sequence=1>adresinden ulaşılmıştır).
49. WHO (2023). *1 in 6 People globally affected by infertility: WHO*. (15/06/2024 tarihinde <https://www.who.int/news/item/04-04-2023-1-in-6-people-globally-affected-by-infertility#:~:text=Large%20numbers%20of%20people%20are,care%20for%20those%20in%20need>adresinden ulaşılmıştır).
50. WHO (2023b). *Family planning/contraception methods*. (15/06/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/family-planning-contraception>
51. WHO (2024). *MaternalMortality*.(15/06/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality> adresinden ulaşılmıştır).
52. WHO (2024b). *Abortion*. (15/06/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abortion>adresinden ulaşılmıştır).
53. World Bank (2020). *Pregnant Women Receiving Prenatal Care*. (15/06/2024 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SH.STA.ANVC.ZS?end=2021&skipRedirection=true&start=1984&view=c-hart>adresinden ulaşılmıştır).
54. World Bank (2023). *Fertility rate, total (birthsperwoman)*.(15/06/2024 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>adresinden ulaşılmıştır).
55. Yıldırım Keskin A. (2020). Hastane Ortamında Etik Yaklaşımlar, Hasta Hakları ve Etik İkiemler. Yıldırım Keskin A. (Ed.) *Hemşirelikte Etik Yaklaşımlar*.İçinde (s.13-22). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
56. Yücesoy H., Yıldırım F., Şahin E. (2021). İnfertilitenin kültürel, ekonomik, psikososyal ve cinsel yönüne güncel bir bakış: Temel hemşirelik yaklaşımları. *Androl Bul* 2021;23:256–263 <https://doi.org/10.24898/tandro.2021.97360>.

KADIN SAĞLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER, TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA YAŞAM DÖNEMLERİNE GÖRE KADIN SAĞLIĞI SORUNLARI

Emre YANIKKEREM¹
Aslı KARAKUŞ SELÇUK²

ÖZET

Fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan tam bir iyilik hali olarak tanımlanan kadın sağlığı ataerkil toplum yapısı, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, küreselleşme ve göç, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların eğitimi, çalışma durumu, yoksulluğu, sosyal destek sistemi ve sağlık okuryazarlığı, eş şiddeti, erken yaşta evlilikler, kadınların doğurganlık özellikleri gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Yaşam dönemlerine göre kadınlar birçok sağlık sorunu yaşamaktadır. Cinsiyet seçimi, kadın sünneti, cinsel istismar ve taciz, enfeksiyonlar, bağışıklamada yetersizlik, yetersiz emzirme ve malnütrisyon fetal dönem ve çocukluk döneminde, erken yaşta evlilik, adölesan gebelik, sağlıksız düşük, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, sigara, alkol ve madde kullanımı, şiddet, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve baskı, cinsel taciz, istismar, ruhsal sorunlar, intihar ve obezite ergenlik/adölesan döneminde yaşanan temel sorunlardır. Erişkinlik/cinsel olgunluk döneminde gebelik, doğum ve doğum sonrasına ilişkin problemler, anne ölümleri, istenmeyen gebelik, isteyerek düşük, infertilite, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, kadına yönelik şiddet, kanserler, cinsel taciz, istismar, alkol, sigara, madde kullanımı ve beslenme sorunları yaşanmaktadır. Klimakterik dönemde vazomotor semptomlar, cinsel sorunlar, inkontinans, pelvik organ prolapsusları, postmenopozal kanamalar, kardiyovasküler hastalıklar, psikolojik sorunlar, osteoporoz, kanser ve obezite yaşanırken, kardiyovasküler hastalıklar, kanser, diyabet, obezite, osteoporoz, inkontinans, artrit, istismar, nörolojik ve psikolojik problemler yaşlılık döneminde görülen temel sorunlardır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Kadın sağlığının önemini açıklayabilme,
- ▶ Kadın sağlığını etkileyen faktörleri tanımlayabilme,
- ▶ Türkiye'de ve Dünya'da yaşam dönemlerine göre kadın sağlığı sorunlarını anlatabilme,

¹ Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., emrenurse@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-8909-3597

² Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., akarokus_ksk@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-1603-4259

KAYNAKLAR

1. Şimşek S. Türkiye'de Kadın sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler. *World Women Studies Journal*; 2022;7(1):37-44. doi:10.5281/zenodo.7459850
2. Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları 2023. (01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuculari-2023-49684&dil=1> adresinden ulaşılmıştır).
3. Taşkın L. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2023.
4. Beji NK. Hemşire ve ebelere yönelik kadın sağlığı ve hastalıkları. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2022.
5. Nazik E. Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2022.
6. Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2021. (01/04/2024 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,84930/saglik-istatistikleri-yilliklari.html> adresinden ulaşılmıştır).
7. Sağlık İstatistikleri Yıllığı Haber Bülteni 2022. (01/04/2024 tarihinde https://sbsgm.saglik.gov.tr/Ek-lenti/46511/0/haber-bulteni-2022-v7pdf.pdf?_tag1=3F-123016BE50268AF4A10917870BF5962AC79ECF adresinden ulaşılmıştır).
8. Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle kadın 2022. (01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668> adresinden ulaşılmıştır).
9. Cetişli NE. Kadın sağlığı sorunları ve bilimsel araştırma alanları. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 2021;6(2): 3-6.
10. Beji NK, Kaya G, Savaşer, S. Ülkemizde kadın sağlığının öncelikli sorunları. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi; 2021; 4(1): 105-112. doi: 10.38108/ouhcd.830833
11. Human Development Report, 2021/2022, (01/04/2024 tarihinde <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-insani-gelisme-raporu> adresinden ulaşılmıştır).
12. Global Gender Gap Report 2023, (01/04/2024 tarihinde <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2193> adresinden ulaşılmıştır).
13. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri Raporu 2008, (01/04/2024 tarihinde <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3667-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi-sorunlar-ocelikler-ve-cozum-onerileri> adresinden ulaşılmıştır).
14. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2023, Türkiye'de Kadın. (01/04/2024 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/97652/tu-rkiye-de-kadin_20220214.pdf adresinden ulaşılmıştır).
15. Başar F. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Kadın sağlığına etkisi. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 2017;(3):131-137.
16. Eryılmaz, S. Toplumsal cinsiyet rolü ve kadın sağlığı. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 2020;1(1): 5-13.
17. Türkiye İstatistik Kurumu, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2023, (01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosul-lari-Istatistikleri-2023-53713> adresinden ulaşılmıştır).
18. Şener Y, Başer M. Küreselleşme ve yoksulluğun kadın sağlığı üzerine etkileri. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 2019; 6(2): 6-10.
19. Multidimensional Poverty Index 2022, (01/04/2024 tarihinde <https://www.undp.org/turkiye/press-releases/pro-filing-poverty-beyond-income-shows-where-have-big-gest-impact-world-crisis> adresinden ulaşılmıştır).
20. Kocabacak S. Kadın yoksulluğu ve kadın sağlığı üzerine yansımaları. Sosyal Güvence; 2014; (6): 135-161.
21. Özurmaz S, Aksu H. Çalışma durumunun kadın sağlığına etkileri. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi; 2017; 26(2): 153-162. doi: 10.17827/akt.280535
22. World Migration Report. Migration and migrants: a global overview; 2022, (01/04/2024 tarihinde <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> adresinden ulaşılmıştır).
23. Refugees Association. Number of Syrians in Turkey in 2023, (01/04/2024 tarihinde <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden ulaşılmıştır).
24. Ekşioğlu A, Yücel U, Türkoğlu Ö. Göç ve kadın sağlığı hizmetleri. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 2021; 5(2): 361-370. doi: 10.46237/amusbfd.775726
25. Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021, (01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirma-si-2021-45813> adresinden ulaşılmıştır).
26. Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2023, (01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-Istatistikleri-2023-53707> adresinden ulaşılmıştır).
27. Türkiye İstatistik Kurumu, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2022, (01/04/2024 tarihinde https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri.pdf adresinden ulaşılmıştır).
28. Özcan H, Uzun S. Aile içi şiddetin kadın sağlığı üzerindeki etkileri. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 2023; 7(1): 25-37. doi: 10.46237/amusbfd.1057070
29. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018, (01/04/2024 tarihinde https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_tnsa_analiz_ve_rapor-56 adresinden ulaşılmıştır).
30. Can Z, Şahin S. Kadın sağlığında obezite. *Journal of Human Rhythm*; 2018; 4(2): 98-103.
31. Soysal G, Özcan C, Akın A. Dünyada ve Türkiye'de kadın, anne ve çocuk sağlığının güncel durumu. *Sağlık ve Toplum Dergisi*; 2022; 32(1): 3-13.
32. Zeren F, Gürsoy E. Erken evliliklere neden olan faktörler, tutum ve kadın sağlığı üzerine etkisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*; 2020; 12(1): 124-132. doi: 10.5336/nurses.2019-70358
33. Başlı M, Bilgiç D. Maternal ve fetal sağlığın geliştirilmesinde prekonsepsiyonel bakım: Güncel literatür incelemesi. *International Social Sciences Studies Journal*; 2021; 7(77):350-366. Doi: 10.26449/sss.2970
34. A Aksoy, D Vefikuluçay Yılmaz. Toplum sağlığını arttırmada yeni bir hizmet modeli: Prekonsepsiyonel bakım ve hemşirenin rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*; 2019;16(1): 60-67. doi: 10.5222/HEAD.2019.060
35. World Health Organization, Statement on Caesarean Sec-

- tion Rates 2021, (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/who-statement-on-caesarean-section-rates-frequently-asked-questions> adresinden ulaşılmıştır).
36. World Health Organization, Robson Classification: Implementation Manual 2017, (01/04/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/259512/9789241513197-tur.pdf?ua=1> adresinden ulaşılmıştır).
 37. World Health Organization, Maternal mortality 2023, (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality>).
 38. World Health Organization, Health Literacy(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/ninth-global-conference/health-literacy> adresinden ulaşılmıştır).
 39. Dağlar ÖŞ, Oskay Ü. Sağlık okuryazarlığının kadın sağlığı üzerine etkileri: bir sistematik derleme. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 2022; 7(3): 585-595.
 40. KhandehrooM, Tavakoly Sany SB, OakleyD, PeymanN. Health literacy intervention and quality of life in menopausal women: a randomized controlled trial. International Journal of Health Promotion and Education; 2022;60(2): 114-126. doi: 10.1080/14635240.2020.1762502
 41. Global Status of Women-Statistics & Facts 2024, (01/04/2024 tarihinde <https://www.statista.com/topics/1269/women/#topicOverview>adresinden ulaşılmıştır).
 42. BitmezMN. İnsan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında Türkiye'de kadına yönelik sosyal politikalar. Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi;2019; 4: 53-80.
 43. Çakır B, Çevik, C. Küreselleşme, göç ve kadın sağlığı. Humanistic Perspective; 2021; 3(1): 225-243. doi: 10.47793/hp.856206
 44. Bilgin ŞB, Erbay DP. (2017). Kadına yönelik şiddet ve yaşam kalitesi. Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi; 2017; 18(3): 203-210.
 45. AmanpourA, Ertale, YıldızSN, Çelik F. Gebelik ve emzirme döneminde yakın eş şiddetinin maternal/fetal sağlığa ve beslenmeye etkileri. Beslenme ve Diyet Dergisi; 2020;48(3):111-118. doi: 10.33076/2020.BDD.1399
 46. Şimşek HN, Demirci H, Bolsoy N. Sosyal destek sistemleri ve ebelik. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi; 2018; 8(2): 97-103.
 47. ObeaguEI, BunuUO. Factors that influence unmet need for family planning. International Journal of Current Research in Biology and Medicine, 2023; 8(1): 23-27. doi: 10.22192/ijcbrm.2023.08.01.004
 48. AlemuAA, BitewMS, ZelekeLB et al. Knowledge of pre-conception care and its association with family planning utilization among women in Ethiopia: meta-analysis. Scientific Reports; 2021;11(1): 10909. doi: 10.1038/s41598-021-89819-8.
 49. Metin HT.Prenatal döneme ilişkin güncel kanıt dayalı uygulamalar ve hemşirelik yaklaşımı. IV. Uluslararası Farklı Boyutlarıyla Sağlık Konferansı Bildiriler Kitabı: IV, Holistence Publications, 55-74.
 50. Atar S, Şahinoğlu S.Tıbbi olmayan cinsiyet seçimi: yeni teknolojiler–teknolojik gelişmeler ve etik tartışmalar. Türkiye Biyoetik Dergisi; 2023; 10(2): 26-36.
 51. 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun. 27.05.1983 Tarihli ve 18059 Sayılı Resmî Gazete,(01/04/2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2827&MevzuatTur=1&MevzuatTerip=5>adresinden ulaşılmıştır).
 52. World Health Organization, Preventing gender-biased sex selection: an interagency statement OHCHR, UNFPA, UNICEF, UN Women and WHO, 2011(01/04/2024 tarihinde https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/44577/9789241501460_eng.pdf?sequence=1adresinden ulaşılmıştır).
 53. World Health Organization, Female genital mutilation, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>adresinden ulaşılmıştır).
 54. World Health Organization, Infant and young child feeding, 2023(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infant-and-young-child-feeding> adresinden ulaşılmıştır).
 55. World Health Organization, Breastfeeding, 2023 (01/04/2024 tarihinde https://www.who.int/health-topics/breastfeeding#tab=tab_2 adresinden ulaşılmıştır).
 56. World Health Organization, Immunization coverage, 2023(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/immunization-coverage> adresinden ulaşılmıştır).
 57. World Health Organization, Pneumonia in children, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/pneumonia> adresinden ulaşılmıştır).
 58. World Health Organization, (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malaria> adresinden ulaşılmıştır).
 59. World Health Organization, Diarrhoeal disease, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/diarrhoeal-disease> adresinden ulaşılmıştır).
 60. World Health Organization, Sepsis, 2023 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sepsis> adresinden ulaşılmıştır).
 61. Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Sağlık Araştırması, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747> adresinden ulaşılmıştır).
 62. Centers for Disease Control and Prevention, Preventing Child Sexual Abuse, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/violenceprevention/childsexualabuse/fastfact.html> adresinden ulaşılmıştır).
 63. Türkiye İstatistik Kurumu, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2022(01/04/2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvencilik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2022-49662> adresinden ulaşılmıştır).
 64. World Health Organization, Child mortality and causes of death, 2020 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/topic-details/GHO/child-mortality-and-causes-of-death> adresinden ulaşılmıştır).
 65. United Nations Children's Fund, Child marriage, (01/04/2024 tarihinde <https://www.unicef.org/protection/child-marriage> adresinden ulaşılmıştır).
 66. World Health Organization, Child marriages, 2013 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news/>

- item/07-03-2013-child-marriages-39-000-every-day-more-than-140-million-girls-will-marry-between-2011-and-2020 adresinden ulaşılmıştır).
67. World Health Organization, Adolescent pregnancy, 2023 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-pregnancy> adresinden ulaşılmıştır).
 68. Centers for Disease Control and Prevention, Sexually Transmitted Infections, 2021 (01/04/2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/std/statistics/prevalence-2020-at-a-glance.htm> adresinden ulaşılmıştır).
 69. Centers for Disease Control and Prevention, Sexually Transmitted Diseases, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/std/life-stages-populations/stdfact-temps.htm> adresinden ulaşılmıştır).
 70. TC Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar ve Erken Uyarı Dairesi Başkanlığı, İstatistikler, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/dokumanlar-bulasicihastalıklar.html> adresinden ulaşılmıştır).
 71. BekmezciE, MeramHE. Adölesan cinselliği: Uluslararası ve ulusal durum. Androloji Bülteni; 2020; 22(4): 244-248. doi: 10.24898/tandro.2020.35492
 72. World Health Organization, Global status report on alcohol and health 2018 (01/04/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?sequence=1> adresinden ulaşılmıştır).
 73. World Drug Report, 2020 (01/04/2024 tarihinde https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_Booklet_2.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 74. World Health Organization, WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2030, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/375711/9789240088283-eng.pdf?sequence=1> adresinden ulaşılmıştır).
 75. TC İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye'de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması, 2018 (01/04/2024 tarihinde <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/T%C3%9CRK%C4%B0YE%2E%80%99DE%20GENEL%20N%C3%9CFUSTA%20T%C3%9CCT%C3%9CN%20ALKOL%20VE%20MADDE%20KULLANIMINA%20Y%C3%96NEL%20TUTUM%20VE%20DAVRANI%C5%9E%20ARA%C5%9ETIRMASI.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
 76. World Health Organization, Violence against women prevalence estimates, 2018(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256> adresinden ulaşılmıştır).
 77. World Health Organization, Youth violence, 2023(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence> adresinden ulaşılmıştır).
 78. World Health Organization, Mental health of adolescents, 2021 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health> adresinden ulaşılmıştır).
 79. Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Çocuk Araştırması, 2022 (01/04/2024 tarihinde https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_cocuk_arastirmasi.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 80. World Health Organization, Obesity and overweight, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> adresinden ulaşılmıştır).
 81. World Health Organization, Obesity in children and adolescents, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://data.who.int/indicators/i/EF93DDB> adresinden ulaşılmıştır).
 82. World Health Organization, Sexually transmitted infections, 2023 (01/04/2024 tarihinde [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis)) adresinden ulaşılmıştır).
 83. World Health Organization, Violence against women, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> adresinden ulaşılmıştır).
 84. World Health Organization, Alcohol, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/alcohol> adresinden ulaşılmıştır).
 85. World Health Organization, Tobacco, 2023 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco> adresinden ulaşılmıştır).
 86. World Health Organization, Malnutrition, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malnutrition> adresinden ulaşılmıştır).
 87. TC Sağlık Bakanlığı, Türkiye Anne Ölümleri Raporu, 2021 (01/04/2024 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Raporlar/Turkiye_Anne_Olumleri_Raporu_2015-2019.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 88. World Health Organization, Infertility, 2023 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility> adresinden ulaşılmıştır).
 89. World Health Organization, Infertility prevalence estimates, 2023 (01/04/2024 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/366700/9789240068315-eng.pdf?sequence=1> adresinden ulaşılmıştır).
 90. World Health Organization, Breast cancer, 2024(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/breast-cancer> adresinden ulaşılmıştır).
 91. World Health Organization, Cancer factsheets, 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://gco.iarc.fr/today/en/fact-sheets-cancers> adresinden ulaşılmıştır).
 92. World Health Organization, Cervicalcancer, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cervical-cancer> adresinden ulaşılmıştır).
 93. TCSağlık Bakanlığı, Türkiye Kanser İstatistikleri, 2018 (01/04/2024 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanser-db/Dokumanlar/Istatistikler/Kanser_Rapor_2018.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 94. World Health Organization, Abortion, 2021 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abortion> adresinden ulaşılmıştır).
 95. TC Sağlık Bakanlığı, Türkiye Kalp ve Damar Hastalıkları Önleme ve Kontrol Programı Eylem Planı (2021-2026), 2021 (01/04/2024 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kronik-hastalıklar-ve-yasli-sagligi-db/Dokumanlar/Kitaplar/KalpDamarEylemPlanı_2021-2026.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 96. TC Sağlık Bakanlığı, Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştır-

- ması “Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri Prevalansı, 2017 (01/04/2024 tarihinde <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kronik-hastaliklar-ve-yasli-sagligi-db/Dokumanlar/Raporlar/turkey-risk-factors-tur-STEPS-2017.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
97. World Health Organization, Cardiovascular diseases, 2021(01/04/2024 tarihinde [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-\(cvds\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-(cvds)) adresinden ulaşılmıştır).
98. World Heart Federation, Women and cardiovascular diseases, (01/04/2024 tarihinde <https://world-heart-federation.org/what-we-do/women-cvd/> adresinden ulaşılmıştır).
99. World Health Organization, Diabetes, 2023 (01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/diabetes> adresinden ulaşılmıştır).
100. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Toplum İçin Bilgilendirme Dizisi (2022/2023-15), 2022 (01/04/2024 tarihinde <https://halksagligi.hacettepe.edu.tr/duyurular/halkayonelik/diyabet2022.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
101. World Health Organization, Body mass index among adults, 2022(01/04/2024 tarihinde https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/topic-details/GHO/body-mass-index?introPage=intro_3.html adresinden ulaşılmıştır).
102. International Osteoporosis Foundation, Epidemiology of osteoporosis and fragility fractures, 2024 (01/04/2024 tarihinde <https://www.osteoporosis.foundation/facts-statistics/epidemiology-of-osteoporosis-and-fragility-fractures> adresinden ulaşılmıştır).
103. International Osteoporosis Foundation, Türkiye’de kırıkları önlemek için çözümler, 2023 (01/04/2024 tarihinde https://www.osteoporosis.foundation/sites/iosbonehealth/files/2023-09/2023_country_profile_turkey_turkish_final.pdf adresinden ulaşılmıştır).
104. World Health Organization, Mental health of older adults, 2023(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-of-older-adults>adresinden ulaşılmıştır).
105. TC Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2022 (01/04/2024 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/102557/eyhgm_istatistik_bulteni_subat_2022.pdf adresinden ulaşılmıştır).
106. World Health Organization, Dementia, 2023(01/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia> adresinden ulaşılmıştır).
107. Erol S. Yaşlı kadın sağlığı. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 2021; 73-86. doi: 10.48124/husagbilder.806261
108. United Nations, World Population Ageing 2017 highlights. (01/04/2024 tarihinde https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Highlights.pdf adresinden ulaşılmıştır).
109. Malenfant JH, Batsis JA. Obesity in the geriatric population - a global health perspective. Journal of Global Health Reports; 2019;3:e2019045. doi: 10.29392/jogh-r.3.e2019045.
110. Kokanalı D, Üstün YE. Yaşlı kadınlarda üreme sağlığı. Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi; 2019; 16(2): 97-100.

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN KADIN SAĞLIĞINA ETKİLERİ

Emre YANIKKEREM¹
Nicole ESMERAY²

ÖZET

Toplumsal cinsiyet kavramı cinsel kimlik, cinsel yönelim ve cinsellik gibi kavramları içerisinde barındırmakta ve toplumsallaşarak elde ettiğimiz cinsiyeti açıklamaktadır. Dünyada ve ülkemizde şiddetin birbirinden farklı biçimleri bulunmakta ve genellikle fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik/duygusal olarak sınıflandırılmaktadır. Son yıllarda siber şiddet, mobbing, ısrarlı takip gibi farklı şiddet türleri de sınıflandırmaya dahil edilmeye başlanmıştır. Kadına yönelik şiddet nedenleri incelendiğinde eğitim hayatında başarısız olma, öfke kontrolünü sağlayamama, özgüven eksiklikleri, aile içi iletişimin olumsuz olması, aşırı baskıcı şiddet uygulayan ailede yetişme, kadını kontrol etme, kadın üzerinde hakimiyet kurma, şiddete tanık olma ya da şiddeti yaşama, nesiller arası şiddetin aktarımı, alkol ve madde bağımlılığı sayılabilir.

Kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet nedeniyle fiziksel (kırıklar, yaralanmalar, yanıklar, morluklar vb.), duygusal/psikolojik (bağırarak, hakaret etmek, tehdit etmek, korkutmak vb.) birçok sorun yaşamakla birlikte kadın sünneti, istenmeyen gebelikler ve komplikasyonları, bekaret denetimi, tecavüz, cinsel istismar gibi üreme sağlığı sorunları yaşamakta ve sağlık hizmetlerinden yararlanamamaktadır.

Şiddet mağdurları ile karşılaşma ihtimali yüksek olan hemşireler kadına bakım sunan birçok alanda çalışmaları nedeniyle bu kadınların belirlenmesi ve yardım almasında kilit role sahiptir. Şiddete maruz kalan kadının gizliliğini ve haklarını göz önünde bulundurarak duygusal, fiziksel, güvenlik ve gereksinim duyduğu konularda kadını desteklemek hemşirenin temel görevleri arasındadır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Toplumsal cinsiyet ile ilişkili kavramları tanımlayabilmesi,
- ▶ Toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliğine yönelik endeksleri açıklayabilmesi,
- ▶ Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşam dönemlerine göre kadın sağlığına etkilerini açıklayabilmesi,
- ▶ Kadına yönelik şiddet kavramı ve türlerini tanımlayabilmesi,
- ▶ Kadına yönelik şiddet ile ilişkili kavramları tanımlayabilmesi,
- ▶ Kadına yönelik şiddetin kadın sağlığına etkilerini açıklayabilmesi,
- ▶ Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddette hemşirenin rol ve sorumluluklarını açıklayabilmesi,
- ▶ Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konusunda yapılan uluslararası ve ulusal düzenlemeleri bilmesi,

¹ Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD, emrenurse@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-8909-3597

² Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD, nicolepiro131@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-7355-6278

KAYNAKLAR

- Aktay M. İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*; 2020; 1(2): 169-184.
- Bana PE, Dayıoğlu N, Turan C. Toplumsal cinsiyet algısının kümeleme analiziyle değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*; 2023; 26(49): 241-257.
- Bardakçı Ş, Oğlak S. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi ve Türkiye. *Toplumsal Politika Dergisi*; 2022; 3(1): 71-90.
- Barr E, Popkin R, Roodzant E, Jaworski B, Temkin SM. Gender as a social and structural variable: researchers perspectives from the National Institutes of Health (NIH). *Translational Behavioral Medicine*; 2024; 14(1): 13-22.
- Başar D, Sakallı N. Israrlı takip: Tanımı ve sosyal psikolojik değişkenler ile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*; 2021; 24(47): 22-36.
- Başar F, Demirci N. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*; 2015; 2(1): 41-52.
- Başar F. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Kadın sağlığına etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2017; (3): 131-137.
- Baştarcan Ç, Oskay Ü. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığına etkisi: Sistematik inceleme. *Sağlık ve Toplum*; 2022; 32(3): 48-57.
- Birleşmiş Milletler, Türkiye, 2024. (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 2022-2023 raporu). (15.03.2024 tarihinde <https://turkiye.un.org/tr/245419-yeni-un-women-raporuna-g%C3%B6re-kad%C4%B1nlar%C4%B1n-g%C3%BC%C3%A7lenmesi-i%C3%A7in-y%C4%B1lda-ek-360-milyar-dolar-ihitiya%C3%A7-adresinden-ulaşılıştır>).
- Bozkurt ÖD, Daşkan Z. (2016). Gebelikte eş şiddeti: Risk faktörleri, sağlık sonuçları ve tarama araçları. *Türkiye Klinikleri Journals Obstetric Womens Healthand Diseases Nursing-Special Topics*; 2016; 2(2): 15-22.
- Cecchi R, Sassani M, Agugiaro G, Caroppo E, De Lellis P, Sannella A, Mazza M, Ikeda T, Kondo T, Masotti V. A medico-legal definition of femicide. *Legal Medicine*; 2022; 59: 102101.
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği. Toplumsal Cinsiyet Kavramları, 2024. (12.03.2024 tarihinde [https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kokdener/142391/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf](https://cinselsiddetlemucadele.org/2019/06/20/toplumsal-cinsiyet-kavramlari-2/#:~:text=Toplumsal%20Cinsiyet%20Nedir%3F,normlar%C4%B1n%C4%B1%20ifade%20etmek%20i%C3%A7in%20kullan%C4%B1l%C4%B1r adresinden ulaşılıştır)
Çalışkan H, Çevik Eİ. Kadına yönelik şiddetin belirleyicileri: Türkiye örneği. <i>Balkan Sosyal Bilimler Dergisi</i>; 2018; 7(14): 218-233.
Dalkılıç RA. Kadına yönelik şiddetle mücadele: kamu politikası süreç analizi. <i>Reflektif Journal of Social Sciences</i>; 2021; 2(1): 61-82.
Duman NB, Büyükgöneç L, Güngör T, Yılmazel G, Topuz Ş, Koçak DY. Sağlık çalışanlarının kadına yönelik şiddet algılayışı ve etkileyen faktörler. <i>Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi</i>; 2016; 13(4): 154-159.
Eads A, Tach L, Griffin L. Intra-household financial inequality, gender quality, and marital dissolution. <i>Journal of Family and Economic Issues</i>; 2023; 44(2): 373-393.
Ecevit Y. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları 2021. (04.04.2024 tarihinde <a href=))
- EqualMeasures 2030. 2022 SDG Gender Index Country Profiles. (02.03.2024 tarihinde <https://www.equalmeasures2030.org/country-profiles/> adresinden ulaşılıştır)
- Ercan F, Afyonoğlu MF. Exploring the experiences of migration, violence, and homelessness of conditional refugee women in a non-governmental shelter. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*; 2023; (50): 165-180.
- Erden G, Akdur S. Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın cinayetleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*; 2018; 2(3): 128-139.
- Ergöl Ş, Güneş A. Sosyal medyada kadına karşı işlenen suç: Şiddet. *MEYAD Akademi*; 2023; 4(2): 195-212.
- Erikli S. Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; 2020; 2(1): 39-60.
- Eryılmaz S. Toplumsal cinsiyet rolü ve kadın sağlığı. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2020; 1(1): 5-13.
- Garcia-Vergara E, Almeda N, MartínRíos B, Becerra-Alonso D, Fernández-Navarro F. A comprehensive analysis of factors associated with intimate partner femicide: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*; 2022; 19(12): 7336.
- Gardner MJ, Thomas HJ, Erskine HE. The association between five forms of child maltreatment and depressive and anxiety disorders: A systematic review and meta analysis. *Child Abuse Neglect*; 2019; 96: 104082.
- Goldberg X, Espelt C, Porta-Casteràs D, Palao D, Nadal R, Armario A. Non-communicable diseases among women survivors of intimate partner violence: Critical review from a chronic stress framework. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*; 2021; 128: 720-734.
- Gökkaya VB. Cam tavan, kadın ve ekonomik şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*; 2014; 26(1): 371-383.
- Gönenç İM, Topuz Ş, Sezer NY, Yılmaz S, Duman NB. Toplumsal cinsiyet dersinin toplumsal cinsiyet algısına etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2018; 7(1): 22-29.
- Güler A, Lee RC, Rojas-Guyler L, Lambert J, Smith CR. The influences of socio cultural norms on women's decision to disclose intimate partner violence: Integrative review. *Nursing inquiry*; 2023; 30(4): e12589.
- Güler E, Erbil N. Kadına yönelik şiddet, cinsel şiddet ve hemşirenin sorumlulukları. *Androloji Bülteni*; 2022; 24(3).
- Gürkan ÖC, Coşar F. Ekonomik şiddetin kadın yaşamındaki etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*; 2009; 2(3): 124-129.
- Hameed M, O'Doherty L, Gilchrist G, Tirado-Muñoz J, Taft A, Chondros P, ... & Hegarty K. Psychological therapies for women who experience intimate partner violence. *Cochrane Database of Systematic Reviews*; 2020; (7).
- Hotun Şahin N, Avcı Başboğa N. Kadına Yönelik Şiddet. In: Hotun Şahin N. (ed.) 'Bilgiden Uygulamaya' Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum. İstanbul: Nobel Tıp Kitapları; 2024. p. 61-70.

34. İnsani Gelişme Raporları, 2022-Türkiye. İGE'deki başarıları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, eşitsizliği, gezegenel baskıları ve çok boyutlu yoksulluğu hesaba katan tamamlayıcı ölçümleri yakalayan insani gelişme özeti. (03.03.2024 tarihinde <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/TUR> adresinden ulaşılmıştır)
35. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2024. (10.03.2024 tarihinde <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net/kategori/veriler> adresinden ulaşılmıştır)
36. Kahraman F. Toplumsal Cinsiyet ve Mağduriyet. In: Türk Ş. (ed.) Kadın Psikolojisi ve Toplumsal Cinsiyet: İnsan Deneyiminin Yarısı ve Daha Fazlası. 9. Basımdan çeviri, Nobel Akademik Yayıncılık; 2021. p. 311-337.
37. Kalra N, Hooker L, Reichenhofer S, Di Tanna GL, Garcia-Moreno C. Training healthcare providers to respond to intimate partner violence against women. *Cochrane Database of Systematic Reviews*; 2021; (5).
38. Kekelidze ZI, Kachayeva MA, Kharitonova NK, Vasianina VI, Shishkina OA, Skibina NV, Nazarova, LN. Medical aspects of domestic violence against women and girls (review). *Problemy Sotsial'noi Gigieny, Zdravookhraneniia i Istorii Meditsiny*; 2019; 27(5): 936-939.
39. Keyser L, Maroyi R, Mukwege D. Violence against women-A global perspective. *Obstetrics and Gynecology Clinics*; 2022; 49(4): 809-821.
40. Klencakova LE, Pentarakı M, McManus C. The impact of intimate partner violence on young women's educational well-being: A systematic review of literature. *Trauma, Violence, & Abuse*; 2023; 24(2): 1172-1187.
41. Konuk N, Alıcı B. Ekonomik şiddetin toplumsal yansımalarına türk sinemasından bakış: nefesim kesilene kadar örneği. *Öneri Dergisi*; 2022; 17(57): 365-385.
42. Koştı N, Toraman AU. Hemşire ve ebelerin kadına yönelik eş şiddeti olgularını bildirme durumları ve ilişkili faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2021; 10(1): 11-20.
43. Koyun A, Örnek Büken N. Bir eşitlik ve yaşama hakkı ihlali: Cinsiyet seçimi. *International Journal of Human Sciences*; 2013; (10)1: 34-46.
44. Koyun A, Taşkın L, Terzioğlu F. Yaşam dönemlerine göre kadın sağlığı ve ruhsal işlevler: Hemşirelik yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*; 2011; 3(1): 67-99.
45. Lausi G, Burrai J, Baldi M, Ferlazzo F, Ferracuti S, Giannini AM, Barchielli B. Decision-making and abuse, what relationship in victims of violence?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*; 2023; 20(10): 5879.
46. Lukasse M, Laanpere M, Karro H, Kristjansdottir H, Schroll AM, Van Parys AS. Pregnancyintendednessandtheassociationwithphysical, sexualandemotionalabuse – a Europeanmulti-countrycross-sectionalstudy. *BMC Pregnancy Childbirth*; 2015; 15: 120.
47. OECD 2023. SIGI 2023 Global Report. (03.03.2024 tarihinde <https://www.oecd.org/social/sigi-2023-global-report-4607b7c7-en.html> adresinden ulaşılmıştır)
48. Özel FS, Söylevi S, Yılmaz Ş, Akman G. Toplumsal cinsiyetin gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde kadın sağlığına etkisi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2021; 6(1): 51-60.
49. Özmen N, Şimşek CN. Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanunun sosyal hizmet bakımından incelenmesi: İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemesi örneği. *Electronic Journal Of Social Sciences*; 2024; 23(89).
50. Özpınar S, Altıparmak Y. Kadın Sağlığına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadın Sağlığı. In: Akın A., Özpınar S. (ed.) Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı. 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. LTD.ŞTİ.;2023. p.239-267.
51. Pathak N, Dhairyawan R, Tariq S. The experience of intimate partner violence among older women: A narrative-review. *Maturitas*; 2019; 121: 63-75.
52. PDR Merkezi 2021. İstismar nedir? Çeşitleri nelerdir? Belirtileri nelerdir? (10.03.2024 tarihinde <https://pdrmerkezi.com/istismar-nedir-cesitleri-nelerdir-belirtileri-nelerdir/> adresinden ulaşılmıştır)
53. Pokharel B, Yelland J, Hooker L, Taft A. A systematic review of culturally competent family violence responses to women in primary care. *Trauma, Violence, & Abuse*; 2023; 24(2): 928-945.
54. Román-Gálvez RM, Martín-Peláez S, Fernández-Félix BM, Zamora J, Khan KS, Bueno-Cavanillas A. Worldwide prevalence of intimate partner violence in pregnancy. A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Public Health*; 2021; 9: 738459.
55. Sevil Ü, Yanikkerem E, Özkan S, Er Güneri S. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. In: Korkmaz M, Demiray E, Sevil Ü, Hablemitoğlu Ş, Taşkıran Y. (ed.) Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. LTD. ŞTİ.; 2015. p. 565-627.
56. Shafiei S, Chegeni M, Afrashteh S, Shoraka HR, Bazrafshan A, Bagherinezhad Z., ... &Sharif, H. -Prevalence of violence in Iranian pregnant women: a systematic review and meta-analysis. *Maternaland Child Health Journal*; 2022; 26(10): 1983-2019.
57. Söylemez SD. Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Koruyucu ve Önleyici Tedbirler. *Bayburt Üniversitesi Adalet Dergisi*; 2022; 1(1): 91-151.
58. Stachow E. Conflict-related sexual violence: a review. *BMJ Mil Health*; 2020; 166:183-187.
59. Şenkul A. Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede uygulanan sosyal politikalar. TC Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2014.
60. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadına yönelik şiddetle mücadele IV. eylem planı 2021-2025, Ankara 2021. (01.03.2024 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> adresinden ulaşılmıştır)
61. Teixeira SAM, Taquette SR, Monteiro DLM. Violence and sexually transmitted infections in pregnancy. *Revista Da Associaçao Medica Brasileira*; 2019; 65: 475-484.
62. Tekkas Kerman K, Betrus P. Violence against women in Turkey: A social ecological framework of determinants and prevention strategies. *Trauma, Violence, & Abuse*; 2020; 21(3): 510-526.
63. Temel M, Şişman FN. Kadına yönelik cinsel saldırılarda hemşirelik yaklaşımı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*; 2013; 4(2):85-90.

KADIN HAYATININ EVRELERİ

Ahu AKSOY CAN¹
Duygu VEFİKULUÇAY YILMAZ²

ÖZET

Kadın hayatı; başlıca çocukluk, adölesan, cinsel olgunluk, menopo ve senium dönemlerinden oluşmaktadır. Bu dönemlerden her biri kendine özgü fiziksel, psikik ve hormonal farklılıklar göstermektedir. Kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin gereksinimleri daha çok adölesan dönemde ortaya çıkmakta, cinsel olgunluk döneminde ise en üst düzeye ulaşmaktadır. Ancak cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin sorunlar yalnızca bu dönemler ile sınırlı değildir. Özellikle hormonal değişikliklerin sıklıkla görüldüğü menopo döneminde kadınlar pek çok yönden olumsuz etkilenmektedir. Menopozu takiben senium döneminde ise kadınların hem bilişsel hem de fiziksel yeterlilikleri azalmakta ve buna bağlı sağlık gereksinimleri artmaktadır. Dolayısıyla hemşirelerin kadın hayatının her evresinde ortaya çıkan semptom ve sorunları erken tanılması, eğitim ve danışmanlık hizmetlerini planlanması son derece önemlidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Prepuberte, puberte ve adölesan dönemdeki gelişim özelliklerini açıklayabilme,
- ▶ Adölesan dönemde ortaya çıkan sorunları tanımlayabilme,
- ▶ Cinsel olgunluk döneminde ortaya çıkan sorunları tanımlayabilme,
- ▶ Menopozu sınıflandırabilme,
- ▶ Menopoz döneminde görülen semptomları açıklayabilme,
- ▶ Senium dönemde ortaya çıkan sorunları açıklayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., aksoyahu91@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0940-1105

² Prof. Dr., Mersin Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., duyguulu@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2663-3167

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
E	C	A	B	D

KAYNAKLAR

- Aggarwal N, Raveendran A, Khandelwal N, Sen R K, Thakur J S, Dhaliwal L K, ... & Manoharan S R R. Prevalence and related risk factors of osteoporosis in peri-and postmenopausal Indian women. *Journal of Mid-Life Health*, 2011;2(2):81-85.
- Aksoy A, Buldum A, Aksu A, Vefikuluçay Yılmaz D. Kadının cinsel ve üreme sağlığını etkileyen faktörler. 1. Uluslararası Mersin Sempozyumu. 2018, s. 71-85.
- Altunok H, Atalay B İ, Önsüz M F, Işıklı B. Yaşlılık döneminde önerilen tarama testleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2016;15(6):588-595.
- American Cancer Society. Global Cancer Facts & Figures, 2018. 4th Edition, 1-73. <https://www.cancer.org/research/cancer-facts-statistics/global.html> adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
- American College of Obstetricians and Gynaecologists (ACOG). ACOG practice bulletin no. 141: Management of menopausal symptoms. *Obstetrics & Gynecology*, 2014;123(1):202-216.
- Anbesu E W, Asgedom D K. Menstrual hygiene practice and associated factors among adolescent girls in sub-Saharan Africa: A systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 2023;23(1):1-14.
- Andreas S, Schulz H, Volkert J, Dehoust M, Sehner S, Suling A, ... & Härter M. Prevalence of mental disorders in elderly people: The European MentDis_ICF65+ study. *The British Journal of Psychiatry*, 2017;210(2):125-131.
- Arıkan D, Çelebioğlu A, Güdücü Tüfekçi F. Çocukluk dönemlerinde büyüme ve gelişme. İçinde: Conk Z, Başbakal Z, Bal Yılmaz H, Bolışık B, ed. *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, 2021, s. 63-99.
- Bankole A, Malarcher S. Removing barriers to adolescents' access to contraceptive information and services. *Stud Fam Plann.*, 2010;41(2):117-124.
- Bengtsson T, Scott K. Population aging and the future of the welfare state: The example of Sweden. *Population and Development Review*, 2011;37:158-170.
- Bonanni E, Schirru A, Di Perri M C, Bonuccelli U, Maestri M. Insomnia and hot flashes. *Maturitas*, 2019;126:51-54.
- Bozkurt Ö D, Sevil Ü. Menopoz ve cinsel yaşam. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2016;3(4): 497-503.
- Bulut E, Çilingir D. Yaşlı ayrımcılığı ve hemşirelik bakımına yansımaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2016;15(5):446-449.
- Burger H G, Hale G E, Dennerstein L, Robertson D M. Cycle and hormone changes during perimenopause: The key role of ovarian function. *Menopause*. 2008;15(4):603-612.
- Byrnes J P. Cognitive development during adolescence. In: Adams G R., Berzonsky M D, ed. *Blackwell Handbook of Adolescence*. 1st ed. Hoboken, New Jersey:Wiley-Blackwell Publishing. 2006, p. 227-246.
- Chinsebu K C. Sexually transmitted infections in adolescents. *The Open Infectious Diseases Journal*, 2009;3(1):107-117.
- Chokroverty S. Overview of sleep & sleep disorders. *Indian J Med Res*. 2010;131:126-140.
- Çubukcu A T, Çiçek A. Yaş altmış iş bitmemiş: Yaşlılık. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 2023;7(2):491-503.
- Çunkuş N, Yiğitoğlu G T, Akbaş E. Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. *Geriatric Bilimler Dergisi*. 2019;2(2):58-67.
- de la Calle M, Bartha J L, Lopez C M, Turiel M, Martinez N, Arribas S M, Ramiro-Cortijo, D. Younger age in adolescent pregnancies is associated with higher risk of adverse outcomes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021;18(16):8514.
- Dişli D, Kaydırak M M. Kanıt Temelli Yaklaşım Perspektifinde Postpartum Bakımın Optimizasyonu. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2021;6(2):143-151.
- Dönmez H, Türkmen A S. Çocuklarda büyüme ve gelişme. İçinde: Arslan, S, *Pediatric Hemşireliğinin Temelleri*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri. 2023, s. 152-165.
- El Khoudary S R & Thurston R C. Cardiovascular implications of the menopause transition: Endogenous sex hormones and vasomotor symptoms. *Obstetrics and Gynecology Clinics.*, 2018;45(4):641-661.
- Ferlay J, Ervik M, Lam F, Laversanne M, Colombet M, Mery L, Piñeros M, Znaor A, Soerjomataram I, Bray F (2024). *Global Cancer Observatory: Cancer Today*. Lyon, France: International Agency for Research on Cancer. <https://gco.iarc.who.int/today> adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
- Fışkın G. Menopozal dönemde kardiyovasküler sorunlar ve güncel yaklaşımlar. İçinde: Kızılkaya Beji N, Yüksel Koçak D, ed. *Her Yönüyle Menopoz*. Antalya: Antalya Nobel Kitabevi. 2022, s. 63-82.
- Freedman R R. Menopausal hot flashes: Mechanisms, endocrinology, treatment. *The Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology*. 2014;142:115-120.
- George A, Jacobs T, Ved R, Jacobs T, Rasanathan K Zaidi S A. Adolescent health in the Sustainable Development Goal era: Are we aligned for multisectoral action? *BMJ Global Health*, 2021;6:e004448.
- Gerst-Emerson K, Jayawardhana J. Loneliness as a public health issue: The impact of loneliness on health care utilization among older adults. *American Journal of Public Health*, 2015;105(5):1013-1019.
- Gözüyeşil E. Jinekolojik kanserler. İçinde: Nazik E, ed. *Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 2021, s. 669-701.
- Güner Emül T, Aksu A. Menopoz döneminde görülen kas-kemik dokusu değişimleri, semptom yönetimi ve hemşirelik yaklaşımları. İçinde: Terzioğlu F, Vefikuluçay Yılmaz D, ed. *Kadınlığın Dönüm Noktası: Menopoz*. Ankara: Vize Yayıncılık. 2023, s. 131-156.
- Hotun Şahin N, Gümüşay M. Genital yol enfeksiyonları ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar. İçinde: Hotun Şahin N, ed. *Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. 2023, s. 433-448.

32. Joffe H, Massler A, Sharkey K M. Evaluation and management of sleep disturbance during the menopause transition. In *Seminars in Reproductive Medicine*, 2010;28(5):404-421.
33. Kaptan G. Yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili tanımlamalar. İçinde: Kaptan G, ed. Geriatriye Çok Yönlü Bakış. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. 2016, s. 1-14.
34. Kara P, Nazik E. İnfertilitenin epidemiyolojisi, etiyolojisi ve risk faktörleri. İçinde: Vefikuluçay Yılmaz D, Güner Emül T, ed. İnfertilite Hemşireliği. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 2021, s. 55-76.
35. Keskinbora H K. Ageism-ageing-yaşlılık-yaşlı ayrımcılığı. İçinde: Kaptan G, ed. Geriatriye Çok Yönlü Bakış. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. 2016, s. 163-181
36. Kılıçlı A, Zeyneloğlu S. Menopoz döneminin tanımı ve sınıflandırılması. İçinde: Terzioğlu F, Vefikuluçay Yılmaz D, ed. Kadınlığın Dönüm Noktası: Menopoz. Ankara: Vize Yayıncılık. 2023, ss. 1-28.
37. Küçüköğlü S, Çelebi A. Adölesanda büyüme ve gelişme. İçinde: Çelebioğlu A, ed. Adölesan Sağlığı ve Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri, 2019, s. 9-17.
38. Lees B, Meredith L R, Kirkland A E, Bryant B E, Squeglia L M. Effect of alcohol use on the adolescent brain and behavior. *Pharmacol Biochem Behav.*, 2020;192:172906.
39. Lekamwasam S, Wijayaratne L, Rodrigo M, Hewage U. Prevalence of osteoporosis among postmenopausal women in Sri Lanka: A cross-sectional community study. *APLAR Journal of Rheumatology*, 2007;10(3):234-238.
40. Levine K B, Williams R E, Hartmann K E. Vulvovaginal atrophy is strongly associated with female sexual dysfunction among sexually active postmenopausal women. *Menopause*, 2008;15(4):661-666.
41. Ma C, Xi B, Li Z, Wu H, Zhao M, Liang Y, Boet P. Prevalence and trends in tobacco use among adolescents aged 13–15 years in 143 countries, 1999–2018: Findings from the global youth tobacco surveys. *Lancet Child Adolesc Health.*, 2021;5:245-55.
42. Monterrosa-Castro A, Marrugo-Flórez M, Romero-Pérez I, Fernández-Alonso A M, Chedraui P, Pérez-López F R. Assessment of sleep quality and correlates in a large cohort of Colombian women around menopause. *Menopause*, 2013;20(4):464-469.
43. Mora Cancino A M, Hernandez Valencia M. Pregnancy in adolescence: What it is like in today's society. *Perinatol Reprod Hum.*, 2015;29:76-82.
44. Nappi R E, Cucinella L, Martini E, Cassani C. The role of hormone therapy in urogenital health after menopause. *Best Practice & Research Clinical Endocrinology & Metabolism*, 2021;35(6):101595.
45. Naumova I, Castelo-Branco C. Current treatment options for postmenopausal vaginal atrophy. *International Journal of Women's Health*. 2018;10:387–395.
46. Oğul Z. Adölesan ve gençlerde cinsel sağlık üreme sağlığı: Etkileyen faktörler ve sorunlar. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2021;7(2):149-165.
47. Osten-Sacken T, Uwer T. Is female genital mutilation an Islamic problem? *Middle East Quart J.*, 2007;14:29-36.
48. Ozkan S, Alatas Erkan S, Zencir M. Women's quality of life in the premenopausal and postmenopausal periods. *Quality of Life Research*, 2005;14:1795–1801.
49. Ören M, Kızıltepe R, Özkes B Ç. Yaşlılıkta cinsellik. *Ege Tıp Dergisi*, 2016;55:38-44.
50. Özcan H, Oskay Ü. Menopoz döneminde semptom yönetiminde kanıta dayalı uygulamalar. *Göztepe Tıp Dergisi*, 2013;28(4):157-163.
51. Özcebe H. Sağlığın geliştirilmesi ve korunması. İçinde: Akın L, Özcebe H, Haznedaroğlu D, Özbaş S, Serim H, ed. Adölesan Sağlığı ve Gelişimi Eğitici Eğitimi Rehberi Kitabı. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 2002, s. 1-8,
52. Özdemir A A, Köse S. Adölesan sağlığında giriş. İçinde: Çelebioğlu A, ed. Adölesan Sağlığı ve Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri, 2019, s. 1-8.
53. Özsoy S. Klimakterium ve menopoz. İçinde: Arslan Özkan, H, ed. Hemşirelik ve Ebelik İçin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Ankara: Akademisyen Kitabevi. 2019, s. 732-733.
54. Parlaz E A, Tekgül N, Karademirci E, Öngel K. Ergenlik dönemi: Fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 2012;3(2):10-16.
55. Polo-Kantola P. Sleep problems in midlife and beyond. *Maturitas*, 2011;68(3):224-232.
56. Portman D J, Gass M L. Genitourinary syndrome of menopause: New terminology for vulvovaginal atrophy from the International Society for the Study of Women's Sexual Health and the North American Menopause Society. *The Journal of Sexual Medicine*, 2014;11(12):2865-2872.
57. RCOG Royal College of Nursing. Menopause RCN guidance for nurses, midwives and health visitors, 2020. <https://www.rcn.org.uk/Professional-Development/publications/rcn-menopause-guidance-for-nurses-midwives-and-health-visitors-uk-pub-009326adresinden> 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
58. Reyhan F, Özerdoğan N, Arık E. İhmal edilen bir konu: Yaşlılıkta cinsellik. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2018;27(1):76-79.
59. Rushwan H. Female genital mutilation: A tragedy for women's reproductive health. *Afr J Urol.*, 2013;19(3):130-133.
60. Sanders R A. Adolescent psychosocial, social, and cognitive development. *Pediatrics in Review*, 2013;4(8):354.
61. Santhya KG. Early marriage and sexual and reproductive health vulnerabilities of young women: A synthesis of recent evidence from developing countries. *Curr Opin Obstet Gynecol.*, 2011;23:334-339.
62. Sarmiento A C A, Costa A P F, Vieira-Baptista P, Giraldo P C, Eleutério J, & Gonçalves A K. Genitourinary syndrome of menopause: Epidemiology, physiopathology, clinical manifestation and diagnostic. *Frontiers in reproductive health*, 2021;3,779398.
63. Simon J A, Nappi R E, Kingsberg S A, Maamari R, Brown V. Clarifying Vaginal Atrophy's Impact on Sex and Relationships (CLOSER) survey: Emotional and physical impact of vaginal discomfort on North American postmenopausal women and their partners. *Menopause*, 2014;21(2):137-142.
64. Sis Çelik A, Pasinlioğlu T. Klimakteryum ve menopoz. İçinde: Nazik E, ed. Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 2021, s. 717-745.
65. Sommer M, Caruso B A, Şahin M, Calderon T, Cavill S, Mahon T, Philips-Howard P. A time for global action: Addressing girls' menstrual hygiene management needs in schools. *PLoS Med.*, 2016;13(2):e1001962

66. Stoddart H, Whitley E, Harvey I, Sharp D. What determines the use of home care services by elderly people? *Health Soc Care Community*. 2002 Sep;10(5):348-60.
67. Şahin E, Oskay Ü. Menopoz tanım ve terminolojisi. İçinde: Kızılkaya Beji N, Yüksel Koçak D, ed. Her Yönüyle Menopoz. Antalya: Antalya Nobel Kitabevi. 2022, s. 1-10.
68. Şimşek S. Türkiye’de kadın sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler. *World Women Studies Journal*, 2022;7(1):37-44.
69. T.C. Sağlık Bakanlığı, Doğum öncesi bakım yönetim rehberi, 2018. <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/Eklenti/28085/0/dogumoncesibakimyonetimrehberpdf.pdf> adresinden 18 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
70. T.C. Sağlık Bakanlığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Bulaşıcı Hastalıklar ve Erken Uyarı Dairesi Başkanlığı. HIV – AIDS, 2022. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/hastalıklar/h%C4%B1v-a%C4%B1ds.html> adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
71. T.C. Sağlık Bakanlığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Kadın ve Üreme Sağlığı Dairesi Başkanlığı. Doğum sonu bakım yönetim rehberi, 2018. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kadin-ve-ureme-sagligi-db/Rehberler/dogum_sonu_bakim_2020.pdf adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
72. T.C. Sağlık Bakanlığı. Türkiye anne ölümleri raporu (2015-2019). https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Raporlar/Turkiye_Anne_Olumleri_Raporu_2015-2019.pdf#:~:text=En%20%C3%B6nemli%20obstetrik%20komplasyonlar%3B%20d%C3%BC-C5%9F%C3%BCK,kanamalar%2C%20distosi%20ve%20obstetrik%20embolilerdir. adresinden 19 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
73. Takeda Y. Understanding the life stages of women to enhance your practice. *JMAJ*, 2010;53(5):273-278.
74. Tang S, Liu M, Yang T, Ye C, Gong Y, Yao L, ... & Bai, Y. Association between falls in elderly and the number of chronic diseases and health-related behaviors based on CHARLS 2018: Health status as a mediating variable. *BMC Geriatrics*, 2022;22(1):374.
75. Taylor T N, Munoz-Plaza C E, Goparaju L, Martinez O, Holman S, Minkoff H L, ... & Wilson, T. E. “The pleasure is better as I’ve gotten older”: Sexual health, sexuality, and sexual risk behaviors among older women living with HIV. *Archives of Sexual Behavior*. 2017;46:1137-1150.
76. Tereci D, Turan G, Kasa N, Öncel T, Arslansoyu N. Yaşlılık kavramına bir bakış. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2016;16(1):84-116.
77. Tokar, S. Dünyada ve Türkiye’de kadınlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı sorunları: Güncel veriler. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2023;10(2):31-38.
78. Towbin K E, Solages M M, Stubbe D. Adolescent development. In: Tasman A, Kay J, Lieberman J A, First M B, Riba, M B, ed. *Psychiatry*. 2015, p. 192-212.
79. Türk Delibalta R. Menopoz döneminde endokrin değişimler ve fizyopatolojisi. İçinde: Terzioğlu F, Vefikuluçay Yılmaz D, ed. *Kadınların Dönüm Noktası: Menopoz*. Ankara: Vize Yayıncılık. 2023, s. 29-51.
80. Türker U A. Menopoz. İçinde: Dinçgez Çakmak B, ed. *Jinekolojide Pratik Bilgiler*. Lyon: Livre de Lyon, 2020, s. 93-104
81. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Kanser Dairesi Başkanlığı. Türkiye kanser istatistikleri, 2019. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanser-db/Dokumanlar/Istatistikler/Turkiye_Kanser_Istatistikleri_2017_OZETLI.pdf adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
82. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye, 2019.
83. United Nations (UN). Global issues, ageing. <https://www.un.org/en/global-issues/ageing> adresinden 28 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
84. United Nations Population Fund (UNFPA) Türkiye. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu ev içi şiddet acil yardım hattı 2007-2021 yılları arası verilerinin istatistiksel analizi. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/tkdf_ev_ici_siddet_acil_yardim_hatti_2023_raporu_1.pdf adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
85. United Nations Population Fund (UNFPA). Motherhood in childhood: Facing the challenge of adolescent pregnancy. Available online: <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/EN-SWOP2013.pdf> adresinden 18 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
86. Volkert J, Schulz H, Ha`rter M, Włodarczyk O, Andreas S. The prevalence of mental disorders in older people in Western countries: A meta-analysis. *Ageing Res Rev*, 2013;12:339-53.
87. Woog S, Singh A, Browne J, Philbin, J. Adolescent women’s need for and use of sexual and reproductive health services in developing countries. New York, Guttmacher Institute, 2015.
88. World Health Organization (WHO), 2022. WHO recommendations on maternal and newborn care for a positive postnatal experience. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/353586/9789240044074-eng.pdf?sequence=1> adresinden 19 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
89. World Health Organization (WHO), 2023. Global Accelerated Action for the Health of Adolescents (AA-HA!). Guidance to support country implementation. Second Edition.
90. World Health Organization (WHO), 2023. Maternal mortality. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality> adresinden 19 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
91. World Health Organization (WHO). Abuse of older people, 2022. https://www.who.int/health-topics/abuse-of-older-people#tab=tab_1 adresinden 3 Nisan 2024 tarihinde erişim sağlandı.
92. World Health Organization (WHO). Ageing and health, 2022. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> adresinden 28 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
93. World Health Organization (WHO). Infertility prevalence estimates, 1990–2021. <https://www.who.int/publications/i/item/978920068315> adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
94. World Health Organization (WHO). Sexually transmitted infections (STIs). [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA3JCvBhA8EiwA4kujZsuiEIoKe4tFmsqbe5XRWZByAP1Tug6jCWLq-TEQVjdK5SmOfmb1OoRoC9JgQAvD_BwE.](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis)?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA3JCvBhA8EiwA4kujZsuiEIoKe4tFmsqbe5XRWZByAP1Tug6jCWLq-TEQVjdK5SmOfmb1OoRoC9JgQAvD_BwE.) adresinden 20 Mart 2024 tarihinde erişim sağlandı.
95. Yazıcı S, Çuvadar A. Genital sistem enfeksiyonlarının önlenmesi ve ebelik. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 2019;1(1):33-37.
96. Yıldırım B, Özkahraman Ş, Ersoy S. Yaşlılıkta görülen fizyolojik değişiklikler ve hemşirelik bakımı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2012;2(2):19-23.

ÜREME SİSTEMİ ANATOMİSİ

Esra ŞAHİNER¹
İlkay BOZ²

ÖZET

Kadın üreme sistemi pelvis boşluğunda yer alan ve pelvik taban tarafından desteklenen iç üreme organları ile perinede bulunan dış üreme organlarından oluşmaktadır. Kadında iç ve dış üreme organları, over hormonları olan östrojen ve progesteronun etkisi ile gelişir ve olgunlaşır. Hormonların etkisi ile anne karnında başlayan gelişme, puberte ve kadının doğurganlık çağı boyunca devam eder. Kadında iç üreme organları; dıştan içe doğru vajina, uterus, tuba uterinalar ve overlerden oluşmaktadır. Dış üreme organları ise mons pubis, labia majör ve minör, klitoris ve vestibulden oluşur. Dış üreme organlarının büyüklüğü, şekli ve rengi ırk, yaş, heredite ve doğurganlık durumuna göre farklılaşabilir. Kadın üreme sistemini destekleyen yapılar kemik pelvis, pelvik ligamentler, pelvis tabanı-perineum, pelvik taban kasları ve pelvik fasyadır. Pelvis tabanı pelvik organları destekler. Üretra, vajina ve rektum açıklığının bulunduğu pelvis tabanı, üriner ve anal sfinkterlerin kasılmasını sağlar. Aynı zamanda pelvis tabanı cinsel ilişki ve doğum eyleminde de önemlidir. Pelvis tabanı fetüsün pelvisten çıkabilmesi için gevşer. Erkek üreme sistemi de kadında olduğu gibi iç ve dış üreme organlarından oluşur. Testisler, epididimis, ejakülasyon kanalı, duktus deferens, prostat, vesicula seminalis ve bulboüretal bezi iç üreme organlarını oluşturur. Penis ve skrotum ise dış üreme organlarını oluşturur.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Kadın üreme sistemi anatomisini kavrayabilme,
- ▶ Kadın üreme organları, bölümleri ve görevleri hakkında bilgi sahibi olma,
- ▶ Kemik pelvisin yapısını, bölümlerini ve önemini açıklayabilme,
- ▶ Pelvik tabanı oluşturan yapıları kavrayabilme,
- ▶ Erkek üreme sistemi anatomisini kavrayabilme,
- ▶ Erkek üreme organları, bölümleri ve görevleri hakkında bilgi sahibi olma,

¹ Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, esahiner@akdeniz.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6861-0014

² Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, ilkayarslan@akdeniz.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3529-9351

KAYNAKLAR

1. Atasü T, Şahmay S. Kadın genital sisteminin anatomisi. Jinekoloji. 3th ed. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi, 2001.
2. Barut Ç. Kadın genital sistem anatomisi. In: Çiçek MN, Kahyaoğlu İ. (eds). Jinekolojik Endokrinoloji ve İnfertilite El Kitabı. 2. Baskı. Modern Tıp Kitapevi, 2018.
3. Cumhuriyet M. Kadın üreme organları anatomisi. In: Ayhan A, Durukan T, Günalp S, Gürcan T, Önderoğlu LS, Yaralı H, Yüce K. (eds). Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi. 2th ed. Ankara: Güneş Tıp Kitapevi, 2008.
4. Cumhuriyet M. Pelvis, vulva ve vajina anatomisi. In: Bektaş MS, Demir N, Tuncer ZS, Hassa H, Tıraş MB, Yaralı H, Ayhan A, Kösebay D, Yüce K. (eds). Üreme Endokrinolojisi & İnfertilite, Jinekolojik Onkoloji. Ankara: Medical Network, 2006.
5. Cunningham FG, Leveno KJ, Bloom SL, Hauth JC, Rouse DJ, Spong CY. Maternal and fetal anatomy and physiology. *Williams Obstetrics*. 23rd ed. UK: McGraw-Hill Publ. Comp., 2009.
6. Çoşkun A. Üreme sistemi yapı ve fonksiyonu. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.
7. Gangar E. Anatomy and physiology of the female reproductive system. In: Gangar E, Allanach V. (eds). *Gynaecological Nursing: A Practical Guide*. 1st ed. London: Churchill Livingstone, 2001.
8. Kırants EK. Kadın reproduktif sistem anatomisi. In: Tıraş B. (ed). *Güncel obstetrik ve jinekoloji tanı ve tedavi*. 10th ed. İstanbul: Güneş Tıp Kitapevi; 2010.
9. Köker İ, Güzel B, Ünal E. Kadın genital sistemi ve gonadların gelişmesi. In: Köker İ. (ed). *Kadın Hastalıkları ve Doğum Temel Bilgileri*. 1th ed. Adana: Nobel Tıp Kitapevi, 2006.
10. Lowdermilk DL, Perry SE, Bobak IM. *Assesment and Health Promotion. Maternity & Women's Health Care*. 10th ed. St. Louise: Mosby Comp, 2012, s.60-93.
11. McKinney ES, Ashwill JW, Murray SS, James SR, Gorie TM, Droske SC. *Maternal-Child Nursing*. 1th ed. UK: W.B. Saunders Company, 2000.
12. McKinney ES, James SR, Murray SS, Ashwill JW. *Reproductive Anatomy and Physiology. Maternal Child Nursing*. 2th ed. St. Louise: Elsevier Saunders, 2005.
13. Murray SS, McKinney ES. *Reproductive Anatomy and Physiology. Foundations of Maternal-Newborn and Women's Health Nursing*. 5th ed. Canada: Elsevier Comp, 2010, s.53-66.
14. Süzen B. *Genital organlar ve üreme fizyolojisi. İnsan anatomisine ve fizyolojisine giriş*. İstanbul: Bayder Yayıncılık; 2008.
15. Unur E, Ülger H, Ekinci N. *Üreme sistemi*. 4th ed. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2012.

KADIN ÜREME SİSTEMİ FİZYOLOJİSİ

Kamile ALTUNTUĞ¹
Emel EGE²

ÖZET

Canlıların en temel fizyolojik işlevleri arasında yaşamın sürdürülmesi, beslenme, büyüme ve üreme yer alır. Üreme, türlerin devamlılığı için hayati bir işlevdir ve canlıları diğer cansız varlıklardan ayıran önemli bir özelliktir. Canlıların yaşamını sürdürmede ve türlerini devam ettirmede üreme yetenekleri önemlidir. Bu yetenek, genetik özelliklerin bir sonraki nesile aktarılmasını sağlar. Genetik materyallerinin, türe özgü özelliklerinin değişmeden nesilden nesile aktarılması kadınlarda ovum, erkeklerde spermium tarafından gerçekleştirilir. Üreme hücreleri 23 kromozom içerir ve primer germ hücrelerinden gelişir. Dişi ve erkekte primer germ hücreleri oogenia ve spermatogenia'dır. Gonadlardaki germ hücrelerinin gelişerek olgun ova ve sperm haline dönüşme sürecine oogenezis ve spermatogenezis adı verilir. Olgun hale gelen germ hücreleri bir araya gelerek kendi bireysel özelliklerini zigota aktarırlar ve bu şekilde nesillerin devamını sağlamış olurlar. Kadın ve erkek üreme hücrelerinin gelişim süreçlerine bakıldığında spermatogenezis erkeklerde puberte döneminde başlarken, oogenezis kadınlarda embriyonik gelişim evresinde başlar. Spermatogenezde bir dizi bölünme ile dört sperm hücresi oluşurken, oogenezde bir ovum oluşmaktadır. Ayrıca sperm hücrelerinde hareket özelliği bulunurken, ovum hücresinin hareket etme yeteneği yoktur.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Gamatogenezis sürecini açıklayabilmesi,
- ▶ Kromozom ve genetik terimleri tanımlayabilmesi,
- ▶ Üreme sisteminin hormonal kontrolünü açıklayabilmesi,
- ▶ Üreme sisteminden salgılanan hormonları sayabilmesi,
- ▶ Ovariyal siklusun oluşumunu ve evrelerini tanımlayabilmesi,
- ▶ Endometriyal siklusun evrelerini sayabilmesi,

¹ Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Doğum ve Kadın Hastalıkları AD., kaltuntug@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-0215-6143

² Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Doğum ve Kadın Hastalıkları AD., emelege@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5640-5563

KAYNAKLAR

1. Ayas, B, Güven, D. Kadın Üreme Embriyolojisi ve Histolojisi. Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum, 2021, Akademisyen Kitabevi. s. 23-2.
2. Alden K R. Anatomyandphysiology of pregnancy. InMaternityWomen'sHealthCare. Deitra Leonard Lowdermilk, Shannon E. Perry, KittyCashion, KathrynRhodesAldenandEllen F. Olshansky (Eds.). 12.th. ed, St. Louis, Elsevier. 2023, p. 283-300
3. Arslantaş N. Üreme Sisteminin Fizyolojisi. In: Doğum Öncesi Dönem ve Ebelik. Akademisyen Kitabevi; 2022. p. 77-96.
4. Berber Çıkrık A, Yüksekol Doğan Ö. Kadın Üreme Sisteminin Anatomi ve Fizyolojisi. Editör: Yüksekol Doğan Ö, Evcilî F, Demirel G. Normal Gebelik ve Bakım. 1. Baskı, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, 2021, s:36-53.
5. Bildircin FD. Jinekolojik Pelvik Anatomi. Editörler: Üstün C, Kara FO, Güven D, Güvendağ Güven E.S. Jinekolojide Temel Prensipler. Akademisyen Kitabevi, Özyurt Matbaacılık, 2020, s: 7-1
6. Coşkun AM. Üreme sistemi yapı ve fonksiyonu. Editör: Coşkun AM. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 39-68.
7. Çetin C. Embriyoloji ve Anatomi. Çeviri Editörü: Demir C, Güleç ÜK. Obstetrik ve Jinekoloji. Ankara, Akademisyen Tıp Kitabevi, 7. Baskı, 2015, s: 33-45
8. Elmendorf Ş,çev.Alçin E, Erkek Üreme Sistemi, Çev. Editörü Ağar E, Tıbbi Fizyoloji Klinik Tıbbın Temelleri, 4. Baskı, İstanbul Medikal Yayıncılık Çeviri Eserler Dizisi, 2017,s:676-692.
9. Fenkci SM. Menstrüel Döngünün Düzenlenmesi. Editör: Fenkci IV. Üreme Sağlığı ve Üremeye Yardımcı Teknikler. İstanbul Tıp Kitabevi, 1. Baskı, 2012, s:17-22.
10. Gönenç İM. Üreme organları anatomi ve fizyolojisi. Editör: Özkan HA. Hemşirelik ve Ebelik İçin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2019, s:17-52.
11. Guyton, AC., &Hall, J. E. (2015). Textbook of MedicalPhysiology. ElsevierHealthSciences.
12. Hillard, PJA. (2019). Practicalpediatricandadolescentgynecology. John Wiley&Sons.
13. İnam Ö, Kadın Üreme Sistemi Fizyolojisi, Editörler: Pekcan N, Beydağ KD, Hemşirelik ve Ebelik Öğrencileri için Kadın Sağlığı ve Hastalıkları, Ankara Nobel Yaynevleri,2022, s.57-71.
14. J. Strauss, R. Barbieri, editors. Yen &Jaffe'sReproductiveEndocrinologySeventh Edition. Physiology, Pathophysiology, andClinical Management. ExpertConsult – Online andPrint. Elsevier Saunders, Philadelphia, 2024. s.742 ISBN: 9780323810074.
15. Jones, R. E., & Lopez, K. H. (Eds.). (2018). Human reproductivebiology. AcademicPress.
16. Karabulutlu Ö. Üreme Sisteminin Anatomi ve Fizyolojisi. Editör: Nazik E. Doğum Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği. Akademisyen Kitabevi; 2022. s. 41-72
17. Kızılay F, Altay B Spermatogenez, spermiyogenezis ve klinik yansımaları. Androloji Bülteni. 2019; 21(4):177- 84. 10.24898/tandro.2019.27443
18. Kale İ. Menstrüel Siklus Fizyolojisi. Editör: Alanya Tosun Ş, Kemal Özel M, İnfertilite de Güncel Yaklaşımlar, Akademisyen Kitabevi, 2020, s. 19-34.
19. Kaya D. Gebeliğin oluşumu ve Fizyolojisi. Editör: Yüksekol Doğan Ö, Evcilî F, Demirel G. Normal Gebelik ve Bakım. 1. Baskı, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, 2021, s:64-71.
20. Kim SM, Kim JS. A review of mechanisms of implantation. Development&reproduction. 2017; 21(4), 351-359.
21. Mete S. Kadın ve Erkek Üreme Organlarının Yapısı, Çalışması ve Gebeliğin Oluşumu. Editörler: Okumuş H, Mete S. Anne Babalar İçin Doğuma Hazırlık Sağlık Profesyonelleri İçin Rehber. Deomed Yayıncılık İkinci Baskı, 2014, s: 6-10
22. Moore, KL, Persaud, TVN., &Torchia, MG. Beforeweareborn: Essentials of embryologyandbirthdefects. Elsevier, 2019.
23. Münevver Gönenç İ. Üreme Organları Anatomi ve Fizyolojisi. In: Hemşirelik ve Ebelik İçin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. Akademisyen Kitabevi; 2019. s. 17-52.
24. Plant, TM,Neuroendocrinecontrol of theonset of puberty. Frontiers in Neuroendocrinology, 2015, 38, s.73-88.
25. Pillitteri, A. (2014) Maternaland Child HealthNursing: Care of theChildbearingandChildrearingFamily. 7th Edition, WoltersKluwer/Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia.
26. Rathfisch G. İnsan üreme fizyolojisi. Editör: Beji NK. Hemşire ve Ebelere Yönelik Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, s: 197-214.
27. Rebar, RW, &Connolly, HV.Clinicalreproductivemedicineand surgery. Elsevier.2019.
28. Ricci SS. Essentials of Maternity, Newbornand Women'sHealthNursing. Philadelphia: LippincottWilliams& Wilkins, 2007; p. 211-218
29. Sherwood, L. (2019). Human physiology: Fromcellstosystems. Cengage Learning.
30. Sadler, TW, LangmanJ, Langman'smedicalembryology, Baltimore/Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2018.
31. Şen S. Üreme organlarının fizyolojisi. Editör: Şirin A, Kavlak O. Kadın Sağlığı. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2016, s: 70-83.
32. Taşkın L. Üreme sisteminin anatomi, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Genişletilmiş XIII. Baskı. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, 2016, s: 43-56.
33. Taşkın L. Üreme sisteminin fizyolojisi, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Genişletilmiş XIII. Baskı. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, 2016, s: 57-67.
34. Tortora, GJ, Derrickson, B. H., &Anagnostakos, N. P. (2017). Principles of AnatomyandPhysiology. Wiley Global Education.
35. Tunalı H. Erkek üreme işlevleri ve hormonlara bağlı işlevler (ve pineal bezin işlevleri). Editör: Çağlayan Yeğen B. Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji. 12. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2013, s: 973-986.
36. Ünsal Atan Ş. Gebeliğin oluşumu ve fizyolojisi. İçinde: Şirin A, Kavlak O, ed. Kadın sağlığı. Gen. 2. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2015; 370-380
37. Yılmaz Tam HB.,Ü. Deniz, Üreme sistemi anatomi ve fizyolojisi., Üreme sistemi anatomi ve fizyolojisi Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin Anne Çocuk Sağlığı ve İlk Yardım , Ankara: Nobel, 2023, s.11-24.
38. Yurdakul M. Üreme Sisteminin Fizyolojisi. Editör: Erenel Şentürk A, Vural G. Hemşireler ve Ebelerİçin Perinatal Bakım. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, 1. Baskı,2020, s:85-95.
39. World HealthOrganization. WHO laboratorymanual fort he examinationandprocessing of human semen. Fifth Edition, Switzerland, 2010. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44261/9789241547789_eng.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 10.04.2024)
40. Yazıcı S., Karanisoglu H. Üreme sisteminin anatomi. Editör: Şirin A., Kavlak O. Kadın Sağlığı. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2016, s: 62-69.

GENETİK, GENETİK HASTALIKLAR VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Eda ŞAHİN¹

ÖZET

Genetik ve genom bilimi, insan sağlığı ve hastalığının sürekliliği anlayışını yeniden tanımlamaktadır. Temel olarak tüm hastalıklar ve durumlar genetik veya genomik bir bileşene sahip olduğundan, tüm insanlara yönelik bakım seçenekleri, önleme, tarama, teşhis, prognostik, tedavi seçimi ve tedavi etkinliğinin izlenmesi yollarındaki genetik ve genomik bilgileri giderek daha fazla içerecektir. Genetik ve genomik bilginin klinik uygulamasının, akademik hazırlık, rol veya uygulama ortamına bakılmaksızın tüm hemşirelik mesleği için önemli etkileri vardır. Hemşirenin bakım sağlarken genetik ve genomik bilgi ve teknolojiyi kullanması giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bakım süreci boyunca genomik yaklaşımın uygulanmasındaki ilerleme oranı sadece teknolojik ilerlemelere değil aynı zamanda hemşirelik uzmanlığına da bağlıdır. Kişilere/ailelere/topluluklara ve/veya popülasyonlara yaşamları boyunca bakım sağlamak için hemşirelerin, genetik ve genomik bilgileri uygulamalarına dahil etme konusunda yeterlilik göstermeleri gerekecektir. Hemşireler; kişinin bakım aradığı sağlığın ve/veya hastalığın genetik ve genomik temelini ve kişinin tepkisini etkileyen değişkenleri anlamalı, genetik metabolizma hatalarından kaynaklanan hastalık veya ölüm riski taşıyan yenidoğanı tanımalı, kalıtsal kolon kanseri açısından yüksek risk altında olan asemptomatik bir ergeni belirleyebilmeli, genetik rahatsızlığı olan bir çocuğa sahip olma riski taşıyan bir çifti belirleyebilmeli, genç yetişkinlerde kardiyovasküler hastalığın önlenmesine yönelik müdahalelere rehberlik edebilmeli, kanserli bir yetişkinin tedavisinde moleküler belirteçlere dayalı olarak ilaç seçimini veya dozajını kolaylaştırabilmeli, genetik araştırmaya katılımın risklerini, yararlarını ve sınırlamalarını içeren bilgilendirilmiş onayı teşvik edebilmeli, genetik ve genomik bilgi veya hizmetler hakkında sorusu olan herkese yol gösterebilmelidirler. Bu bölümde temel genetik kavramlar, genetik hastalıklar, genetik danışmanlık ve hemşirenin rolleri açıklanmıştır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Genetik ile ilgili temel kavramları açıklar.
- ▶ Genetik hastalıkları sınıflandırır ve tanımlar.
- ▶ Genetik danışmanlık kavramını açıklar.
- ▶ Genetik hemşireliğinin rollerini sayar.

¹ Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, edabasustaoglu@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-9421-7689

KAYNAKLAR

1. Genomics & Precision Health, Genetics Basics. (19.02.2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/genomics/about/basics.htm> adresinden ulaşılmıştır).
2. Genomics & Precision Health, Glossary of Terms. (19.02.2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/genomics/about/basics.htm> adresinden ulaşılmıştır).
3. Genetics. National Library of Medicine (NIH) (19.02.2024 tarihinde <https://medlineplus.gov/ency/article/002048.htm> adresinden ulaşılmıştır).
4. Jones KL, Jones MC, Campo M. Genetics, genetic counseling, and prevention. In: Jones KL, Jones MC, Campo MD, eds. *Smith's Recognizable Patterns of Human Deformation*. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2022:chap 2.
5. Nussbaum RL, McInnes RR, Willard HF. Patterns of single-gene inheritance. In: Nussbaum RL, McInnes RR, Willard HF, eds. *Thompson & Thompson Genetics in Medicine*. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2016:chap 7.
6. Scott DA, Lee B. Patterns of genetic transmission. In: Kliegman RM, St. Geme JW, Blum NJ, Shah SS, Tasker RC, Wilson KM, eds. *Nelson Textbook of Pediatrics*. 21st ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2020:chap 97.
7. Feero WG, Zazove P, Chen F. Clinical genomics. In: Rakel RE, Rakel DP, eds. *Textbook of Family Medicine*. 9th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2016:chap 43.
8. Gregg AR, Kuller JA. Human genetics and patterns of inheritance. In: Resnik R, Lockwood CJ, Moore TR, Greene MF, Copel JA, Silver RM, eds. *Creasy and Resnik's Maternal-Fetal Medicine: Principles and Practice*. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2019:chap 1.
9. Jones KL, Jones MC, Campo M. Genetics, genetic counseling, and prevention. In: Jones KL, Jones MC, Campo MD, eds. *Smith's Recognizable Patterns of Human Deformation*. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2022:chap 2.
10. Korf BR. Principles of genetics. In: Goldman L, Schaffer AI, eds. *Goldman-Cecil Medicine*. 26th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2020:chap 35.
11. Jorde LB, Carey JC, Bamshad MJ. Sex-linked and nontraditional modes of inheritance. In: Jorde LB, Carey JC, Bamshad MJ, eds. *Medical Genetics*. 6th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2020:chap 5.
12. Marcdante KJ, Kliegman RM, Schuh AM. Chromosomal disorders. In: Marcdante KJ, Kliegman RM, Scuh AM, eds. *Nelson Essentials of Pediatrics*. 9th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2023:chap 49.
13. Sorbara JC, Wherrett DK. Disorders of sex development. In: Martin RJ, Fanaroff AA, Walsh MC, eds. *Fanaroff and Martin's Neonatal-Perinatal Medicine*. 11th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2020:chap 89.
14. Yesilcinar I, Seven M, Sahin E, Calzone K. Genetics and genomic competency of Turkish nurses: A descriptive cross-sectional study. *Nurse Education Today*. 2022;109(105239): 1-7. Doi: 10.1016/j.nedt.2021.105239.
15. Cortés-Martín J, Peñuela NL, Sánchez-García JC, et al. R. Deletion Syndrome 22q11.2: A Systematic Review. *Children* 2022; 9:1168. <https://doi.org/10.3390/children9081168>.
16. Lee AC, Kamalam A, Adams SM, Jobling MA. Molecular evidence for absence of Y-linkage of the Hairy Ears trait. *Eur J Hum Genet*. 2004 Dec;12(12):1077-9. doi: 10.1038/sj.ejhg.5201271. PMID: 15367914.
17. Genetic Counseling. (11.03.2024 tarihinde <https://www.nursinghero.com/study-files/4691727> adresinden ulaşılmıştır).
18. Genetic Counseling. (11.03.2024 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/268522964_Genetic_counseling#fullTextFileContent adresinden ulaşılmıştır).
19. American Board of Genetic Counseling (2012). Genetic counselors'scope of practice. (11.03.2024 tarihinde http://www.abgc.net/docs/GC_Scope_of_practice_final.pdf adresinden ulaşılmıştır).
20. Godino L, Turcheti D. & Skirton H. Knowledge of genetics and the role of the nurse in genetic healthcare: a survey of Italian nurses. *Journal of Advanced Nursing* 2013;69(5):1125-1135. doi: 10.1111/j.1365-2648.2012.06103.x
21. Barr JA, Tsai LP, Welch A. et al. Current practice for genetic counselling by nurses: An integrative review. *Int J Nurs Pract*. 2018;24:e12629. <https://doi.org/10.1111/ijn.12629>.
22. Seven M, Akyüz A, Elbüken B. et al. Nurses' knowledge and educational needs regarding genetics. *Nurse Education Today*. 2015;35(3): 444-449. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2014.11.008>
23. Blondeaux E, Lambertini M, Buzzatti G. et al. Experience with a nurse-driven genetic counseling pathway of Italian women with uninformative BRCA test result. *Journal of Genetic Counseling*. 2023;32:140-152. <https://doi.org/10.1002/jgc4.1630>

GEBELİĞİN OLUŞUMU VE FETÜSÜN FİZYOLOJİSİ

Nilüfer TUĞUT¹

ÖZET

Kadın germ hücresi ovum, erkek germ hücresi spermium tarafından gerçekleşir. Bu germ hücreleri primordial dönemden itibaren bir dizi gelişim sürecinden geçerek olgunlaşır ve fertilizasyon ile yeni bir canlı oluşur. Fertilizasyon sonrası uterusu yerleşen zigot hücrelerinin ilk sekiz haftası embriyonik evre, dokuzuncu gebelik haftası ile doğum arasındaki süreç ise fetal evre olarak tanımlanır. Embriyonik evrede insanı oluşturan temel yapı organlar oluşmuş ancak kalp ve dolaşım sistemi dışında aktif hale geçmemiştir. Fetal evrede embriyonik evrede temelleri atılan yapı ve organların büyümesi ve olgunlaşması görülür. Fetüsün büyümesi ve olgunlaşması maternal besin maddelerinin plasental transferi gibi olaylarla yönlendirilen ve kontrol altında tutulan bir süreçtir. Bu dönemde majör etken olan plasenta, materno-fetal besin alışverişi ve atık maddelerin uzaklaştırılmasını sağlayan geçici ve kompleks bir organdır. Fetüs glikoz, amino asitler, yağ asitleri, vitamin ve mineralleri anne kanından plasenta aracılığıyla alır. Plasenta endokrin bir organ gibi davranarak gebeliğin devamını sağlamaya, doğuma ve laktasyona hazırlayan önemli bir organdır. Bu evrede fetüsü koruyan ve gelişimini kolaylaştıran amniyotik sıvı, gebeliğin erken döneminde oluşmaya başlar ve fetüsün üriner sisteminin gelişmesi ile sıvı miktarı artar. Amniyon kesesinin içindeki amniyon sıvısı, berrak hafif sarı renkli ve alkali yapıdadır. Embriyoda fonksiyon gösteren ilk sistem kardiyovasküler sistemdir. Bu sistemde üst ekstremitenin ve beynin kirli kanını toplayan vena cava superior oksijen içeriği en düşük, umbilikal ven oksijen içeriği en yüksek damardır. Prenatal dönemde akciğerlerde gaz alış-verişi olmaz.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Preembriyonik evreyi tanımlaması,
- Embriyonik/Organogenezis evreyi tanımlaması,
- Fetal evreyi tanımlaması,
- Spermatogenezis ve oogenezis süreci açıklaması,
- Fertilizasyonu açıklaması,
- Fertilizasyon sonrası zigotta meydana gelen değişimleri açıklaması,
- İmplantasyon süreci açıklaması,
- Amniyon sıvısının özelliklerini tanımlaması,
- Plasental fonksiyonları sıralaması,
- Plasental hormonların görevlerini açıklaması,
- Embriyonel gelişimi haftalara göre tartışması,
- Fetal gelişimi haftalara göre tartışması,
- Fetal dolaşım fizyolojini açıklaması,

¹ Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., niluferyildirim@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6460-9374

KAYNAKLAR

1. Cunningham FG, Leveno K, Bloom SL, Dashe JS, Hoffman BL, Casey BM, & Spong CY. Embryogenesis and fetal development. In William's obstetric, 2018, 25th ed., p.124-145.7
2. Donnelly L & Compling G. Function of the placenta. *Anesthesia & Intensive Care Medicine*, 2019; 20(7), 392-396.
3. Cananzi M, Atala A, de Coppi P. Stem Cells Derived from Amniotic Fluid. In: Lanza R, Atala A, eds. *Essentials of Stem Cell Biology*, 3rd ed. United States: Saunders Elsevier; 2014. p.141-156.
4. Rathfisch G. İnsan Üreme Fizyolojisi. Beji KN, editör. *Kadın Sağlığı ve Hastalıkları*. 2. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 2016. p.255-271.
5. Koruk F. Gebeliğin Oluşumu ve Fizyolojisi. Şentürk Erenel, Vural G, editör. *Perinatal Bakım*. 1. Baskı. İstanbul Tıp Kitabevi; 2020. p.135-147.
6. Moore KL, Persaud TVN, Torchia MG. *The Developing Human: Clinically Oriented Embryology*. 11th ed. Philadelphia: Saunders Elsevier; 2020. p.1-490.
7. Schoenwolf GC, Bleyl SB, Brauer PR, Francis-West PH. *Larsen's Human Embryology*. 5th ed. Philadelphia: Saunders Elsevier; 2015. p.1-532.
8. Symonds I, Arulkumaran SS. *Essential Obstetrics and Gynaecology*. 6th ed. Philadelphia: Saunders Elsevier; 2020. p.1-55.
9. Taşkın L. Gebeliğin Oluşumu ve Fetüsün Fizyolojisi. *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. 13. Baskı. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2016. p.69-83.
10. Ricci Scott S, Kyle T, Carman. *Maternity and Pediatric Nursing*. 4th ed. Lippincott Williams & Wilkins, 2021. p.323-332.
11. Arslan H, Kurt G. Gebeliğin Oluşumu, Embriyonel-Fetal Gelişim. Çınar N, Şahin S, editör. *Anne ve Çocuk Sağlığı İlk 1000 Gün*. 1. Baskı. 2020. p.13-46.
12. Durham RF, Chapman L. *Maternal-Newborn Nursing. The Critical Components of Nursing Care*. 2nd ed. Philadelphia: F.A. Davis Company, 2014. p.25-34.
13. Zhou R, Wu J, Liu B, Jiang Y, Chen W, Li J, He Q & He Z. The roles and mechanisms of Leydig cells and myoid cells in regulating spermatogenesis. *Cell Mol Life Sci*. 2019;76(14):2681-2695.
14. Açar G, Karaoğlu N. Fetal Gelişim, Plasenta Fizyolojisi ve Patolojisi. *Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics*. 2018;9(1):9-15.
15. Büyük GN. Fetal Fizyoloji. Koçak İ, Güven G, Bayoğlu Tekin Y, Bakay K, Özdemir AZ & Pervin Karlı, editör. *Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum*. Akademisyen Kitabevi; 2021. p.53-70.
16. Çetinkaya Demir B. Gebelikte fetal gelişim. Demircan C, editör. *Gebelik ve İç Hastalıkları*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2022. p.1-5.

GEBELİKTE GÖRÜLEN FİZYOLOJİK-PSİKOLOJİK DEĞİŞİKLİKLER

Pınar SERÇEKUŞ¹
Damla AKSU²

ÖZET

Gebelik, somatik değişikliklere psikolojik karakterdeki değişikliklerin ve sosyal çevreyle değişen etkileşimlerin eşlik ettiği karmaşık biyo-psiko-sosyal bir olgudur. Gebelikte annede, gelişen fetüsü beslemek, barındırmak ve korumak için birtakım anatomik ve fizyolojik değişiklikler olur. Bu değişiklikler gebelikten sonra başlar ve vücuttaki sistemleri etkiler. Çoğunlukla birbiriyle bağlantılı olan bu değişiklikler plasental hormonlardan etkilenir. Sağlıklı bir gebelik yaşayan çoğu kadın için bu değişiklikler postpartum dönemden sonra gebelik öncesi döneme geri döner. Gebelikte meydana gelen normal fizyolojik değişiklikleri anlamak gebede meydana gelen anormal değişiklikleri ayırt etmeye yardımcı olur. Gebelikte fizyolojik değişimlerin yanında gebeliğin başından sonuna kadar değişen birtakım psikolojik işlevler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hemşireler gebeliğin fiziksel olduğu kadar psikolojik boyutunu da ele alarak bireye bütüncül bakım verme konusunda hassas olmalıdır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Gebelikte annede gerçekleşen fizyolojik sistem değişikliklerini açıklayabilme,
- Gebelikte annede gerçekleşen psikolojik değişiklikleri açıklayabilme.

¹ Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, psercekus@pau.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9326-3453

² Doktora Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, aksuudamla@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-1637-3640

CEVAPLAR

1.	Gebelikte artan progesteron hormonu düz kaslarda gevşemeye neden olur ve bunun sonucu olarak üriner staz meydana gelir. Bu durum idrar yolu enfeksiyon riskini artırır. Aynı zamanda gebelikte gelişen glikozüri de enfeksiyon riskini artıran diğer bir durumdur.
2.	Cevap E şıkkıdır.
3.	Cevap B şıkkıdır.

4.	Bireysel deneyimleri, sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeyi, aile ve eş desteği, geçmiş gebelik ve doğum deneyimleri, gebeliğin planlı olup olmaması kadının gebeliğe karşı tutumunu etkileyebilir.
5.	Cevap D şıkkıdır.

KAYNAKLAR

- Kazma JM, van den Anker J, Allegaert K, et al. Anatomical and physiological alterations of pregnancy. *Journal Of Pharmacokinetics and Pharmacodynamics*; 2020; 47(4), 271–285. <https://doi.org/10.1007/s10928-020-09677-1>
- American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). Committee Opinion No. 548; 2023; 121:210–212.
- Soma-Pillay P, Nelson-Piercy C, Tolppanen H, et al. Physiological changes in pregnancy. *Cardiovasc J Afr*. 2016;27(2):89-94. doi:10.5830/CVJA-2016-021
- Sanghavi M, Rutherford JD. Cardiovascular physiology of pregnancy. *Circulation*; 2014;130(12):1003-1008. doi:10.1161/CIRCULATIONAHA.114.009029
- Gandhi MH, Gupta V. Physiology, Maternal Blood. *StatPearls*; 2023; pp. 5-6.
- Beers K, Patel N. Kidney physiology in pregnancy. *Adv Chronic Kidney Dis*; 2020;27(6):449-454. doi:10.1053/J.ACKD.2020.07.006
- Helli A, Dolapcioglu K, Cekic C. Anatomic and physiologic changes during pregnancy. *Türk Üroloji Semin*; 2011;2(5):121-123. doi:10.5152/tus.2011.22
- Conrad KP, Stillman IE, Lindheimer MD. The Kidney in Normal pregnancy and preeclampsia. *Chesley's Hypertens Disord Pregnancy, Fourth Ed.*; 2015:335-377. doi:10.1016/B978-0-12-407866-6.00016-X
- Kızılkaya Beji N, Satır G, Çayır G. Effect of pregnancy process on urinary system and pelvic floor and nursing approach. *Bezmialem Science*; 2020;8(2):206-211. doi:10.14235/bas.galenos.2019.3576
- Feldt-Rasmussen U, Mathiesen ER. Endocrine disorders in pregnancy: Physiological and hormonal aspects of pregnancy. *Best Pract Res Clin Endocrinol Metab*; 2011;25(6):875-884. doi:10.1016/J.BEEM.2011.07.004
- Morton A, Teasdale S. Physiological changes in pregnancy and their influence on the endocrine investigation. *Clin Endocrinol (Oxf)*; 2022;96(1):3-11. doi:10.1111/CEN.14624
- World Health Organization (WHO). Iodine supplementation during pregnancy 2017. (01/04/2024 tarihinde <https://who.int/tools/elena/interventions/iodine-pregnancy> adresinden ulaşılmıştır).
- Mockridge A, MacLennan K. physiology of pregnancy. *Anaesth Intensive Care Med*; 2022;23(6):347-351. doi:10.1016/J.MPAIC.2022.02.027
- Dutta S. In: *Obstetrican Esthesia Hand Book*. 5th ed. Dutta S, Kodali B, Segal S, editors. New York: Springer Science + Business Media; 2010. Maternal physiological changes. pp. 1–14.
- Rodger M, Sheppard D, Gandara E, et al. Haematological problems in obstetrics. *Best Prac Res Clin Obstet Gynaecol*; 2015; 29(5): 671–684.
- Ramsay M. Normal hematological changes during pregnancy and the puerperium. In Pavord S, Hunt B (ed). *The Obstetric Hematology Manual*. Cambridge: Cambridge University Press; 2010: 3–12.
- Myers KM, Elad D. Biomechanics of the human uterus. *Wiley Interdiscip Rev Syst Biol Med*; 2017;9(5):10.1002/wsbm.1388. doi:10.1002/wsbm.1388
- Gordon MC. *Maternal physiology in obstetrics: normal and problem pregnancies*. 6th edn. Philadelphia: Saunders, Elsevier, 2012.
- Thabah, M, Ravindran, V. (2015). Musculoskeletal problems in pregnancy. *Rheumatology international*, 35, 581-587.
- Fiat F, Merghes PE, Scurtu AD, et al. The main changes in pregnancy—therapeutic approach to musculoskeletal pain. *Medicina*; 2022; 58(8):1115. <https://doi.org/10.3390/medicina58081115>
- VoraRita V, Gupta R, Mehta Malay J, et al. Pregnancy and skin. *Journal of family medicine and primary care*; 2014; 3(4) p. 318-324doi:10.4103/2249-4863.148099
- Holanda AA, Gonçalves AK, Medeiros RD, et al. Ultrasound findings of the physiological changes and most common breast diseases during pregnancy and lactation. *Radiologia Brasileira*; 2016; 49(6), p. 389-396. <https://doi.org/10.1590/0100-3984.2015.0076>
- HuH, Pasca I. Management of complex cardiac issues in the pregnant patient. *Critical Care Clinics*; 2016; 32(1), p. 97–107. <https://doi.org/10.1016/j.ccc.2015.08.004>
- Hadden DR, McLaughlin C. Normal and abnormal maternal metabolism during pregnancy. *Seminars in Fetal and Neonatal Medicine*; 2009; 14(2), P66-71. <https://doi.org/10.1016/J.Siny.2008.09.004>

25. Coşkun A. Kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği el kitabı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları; 2012 p. 131-140
26. Lederman R, Weis K. Psychosocial Adaptation in Pregnancy Chapter 1, Psychosocial Adaptation in Pregnancy: Seven Dimensions of Maternal Role, 3th Ed. Springer Publishing, 2009, p.1-32.
27. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. In Gebelikte Görülen Fizyolojik/Psikolojik Değişiklikler Akademisyen Kitabevi; 2019 p. 296-303.
28. Taşpınar A. Kadın Sağlığı. In: Şirin A, Kavlak O, eds. Normal Gebelik. Nobel Tıp; 2015:290-292.
29. Yücel MK. Doğum ve Kadın Sağlığı. In: Gebeliğin Fizyolojisi. Palme Yayıncılık; 2015:51-58.
30. Yücel MK. Kadın Sağlığı, Hastalıkları ve Bakımı. In: Gebelik Fizyolojisi. Palme Yayıncılık; 2014:44-47.
31. Gharib MNE, Aglan A. Changes in Skeletal System During Pregnancy. Interventions in Gynaecology and Women's Healthcare; 2018; 2(1). <https://doi.org/10.32474/igwhc.2018.02.000127>
32. Jodi S, Dashe Steven L, Bloom Catherine Y, et al. Williams Obstetrics, 25th Edition. In: Maternal Physiology. McGraw Hill Professional; 2018 p. 46-77.

GEBELİKTE ANNE SAĞLIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeliz DOĞAN MERİH¹

ÖZET

Gebelik, çok boyutlu değişimlerin olduğu ve güzel beklentilerin yaşandığı fizyolojik bir süreçtir. Gebelikte oluşan psikolojik ve fizyolojik değişiklikler, sağlık ve hastalık arasındaki önemli çizgiyi daraltır. Tüm bu süreçler baz alındığında, her gebelik içinde potansiyel riskleri barındıran, bütüncül yaklaşım sergilenmesi gereken bir kriz dönemidir.

Gebelikte anne ve fetüs sağlığı için risklerin önceden belirlenmesi, önleyici yaklaşımların planlanması, izlem ve bakımın prekonsepsiyonel dönemden planlanarak yapılması önemlidir. Değerlendirme süresinde gebelikte risk belirlenmişse sağlık profesyonelleri, erken dönemde müdahale ederek süreçleri tanımlamalı, önleyici yaklaşımları planlamalı ve etkin girişimleri uygulamalıdır.

Bu bölümde, gebelikte anne sağlığının değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlere, dikkat edilecek süreçlere ve hizmet sürecinde yer alan öncelikli yaklaşımlara yer verilmiştir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Prenatal değerlendirmede kullanılan terimleri açıklar.
- Prekonsepsiyonel bakım ve önemini açıklar.
- Doğum öncesi bakımı, sıklığını, basamaklarını tanımlar.
- Gebelikte kadının değerlendirilmesi için nasıl veri toplanacağını ve sağlığıyla ilgili değerlendirme alanlarını belirler.
- Gebelikteki fizyolojik değişiklikler ve patolojik durumları ayırt eder.
- Gebelikte anne sağlığını değerlendirme yöntemlerini bilir.
- Normal gebelik süreci, riskli gebelikler ve gebelik komplikasyonlarının etkilerini açıklar ve tartışır.
- Riskli gebeliklerde tanı ve tedavi süreçlerini, normalden sapma durumlarını tanımlar.
- Riskli gebeliklerde kadının sağlığını korumak için gerekli girişim ve tedavileri bilir.
- Gebelikte psikososyal sağlığının önemini ve değerlendirme yaklaşımlarını tanımlar.

¹ Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, yelizmrh@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-6112-0642

CEVAPLAR

1.	C şıkkı
2.	B şıkkı
3.	B şıkkı
4.	<ul style="list-style-type: none"> Bireysel bilgiler Eşinin ve ailesinin öyküsü Şimdiki sağlık öyküsü Geçmiş gebelik/ Jinekolojik öyküsü Şimdiki gebelik öyküsü Gebenin geçmiş sağlık öyküsü
5.	<ul style="list-style-type: none"> Beslenme yetersizliği Anne yaşı (18 yaşın altı, 35 yaşın üzeri) Doğum sıklığı (doğum aralarının iki yıldan az olması)

5.	<ul style="list-style-type: none"> Doğum sayısı (4-5 doğumdan sonrası) Düşük sosyo-ekonomik düzey ve eğitim Geçmiş gebeliklerdeki sorunlar (zor doğum, prematür doğum vb.) Gebeliğin ilk trimestrının da viral bir enfeksiyon geçirme, röntgen çek-tirme Sistemik hastalık bulunması (kalp, diyabet vb.) Şimdiki gebeliğindeki sorunlar (preeklamsi, anemi vb.) Sigara, alkol, madde, ilaç bağımlılığı
----	---

KAYNAKLAR

- Akdolun Balkaya N, Vural G, Eroğlu K. Gebelikte belirlenen risk faktörlerinin anne ve bebek sağlığı açısından ortaya çıkardığı sorunlar. *DÜ Sağlık Bil Enst Derg*; 2014;1(1):6-16.
- Pisoni C, Garofoli F, Tzialla C, Orcesi S, Spinillo A, Politi P, Stronati M. Risk and protective factors in maternal-fetal attachment development. *Early Human Development*; 2014;90, 45-46. doi:10.1016/S0378-3782(14)500126.
- Taşkın L. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği. Gebelikte Anneyi Değerlendirmek. Ankara: Akademisyen Tıp Kitapevi; 2020.
- Agricola E, Gesualdo F, Carloni E, D'Ambrosio A, Russo L. Investigating paternal preconception risk factors for adverse pregnancy outcomes in a population of internet users. *Reproductive Health*; 2016;13:37-44.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Ankara; 2018.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Kurumu. Doğum öncesi Bakım Yönetim Rehberi; 2018. 1-32.
- Coşkun A. Kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği el kitabı. İstanbul: Promat basım; 2012.
- Dağ, Z. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği kitabı. Ankara: Özyurt Matbaacılık; 2016.
- Dean SV, Lassi ZS, Imam AM, Bhutta ZA. Preconception care: promoting reproductive planning. *Reproductive Health*; 2014;1:1-17.
- Aydemir H, Hazar HU. Düşük riskli, riskli, yüksek riskli gebelik ve ebenin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2014;3(2): 815-833.
- Demir Yıldırım A, Hotun Şahin N. Riskli gebelerde prenatal bağlanma ve risklerin değerlendirilmesi. *OTJHS*. 2020;5(4):661-672. doi:10.26453/otjhs.750158
- Pisoni C, Garofoli F, Tzialla C, Orcesi S, Spinillo A, Politi P, et al. Complexity of parental prenatal attachment during pregnancy at risk for preterm delivery. *J Matern Fetal Neonatal Med.*; 2016;29(5):771-776. doi: 10.3109/14767058.2015.1017813
- Arslan H, Bani B, Güneş K, Eryurt MA. Türkiye'de riskli gebelikler: 2018 TNSA Bulguları. *Nüfusbilim Dergisi*; 2020;42(1):64-91.
- Özbek Z, Beydağ KD. Yüksek riskli gebelerde eş desteği ve gebelik stresi arasındaki ilişki. *Mersin Univ Sağlık Bilim derg.*; 2022;15(2):144-55.
- Bhatia N, Chao SM, Higgins C, Patel S, Crespi CM. Association of Mothers' Perception of Neighborhood Quality and Maternal Resilience with Risk of Preterm Birth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*; 2015; 12(8): 9427-9443.
- Demir Alkin E, Beydağ KD. Relationship between perceived stress level and self-perception level of women who had three or more pregnancies. *J Psy Nurs*; 2020; 11(3): 228-238
- Method for estimating due date. Committee Opinion No. 611. American College of Obstetricians and Gynecologists. *Obstet Gynecol* .2014;124:863-6.
- Hadımlı A. Gebelikten önce mevcut olan riskli durumlar. Riskli gebeliklerde bakım ve danışmanlık. *Türkiye Klinikleri*; 2018; 4(3):1-12.
- Coşar Çetin F, Demirci N, Yeşilççek Çalık K, Çil Akıncı A. Gebelikte olağan yakınmalar. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*; 2017;48(4):135-141.

20. Coşkun A, Karakaya E. Güvenli annelik eğitim ve danışmanlık beceri rehberi, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2016.
21. Nuriye Pekcan N, Beydağ KD. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları, Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevi; 2022.
22. Derya AY, Uçar T, Erdemoğlu Ç, Özşahin T, Ünver H. Gebelikteki yakınmaların yaşam kalitesine etkisi ile psikososyal sağlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TJFMPC*; 2018;12 (3): 171-177.
23. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Elektronik Kitap, SBÜ Hamidiye Hemşirelik Fakültesi Ders Kitabı. 2021
24. Doğan Merih Y, İliter F, Coşkuner Potur D, Alioğulları A. Prenatal tanı testleri sonrasında riskli gebelik tanısı alan gebelerin sürece yönelik görüşleri. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*; 2018;4(1):1-19.
25. Kızılkaya Beji N, Özkan Aydın S. Gebelikte görülen fizyolojik/psikolojik değişiklikler. Kızılkaya Beji N. (Ed.) *Kadın sağlığı ve hastalıkları*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2016.
26. Soğukpınar Z, Akmeşe Z, Hadımlı A, Balçık M, Akın B. Doğumevlerinde riskli gebelik profili: İzmir ili örneği. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*; 2018; 4(1):37-44.
27. Taşkın L. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2016.
28. ACOG Committee Opinion No. 755: Well-Woman Visit. *ObstetGynecol*132:e181,2018
29. Elkin N. Gebelerin stresle başa çıkma tarzları ve bunları etkileyen faktörler. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2015;8(1):22-31.
30. Aksay Y, Gülhan YB, Saygın N, Körükçü Ö. Gebelerin Psikososyal sağlığı doğum tercihini etkiler mi? *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2017; 6(4):138-145.
31. Erkaya R, Karabulutlu Ö, Çalık KY. Defining child-birth fear and anxiety levels in pregnant women. *Social and Behavioral Sciences*; 2017; 237:1045-1052.
32. Gümüşdağ M, Apay SE, Özorhan EY. Riskli olan ve olmayan gebelerin psikososyal sağlıklarının karşılaştırılması. *HSP*; 2014; 1(2):32-42.
33. Özşahin Z, Erdemoğlu Ç, Karakayalı Ç. Gebelikte Psikososyal sağlık düzeyi ve ilişkili faktörler. *The Journal of Turkish Family Physician*; 2018;9(2):34-46.
34. Yıldız H. Gebelikte psikososyal sağlığı değerlendirme ölçeği geliştirme çalışması. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*; 2011;4(1):63-74.
35. Daş Z. Gebeliğin psikososyal ve kültürel boyutu. Taşkın L. *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. 11. Baskı, Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık, 2012.
36. Maxson PJ, Edwards SE, Valentiner EM, Miranda ML. A Multidimensional Approach to Characterizing Psychosocial Health During Pregnancy. *Matern Child Health J*; 2016; 20: 1103-1113.
37. Maharlouei N. The Importance of Social Support During Pregnancy. *Women's Health Bull.*; 2016; 3(1): 1.
38. Sabancı Baransel E, Uçar T. Riskli gebelerde fiziksel aktivite, gebelikte iyilik ve gebelikteki yakınmaların yaşam kalitesine etkisi: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Anatolian Journal of Health Research*; 2021;2(3):101-106. <https://doi.org/10.29228/anjhr.53902>
39. Kara P, Nazik E. Yüksek riskli gebelerin gebelik deneyimleri ve prenatal distreslerinin belirlenmesi. *CBU-SBED: Celal Bayar University-Health Sciences Institute Journal*. 2024;11(1):120-8.
40. Ataman Bor N, Matyar F, Amanak K. Düşük ve yüksek riskli gebelerde risk algısı ve gebeliğe uyum ilişkisi. *Artuklu International Journal of Health Sciences*; 2023;3(3):298-303.
41. Lennon S. Risk perception in pregnancy: A concept analysis. *Journal of advanced nursing*, 2016;72(9):2016-2029. doi: 10.1111/jan.13007
42. Lee S, Ayers S, Holden D. Risk perception of women during high risk pregnancy: A systematic review. *Health Risk Soc.* 2012;146:511-31. doi: 10.1016/j.midw.2013.04.010

GEBELİKTE FETAL SAĞLIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gonca BURAN¹

ÖZET

Gebelik genellikle risk faktörlerinden bağımsız şekilde sağlıklı bir bebeğin doğmasıyla sonuçlanır. Ancak fetüs sağlıklı gelişim ve komplikasyon açısından risk altındadır. Fetal sağlık açısından gebelikler “düşük riskli” veya “yüksek riskli” olarak değerlendirilir. Risk altındaki fetüsün belirlenmesi ya da sağlıklı fetüsün sağlıklı bir şekilde doğması içingelişen teknoloji ve çeşitli testlerden faydalanılır. Fetal sağlığın değerlendirilmesinde kullanılan testler non-invaziv ve invaziv yöntemler olmak üzere iki grupta sınıflanabilir. Bu bölümde fetal sağlığın değerlendirilmesinde kullanılan non-invaziv ve invaziv yöntemler güncel literatür doğrultusunda sunulur ve bu yöntemlerin uygulanmasında hemşirelerin rol ve sorumlulukları aktarılmıştır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Fetal sağlığın ne amaçla değerlendirildiğini kavrayabilme,
- Fetal sağlığı değerlendirilmesinde kullanılan yöntemleri sayabilme,
- Fetal sağlığı değerlendirilmesinde kullanılan testleringebelik haftasına göre uygulama zamanlarını sayabilme,
- Fetal sağlığı değerlendirilmesinde kullanılan testlerin endike ve kontraendike olduğu durumları kavrayabilme,
- Gebeye fetal sağlığın değerlendirilmesi için uygulanantestler konusunda hemşirelerin bakım ve danışmanlık rollerini kavrayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, goncaburan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9082-553X

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
C	B	E	B	A

KAYNAKLAR

- Pettker, C. M., & Campbell, K. H. Antepartum fetal assessment. *Avery's Diseases of the Newborn*, 2018; 145-157. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-40139-5.00014-0>
- Afzal M, Naeem MA, Ahmed S, Amin N, Aahim A, Munawar M, Maria, K. Non invasive prenatal testing of beta-thalassemia for common pakistani mutations: a comparative study using cell-free fetal dna from maternal plasma and chorionic villus sampling. *Hematology* 2022, 27: 353-9.
- Esen K, Gerçek Öter E, Uyar Hazar H. İnvaziv Olmayan Prenatal Teste Etik Bakış. *akt. March* 2022;31(1):60-69. doi:10.17827/akt.1013719
- Atlı E, Yalcıntepe S, Mail S, Demir S, Gürkan H, Varol GF. Prenatal cytogenetic abnormalities and the correlation of ultrasonographically detected fetal anomalies. *Osmangazi Tıp Dergisi*; 2022;18: 571-7. doi: 10.1097/MCD.0000000000000496
- Aktaş S. Riskli Gebeliklerde Fetal Sağlığın Değerlendirilmesi. Soğukpınar N, (ed). *Riskli Gebeliklerde Bakım ve Danışmanlık*. 1. Baskı. Ankara. Türkiye Klinikleri; 2018. p.62-76.
- Aktaş S, & Osmanağaoğlu, M A. İntrapartum Elektronik Fetal Monitorizasyon Uygulaması ve Sağlık Profesyonellerinin Sorumlulukları. *Life Sciences*; 2017; 12(1) :14-29. doi: 10.12739/NWSA.2017.12.1.4B0009.
- Kahankova R, Mikolasova M, Martinek R. Optimization of adaptive filter control parameters for non-invasive fetal electro cardiogram extraction. *PLoS One*. 2022;17: 1-23. doi: 10.1371/journal.pone.0266807
- Paul LT, Ergoren MC. Comparison of bioinformatics approaches for fetal microdeletions and monogenic variations estimation in non-invasive prenatal testing. *Glob Med Genet*. 2022;1-4. doi: 10.1055/s-0042-1743573
- Kurul E, Mecdi Kaydırak M. Prenatal ve Postnatal Dönemde Genetik Danışmanlık: Hemşirenin Rol ve Sorumluluğu. *J Health Pro Res*. October 2022;4(3):193-201. doi:10.57224/jhpr.1092043
- Taşkın L. In: Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Taşkın L (ed) *Fetal sağlığın değerlendirilmesi XVII*. Basım. Ankara. Akademisyen Tıp Kitabevi; 2021.p. 141-161.
- Ugwumadu A, & Arulkumaran S. A second look at intrapartum fetal surveillance and future directions. *Journal of Perinatal Medicine*; 2023;51(1), 135-144. doi:10.1515/jpm-2022-0292
- Carbone L, Cariati, F, Sarno L, Conforti A, Bagnulo F, Strina, I., ... &Alviggi, C. Non-invasive prenatal testing: current perspectives and future challenges. *Genes*; 2020; 12(1)15. doi: 10.3390/genes12010015
- Adel N M, El Hakeem, A K E, Abdel Kader M A, & Amin M A. What Does 3/4D Ultrasound Add to 2D Examination in The Assessment of Fetal Neural Anomalies: Tertiary Center Experience. *The Egyptian Journal of Hospital Medicine*; 2023;90(1):706-715. doi:10.58675/2682-339X.1627
- Leung K Y. Application of color doppler with 3-and 4-dimensional ultrasonography in the prenatal evaluation of fetal extra cardiac and placental abnormalities. In *Healthcare*; 2023; 11(4):488. doi:10.3390/healthcare11040488
- Deniz A, & Yonca B Y. Ultrason Görüntülerinden Fetus Sağlığının Bilgisayar Destekli Takibi: Bir İnceleme. *Acta Infologica*; 2022; 6(2): 283-302. doi:10.26650/acin.1099106
- Barmon D, &Kataki A.C. Gynaecological cancer in pregnancy. In *Fundamentals in Gynaecologic Malignancy*. Singapore: Springer Nature Singapore. 2023; p. 403-412. doi: 10.1007/978-981-19-5860-1_24
- Mehta T, Levine D, Barbieri RL. Ultrasonography of pregnancy of unknown location. 2012; 150. <https://www.medilib.ir/uptodate/show/5410>. Son Erişim Tarihi 19. 02. 2024.
- Khalifeh A, Berghella V. Universal cervical length screening in singleton gestations without a previous preterm birth: ten reasons why it should be implemented. *Am J ObstetGynecol*; 2016; 214: 603-7.
- Akça E, Sürücü Ş G, Akbaş M. Obstetrik ultrason kullanımının tarihçesine ilişkin bir değerlendirme ve ebenin rolü. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 2018;8(1):47-53.
- Ergün, E. Birinci trimester ultrasonografi incelenmesi. *Türk Radyoloji Seminerleri*; 2017, 5: 185-201.
- Obstetrics and the American Institute of Ultrasound in Medicine. *Practice bulletin no. 175. ultrasound in pregnancy*. 2016; 128: 241-56.
- Arena A, Degli E E, Cocchi L, Orsini B, Lenzi J, Del FS, Seracchioli R. Three dimensional ultrasound evaluation of pelvic floor muscle contraction in women affected by deep infiltratin gendometriosis: application of a quick contraction scale. *J UltrasoundMed* 2022; 1(12):2973-2979. doi: 10.1002/jum.15996
- Korenaga TRK, Tewari KS. Gynecologic cancer in pregnancy. *GynecolOncol*; 2020; 157: 799-809. doi:10.1016/j.ygyno.2020.03.015

24. Clark A, Flouri D, Mufti N, James J, Clements E, Aughwane R, Aertsen M, David A, Melbourne A. Developments in functional imaging of the placenta. *Br J Radiol*; 2022; 95: 1-15. doi:10.1259/bjr.20211010
25. Wu C, & Bayer, C. L. Imaging placental function: current technology, clinical needs, and emerging modalities. *Physics in Medicine & Biology*; 2018; 63(14): 14TR01. doi:10.1088/1361-6560/aacd9
26. Malhotra N, Shah P K, Kumar P, Acharya P, Panchal S, & Malhotra, J. *Ultrasound in Obstetrics & Gynecology*. Malhotra j(ed). Jp medical td. fourth edit. 2014;p. 27-32.
27. Donofrio MT, Moon-Grady AJ, Hornberger LK, et al. Diagnosis and treatment of fetal cardiac disease: a scientific statement from the American Heart Association; 2014;129(21):2183-2242. doi:10.1161/01.cir.0000437597.44550.5d
28. V Zollbrecht T M, Hart C, Zhang S, Katemann C, Isaak A, Pieper C C, ... & Luetkens, J. A. Fetal cardiac cine MRI with Doppler US gating in complex congenital heart disease. *Radiology: Cardiothoracic Imaging*; 2023; 5(1): e220129. doi: 10.1148/ryct.220129
29. Ximenes R, Peters R, & Goncalves L F. Three-Dimensional Ultrasound: A Role in Early Pregnancy? *First-Trimester Ultrasound: A Comprehensive Guide*; 2023; 219-259. doi: 10.1007/978-3-031-24133-8_14
30. Baschat AA, Galan HL, Lee W, Devore GR, Mari G, Hobbins J, Manning F A. The role of the fetal biophysical profile in the management of fetal growth restriction. *Am J Obstet Gynecol* 2022, 226: 475-86. doi:10.1016/j.ajog.2022.01.020
31. Bermejo C, Martínez TP, Cantarero R, Diaz D, Pedregosa PJ, Barron E, Labrador E, Lopez RZ. Three-dimensional ultrasound in the diagnosis of müllerian duct anomalies and concordance with magnetic resonance imaging. *Ultrasound Obstet Gynecol*; 2010, 35: 593-601.
32. Geyik Bayman M. İn: Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar 5. Fetal İyilik Halinin Değerlendirilmesi ve NST Yorumlanması. Akkaya R, Akkaya B (ed) . Bilgin yayınevi. 2022; p. 498.
33. Wibisono J J, Faustina C, Wibisono M G, Leman J & Sutanto R. Radiology findings of Down syndrome: a literature review. *Chinese Journal of Academic Radiology*; 2023; (6):133-142. doi: 10.1007/s42058-023-00126-9
34. Shiny J, Singh OJAP, Shan BP. A review on techniques for computer aided diagnosis of soft markers for detection of Down syndrome in ultrasound fetal images. *Bio med Pharmacol J*; 2017; 10:1559-68. doi:10.13005/bpj/1266
35. Thomas MC, Arjunan SP. Deep learning measurement model to segment the nuchal translucency region for the early identification of Down syndrome. *Meas Sci Rev*; 2022; 22:187-92. doi:10.2478/msr-2022-0023
36. Manohar J. The assessment of nasal bone during gestation to screen for down syndrome: a review. *J Pharm Sci Res*. 2016; 8:607-12.
37. ACOG. Antepartum Fetal Surveillance ACOG Practice Bulletin, Number 229. *Obstetrics & Gynecology*; 2021; 137(6): p e116-e127, doi: 10.1097/AOG.0000000000004410.
38. Alpyılmaz F. Fetal sağlığın değerlendirilmesi. Pekcan NE & Beyda K D (ed) *Kadın Sağlığı hastalıkları*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2022. p. 156-165.
39. Sultana T, Daniel M, Krishnan L. Manual fetal stimulation during intrapartum fetal surveillance: a randomised controlled trial: characteristic maternal outcome. *Am J Obstet Gynecol MFM* 2022, 4: 1-6. doi:10.1016/j.ajogmf.2022.100574
40. American College of Obstetricians and Gynecologists Antepartum fetal surveillance. *Practice Bulletin* No. 145. American College of Obstetricians and Gynecologists. *Obstet Gynecol*; 2014; 124:182 - 92.
41. Wang Y, Sha W, Guo X. Fundamental Electronic FHR Monitoring. In: Guo, X. (eds). *Electronic Fetal Monitoring*, 141nd ed. Singapore, Springer; 2021: 39-64.
42. Orgul G, Doğan D R, Portakal O & Sinan Beksac M. Gebeliğin ilk üç ayındaki kan TSH düzeyi ile Down sendromu tarama testleri arasındaki ilişki. *Cukurova Medical Journal*; 2018; 43(1):94-99. doi: 10.17826/cumj.392260
43. Cheung K W, Bonet M, Frank K A, Oladapo O T, Hofmeyr G J. WHO intrapartum care algorithms working group, ... & Oladapo Clinical algorithms for management of fetal heart rate abnormalities during labour. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynecology*. 1: 1-10. doi:10.1111/1471-0528.16731
44. Quresh Z, Dharavath C. Biochemical serum markers influencing maternal age risk for down's syndrome in quadruple marker. *Cureus* 2022; 14(3): e23555. doi: 10.7759/cureus.23555
45. Miller K A, Sagaser, K G, Hertenstein C B, Blakemore K J, Forster K.R, Lawson C S, et al. Follow your nose: repeat nasal bone evaluation in first-trimester screening for Down syndrome. *J. Ultrasound Med*. 2023; 42: 1709-1716. doi:10.1002/jum.16190
46. Caceres V, Murray T, Myers C, Parbhoo K. prenatal genetic testing and screening: a focused review. *Semin Pediatr Neurol*; 2022, 1: 1-6. doi: 10.1016/j.spen.2022.100976
47. Alfirevic Z, Navaratnam K, Mujezinovic F. Amniocentesis and chorionic villus sampling for prenatal diagnosis. *Cochrane Database Syst Rev*; 2017; 9: 73-8. doi: 10.1002/14651858.CD003252.pub2
48. Salomon L J, Sotiriadis A, Wulff CB, Odibo A, & Akolekar R. Risk of miscarriage following amniocentesis or chorionic villus sampling: systematic review of literature and updated meta-analysis. *Ultrasound in Obstetrics & Gynecology*; 2019; 54(4):442-451. doi:10.1002/uog.20353
49. Levy B, & Stosic M. Traditional prenatal diagnosis: past to present. *Prenatal Diagnosis, Human a Press*, New York, NY. 2019: pp3-22. doi:10.1007/978-1-4939-8889-1_1
50. Weiner C P, & Lee GT. Cordocentesis. In *Operative Obstetrics*, 4E CRC Press. 2017: p. 149-160.
51. Peddi NC, Avanthika C, Vuppapapati S, Balasubramanian R, Kaur J. A review of cordocentesis: percutaneous umbilical cord blood sampling. *Cureus*; 2021; 13: 1-6. doi: 10.7759/cureus.16423
52. Horvei P, Mackenzie T, Kharbanda S. Advances in the management of α -thalassemia: a major reason to be optimistic. *Hematology*, 2021; 1; 592-9. doi:10.1182/hematology.2021000295

DOĞUM ÖNCESİ BAKIM

Merlinda ALUŞ TOKAT¹
Ilksen SARI²

ÖZET

Bu bölüm, doğum öncesi bakımın (DÖB) önemini ve uygulamalarını ele almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre DÖB, gebelik sürecinde anne ve bebek sağlığını optimize etmek için uzman sağlık çalışanları tarafından sağlanan kapsamlı bir bakım sürecidir. Türkiye'de ve dünyada DÖB hizmetlerinin alınma oranları yüksek olmasına rağmen, hemşirelerin bu süreçteki rolü genellikle sınırlıdır. DÖB, maternal ve neonatal sonuçları iyileştirmekte, anne ölüm hızını, ölü doğum oranını ve yenidoğan ölümlerini azaltmaktadır. DÖB hizmetlerini etkileyen faktörler arasında sosyo-ekonomik, kültürel ve psikososyal unsurlar yer almakta, sağlık sistemiyle ilgili sorunlar ise hizmet kalitesini düşürebilmektedir. Bu bağlamda, hemşirelerin rolü kritik olup, anne adaylarına ve ailelerine kapsamlı ve holistik bir bakım sunmaları gerekmektedir. Doğuma hazırlık eğitimleri ve sınıfları, ebeveyn adaylarını doğuma ve doğum sonrası döneme hazırlamakta önemli bir rol oynamaktadır. Eğitimler, doğum sürecine dair korku ve endişeleri azaltmakta, ebeveynlerin doğuma ve bebek bakımına yönelik bilgi ve becerilerini artırmaktadır.

Doğum öncesi bakım (DÖB), kadının gebelik süresince aldığı sağlık bakım hizmetlerinin bütünüdür. Dünya Sağlık Örgütü 2016 yılında yayınladığı kılavuzunda DÖB; "hamilelik sırasında hem anne hem de bebek için en iyi sağlık koşullarını sağlamak amacıyla, hamile kadınlara ve ergenlik çağındaki kız çocuklarına uzman sağlık çalışanları tarafından sağlanan bakım" olarak tanımlamıştır. Doğum öncesi bakım ile kadınlara; gebelik, doğum ve doğum sonrası dönem boyunca uzman hekim, hemşire ve ebe tarafından izlem ve eğitim sağlanarak, sağlığın geliştirilmesi, korunması ve oluşabilecek olumsuz perinatal sonuçların önlenmesi amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak; davranışsal risk faktörlerini ele almayı, kadınlara holistik bakım sunarak tıbbi, sosyal, spiritüel ve psikolojik ihtiyaçlarını desteklemeyi, doğum ve doğum sonrası eylemleri koordine etmeyi amaçlar. Doğum öncesi bakım hizmeti, prekonsepsiyonel dönemde; gebeliğin planlanması ile eş zamanlı olarak başlatılmalıdır. Erken ve düzenli bakım alma, anne ve bebek sağlığının temelini oluşturmaktadır.

Doğum öncesi bakımın anne ölüm hızı, ölü doğum oranı ve yenidoğan ölümlerini azalttığı kanıtlanmıştır. Bu bağlamda, en hızlı ve en etkin şekilde planlanan doğum öncesi bakım hizmeti; gebenin iyilik halini ve bebeğin sağlıklı gelişimini sağlamak açısından çok önemlidir.

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları Hemşireliği AD., merlinda_alus@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-5899-0524

² Arş. Gör., İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ilksen.sari@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-3513-2030

CEVAPLAR

1. Döb Hizmetlerinin Amacı; Anne Adayı Ve Ailesinin Doğumu En Sağlıklı, Konforlu Ve Olumlu Geçirmesini Sağlamaktır. Bu Süreci Bilinçli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamaktır.		
2. Doğal kendiliğinden ve anne ile bebek etkileşimini doğrultusunda ilerleyen konforlu doğum sağlamaktır. Annenin kendi bedenine ve bebeğine güvenini artırmak, babanın desteğini hissettirmektir.		
3	4	5
C	D	E

KAYNAKLAR

- Mongan MF. Doğum Dünyasına Sakin Yaklaşım: HypnoBirthing Felsefesi Çoker H, editör. HypnoBirthing Mongan Yöntemi. 1. Baskı. İstanbul: Gün Yayıncılık;2012. p.47-194.
- Kızılırmak A, Başer M. The effect of education given to primigravida women on fear of childbirth. Appl Nurs Res. 2016 Feb;29:19-24.
- Serçekuş P, Başkale H. Effects of antenatal education on fear of childbirth, maternal self-efficacy and parental attachment. Midwifery. 2016 Mar;34:166-172.
- Mete S, Ertuğrul M, Uludağ E. [A childbirth education programme: awareness at birth]. DEUHFED 2015;8(2):131-41.
- Coşar F, Demirci N. [The effect of childbirth education classes based on the philosophy of lamaze on the perception and orientation to labour process]. S.D.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2012;3(1):18-30.
- ELMAS S, SARUHAN A, YEYGEL Ç. DOĞUM ÖNCESİ EĞİTİM MODELLERİ EŞLİĞİNDE DOĞAL DOĞUM. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2017;20(4):299-303.
- Pillitteri, A. (2013). Maternal and Child Health Nursing: Care of the Childbearing and Childrearing Family. Amerika Birleşik Devletleri: Wolters Kluwer Health.
- Orshan, S. A. (2008). Maternity, Newborn, and Women's Health Nursing: Comprehensive Care Across the Lifespan. Birleşik Krallık: Wolters Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins.
- Midwifery: Best Practice. (2008). Birleşik Krallık: Butterworth-Heinemann.
- Bowyer, L., Finn, M., Carr, S. (2005). Women's Health: A Core Curriculum. Avustralya: Elsevier Australia.
- Lothian, J., DeVries, C. (2017). Giving Birth With Confidence (Official Lamaze Guide, 3rd Edition). Amerika Birleşik Devletleri: Hachette Books.
- World Health Organization. Violence Against Women. İnternet Erişimi. Erişim Linki: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> Erişim Tarihi: 25.03.2024.
- Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Anne Dostu Hastane Programı. İnternet Erişimi. Erişim Linki: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/programlar-2/anne-dostu-hastane-programi.html> Erişim Tarihi: 25.03.2024.
- "DOĞUM EYLEMİNDE İZLEM VE BAKIM. Fetusun durumu. Eylemin durumu (kontraksiyonlar,dilatasyon,silinme,angajman vs)" İnternet Erişimi. Erişim Linki: <https://docplayer.biz.tr/10419447-18-11-2015-dogum-eyleminde-izlem-ve-bakim-fetusun-durumu-eylemin-durumu-kontraksiyonlar-dilatasyon-silinme-angajman-vs.html> Erişim Tarihi: 15.03.2024.
- Lamaze International. İnternet Erişimi. Erişim Linki: <https://www.lamaze.org/what-is-lamaze> Erişim Tarihi: 17.03.2024.
- Metinoğlu M, Irmak AY, Kaya SA (01 Eylül 2017) Doğumu Kolaylaştırıcı Non-Farmakolojik Yöntemlerin Bir Nullipar Gebe Vakasında Uygulanması. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 3 173-184.
- Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Gebe Bilgilendirme Sınıfı Programı. İnternet Erişimi. Erişim Linki: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/programlar-2/gbs-prgrm.html> Erişim Tarihi: 20.03.2024.
- Fata, S., & Tokat, M. A. (2017). Fertilité Desteği Alan Kadınların Stresini Azaltmada Hipnofertilite'nin Kullanımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 10(1), 60-66.
- Serçekuş Ak, P., Vardar, O., & Özkan, S. (2018). ANNE DOSTU HASTANELERİN YAYGINLAŞMASI TÜRKİYE İÇİN NEDEN ÖNEMLİDİR?. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1(1), 25-29.
- Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Gebe Bilgilendirme Sınıfı Programı El Kitabı. İnternet Erişimi. Erişim Linki: <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kadin-ve-ureme-sagligi-db/Rehberler/gebe-bilgilendirme-egitim-kitabi.pdf> Erişim Tarihi: 24.03.2024.
- Whitworth M, Dowswell T. Routine pre-pregnancy health promotion for improving pregnancy outcomes. Cochrane Database of Systematic Reviews 2009, Issue 4. Art. No: CD007536.

22. Downe S, Finlayson K, Tunçalp Ö, Gülmezoğlu AM. Provision and uptake of routine antenatal services: a qualitative evidence synthesis. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2019, Issue 6. Art. No.: CD012392. DOI: 10.1002/14651858.CD012392.pub2. Accessed 26 February 2024.
23. Cabral FB, Hirt LM, Van der Sand IS. Prenatal care from puerperal women's point of view: from medicalization to the fragmentation of care. *Revista da Escola de Enfermagem da U SP* 2013; 47 (2):281-7.
24. Cardelli AA, Marrero TL, Ferrari RA, Martins JT, Serafim D. Expectations and satisfaction of pregnant women: unveiling prenatal care in primary care. *Investigación Educación en Enfermería* 2016;34(2):252-60.
25. World Health Organization. "New guidelines on antenatal care for a positive pregnancy experience". Erişim Tarihi:25.02.2024.Erişim Linki:<https://www.who.int/news/item/07-11-2016-new-guidelines-on-antenatal-care-for-a-positive-pregnancy-experience>
26. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜ-BİTAK , Ankara, Türkiye.
27. Group prenatal care. ACOG Committee Opinion No. 731. *American College of Obstetricians and Gynecologists. Obstet Gynecol* 2018;131:e104-8.
28. WHO Recommendations: Intrapartum Care for a Positive Childbirth Experience <https://www.who.int/reproductivehealth/intrapartumcare/en> Erişim Tarihi: 13.04.2024.
29. Aktaş, S., & Aydın, R. (2021). DOĞUMUN İKİNCİ EVRESİNDE İKİNMA VE İKİNMA SÜRECİNDE EBENİN SORUMLULUKLARI. *Ebelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 159-166.
30. Koyucu, R.G. & Demirci N. (2016). Doğumun İkinci Evresinde Kullanılan İkinma Tipleri: Literatür Gözden Geçirme Çalışması. *G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN* 2016;2(1):33-39. Doi: 10.5222/jaren.2016.033.

PRENATAL VE POSTNATAL DÖNEMDE BESLENME

Emel TAŞÇI DURAN¹

ÖZET

Gebelik döneminde beslenme, fetüs sağlığının korunmasına yardımcı olan ancak genetik olmayan faktörlerden biridir. Gebelik döneminde beslenme, fetüs sağlığının korunmasına yardımcı olan ancak genetik olmayan faktörlerden biridir. Bu dönemde annenin beslenmesi oosit kalitesini, plasentayı ve erken embriyonik gelişimi etkiler. Ancak bu dönemde annenin doğru beslenmesi, fetal gelişimin desteklenmesinde önemlidir. Temel olarak dengeli bir diyetle sağlanan mikro besinler (yani vitaminler ve mineraller) ve omega-3 yağ asitleri birçok hücrel ve metabolik faaliyet (hücre farklılaşması, çoğalması, hemoglobin üretimi, oksijen taşınması ve mineralizasyon, vb) için gereklidir. Hem gebe hem fetüsün sağlığı için sağlıklı ve dengeli beslenme önemlidir. Anne adayının uygun olmayan beslenme tarzı ve sağlıksız kilo alımı çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Bu sorunlar arasında; gestasyonel diyabet, gebelik hipertansiyonu, preeklampsi, enfeksiyonlar gibi maternal komplikasyonlar ve konjenital anomali, makrozomi gibi fetüse ait komplikasyonlar yer almaktadır. Ayrıca anne adayının beslenme durumu, bebeğin ileri yaşamında obezite ve kronik hastalık gelişme riskini de etkileyebilmektedir. Laktasyon süresince karbonhidrat, yağ, protein, vitamin ve minerallerin dengeli bir biçimde alınması gerekmektedir. Laktasyon döneminde de makro besin öğelerinin belirleyici rol oynamasının yanında mikro besin öğeleri de önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı bir yaşam tarzı gebelik öncesi ve gebelik sürecinde önemlidir. Gebeliğin başlangıcından itibaren doğum sonu emzirme dönemi dahil gün anne ve çocuğun sağlığı açısından hassas bir süreç olarak değerlendirilir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Prenatal ve postnatal dönemde beslenmenin anne fetüs üzerine etkilerini söyleyebilmesi,
- Gebelikte ve postnatal dönemde sağlıklı beslenme adımları hakkında bilgi sahibi olması,
- Gebelikte ve postnatal dönemde tüketilen besinleri ve işlevlerini anlaması ve tanımlayabilmesi,

¹ Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., tasciemel@gmail.com ORCID iD: 0000-0002-5056-4037

KAYNAKLAR

1. Tuncalp Ö, Rogers, L M, Lawrie T A, et al. WHO recommendations on antenatal nutrition: an update on multiple micronutrient supplements. *BMJ Global Health*, 2020; 5(7): e003375.
2. Jouanne M, Oddoux S, Noël A, Voisin-Chiret A S. Nutrient requirements during pregnancy and lactation. *Nutrients*, 2021;13(2): 692.
3. Kudubeş AA, Zengin H. Yaşamın ilk 1000 gününde beslenmenin önemi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2023; 1(1):19-26.
4. Çalışkan E, Demir C, Yıldızhan Adölesan, gebelik öncesi ve maternal beslenme önerileri, "önce beslenmeyi düşün". *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 2015;131(4).
5. Köksal G, Gökmen H, Çocuk Hastalıklarında Beslenme Tedavisi, *Beslenme Hatiboğlu Yayınları*; 2016. P. 67-94
6. Uçar Z, Yılmaz H.O. Laktasyon döneminde beslenme: Enerji ve makro besin öğeleri. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 2020; 2(1), 37-46.
7. Erçin E, Köseoğlu S. Z. A. Güncel bilgilerle laktasyon dönemi ve etkileyen faktörler. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2022; 4(2):94-99.
8. Institute of Medicine and National Research Council. 2009. *Weight Gain During Pregnancy: Reexamining the Guidelines*. Washington, DC: The National Academies Press. doi.org/10.17226/12584.
9. Esquivel M K. Nutrition for pregnant and lactating women: the latest recommendations from the dietary guidelines for Americans 2020-2025 and Practice. Implications. *American Journal Of Lifestyle Medicine*, 2021; 15(4): 392-396.
10. U.S. Department of Agriculture and U.S. Department of Health and Human Services. *Dietary Guidelines for Americans, 2020-2025*. 9th Edition. December 2020. Available at [DietaryGuidelines.gov](https://www.dietaryguidelines.gov).
11. Kominiarek M, Rajan P. Nutrition recommendations in pregnancy and lactation. *Medical Clinics*, 2016; 100(6):1199-1215.
12. Williamson C. S. Nutrition in pregnancy. *Nutrition Bulletin*, 2006; 31(1): 28-59.
13. Billeaud C, Brines J, Belcadi W et al. Nutrition of pregnant and lactating women in the first 1000 days of infant. In *Healthcare* 2021; 10 (1): 65.
14. Tsakiridis I, Kasapidou E, Dagklis T, et al. Nutrition in pregnancy: a comparative review of major guidelines. *Obstetrical & Gynecological Survey*, 2020; 75(11): 692-702.
15. Behere R V, Deshmukh A S, Otiv, S., et al. Maternal vitamin B12 status during pregnancy and its association with outcomes of pregnancy and health of the offspring: a systematic review and implications for policy in India. *Frontiers In Endocrinology*, 2021;12:619176.
16. Gallo S, McDermid J M, Al-Nimr R.I. et al. Vitamin D supplementation during pregnancy: an evidence analysis center systematic review and meta-analysis. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 2020;120(5): 898-924.
17. Uzdil Z, Özen Öglu A. Gebelikte Çeşitli Besin Öğeleri Tüketiminin Bebek Sağlığı Üzerine Etkileri. *Balikesir Sağlık Bil Derg.* 2015; 4(2):117-121
18. Rodriguez-Diaz E, Pearce EN Iodine status and supplementation before, during, and after pregnancy. *Best Practice & Research Clinical Endocrinology & Metabolism*, 2020; 34(4):101430.
19. Brink L, Bender T M, Davies R, et al. Optimizing maternal nutrition: The importance of a tailored approach. *Current Developments in Nutrition*, 2022;6(9): nza118.
20. Demirci Z, Yılmaz HÖ. Gebelikte kafein tüketiminin anne ve fetus üzerine etkileri. *Sağlık ve Toplum* 2023;33 (1) :52-58.
21. Ağdaş O. Gebelik süresince alınan kilo ile gebelerin demografik özellikleri, genel sağlık durumları, Alışkanlıkları ve Gebelik Bilgileri Arasındaki İlişki. *Ordu Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Uzmanlık tezi*. 2019, Ordu.
22. Koenig MD. Nutrient intake during pregnancy. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing* 2017;46 (3):120-2. doi: 10.1016/j.jogn.2016.11.004.
23. Yörük N G, Danyer E. Gıda katkı maddeleri genel bilgiler ve tanımlar. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 2016; 2(2): 1-10.
24. Sezik M. Besinlerde Katkı/Koruyucu Maddelerin Gebeliğe Etkileri. *Türkiye Klinikleri* 2013;6(3):51-57.
25. Hepworth S, Hardie L J, Fraser LK. et al. Deoxynivalenol exposure assessment in a cohort of pregnant women from Bradford, UK. *Food Additives & Contaminants: Part A*, 2012; 29(2): 269-276.
26. Piekola S, Turner PC, Abdel-Hamid M. et al. Characterisation of aflatoxin and deoxynivalenol exposure among pregnant Egyptian women. *Food Additives & Contaminants: Part A*, 2012; 29(6):962-971.
27. Callan AC, Hinwood AL, Heffernan A, et al. Urinary bisphenol A concentrations in pregnant women. *International Journal Of Hygiene And Environmental Health*, 2013; 216(6): 641-644.
28. Groten JP, Butler W, Feron VJ, et al. An analysis of the possibility for health implications of joint actions and interactions between food additives. *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, 2000; 31(1): 77-91.
29. Scialli A.R. Perfluoroalkane Acids and Fetal Growth. *Environmental Health Perspectives*, 2008;116(6): A240-A241.
30. Von Ehrenstein OS, Aralis H, Flores MES, Ritz, B. Fast food consumption in pregnancy and subsequent asthma symptoms in young children. *Pediatric Allergy and Immunology*, 2015; 26(6): 571-577.
31. Billeaud C, Brines J, Belcadi W, et al. Nutrition of pregnant and lactating women in the first 1000 days of infant. In *Healthcare*, 2021;30;10(1):65.

GEBELİĞİN PSİKOSOSYAL VE KÜLTÜREL BOYUTU

Fatma YILDIRIM¹
Nuriye BÜYÜKKAYACI DUMAN²

ÖZET

Gebelik, önemli fiziksel ve duygusal değişikliklerin yaşandığı bir geçiş dönemidir. Gebe kadar yakın çevresi de psikolojik ve sosyal açıdan değişimlere uyum sağlama ihtiyacı hissedebilmektedir. Bebeğe hazırlık, aile için yeni rollerin öğrenilmesini beraberinde getirmektedir.

Gebelik deneyimi, sosyal çevreden etkilenebildiği gibi sosyal çevre de gebeliğin gidişatını etkileyebilmektedir. Gebelik deneyimini etkileyebilen faktörler; kültürel yapı, kadının statüsü, aile yapısı, dini inanç, geçmiş deneyimler, kadının gebelikten beklentisi, sosyoekonomik düzey, entelektüel şartlardır. Toplumun aileyi, kadını, üremeyi kontrol etmeye yönelik tutumu değişikçe, kadınların gebeliği algılayışı da değişecektir. Bu bağlamda hemşireler gebeliğin psikososyal ve kültürel faktörlerin ilişkisinin farkında olarak, bu yönden de değerlendirme ve müdahale planlamalıdır. Böylece gebe ve ailesinin bu sürecini krizsiz geçirmesini sağlayabilecektir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Gebeliğin psikososyal yönlerini açıklayabilme, hemşirelik bakımı ve izlemi tartışabilme,
- Gebelikte sosyal faktörleri açıklayabilme, hemşirelik bakımı ve izlemi tartışabilme,
- Gebeliğin kültürel boyutunu açıklayabilme, hemşirelik bakımı ve izlemi tartışabilme,
- Gebelikte ailesel, çevresel ve bireysel faktörleri açıklayabilme, hemşirelik bakımı ve izlemi tartışabilme,
- Gebelikte sosyal destek olgusunu açıklayabilme, hemşirelik bakımı ve izlemi tartışabilme,
- Kadının, ailesinin ve çevresinin gebeliğe uyumunu açıklayabilme, hemşirelik bakımı ve izlemi tartışabilme,

¹ Arş. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları AD., fatmadmryldrm@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-1996-4278

² Prof. Dr., Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları AD., nurfatihh@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4246-3607

CEVAPLAR

1. E

2. Bu süreçte gelişen fetüs ve uterusun büyümesiyle birlikte kilo alımı artmaktadır ve kadın bedeninde daha belirgin fiziksel değişimler meydana gelmektedir. Fetal hareketlerin hissedilmeye başlamasıyla beraber gebelik daha somut bir hale gelmektedir. Bu dönemde gebeliğe bağlı rahatsızlıklar daha az hissedilmekte olup, kadın kendini daha iyi hissetmektedir. Kadın bu süreçte doğacak bebeğiyle alakalı hayaller kurmaya başlar. Bebeğe dair bilgileri öğrenmek için daha isteklidir. Fetüse odaklanılan bu dönemde kadın, bebeğini koruma kabiliyeti hususunda endişeler yaşayabilmektedir. Beslenme ve yaşanılan çevreye daha fazla özen gösterip, bu faktörlerin bebeğini olumsuz etkileme durumuna göre daha seçici olmaya başlamaktadır. İkinci trimesterde gebeliğe olan uyum artış göstermektedir.

3. C

4. Baba adayının gebeliğe uyumunu etkileyen faktörler şunlardır: Kendi babasıyla olan iletişimi, çocuklarla önceki iletişimi, bebek bakımı hakkında kendine güvenleri, bebeğin sağlıklı doğup doğmayacağı düşüncesi, eşlerinin doğumda komplikasyon yaşama olasılığı düşüncesi, gebelik ve doğumu kadın işi olarak algılama, bebeğin kalp atışlarının duyulması, çevresinde olumlu/olumsuz baba rolü ile karşılaşma.

5. Olası hemşirelik tanıları şöyledir:

- Gebelikle birlikte yaşanan ekonomik zorluklardan kaynaklanan stres ile ilişkili aile içi süreçlerde değişim.
- Yeni bebeğe uyum sürecinde aile içi rol ve ilişkileri anlamada yetersizliğe bağlı bilgi eksikliği.
- Gebelikte sosyal destek yetersizliğine bağlı anksiyete.
- Gebelikle birlikte ortaya çıkan fizyolojik değişimlere bağlı beden imgesinde rahatsızlık.
- Bebeğin doğumu sonrası gelecekle ilgili belirsizliklere bağlı bilgi eksikliği.
- İkinci bebeğe gebelikte ebeveyn çocuk bağlılığında bozulma riski.

KAYNAKLAR

1. Akbarzade M, Setodeh S, Sharif F, et al. The effect of fathers' training regarding attachment skills on maternal-fetal attachments among primigravida women: A randomized controlled trial International Journal of Community Based Nursing and Midwifery. 2014; 2(4): 259-267.
2. Aksoy YE, Yılmaz SD, Aslantekin F. Riskli gebeliklerde prenatal bağlanma ve sosyal destek. Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences. 2016; 1 (3): 163-169.
3. Altıntaş HK, Ayyıldız TK, Veren F, et al. Gebelerin psikososyal sağlık durumları ve sağlık uygulamalarının değerlendirilmesi. Sağlık Akademisi Kastamonu (SAK). 2020; 5 (1): 1-18.
4. Arslan S, Okçu G, Coşkun AM, et al. Kadınların gebeliği algılama durumu ve bunu etkileyen faktörler. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi. 2019; 6(1): 179-192.
5. Aydın A, Tedik SE, Taşgın ZDÜ, et al. Doğum sonu dönemde annelerin algıladıkları sosyal destek ile benlik saygısı arasındaki ilişki. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2019; 22 (2): 87-94.
6. Basharpour S, Heydarirad H, Daryadel SJ, et al. Gebelikte kadınlarda kaygıyı yordamada algılanan stres ve sosyal desteğin rolü. Bütünsel Hemşirelik ve Ebelik Dergisi. 2017; 27 (2): 9-16.
7. Başgöl Ş. Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları Yapılan Kadınların Gebeliğe Uyumunun Belirlenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 2018.
8. Bedaso A, Adams J, Peng W, et al. Prevalence and determinants of low social support during pregnancy among Australian women: A community-based cross-sectional study. Reproductive Health. 2021; 18: 1-11.
9. Beşen MA, Datlıcı AS. Kadınların doğum sürecine uyumu ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2022; 11 (1): 170- 182.
10. Beyers-Carlson EEA, Volling BL. Efficacy of sibling preparation classes. Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing. 2017; 46: 521-531.
11. Bourgoin E, Callahan S, Séjourné N, et al. Image du corps et grossesse : vécu subjectif de 12 femmes selon une approche mixte et exploratoire. Psychol Fr. 2012; 57:205-13

12. Boz İ, Özçetin E, Teskereci G. İnfertilitede anne olma: Kuramsal bir analiz. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2018; 10(4):496-511. doi: 10.18863/pgy.382342.
13. Chen BB, Han W, Wang Y, et al. The reaction of first-born children to a sibling before the birth: The role of the time at which they are told about the mother's pregnancy and their effortful control. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*. 2018; 36(2): 158-167.
14. Chen BB, Wang Y, Liang J, et al. And baby makes four: Biological and psychological changes and influential factors of firstborn's adjustment to transition to siblinthood. *Advances in Psychological Science*. 2016; 24: 863-873.
15. Coşkuner Potur D, Mamuk R, Şahin NH, et al. Association between fear of childbirth and maternal acceptance of pregnancy. *International Nursing Review*. 2017; 64(4): 576-583.
16. Dağlar G, Nur N. Level of mother-baby bonding and influencing factors during pregnancy and postpartum period. *Psychiatria Danubina*. 2018; 30(4): 433-440.
17. Davis EP, Narayan AJ. Pregnancy as a period of risk, adaptation, and resilience for mothers and infants. *Development and Psychopathology*. 2020; 32(5): 1625-1639.
18. Demirbas H, Kadioğlu H. Prenatal dönemdeki kadınların gebeliğe uyumu ve ilişkili faktörler. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2014; 4 (4): 200-206.
19. Dönmez S, Gümüşsoy S. Rahim İçi Baba Bağlanma Ölçeği'nin (RİBBÖ) geliştirilmesi. *Kocaeli Tıp Dergisi*. 2019; 8(2): 13-19.
20. Gölbaşı Z. Gebeliğin Psikososyal ve Kültürel Boyutu. (Taşkın L. Ed.) *Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Kitabı*. Ankara: Akademisyen Yayınevi; 2019, p 225-234.
21. Gür EY, Pasinlioğlu, T. Gebelerin Gebelik Sürecinde Beden İmajını Algılama Durumlarının Belirlenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020; 3 (2): 71-81.
22. Kaniş M, Eroğlu K. Gebelerde algılanan sosyal destek düzeyi ve etkileyen faktörler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2019; 16 (2): 125-133.
23. Karatopuk S, Yarıcı F. Kültürel değişikliklerin gebelik, doğum ve doğum sonu dönemlere etkisi. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2021; 2(3): 147-157.
24. Khwepeya M, Lee GT, Chen SR, Kuo SY. Childbirth fear and related factors among pregnant and postpartum women in Malawi. *BMC Pregnancy and Childbirth*. 2018; 18: 1-10.
25. Klabbbers GA. Impaired ability to feel: Indication for haptotherapy. *International Journal of Haptonomy and Haptotherapy*. 2020; 3:12-14.
26. Kul Uçtu A, Bekmezci H, Özerdoğan N. Gebelikte cinsellik. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2017; 6(3): 171-175.
27. Mortazavi F, Agah J. Childbirth fear and associated factors in a sample of pregnant Iranian women. *Oman Medical Journal*. 2018; 33(6): 497-505.
28. Mottola MF, Davenport MH, Ruchat SM, et al. 2019 Canadian guideline for physical activity throughout pregnancy. *British Journal of Sports Medicine*. 2018; 52(21): 1339-1346.
29. Nobis T, El-Kayed N. Social inequality and sport in Germany—a multidimensional and intersectional perspective. *Eur J Sport Soc*. 2019;16:5-26.
30. O'Connell MA, Leahy-Warren P, Kenny LC, et al. The prevalence and risk factors of fear of childbirth among pregnant women: A cross-sectional study in Ireland. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*. 2019; 98(8): 1014-1023.
31. Özcan H, Arar İ, Çakır A. Babalar ve gebelik süreci. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*. 2018; 49(1): 72-76.
32. Özçalkap N, Yiğit F. Adıyaman il merkezindeki gebelerin gebelik ve anneliğe uyumlarının karşılaştırılması. *Zeugma Sağlık Araştırmaları Dergisi*. 2020; 2 (1):19-27.
33. Özorhan EY, Ejder AS, Şahin AÖ. Gebelikte ruh sağlığı. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-Dergisi*. 2014; 2(3): 1-7.
34. Özşahin Z, Erdemoğlu Ç, Karakayalı Ç. Gebelikte psikososyal sağlık düzeyi ve ilişkili faktörler. *The Journal of Turkish Family Physician*. 2018; 9 (2): 34-46.
35. Peter PJ, de Mola CL, de Matos MB, et al. Association between perceived social support and anxiety in pregnant adolescents. *Braz J Psychiatry*. 2017; 39: 21-7.
36. Salehi K, Kohan S, Taleghani F. Factors and interventions associated with parental attachment during pregnancy in Iran: a systematic review. *Int J Pediatr*. 2018; 6(1):6823- 6842.
37. Soylu Z, Ergöz SZ, Yağcan H, et al. Leininger kültür bakımı çeşitliliği evrenselliği teorisine dayalı göçmen gebe okulları. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*. 2018; 9(Özel Sayı-1): 49-55.
38. Şahin E. Gebelik Döneminde Cinsellik. (Şahin E, Yazıcı S. Ed.) *Ebeveynliğe Hazırlık (Ebe ve Hemşireler İçin)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2022. p. 223-248.
39. Taybe Arkalı G. Gebelikte Uyku Kalitesi ile Gebelik Uyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ebelik Programı. Aydın. 2021.
40. Toptaş B, Aksu H, Özsoy S, et al. Gebelerde sosyal destek durumu ve etkileyen faktörler. *International Journal of Human Sciences*. 2019; 16 (3): 736-745.
41. Volling BL. Understanding the transition to siblinthood from a developmental psychopathology and ecological systems perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 2019; 82: 7-25.
42. Yanık D, Özcanarlan F. Riskli gebelerde algılanan sosyal destek ile stresle başetme düzeyleri arasındaki ilişki. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019; 2 (3): 96-104.
43. Yılmaz F, Pasinlioğlu T. (2014), Gebelerde algılanan sosyal destek ile gebeliğe ve anneliğe uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi*. 2014; 1 (1): 14-24.

RİSKLİ GEBELİKLER

Sevda YILDIRIM¹
Ceren ERÇEVİK²
Gülten KOÇ³

ÖZET

Gebelik, yaşam sürecinde normal bir evre olarak kabul edilmekte ve fizyolojik bir süreçtir. Ancak, gebelik süresince anne vücudunda önemli fizyolojik değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişiklikler, sağlık ve hastalık arasındaki çizginin daralmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla her gebelik, potansiyel bir risk taşımaktadır ve anksiyete ve kaygılarla dolu bir sürece dönüşebilmektedir.

Gebeliği riskli hale getiren fizyolojik sorunlar, gebelik öncesi dönemde kadında var olan sorunlar olabilir. Bunlar arasında yetersiz beslenme, çok sayıda doğum yapma, aşırı kilolu olma, adolesan gebelik, 35 yaş üstü gebelikler, kalp hastalığı ve diyabet gibi durumlar yer almaktadır. Ayrıca, gebeliğe bağlı olarak ortaya çıkan kanamalar, hipertansiyon ve anemi gibi sorunlar da gebeliği riskli hale getirebilmektedir. Olası sorunların erken dönemde saptanabilmesi amacıyla, tüm gebeler gebeliğin erken döneminde risk faktörleri açısından değerlendirilmelidir. Her gebeliğin potansiyel bir risk oluşturması nedeniyle, risk faktörü bulunmayan gebeler de annenin vücut fonksiyonlarında meydana gelecek değişiklikler dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Erken tanı ve müdahale, anne ve fetüsün sağlığını korumak için kritik öneme sahiptir. Gebelik süresince sağlık profesyonellerinin rolü, potansiyel riskleri belirlemek, gerekli önlemleri almak ve anne adayını bilgilendirerek desteklemektir. Bu sayede, hem annenin hem de fetüsün sağlıklı bir gebelik süreci geçirmesi sağlanabilir. Bu nedenle, gebelikte risk faktörleri ve komplikasyonlar dikkatle izlenmeli ve yönetilmelidir. Bu bölümde, gebelikte risk faktörleri, gebelik komplikasyonları ve gebeliği etkileyen riskli durumlar tartışılmıştır.

¹ Arş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., yldrmsvda@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9883-5545

² Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., cerenercevik06@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-1497-6920

³ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., gulten_isik@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-1094-5003a

CEVAPLAR

1. E

2. Preeklemsi plasentanin trofoblastik dokusunun maternal spiral arterlere ilerleyemediği durumda ortaya çıkmaktadır. Bu durum lokal ve sistemik dolaşımda endotel hasarına yol açmaktadır. Endotel hasarı vazodilatatör etkisi olan prostasiklin ve vazokonstrüktör etkisi olan tromboksan dengesinin bozulmasına sebep olmaktadır. Tromboksanın artması vazospazma ve dolayısıyla hipertansiyona neden olmaktadır.

3. B

4. Tarama için kullanılan testler arasında 50 gramlık ve 75 gramlık OGTT yer almaktadır. 50 gramlık glikoz tarama testi (iki aşamalı yaklaşım) gebenin sağlık kuruluşuna geldiği herhangi bir zaman diliminde yapılabilir. Gebenin aç ya da tok olması farketmemektedir. 50 gramlık glukoz yüklemesinden birsaat sonra kan glikoz düzeyine bakılır. 50 gramlık OGTT sonrası kan şekeri 140 mg/dl ve üzerinde olan gebelerde, başka bir ziyarette açlık sonrası 100 gramlık OGTT yapılır. 100 gramlık OGTT sonrası kan şekeri düzeyi 180 mg/dl ve üzerinde olan gebeler diyabetik olarak kabul edilir ve tekrar OGTT yapılmaz. 100 gramlık OGTT sonrası glikoz sınırları açlık ≥ 95 mg/dl, 1.saat ≥ 180 mg/dl, 2.saat ≥ 155 mg/dl, 3.saat ≥ 140 mg/dl'dir ve değerlerden herhangi iki tanesi yüksek ise GDM tanısı konulmaktadır.

75 gramlık glikoz tarama testinde (tek aşamalı yaklaşım), glikoz yüklemesi öncesi, en az sekiz saatlik açlığı takiben, gebenin açlık kan glikoz düzeyine bakılır. 75 gramlık glikoz yüklemesi sonrası birinci ve ikincisaatlerde plazma glikoz düzeyine tekrar bakılır. 75 gramlık OGTT sonrası glikoz sınırları açlık ≥ 92 mg/dl, 1. saat ≥ 180 mg/dl, 2. saat ≥ 153 mg/dl'dir ve değerlerden herhangi bir tanesinde sınır aşılmışsa, GDM tanısı konulmaktadır.

5. C

6.A

7. D

8. B

KAYNAKLAR

1. Arayıcı S, Şimşek GK, Say B, Uraş N, Dilmen U. Koryoamniyonitin Perinatal ve Neonatal Sonuçlar Üzerine Etkisi. *Obstet ve Neonatoloji Tıp Derg.* 2015;(7):89-93.
2. Atowoju I, Dawer P, Asrani M, Panjiyar B. Impact of maternal HIV infection on perinatal outcomes : A systematic review. *Int J Gynecol Obs.* 2024;(November 2023):1-9.
3. Bilgin Z, Demirci N. Gebelikte Demir ve Folat Eksikliği Anemisinde Kanıta Dayalı Güncel Yaklaşımlar. *ZeynepKamil Tıp Bülteni.* 2019;50(3):167-74.
4. Correa-De-Araujo R, Yoon SS. Clinical Outcomes in High-Risk Pregnancies Due to Advanced Maternal Age. *J Women's Heal.* 2021;30(2):160-7.
5. Dağlar G, Bilgiç D. Gebelikte teratojen enfeksiyonlara güncel yaklaşım. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni.* 2018;49(1):100-8.
6. Fıçıcıoğlu C, Özcan P. *Obstetri: Normal ve Sorunlu Gebelikler.* Güneş Tıp Kitabevleri; 2019.
7. Glick I, Kadish E, Rottenstreich M. Management of pregnancy in women of advanced maternal age: Improving outcomes for mother and baby. *Int J Womens Health.* 2021;13:751-9.
8. Ghassemzadeh, S., Farci, F., & Kang, M. (2023). Hydatidiform Mole. In StatPearls. StatPearls Publishing.
9. Korkmaz Cokyaman N, Bakir VL, Tekirdag AİS, Yetkim Yildirim G, Polat İ. Does Maternal β -Thalassemia Minor Increase the Risk of Fetal Anomaly and Incidence of Complications? The Importance of β -Thalassemia in Pregnancies with Microcytic Anemia. *Jinekoloji Obstet Pediatr ve Pediatr Cerrahi Derg.* 2012;4(2):61-8.
10. Kurt RK, Güngören A, Hakverdi AU, Dolapçioğlu KS, Silfeler DB, Karapinar OS, et al. Orak Hücre Anemisi Olan Gebelerde Perinatal ve Maternal Sonuçlar Perinataland Maternal Consequences of Pregnancies Complicated with Sickle Cell Anemia Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi , Kadın Hastalıkları ve DoğumAnabilim Dalı , Hatay Giriş Matery. :33-6.
11. Lindley, K. J., Bairey Merz, C. N., Asgar, A. W., Bello, N. A., Chandra, S., Davis, M. B. ... & American College of Cardiology Cardiovascular Disease in Women Committee and the Cardio-Obstetrics Work Group. Management of women with congenital or inherited cardiovascular disease from pre-conception through pregnancy and postpartum: JACC focus seminar 2/5. *J Am Coll Card.* 2021;77(14):1778-98.

12. Mehta LS, Warnes CA, Bradley E, Burton T, Economy K, Mehran R, et al. Cardiovascular Considerations in Caring for Pregnant Patients: A Scientific Statement from the American Heart Association. *Circulation*. 2020;141(23):e884–903.
13. Mummert, T., & Gnugnoli, D. M. (2023). Ectopic Pregnancy. In StatPearls. StatPearls Publishing.
14. Ojo OA, Ibrahim HS, Rotimi DE, Ogunlakin AD, Ojo AB. Diabetes mellitus: From molecular mechanism to pathophysiology and pharmacology. *Med Nov Technol Devices* [Internet]. 2023;19(February):100247. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.medntd.2023.100247>.
15. Oyelese, Y., & Smulian, J. C. (2006). Placenta previa, placenta accreta, and vasa previa. *Obstetrics & Gynecology*, 107(4), 927-941.
16. Reddi Rani P, Begum J. Screening and diagnosis of gestational diabetes mellitus, where do we stand. *J Clin Diagnostic Res*. 2016;10(4):QE01–4.
17. Regitz-Zagrosek V, Roos-Hesselink JW, Bauersachs J, Blomström-Lundqvist C, Cifková R, De Bonis M, et al. 2018 ESC Guidelines for the management of cardiovascular diseases during pregnancy. *Eur Heart J*. 2018;39(34):3165–241.
18. Şentürk Erenel A, Vural G. Hemşire ve Ebeler için Perinatal Bakım. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri; 2020.
19. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2016.
20. Vural T, Özcan A, İzmir S, Eğitim T, Hastanesi A, Hastalıkları K, et al. Güncel Bilgiler Işığında Gebelikte Demir Eksikliği Anemisi: Demir Desteği Kime? Ne Zaman? Ne Kadar? Current Information About Iron Deficiency Anemia In Pregnancy: Iron Supplementation For Whom? When? How Much? *Van Tıp Derg*. 2016;23(4):369–76.
21. Yıldırım G. Williams Obstetrik. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2016.
22. Post, R. J., Chang, J., Ziogas, A., Crosland, B. A., Silver, R. M., Haas, D. M., ... & Chung, J. H. (2023). Risk factors and perinatal outcomes for persistent placenta previa in nulliparas. *American journal of obstetrics & gynecology MFM*, 5(10), 101136.
23. Lin, D., Hu, B., Xiu, Y., Ji, R., Zeng, H., Chen, H., & Wu, Y. (2024). Risk factors for premature rupture of membranes in pregnant women: a systematic review and meta-analysis. *BMJ open*, 14(3), e077727.
24. de Moreuil, C., Hanningsberg, J., Chauvet, J., Remoue, A., Tremouilhac, C., Merviel, P., ... & Marcorelles, P. (2021). Factors associated with poor fetal outcome in placental abruption. *Pregnancy Hypertension*, 23, 59-65.
25. Turkuman, N., Almahdi, L., Othman, H., Alsharaf, A., Saleh, Z., & Jerbi, R. (2022). Impact of placenta previa on maternal and neonatal outcome. *AlQalam Journal of Medical and Applied Sciences*, 429-437.
26. Soper, J. T. (2021). Gestational trophoblastic disease: current evaluation and management. *Obstetrics & Gynecology*, 137(2), 355-370.
27. Quinto, L., Ross, M. E., & VanArendonk, S. H. (2022). Overview and management of tubal ectopic pregnancy. *Journal of Gynecologic Surgery*, 38(3), 180-184.
28. Demirel G, Sayiner F.D, Evcili F, Can Çağlayan İ.S, Kurt B. Obstetrik Aciller ve Yönetimi. Ankara: Akademişyen Kitabevi; 2022
29. Jenabi, E., Salehi, A. M., Aghababaei, S., & Khazaei, S. (2024). Pre-Pregnancy Body Mass Index and the Risk of Hyperemesis Gravidarum: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Clinical and Experimental Obstetrics & Gynecology*, 51(4), 82.
30. Gestational hypertension and preeclampsia: ACOG Practice Bulletin. (2020). Number 222. *Obstet Gynecol*, 135:e237-60.
31. Mahendra, I. N. B., Brahmantara, B. N., & Setiawan, W. A. (2022). A Review of Current Management of Gestational Trophoblastic Disease. *European Journal of Medical and Health Sciences*, 4(5), 7-10.

DOĞUM EYLEMİ

Nursel ALP DAL¹
Nuray KURT²

ÖZET

Doğum eylemi, vücudun normal, sağlıklı, doğal bir fonksiyonu ve ebeveynler için en güzel yaşam deneyimlerinden biri olmakla birlikte, annenin sağlığını fiziksel ve emasyonel yönden etkileyen önemli bir olaydır. Sağlık kontrollerini yapma dışında mümkün olduğu kadar müdahale edilmeden gerçekleştirilen doğumlar doğal doğum olarak adlandırılmaktadır. Doğum eyleminde rol oynayan faktörler; doğum kanalı, doğum objesi, doğum eyleminin gerçekleşmesini sağlayan güçler ve annenin psikolojik durumudur.

Doğum eylemi, normal seyrinde ilerlediğinde 10. gebelik ayının (lunar ay) sonunda 38. ile 42. haftalar arasında meydana gelir. Bu doğum eylemi termde doğum eylemi olarak adlandırılmaktadır. Doğum eyleminin kendiliğinden başlaması, tek ve canlı bir fetüsün varlığı ile vertex pozisyonunda, baş-pelvis uyumsuzluğu olmadan, sağlıklı bir fetüs ve annenin varlığı ile gerçekleşmesi beklenir. Doğum eylemini başlatan faktörler tam olarak bilinmemekle birlikte yapılan çalışmalar birçok faktörün etkili olduğunu göstermektedir. Bu faktörler; uterusun gerilme teorisi, hormonal uyarılar ve uterusun myometrial aktivitesidir. Doğum eyleminin başlamasında anneler hafifleme, servikal silinme ve dilatasyon, nişane gelmesi gibi birtakım belirtiler yaşamaktadır. Doğum eylemi; doğumun başlangıcından, plasentanın doğumundan sonraki 4 saati içeren dört evreden oluşmaktadır.

Doğum, kadınların yaşamı üzerinde fiziksel, psikolojik ve duygusal etkileri olan oldukça önemli bir deneyimdir. Bu nedenle hemşirelerin vereceği bakım, anne-bebek ölümlerinin azaltılması, kadınların nitelikli ve saygılı bakım almaları için oldukça önemlidir. Aynı zamanda hemşireler tarafından sağlanan doğum desteği, kadınların doğum eylemiyle baş etmelerini kolaylaştırmakta ve verilen intrapartum bakıma ilişkin daha olumlu bir algıya sahip olmalarına yardımcı olmaktadır. Doğum desteği, doğum korkusunu ve doğum ağrısını azaltır, doğum süresini kısaltır ve doğum memnuniyetini artırır. Hemşireler, doğum esnasında kadınların duygusal, fiziksel ve bilgisel ihtiyaçları da dahil olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarına aşina olmalıdır.

¹ Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, nurselalp@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9364-3683

² Arş. Gör., Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ebelik AD., nkurt@firat.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7820-0940

KAYNAKLAR

1. Uçar T, Güney, E. (ed.) Doğum ve Ebelik Uygulamaları. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2022. p. 35-151.
2. Karakaya N, Koç E. Doğumun Başlaması ve Doğum Süreci. Ayten Dinç (ed.) Sağlık & Bilim; 2022. p. 68-78.
3. Beji NK. (ed.) Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2016. p. 466-453.
4. Aktaş S, Aksoy Derya Y, Tokar E. (ed.) Adan Z'ye Temel Ebelik. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2023. p. 792-82.
5. Taşkın L. (ed.) Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2020. p. 469-470.
6. Yıldız H. Pozitif doğum deneyimi için intrapartum bakım modeli: Dünya Sağlık Örgütü Önerileri. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 2019;5(2): 98-105.
7. Şentürk Erenel A, Vural G. (ed.) Perinatal Bakım Kitabı. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2020. p. 241-269.
8. Suar G. Normal doğum deneyiminin emzirme üzerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018.
9. Grant N, Strevens H, Thornton J. Physiology of labor. Epidural Labor Analgesia: Childbirth Without Pain; 2015. p. 1-10.
10. Arslan Özkan H. (ed.) Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2019. p. 393-431.
11. Swift EM, Gottfredsdottir H, Zoega H, Gross MM, & Stoll K. Opting for natural birth: A survey of birth intentions among young Icelandic women. Sexual & Reproductive Healthcare; 2017;11: 41-46.
12. Şirin A, Kavlak O. (ed.) Kadın Sağlığı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2015. p. 412-424.
13. Wright A, Nassar AH, Visser D, Ramasauskaite D, Theron G, & FIGO Safe Motherhood and Newborn Health Committee. FIGO good clinical practice paper: management of the second stage of labor. International Journal of Gynecology & Obstetric; 2021;152(2): 172-181.
14. WHO recommendations: Intrapartum care for a positive childbirth experience. Geneva: World Health Organisation; 2018. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
15. Sarıboğa Y, Zeyneloğlu S. Vajinal doğum yapan kadınların doğumu ve hemşirelik bakımını algılayışının belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi; 2021;3(3): 127-134. doi:10.48071/sbuhemşirelik.930110
16. Hotun Şahin N. (ed.) Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2024. p. 225-271.
17. Breman RB, & Neerland C. Nursing support during latent phase labor: A scoping review. MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing; 2020;45(4): 197-207. doi:10.1097/NMC.0000000000000626
18. Yeşilççek Çalık K, & Coşar Çetin F. Normal Doğum ve Sonrası Dönem. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri; 2021.
19. Cicek O, & Mete S. The effects of intermittent supportive nursing care on labor outcome: A quasi-experimental study. International Journal of Caring Sciences; 2021;14(1): 337-345.
20. Smith A, Barr WB, Basset-Novoa E, ve ark. Maternity care update: Labor and delivery. FP Essent; 2021; 467:29.
21. Isbir GG, & Sercekus P. The effects of intrapartum supportive care on fear of delivery and labor outcomes: A single-blind randomized controlled trial. Journal of Nursing Research; 2017;25(2): 112-119. doi: 10.1097/JNR.0000000000000129
22. Bohren MA, Hofmeyr GJ, Sakala C, Fukuzawa RK, & Cuthbert A. Continuous support for women during childbirth (Review). Cochrane Database of Systematic Reviews; 2017;7. doi: 10.1002/14651858.CD003766.pub6
23. Karaman ÖE, & Yıldız H. Doğum eylemi travay süresince hareket serbestliği: nasıl? Ne sağlar? Kadın doğum hemşiresinin rolü nedir?. Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences; 2018;10(1): 78-87.

RİSKLİ DOĞUM EYLEMİ

Ruveyde AYDIN¹
Sultan ÖZKAN ŞAT²

ÖZET

Gebelik ve doğum fizyolojik bir süreç olmasına rağmen yaşanan bazı olumsuz durumlar ile riskli hale gelebilmektedir. Riskli doğum eylemi, doğum eyleminin normalden saptığı durumları ifade etmektedir. Riskli doğum eylemine birçok faktör neden olabilmektedir. Bu faktörler; annenin gebelik öncesi sağlık durumu, gebelikte ortaya çıkan komplikasyonlar, doğumun erken ya da geç olması, doğumun yavaş ya da hızlı ilerlemesi, fetüse ve eklerine ait anomaliler, doğumda oluşabilecek komplikasyonlar ve doğum kanalına ilişkin anomalilerdir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2020 yılı verilerine göre her iki dakikada bir kadın gebelik ve doğumla ilişkili nedenlerden dolayı yaşamını kaybetmektedir. Bu nedenle; riskli doğum eylemine yol açabilecek faktörlerin erken tanınması, gebe ve fetüsün sağlık durumunun dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi, doğum eyleminde ortaya çıkan normalden sapmaların erken dönemde tanınması, gebe ve fetüsün sağlık durumunu korumaya yönelik gerekli hemşirelik girişimlerinin zamanında yapılması büyük önem taşımaktadır. Hemşireler riskli doğum eylemine yol açan nedenleri bilmeli, bilgi ve becerilerini kullanarak riskli doğum eyleminin uygun şekilde yönetilmesinde gerekli girişimleri uygulayabilmelidir. Buna ek olarak; doğum öncesi bakımda riskli doğum eylemine neden olabilecek durumlar hakkında kadınları bilgilendirmelidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Riskli doğum eylemini tanımlar.
- Riskli doğum eylemine yol açan durumları bilir.
- Riskli doğum eyleminin maternal ve fetal sonuçlarını öngörür.
- Riskli doğum eyleminde girişimlere yönelik anne ve aileyi hazırlar.
- Riskli doğum eyleminin yönetimi ve hemşirelik bakımını açıklar.
- Riskli doğum eyleminde gerekli hemşirelik bakımını yapar.
- Riskli doğum sonrasında anneye ve aileye ihtiyaç duyulan konularda eğitim ve danışmanlık sağlar.

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, aydinruveyde@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4604-4570

² Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, sultan.ozkan25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9951-4073

4. Aşağıdakilerden hangisi sezaryen sonrası hemşirelik bakımı kapsamında yapılması gereken uygulamalardan biridir?

- A. Anne mobilize olana kadar anne-bebek iletişimi ertelenmelidir.
 B. Eviserasyon riski olduğu için fundus masajı yapılmamalıdır.
 C. İyileşmenin hızlandırılması için insizyon bölgesinin nemli tutulması sağlanmalıdır.
 D. Vajinal doğumdan farklı olarak uterotonik ajanlar uygulanmamalıdır.
 E. İnsizyon hattı kanama, enfeksiyon ve eviserasyon bulguları yönünden değerlendirilmelidir.

- I. Uygulama hakkında gebe ve ailesini bilgilendirmelidir.
 II. Gebe istirahat periyotlarında gevşeme ve solunum egzersizleri ile rahatlatılmalıdır.
 III. Gebenin yaşamsal bulguları 60 dakikada bir izlenmelidir.
 IV. Kontraksiyonlar ve fetal kalp hızı 15 dakikada bir izlenmelidir.
 V. Gebenin idrar çıkışı uygulama sırasında takip edilmelidir.
 VI. Komplikasyon durumunda gebes sağ yan pozisyon verilmelidir.

5. Oksitosin uygulamasında hemşirelik bakımına yönelik verilen bilgilerden aşağıdakilerden hangisinde doğru olan seçenekler bir arada verilmiştir?

- A. I-III B. II-III C. III-IV
 D. IV-V E. V-VI

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
C	D	C	E	D

KAYNAKLAR

1. ACOG Practice Bulletin: No. 49. Dystocia and augmentation of labor. International Journal of Gynecology & Obstetrics; 2004; 85: 315-324.
2. Akkuzu G. Riskli Doğum Eylemi. In: Şentürk Erenel A, Vural G (ed.) Hemşire ve Ebeler için Perinatal Bakım. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri; 2020. p. 283-309.
3. Aktepe T, Duman NB. Preterm doğum riski olan gebeliklerin yönetiminde kanıta dayalı yaklaşımlar. Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi;2020; 17(1):309-314.
4. Alan Dikmen H. Doğum/Riskli Doğum. In: Gürhan N, Yaman Sözbir Ş, Polat Ü (ed.) Hemşirelik Alanında Kullanılan Kavram Beceri ve Modeller. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2020. p. 531-545.
5. American College of Obstetricians and Gynecologists. Intrapartum management of intraamniotic infection. Committee Opinion No. 712. Obstet Gynecol; 2017; 130:e95-101.
6. Atılğan R, Boztosun A, Çelik A, Özercan MR. Tek umbilikal arterli fetuslarda yapısal anomalilerin sıklığı: 34 olgunun sonuçları. Fırat Tıp Dergisi;2012; 17(2):89-93.
7. Barrowclough J, Kool B, Crowther C. Fetal malposition in labour and health outcomes for women and their newborn infants: A retrospective cohort study. Plos one; 2022; 17(10):e0276406.
8. Bilicen E, Çağlıyan E, Akdöner A, Yavuz O. Preterm Eylem. Turkish Journal of Reproductive Medicine Surgery; 2022; 1(2):10-25.
9. Cansu I, Yazıcı S. Amniyotik sıvı embolisi ve bakımı. Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi; 2017;21(2): 55-57.
10. Caughey AB, Nicholson JM., Cheng YW, Lyell DJ, Washington AE. Induction of labor and cesarean delivery by gestational age. American Journal of Obstetrics and Gynecology;2006; 195(3):700-705.
11. Çelik H, Sapmaz E, Şimşek M, Niyazi T, Çobanoğlu B, Gürateş B, Altıngül A. Plasenta invazyon anomalisi şap-tanan 6 olgunun retrospektif analizi. Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology;2002; 12(3): 232-235.
12. Dhiman S, Goel R, Thakur P. Umbilical Cord Prolapse and Cord Abnormalities. In Labour and Delivery: An Updated Guide Singapore: Springer Nature Singapore; 2021. p. 121-131.
13. Ebrahimzadeh Zagami S, Golmakani N, Saadatjoo SA, Ghomian N, Baghbani B. The shape of uterine contractions and labor progress in the spontaneous active labor. Iran J Med Sci; 2015; 40(2):98-103.
14. Galinimoghaddam T, Moslemizadeh N, Seifollahpour Z, Shahhosseini Z, Danesh M. Uterine contractions' pattern in active phase of labor as a predictor of failure to progress. Glob J Health Sci; 2014; 24-6(3):200-205.
15. Gülşah K, Güvenç G, İytemür A, Neşe Ç. Plasenta Previa ve Gestasyonel Diyabet Tanısı Olan Gebenin Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi; 2020; 2(1): 41-48.
16. Gülümser C, Yassa M; the WHO Intrapartum care algorithms working group. clinical management of uterine contraction abnormalities; an evidence-based intrapartum care algorithm. BJOG; 2022; Epub ahead of print.

17. Günes A, Kiyak H, Yüksel S, Bolluk G, Erbiyik RM, Gedikbasi A. Predicting previable preterm premature rupture of membranes (pPPROM) before 24 weeks: maternal and fetal/neonatal risk factors for survival. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*; 2022; 42(4): 597-606.
18. Heil Jenna R, Bruno Bordoni. *Embryology, umbilical cord*. StatPearls Publishing, Treasure Island; 2020: 32491422.
19. Hotun Şahin N, Acar Z. Riskli Doğum Eyleminde Bakım. In: Hotun Şahin N (ed.) *Bilgiden Uygulamaya Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2023. p. 271-293.
20. Jochumsen S, Hegaard HK, Rode L, Jørgensen KJ, Nathan, NO. Maternal factors associated with labor dystocia in low-risk nulliparous women. A systematic review and meta-analysis. *Sexual & Reproductive Healthcare*; 2023; 36:100855.
21. Kanbur A, Uzun Özer B. Riskli Doğum Eylemi. In: Nazik E. (ed.) *Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. P. 333-363.
22. Karaçam, ZD, Hüsnüye D. Post-term gebelikler ve ebelein sorumlulukları. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2023;3(1): 92-100.
23. Laursen M, Bille C, Olesen, AW, Hjelmberg J, Skytthe A, Christensen K. Genetic influence on prolonged gestation: a population-based Danish twin study. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*; 2024; 190(2):489-494.
24. LeFevre NM, Krumm E, Cobb WJ. Labor dystocia in nulliparous patients. *American family physician*; 2021; 103(2):90-96.
25. Maskey S, Dwa Y. Predisposing factors and outcome of malpresentations in an institute. *JNMA: Journal of the Nepal Medical Association*; 2018; 56(211): 674.
26. Meniru GI, Brister E, Nemunaitis-Keller J, Gill P, Krew M, Hopkins MP. Spontaneous prolonged hypertonic uterine contractions (essential uterine hypertonus) and a possible infective etiology. *Arch Gynecol Obstet*; 2002; 266(4):238-40.
27. Myers ER, Sanders GD, Coeytaux RR, McElligott KA, Moorman PG, Hicklin K, Grotegut C, Villers M, Goode A, Campbell H, Befus D, McBroom AJ, Davis JK, Lallinger K, Fortman R, Kosinski A. Labor Dystocia. Comparative Effectiveness Review No. 226. (Prepared by the Duke Evidence-based Practice Center under Contract No. 290-2015-00004-1.) AHRQ Publication No. 29-EHC007. Rockville, MD: Agency for Healthcare Research and Quality; May 2020.
28. Nahae, J., Abbas-Alizadeh, F., Mirghafourvand, M., & Mohammad-Alizadeh-Charandabi, S. (2020). Pre-and during-labour predictors of dystocia in active phase of labour: A case-control study. *BMC Pregnancy and Childbirth*; 2020; 20: 425.
29. Neal JL, Lowe NK, Schorn MN, Holley SL, Ryan SL, Buxton M, Wilson-Liverman AM. Labor dystocia: a common approach to diagnosis. *Journal of Midwifery & Women's Health*; 2015; 60(5): 499-509.
30. Ozkavak OO, Tanacan A, Haksever M, Sahin R, Ersak DT, Iskefiyeli E, Sahin D. A novel predictive marker for placental abruption with composite adverse outcomes: creatinine-fibrinogen ratio. *Archives of Gynecology and Obstetrics*; 2024; 20(20):1-6.
31. Patmano G, Tanrıverdi TB. Amniyon sıvı embolisi: olgu sunumu. *Kocatepe Tıp Dergisi*;2021; 22(4): 300-303.
32. Richmond AK, Ashworth JR. Management of malposition and malpresentation in labour. *Obstetrics, Gynaecology & Reproductive Medicine*; 2023; 33(11): 325-333.
33. Royal College of Obstetricians and Gynaecologists. Shoulder Dystocia. Green-top Guideline No. 42; 2012: 1-18.
34. Sanni KR, Eeva E, Noora SM, Laura KS, Linnea K, Hasse K. (2022). The influence of maternal psychological distress on the mode of birth and duration of labor: findings from the FinnBrain Birth Cohort Study. *Archives of Women's Mental Health*; 2022; 25(2): 463-472.
35. Simpson KR. Labor Dystocia. *MCN, The American Journal of Maternal/Child Nursing*; 2020; 45(6):380.
36. Şenoğlu A, Karaçam Z. Omuz distosisi: Ebelik eğitim ve uygulamalarındaki yeri. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*; 2019; 9(2):147-159.
37. Taşkın L. Riskli Doğum Eylemi. In: Taşkın L. (ed.) *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 348-385.
38. Tayyar HT, Tayyar M. Umbilikal kord kisti: Olgu sunumu. *Bozok Tıp Dergisi*; 2016;6(2):73-5.
39. Tokmak A, Tekin ÖM, Özcan KN, Erkaya S. Vajinal doğumun korkulan komplikasyonu: omuz distosisi. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*; 2016; 13(4):176-183.
40. Wong L, Kwan AHW, Lau SL, Sin WTA, Leung TY. Umbilical cord prolapse: revisiting its definition and management. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*;2021; 225(4):357-366.
41. World Health Organization (WHO). (2019). Maternal Mortality Ratio (per 100 000 live births). Retrieval From (05.12.2019): <https://www.who.int/healthinfo/statistics/indmaternalmortality/en/>.
42. Wright A, Nassar AH, Visser G, Ramasauskaite D, Theon G, FIGO Safe motherhood and newborn health committee. *figo good clinical practice paper: management of the second stage of labor*. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*; 2021; 152(2): 172-181.
43. Yazıcı A, Büyüktiryaki M, Dizdar EA, Sarı FN. Erken membran rüptürü: prematüre bebeklerde neonatal sonuçları nasıl etkiler?. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*; 2022; 19(3), 1339-1343.
44. Sayiner FD, Ertaş E. Riskli Doğum Eylemi. Temel Ebelik. In Aktaş S, Aksoy Derya, Toker E (ed.) *İstanbul Tıp Kitabevi:İstanbul*; 2023 p. 2-7.
45. Bay F, Sayiner. Uterus Distoizileri İle Kontraksiyonlar. Temel Ebelik. In Aktaş S, Aksoy Derya, Toker E (ed.) *İstanbul Tıp Kitabevi:İstanbul*; 2023 p. 9-15.
46. Hamlacı Başkaya Y. Doğum Kanalı İle İlgili Distoiziler. Temel Ebelik. In Aktaş S, Aksoy Derya, Toker E (ed.) *İstanbul Tıp Kitabevi:İstanbul*; 2023 p. 16-30.

YENİDOĞAN FİZYOLOJİSİ VE BAKIMI

Sermin DİNÇ¹
Kafiye EROĞLU²

ÖZET

Yenidoğan dönemi, intrauterin yaşamdan ekstrauterin yaşama geçişle başlayan ve yaşamın ilk 28 gününü kapsayan kritik bir dönemdir. Bu süreçte, kardiyovasküler ve solunum sistemlerinde akut değişikliklerin yanı sıra renal, hepatik ve hematolojik sistemlerde kademeli olgunlaşmanın hızlı bir şekilde gerçekleştiği gözlemlenir. Ekstrauterin yaşama adaptasyon sürecinde, olası risklerin belirlenebilmesinde; maternal-fetal öykünün bilinmesi hayati önem taşımaktadır. Perinatoloji hemşiresi veya ebe, maternal-fetal öyküyü dikkatli bir şekilde alarak, annenin ve fetüsün sağlık durumunu değerlendirmek, olası komplikasyonları öngörmek ve önlem almak, annenin ve bebeğinin iyilik halini korumak ve gerektiğinde iyileştirmek için uygun müdahaleleri planlamak ve uygulamakla sorumludur. Bu sürecin başarılı yönetimi için bakım veren sağlık personelinin fizyolojik ve çevresel değişimleri iyi bilmesi ve bulguları yorumlayabilmesi doğru bakım ve tedavi seçeneklerini oluşturmada önemlidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Yenidoğanın ekstrauterin yaşama uyum mekanizmalarını açıklayabilmesi,
- Yenidoğanın fiziksel özelliklerini tanımlayabilmesi,
- Yenidoğanın sistem muayenelerini yapabilmesi,
- Yenidoğanın bakım ilkelerini kavraması,
- Yenidoğanda normalden sapma bulguları yorumlayabilmesi,
- Yenidoğanın bakımı konusunda aileye sağlık eğitimi verebilmesi.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Atlas Üniversitesi, sermin.dinc@atlas.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6078-2505

² Prof. Dr., İstanbul Atlas Üniversitesi, kafiye.eroglu@atlas.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002- 8177 -7211

KAYNAKLAR

- Akkuzu, G., Eroğlu, K., Terzioğlu, F., Taşkın, L. (2019). Emzirmenin öğretilme becerisi değerlendirme formu. Hemşireler ve Ebeler için Doğum ve Kadın Sağlığı Uygulama Rehberi, Lale Taşkın, Kafiye Eroğlu, Füsün Terzioğlu, Gülşen Vural, Ömer Kutlu (Ed.), Palme Yayınevi, Ankara.
- Anthony, R., Riviere, D., McKinlay, C. J., & Bloomfield, F. H. (2020). Adaptation for life afterbirth: A review of neonatal physiology. *Anaesthesia&Intensive Care Medicine*, 21(2), 71-79.
- Association of Women's Health, Obstetric and Neonatal Nurses (AWHONN). (2018). Neonatal skin care: Evidence-based clinical practice guideline (4th ed.). Washington, DC: AWHONN.
- Bağcı, O. (2015). Anne sütü sarılığının gelişiminde, anne sütü mikrobiyal içeriği ve bebek barsak mikrobiyal florasının etkisinin araştırılması ve bu bebeklerde probiyotik tedavisinin sarılık seyrine etkisinin değerlendirilmesi (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)
- Bozkurt, G. (2024). Anne sütü ve emzirme. Hemşireler ve Ebeler İçin İlk 1000 Günde Kanıta Dayalı Uygulamalar, Düzkaya Sönmez, D., Karakul, A., Sade, G., Sönmez, T. (Ed.), İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, ISBN: 9786256820418.
- Campolat, F. E. (2017). Anne Sütü her bebek ve her dönem için özel oluşu. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 2(2), 239-245.
- Caldas, D. S. J. P., Ferri, W. A. G., Marba, S. T. M., Aragon, D. C., Guinsburg, R., de Almeida, M. F. B. & da SilvaCaldas, J. P. (2019). Admission hypothermia, neonatal morbidity, and mortality: Evaluation of a multicenter cohort of very low birth weight preterm infants according to relative performance of the center. *European Journal of Pediatrics*, 178(7), 1023-1032.
- Çaka, S. Y., & Gözen, D. (2018). Effects of swaddled and traditional tub bathing methods on crying and physiological responses of newborns. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 23(1), e12202.
- Conk, Z., Başbakkal, Z., Yılmaz, H. B., & Bolışık, B. (2013). Pediatri hemşireliği. *Akademisyen Tıp Kitapevleri*.
- Dallas, D. C., Underwood, M. A., Zivkovic, A. M., & German, J. B. (2012). Digestion of protein in premature and term infants. *Journal of Nutritional Disorders&Therapy*, 2(3), 112.
- Dixon, K. L., Carter, B., Harriman, T., Doles, B., Sitton, B., & Thompson, J. (2021). Neonatal thermoregulation: A Golden Hour Protocol Update. *Advances in Neonatal Care*, 21(4), 280-288.
- İnal, S., Bozkurt, G., Büyükkal, T. (2024). Yüksek Riskli Yenidoğan ve Bakımı. Ebeler için yenidoğan ve çocuk sağlığı I. Dolgun, G., İnal, S., Bozkurt, G., & Erdim, L. (ed.). iuc-yayinevi.org, s:72-77.
- İnal, S., Güdücü, N. (2024).Yenidoğan Özellikleri ve Sınıflandırılması. Dolgun, G., İnal, S., Bozkurt, G., & Erdim, L. (ed.). Ebeler için yenidoğan ve çocuk sağlığı I.iuc-yayinevi.org, s:57-70.
- Dur, Ş. (2024). Hemşireler ve Ebeler İçin İlk 1000 Günde Kanıta Dayalı Uygulamalar, Düzkaya Sönmez, D., Karakul, A., Sade, G., Sönmez, T. (Ed.), İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, ISBN: 9786256820418.
- Ertaş, K. (2020). Fimozis/parafimozis. *Ürogenital Sistem Acilleri*. Ali Kulusarı, Kerem Taken, Ali Mahir Gündüz (ed). Akademisyen Kitabevi, (pp. 179-182).
- Erdemir, F., Zoroğlu, H., & Kılıç, Ş. (2021). İnmemiş testis ve infertilite. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(4), 96-119.
- Eroğlu, K. (2020). Normal Yenidoğan fizyolojisi ve bakımı. *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*, Lale Taşkın (ed.). Akademisyen Kitabevi, (pp 382-428).
- Gözen, D., Çaka, S. Y., Beşirik, S. A., & Perk, Y. (2019). First bathing time of newborn infants after birth: A comparative analysis. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 24(2), e12239.
- Grijalva, J., & Vakili, K. (2013). Neonatal liver physiology. *Seminars in Pediatric Surgery*, 22(4), 185-189.
- Hacimustafaoğlu, M. (2018). Ateş; klinik kullanımında tanımlamalar. *Çocuk Enfeksiyon Dergisi*, 12(1), 40-41.
- Hockenberry, M. J., Wilson, D., & Rodgers, C. C. (2021). *Wong's essentials of pediatric nursing*. Elsevier Health Sciences.
- Hsu, K. H., Chiang, M. C., Lin, S. W., Lin, J. J., Wang, Y. C., & Lien, R. (2015). Thermal blanket to improve thermoregulation in preterm infants: A randomized controlled trial. *Pediatric Critical Care Medicine*, 16(7), 637-643.
- Indrio, F., Neu, J., Pettoello-Mantovani, M., Marchese, F., Martini, S., Salatto, A., & Aceti, A. (2022). Development of the gastrointestinal tract in newborns as a challenge for an appropriate nutrition: A narrative review. *Nutrients*, 14(7), 1405.
- Karakoç, A. (2024). Yenidoğanda cilt bakımı. Hemşireler ve Ebeler İçin İlk 1000 Günde Kanıta Dayalı Uygulamalar, Düzkaya Sönmez, D., Karakul, A., Sade, G., Sönmez, T. (Ed.), İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, ISBN: 9786256820418.
- Karakul, A. (2024). Yenidoğanda banyo. Hemşireler ve Ebeler İçin İlk 1000 Günde Kanıta Dayalı Uygulamalar, Düzkaya Sönmez, D., Karakul, A., Sade, G., Sönmez, T. (Ed.), İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, ISBN: 9786256820418.
- Laptook, A. R., Bell, E. F., Shankaran, S., Boghossian, N. S., Wyckoff, M. H., Kandefer, S. & Hintz, S. R. (2018). Admission temperature and associated mortality and morbidity among moderately and extremely preterm infants. *The Journal of Pediatrics*, 192, 53-59.e2.
- McCall, E. M., Alderdice, F., Halliday, H. L., Vohra, S., & Johnston, L. (2018). Intervention stop revent hypothermia at birth in preterm and/or low birth weight infants. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, CD004210.
- Mohamed, S. O. O., Ahmed, S. M. I., Khidir, R. J. Y., Abdelraheem, E. O., & Elsayed, M. A. A. (2021). Outcomes of neonatal hypothermia among very low birth weight infants: A meta-analysis. *Maternal Health, Neonatology, and Perinatology*, 7(1), 14.
- Moniaci, V. K., & Bellflower, B. (2021). NANN's Thermoregulation in the Care of Infants Guideline for Practice Executive Summary. *Advances in Neonatal Care*, 21(5), 340.

30. Ng'eny, J. C., &Velaphi, S. (2020). Hypothermia among neonates admitted to the neonatal unit at a tertiary hospital in South Africa. *Journal of Perinatology*, 40(3), 433-438.
31. Taşdemir, H.İ. (2022). Yenidoğanda banyo uygulamaları. *Sağlık & Bilim 2022: Hemşirelik -IV*, Elif Keten Edis (ed.), Efe Akademi Yayınları, İstanbul, ISBN: 978-625-6954-90-8.
32. Toksöz, F. (2023). Sağlıklı Yenidoğanın Doğum Sonrası Temel Hijyenik Bakım Gereksinimleri. *Hitit Medical Journal*, 5(2), 117-121.
33. Oygür, N., Önal, E. E., &Zenciroğlu, A. (2018). Türk Neonatoloji Derneği ulusal doğum salonu yönetimi rehberi. *Türk Pediatri Arşivi*, 53(Supp: 1), 3-17.
34. Özkan, H. Özer, Uzun, B. (2024). Doğumhanede yenidoğanın ilk bakımı, Hemşireler ve Ebeler İçin İlk 1000 Günde Kanıta Dayalı Uygulamalar, Düzkaya Sönmez, D., Karakul, A., Sade, G., Sönmez, T. (Ed), İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, ISBN: 9786256820418.
35. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2017). Temel yenidoğan bakımı. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Temel Yenidoğan Bakımı Çocuk ve Ergen Sağlığı Daire Başkanlığı. Erişim Tarihi: 18.04.24
36. Wassner, A. J. & Modi, B. P. (2013). Endocrine physiology in the newborn. *Seminars in Pediatric Surgery*, 22(4), 205-210.
37. World HealthOrganization. (1997). Thermal protection of the newborn: A practical guide. https://www.who.int/publications/i/item/WHO_RHT_MSM_97.2. Erişim tarihi: 18.04.24

YÜKSEK RİSKLİ YENİDOĞAN VE HEMŞİRELİK BAKIMI

Aslı SİS ÇELİK¹
Nisa Nur DEMİRTAŞ²

ÖZET

Yüksek riskli yenidoğanlar, gestasyonel yaşı, doğum kilosu ve mortalitesine göre sınıflandırılmaktadır. Gestasyonel yaşına göre prematür ve postmatür yenidoğanlar, doğum kilosuna göre intrauterin gelişme geriliği (IUGG), düşük doğum kilolu (LBW) ve gebelik yaşına göre büyük (LGA) yenidoğanlar yüksek riskli yenidoğanlardır.

Anatomik ve fizyolojik farklılıkları nedeniyle yüksek riskli yenidoğanlar bazı hastalıklar yönüyle risk altındadır. Sıklıkla respiratuar distress sendromu, bronkopulmoner displazi, apne, patent duktus arteriyozus, intrakraniyal kanama, hipoksik iskemik ensefalopati, mekonyum aspirasyon sendromu, nekrotizan enterokolit, konvülsiyonlar, hipoglisemi, kernikterus ve sepsis görülebilmektedir.

Yüksek riskli yenidoğan standart izlem ve bakımdan daha fazlasına ve yakın gözleme ihtiyaç duymaktadır. Yüksek riskli yenidoğanın ekstrauterin çevreye adaptasyonu gözlemlenmeli ve değerlendirilmelidir. Bu süreç respiratuar, kardiyovasküler, gastrointestinal, genitoüriner, nörolojik ve kas iskelet sistemlerine yönelik kapsamlı bir fiziksel değerlendirmeyi içermelidir. Tüm yenidoğanların karşılanması gereken öncelikli gereksinimleri olmakla birlikte yüksek riskli yenidoğanın bu gereksinimlerinin karşılanması için özel bakım yöntemleri gerekebilmektedir. Hemşireler yüksek riskli yenidoğanın bakımında solunumun başlatılması ve sürdürülmesi, dolaşımın sürdürülmesi, termoregülasyonun sağlanması, sıvı ve elektrolit dengesinin sürdürülmesi, enfeksiyonun önlenmesi ve yeterli beslenmenin sağlanması süreçlerinde önemli rol ve sorumlulukları yerine getirmelidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Riskli yenidoğan için risk faktörlerini bilme,
- Riskli yenidoğanı tanıyabilme,
- Riskli yenidoğanda sık görülen hastalıkları açıklayabilme,
- Riskli yenidoğanı değerlendirebilme,
- Riskli yenidoğanın bakımını sürdürebilme,

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum Kadın Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği AD., aslisis@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3597-7167

² Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum Kadın Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği AD., nnur.sengul@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3816-4997

4. Respiratuvar Distres Sendromunda hemşirelik bakımı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- RDS'yi önlemeye yönelik doğum öncesi bakım sürecinde antenatal surfaktan kullanımı önerilir.
- RDS'ye yönelik doğum salonunda hipotermi/hipertermi önlenmeye çalışılır ve oksijenizasyon takibi yapılır.
- RDS gelişen yenidoğanın tedavi sürecinde surfaktan tedavisi uygulanır.
- Yenidoğana oksijen desteği ve solunum desteği sağlanır.
- biyotik gibi destekleyici tedavi yaklaşımları kullanılır.

5. Mekonyum aspirasyonunda hemşirelik bakımı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- Yenidoğanın başı doğar doğmaz, göğüsün çıkması beklenmeden yenidoğanın ağzı ve burnu temizlenmeli ve aspire edilmelidir.
- Amniyotik mayideki mekonyum sulu ve bebek deprese değilse orofarangeal aspirasyon yetersizdir.
- Yenidoğan ciddi derecede deprese ise alt hava yollarının trakeal aspirasyon gerekebilir.
- Yenidoğan uzamış taşipne, siyanoz, solunum güçlüğü açısından değerlendirilmelidir.
- Yenidoğan metabolik asidoz bulgusu yönüyle takip edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ali, Z., Schmidt, P., Dodd, J., & Jeppesen, D. L. (2013). Bronchopulmonary dysplasia: a review. *Archives Of Gynecology And Obstetrics*, 288(2), 325-333.
- Aliefendioğlu D, Çoban A, Hatipoğlu N, et al. (2018). Yenidoğanda hipoglisemiye yaklaşım: Türk Neonatoloji ve Çocuk Endokrinoloji ve Diyabet Dernekleri uzlaşısı raporu. *Türk Pediatri Ars*, 53(Suppl 1): 224-233.
- Altunhan, H., & Yılmaz, F. H. (2018). Yenidoğanın değerlendirilmesi ve yenidoğan taramaları. *Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics*, 9(1), 28-32.
- American Academy of Pediatrics Committee on Nutrition. (2019). Nutritional Needs of the Preterm Infant, *Pediatric Nutrition* (Ed.: Kleinman, RE, Greer, F.), 8th Ed., Itasca, IL: American Academy of Pediatrics
- American Academy of Pediatrics/American College of Obstetricians and Gynecologists. (2017). Guidelines for Perinatal Care. 8th Ed. Accessed at April 20, 2022
- Arsan, S., Korkmaz, A., & Oğuz, S. (2018). Türk Neonatoloji Derneği Bronkopulmoner Displazi korunma ve izlem rehberi. *Türk Pediatri Ars*, 53(Suppl 1), 138-50.
- Askin, D.E., Wilson, D. (2011). The High-Risk Newborn and Family. *Wong's Nursing Care on Infants and Children* (Eds.: Marilyn Hockenberry, David Wilson), 9th edition, St. Louis, Missouri.
- Bozkurt G. (2016). Yenidoğanda nörolojik sistem hastalıkları. *Ebeler İçin Yenidoğan Sağlığı ve Hastalıkları* (Eds.: Rabia Ekti Genç, Hava Özkan), 1. Baskı, Elazığ: Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri. 245- 265.
- Canani, R. B., Passariello, A., Buccigrossi, V., Terrin, G., & Guarino, A. (2008). The Nutritional Modulation of The Evolving Intestine. *Journal of Clinical Gastroenterology*, 42, S197-S200.
- Christian, V. J., Polzin, E., & Welak, S. (2018). Nutrition management of necrotizing enterocolitis. *Nutrition in Clinical Practice*, 33(4), 476-482.
- Çavuşoğlu, H. (2015) Yüksek Riskli Yenidoğan ve Hemşirelik Bakımı, *Çocuk Sağlığı Hemşireliği*. 11. Baskı. Ankara: Sistem Ofset Basımevi. 57-110.
- Çoban A, Türkmen MK, Gürsoy T. (2023) Türk Neonatoloji Derneği Yenidoğan Sarıliklarında Yaklaşım, İzlem ve Tedavi Rehberi 2023 Güncellemesi, 12-20. https://neonatology.org.tr/uploads/content/tan%C4%B1-tedavi/2023_yenidogan_sariliklarına_ya.pdf Erişim tarihi: 17.04.2024
- Dilek, N. (2018). Yenidoğanlarda Isı Dengesi. *Yenidoğan Yoğun Bakım Hemşireliği* (Ed.: Eren Özek, Hülya Selva Bilgen), Ankara: Güneş Tıp Kitabevi.
- Ergenekon, E., Tayman, C., Özkan, H. (2021). Türk Neonatoloji Derneği. Nekrotizan Enterokolit Tanı, Tedavi Ve Korunma Rehberi, 1-48. https://neonatology.org.tr/uploads/content/tan%C4%B1-tedavi/10_min_min.pdf Erişim tarihi: 17.04.2024
- Hay, W. W. (2017). Optimizing Nutrition of the Preterm Infant. *Chinese Journal of Contemporary Pediatrics*, 19(1), 1.

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
E	B	E	A	B

16. İnal, S. (2016). Solunum sistemi hastalıkları. *Ebeler İçin Yenidoğan Sağlığı ve Hastalıkları* (Eds.: Rabia Ekti Genç, Hava Özkan), 1. Baskı, Elazığ: Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri. 203- 222.
17. İnce, Z., Yıldızdaş Yapıcıolu, H., Demirel, N. (2021). Türk Neonatoloji Derneği Yenidoğanda Sıvı ve Elektrolit Dengesi Rehberi 2021 Güncellemesi, 7-37. https://neonatology.org.tr/uploads/content/tan%C4%B1-tedavi/5_min.pdf Erişim tarihi: 17.04.2024
18. Kahrıman İ, Küçük S, Korkmaz Z. (2021). Yüksek riskli yenidoğan. Bayat M, editör. *Yenidoğan Hemşireliği*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 14-18.
19. Kültürsay, N., Bilgen H., Türkyılmaz, C. (2018). Türk Neonatoloji Derneği Prematüre ve Hasta Term Bebeğin Beslenmesi Rehberi 2018 Güncellemesi, 5-71. https://neonatology.org.tr/uploads/content/tan%C4%B1-tedavi/preterm_ve_hasta_term_bebegi_bes.pdf Erişim tarihi: 17.07.2024
20. Mandy, T. (2022). Preterm birth: Definitions of Prematurity, Epidemiology, and Risk Factors for infant Mortality. In: Up To Date (Online). Available at: <https://www.uptodate.com/contents/preterm-birth-definitions-of-prematurity-epidemiology-and-risk-factors-for-infant-mortality>. Accessed Feb, 19, 2024.
21. Mulquiney, T., Vaccaro, A. (2021). Health Promotion of the Newborn and Family, *Wong's Nursing Care of Infants and Children. Australia and New Zealand Edition-For Professionals* (Eds.: L. Speedie, A. Middleton, M. J. Hockenberry, D. Wilson, C. C. Rogers), 1st Edition, Elsevier Health Sciences.
22. Özkan H, Erdeve Ö, Kutman GK. (2018) Türk Neonatoloji Derneği Respiratuvar Distres Sendromu ve Surfaktan Tedavi Rehberi 2018 Güncellemesi, 6-11. https://neonatology.org.tr/uploads/content/tan%C4%B1-tedavi/19_min.pdf Erişim tarihi: 17.04.2024
23. Pekruh, Y. (2018). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitelerinde Enfeksiyon Kontrol Önlemleri. *Yenidoğan Yoğun Bakım Hemşireliği* (Ed.: Eren Özek, Hülya Selva Bilgen), Ankara: Güneş Tıp Kitabevi.
24. Rutayisire E, Mochama M, Ntiabose CK, Utumatwishima JN, Habtu M. Maternal, obstetric and gynecological factors associated with preterm birth in Rwanda: findings from a national longitudinal study. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2023 May 19;23(1):365.
25. Sarıkaya Karabudak, S., Ergün, S. (2021). Yenidoğan Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı, *Pediatric Hemşireliği* (Eds.: Zeynep Conk, Zümrüt Başbakkal, Hatice Bal Yılmaz, Bahire Bolışık), 3. Baskı, Ankara: Akademisyen Kitabevi. 289- 352.
26. Satar M, Arısoy AE, Çelik İH. (2023). Türk Neonatoloji Derneği Yenidoğan Enfeksiyonları Tanı ve Tedavi Rehberi 2023 Güncellemesi, 9-19. https://neonatology.org.tr/uploads/content/tan%C4%B1-tedavi/1_min.pdf Erişim tarihi: 17.04.2024
27. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü. (2023) Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2022 Haber Bülteni. Available at: https://sbsgm.saglik.gov.tr/Eklenti/46511/0/haber-bulteni-2022-v7pdf.pdf?_tag1=3F123016BE50268AF4A10917870BF5962A-C79ECF Accessed Feb 19, 2024.
28. Törüner, E.K., Büyükgöncü, L. (2017). Riskli Yenidoğan, *Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları* (Eds.: Ebru Törüner, Lale Büyükgöncü), 2. Baskı, Ankara: Göktuğ Yayıncılık. 389-461.
29. UNICEF. (2023). Levels and Trends in Child Mortality. Available at: <https://data.unicef.org/resources/levels-and-trends-in-child-mortality/> Accessed Feb 19, 2024.
30. UNICEF. (2023). Neonatal Mortality. Available at: <https://data.unicef.org/topic/child-survival/neonatal-mortality/> Accessed Feb 19, 2024.
31. World Health Organisation. (2024). Neonatal Mortality. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/newborn-mortality> Accessed Feb 19, 2024.
32. Yılmaz, E.A. (2016). Yüksek Riskli Yenidoğan. *Ebeler İçin Yenidoğan Sağlığı ve Hastalıkları* (Eds.: Rabia Ekti Genç, Hava Özkan), 1. Baskı, Elazığ: Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri. 181- 201

POSTPARTUM DÖNEM FİZYOLOJİSİ, DEĞERLENDİRME VE HEMŞİRELİK BAKIMI

Sena KAPLAN¹
Halime ABAY²

ÖZET

Plesantanın doğumuyla başlayan annenin fizyolojisinin gebelik öncesi duruma dönmesiyle sonlanan postpartum dönemde fiziksel, emosyonel ve sosyal değişimler yaşanmaktadır. Bu kapsamda uterus involüsyonu, ovulasyonun ve menstruasyonun geri dönüşü, memelerdeki değişiklikler ve laktasyonun başlaması, emzirmenin ovarial siklusu baskılaması, diürez ile birlikte yaşamsal bulgular ve kardiyovasküler sistemde önemli adaptasyonlar yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra pıhtılaşmaya eğilim, bağırsak ve solunum fonksiyonlarında, ciltte, kaslarda, eklemlerde gebelik öncesine geri dönüş olmaktadır. Bu dönemde hormonal dalgalanmanın sonucu olarak emosyonel sorunlar da görülmektedir. Kadın vücudunda bu yoğun değişim yaşanırken annenin değerlendirilmesi, zamanında uygun müdahalenin yapılması ve kaliteli hemşirelik bakım hizmeti sunulması önem taşımaktadır. Postpartum dönemde loşia takibi, fundus masajı ve emzirme ile atoni riski azaltılmaktadır. Yaşamsal bulguların değerlendirilmesi ve hemşirelik bakımı ile en yaygın anne ölüm nedenlerinden postpartum hemoraji ve enfeksiyon önlenmektedir. Postpartum ağrı uygun hemşirelik bakımı ile azaltılarak annenin yaşam kalitesi artırılmaktadır. Emzirmenin desteklenmesi yenidoğan sağlığını geliştirmektedir. Üriner ve bağırsak fonksiyonları hemşirelik müdahaleleri ile normale dönmektedir. Erken postpartum dönemde anne bebek bağlanması ve sosyal desteğin sağlanması yanı sıra annenin psikolojik açıdan desteklenmesi emosyonel sorunları önlemede etkilidir. Böylece anne bebek sağlığının, dolayısıyla toplum sağlığının iyileştirilmesi mümkün olacaktır.

¹ Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum Ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD, ataykaplan@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-1677-5463

² Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum Ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD, halimeabay1@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-9286-9755

CEVAPLAR

1	2	3	4	5	6	7
D	E	C	E	D	B	E

KAYNAKLAR

1. Taşkın L. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği. Ankara: Akademisyen Yayınevi; 2018.
2. Hall JE, Hall ME. Guyton ve Hall tıbbi fizyoloji. Yeğen BÇ, Alican İ, Solakoğlu Z (Çeviri Editörü). Ankara: Güneş Tıp Kitabevi; 2021.
3. Wray S, Prendergast C, Wallace H. The continuous textbook of women's medicine series – obstetrics module. Physiology of the Puerperium and Lactation. 2021. doi:10.3843/GLOWM.415293 (24.03.2024 tarihinde <https://www.glowm.com/article/heading/vol-15--the-puerperium--physiology-of-the-puerperium-and-lactation/id/415293> adresinden ulaşılmıştır).
4. Martin C, Rokibullah R, Sofinia H. The physiological changes in the postpartum period after childbirth. Asian Journal of Social and Humanities; 2022;1(03): 105-118.
5. Berens P. Overview of the postpartum period: Normal physiology and routine maternal care. 2020. (24.03.2024 tarihinde <https://www.uptodate.com/contents/overview-of-the-postpartum-period-normal-physiology-and-routine-maternal-care> adresinden ulaşılmıştır).
6. World Health Organization (WHO). Maternal health. 2024. (24.03.2024 tarihinde https://www.who.int/health-topics/maternal-health#tab=tab_1 adresinden ulaşılmıştır).
7. Güneri SE. Postpartum erken dönem kanıt dayalı uygulamalar. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 2015;4(3): 482-496.
8. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2019. (24.03.2024 tarihinde <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/40564/0/saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
9. Chauhan G, Tadi P. Physiology, postpartum changes. StatPearls Publishing; 2024. (24.03.2024 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK555904/> adresinden ulaşılmıştır).
10. Öztürk Y, Özerdoğan N. Postpartum ağrının fizyolojisi ve yönetimi. Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi; 2020;5(2): 345-353. doi: 10.5336/healthsci.2019-71032
11. The American Collage of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). Optimizing postpartum care. ACOG Committee Opinion. 2018. (24.03.2024 tarihinde <https://www.acog.org/-/media/project/acog/acogorg/clinical/files/committee-opinion/articles/2018/05/optimizing-postpartum-care.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
12. Cunningham F, Leveno KJ, Dashe JS, Hoffman BL, Spong CY, Casey BM. eds. The puerperium. In Williams obstetrics, New York: McGraw-Hill. 2022. (24.03.2024 tarihinde <https://accessmedicine.mhmedical.com/content.aspx?bookid=2977§ionid=249764077> adresinden ulaşılmıştır).
13. Eryılmaz Yıldız H. Doğum sonu değerlendirme: bir kontrol çizelgesi örneği. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi; 2009;6: 20-26.
14. Kaplan S, Doğum sonu dönem, Anne ve Çocuk Sağlığı İlk 1000 Gün, Editör: Çınar N., Sahin S., Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2020. p.1-460.
15. Kırlek F, Öztürk Can, H. Postpartum dönem. Editör: Sevil Ü, Ertem G. Perinatoloji ve bakım. İzmir: Nobel Tıp Kitabevleri; 2016. p.409-496.
16. National Institute for Health and Care Excellence (NICE) Postnatal care. 2021. (24.03.2024 tarihinde <https://www.nice.org.uk/guidance/ng194/chapter/recommendations> adresinden ulaşılmıştır).
17. Perinatal Services BC. Obstetrics Guideline 20 Postpartum Nursing Care Pathway. Vancouver BC Canada; 2011. (24.03.2024 tarihinde <http://www.perinatalservicesbc.ca/Documents/Guidelines-Standards/Maternal/PostpartumNursingCarePathway.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
18. Sağlık Bakanlığı. Doğum Sonu Bakım Yönetim Rehberi. 2018. (24.03.2024 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kadin-ve-ureme-sagligi-db/Rehberler/dogum_sonu_bakim_2020.pdf adresinden ulaşılmıştır).
19. Wesley J. Caring for the woman experiencing complications during the postpartum period, Ward SL, Shelton MH, editors. Maternal & Child Nursing Care. Davis Company. America, Philadelphia. 2009. p. 511-539.
20. Whitmer T. Physical and psychologic changes. In S. Mattson & J. E. Smith (Eds.), Core curriculum for maternal-newborn nursing. St. Louis, MO: Saunders Elsevier. 2011.
21. World Health Organization (WHO) Maternal health. 2022. (24.03.2024 tarihinde https://www.who.int/health-topics/maternal-health#tab=tab_1 adresinden ulaşılmıştır).
22. Nursekey. Care of mother and neonate during the postpartum period. (24.03.2024 tarihinde <https://nursekey.com/care-of-mother-and-neonate-during-the-postpartum-period-2/> adresinden ulaşılmıştır).
23. Belleza M. Postpartum care study guide for nurses. 2023. (24.03.2024 tarihinde <https://nurseslabs.com/postpartum-care/> adresinden ulaşılmıştır).
24. Dişli D, Mecdi Kaydırak M. Kanıt temelli yaklaşım perspektifinde postpartum bakımın optimizasyonu. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 2021;6(2): 143-151.
25. Datta S, Kodali BS, Segal S, Datta S, Kodali BS, Segal S. Maternal physiological changes during pregnancy, labor, and the postpartum period. Obstetric Anesthesia Handbook: Fifth Edition, 2010. p. 1-14.

ANNE SÜTÜ VE EMZİRME

Ayşe EMİNOV¹
Gül ERTEM²

ÖZET

Emzirmenin ve anne sütünün bebek beslenmesinde kullanımı bebeklere, annelere ve ailelere ve topluma çeşitli ve önemli avantajlar sağlamaktadır. Bunlar sağlık, beslenme, immünolojik, gelişimsel psikolojik, sosyal, ekonomik ve çevresel faydaları olarak sayılabilir. Her bebek için kendi annesinin sütü idealdir. Her bebeğe özel bileşimde salgılanan anne sütü, bebeğin en iyi şekilde büyümesini ve gelişmesini desteklerken, anne ve bebekte çeşitli akut ve kronik hastalık riskini azaltmaktadır. Bebeklik döneminde emzirmenin faydaları yetişkinliğe kadar devam ettiği, aynı zamanda emzirmenin, emziren annenin sağlığını da olumlu yönde etkilemektedir. Amerikan Pediatri Akademisi (AAP), doğumdan sonra yaklaşık 6 ay boyunca yalnızca emzirmeyi önermektedir. Ayrıca AAP, 6. ayda verilen uygun tamamlayıcı gıdaların yanı sıra emzirmeye 2 yıl veya daha fazla devam edilmesi gerektiğini desteklemektedir. Bu öneriler Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) önerileriyle tutarlıdır.

Sonuç olarak, anne sütü ve emzirme, bebeklerin sağlıklı büyümesi ve gelişimi için önemli olup, desteklenmesi gereken bir beslenme ve bakım yöntemidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Anne sütü ve emzirmenin önemini kavrayabilme,
- ▶ Memenin anatomisini ve laktasyon fizyolojisini açıklayabilme,
- ▶ Anne Sütü içeriğini tanımlayıp, bebek ve anne için yararlarını sayabilme,
- ▶ Doğru ve etkili emzirmeyi tanımlayabilme ve etkili emzirme sırasında neler yapılması gerektiğini sayabilme,
- ▶ Emzirme teknikleri, sıklığı ve pozisyonlarını kavrayabilme,
- ▶ Yenidoğan'ın acıktığını ve doyduğunu gösteren belirtileri sayabilme,
- ▶ Meme bakımını kavrayabilme ve emzirmeyi değerlendirebilme,
- ▶ Anne sütünün sağılması, saklanması ve anne sütünün elle boşaltılma tekniğini kavrayabilme,
- ▶ Anneye ve bebeğe ait emzirme problemlerini ve problemlere ait çözümünü açıklayabilme,
- ▶ Mama ile beslenme, ek gıdalara geçiş ve bebeği memeden kesme durumlarında neler yapılması gerektiğini sayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, KOSTÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi, ayse.eminov@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2587-8584

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., gul.ertem@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5853-3980

6. Aşağıdakilerden hangisi emzirmenin anneye ait problemlerinden değildir?

- Meme başı şaşkınlığı
- Meme başı ağrısı
- Mastitis
- Anne sütü yetersiz algısı
- Engorjman

7. Anne sütü Sağlık bakanlığına göre nasıl saklanmalıdır?

- + 4 C'de 1 saat/ buzdolabında 2 gün /derin dondurucuda 4 ay
- + 4 C'de 3 saat/ buzdolabında 3 gün /derin dondurucuda 3 ay
- + 4 C'de 4 saat/ buzdolabında 2 gün /derin dondurucuda 3 ay
- + 4 C'de 5 saat/ buzdolabında 3 gün /derin dondurucuda 3 ay
- + 4 C'de 2 saat/ buzdolabında 3 gün /derin dondurucuda 4 ay

 CEVAPLAR

1.	b. Derin pektoral fasya
2.	e. Mamogenez
3.	e. Bebeğin emmesi sırasında annede açlık hissedilmesi
4.	a. Emzirmenin başlangıcında anne sütü karbonhidrattan zengin, daha az yağ içeren mavimsi gri olgun süten oluşur.
5.	d. Kardiyovasküler Hastalıklar, Romatid artirit, Multipl Skleroz gibi hastalık riski azalır
6.	a. Meme başı şaşkınlığı
7.	b. + 4 C'de 3 saat/ buzdolabında 3 gün /derin dondurucuda 3 ay

KAYNAKLAR

- Allen LH. B vitamins in breastmilk: relative importance of maternal status and intake, and effects on infant status and function. *Adv Nutr.* 2012 May 1;3(3):362–9.
- Andreas NJ, Kampmann B, Mehring Le-Doare K. Human breastmilk: A review on its composition and bioactivity. *Early Hum Dev.* 2015 Nov;91(11):629–35.
- Arora S, Vatsa M, Dadhwal V. A comparison of cabbage leaves vs. hot and cold compresses in the treatment of breast engorgement. *Indian Journal of Community Medicine.* 2008;33(3):160
- Aydiner A, İğci A, Soran A, editors. *Breast Disease.* Cham: Springer International Publishing; 2016.
- Ballard O, Morrow AL. Human milk composition: nutrients and bioactive factors. *Pediatr Clin North Am.* 2013 Feb;60(1):49–74.
- Barriesto Breastfeeding: Supporting Initiation and Continuation of Breastfeeding. Committee Opinion No. 658. *Obstetrics & Gynecology.* 2016 Feb;127(2):e86–92.
- Başlı M. Emzirmenin Gözlemlenmesi, Değerlendirilmesi ve Bebeğin Memeye Yerleştirilmesi Observation and Evaluation of the Breastfeeding and Placing the Baby on the Breast [Internet]. Available from: <https://www.researchgate.net/publication/355796667>
- Binns C, Lee M, Low WY. The Long-Term Public Health Benefits of Breastfeeding. *Asia Pac J Public Health.* 2016 Jan;28(1):7–14.
- Bocquet G, Chaiban T, Cook S, Escudero P, Franco A, Romo CG, et al. *The State of the World's Children 2016: A fair chance for every child.* New York, USA. 2016.
- Boss M, Gardner H, Hartmann P. Normal Human Lactation: closing the gap. *F1000Res.* 2018 Jun 20;7:801.
- Breastfeeding Report Card United States, 2020 Overview [Internet]. Available from: <https://www.cdc.gov/breastfeeding/data/mpinc/index.htm>.
- Brownawell AM, Caers W, Gibson GR, Kendall CWC, Lewis KD, Ringel Y, et al. Prebiotics and the Health Benefits of Fiber: Current Regulatory Status, Future Research, and Goals. *J Nutr.* 2012 May;142(5):962–74.
- Carlin RF, Moon RY. Risk Factors, Protective Factors, and Current Recommendations to Reduce Sudden Infant Death Syndrome: A Review. *JAMA Pediatr.* 2017 Feb 1;171(2):175–80.
- Castellote C, Casillas R, Ramírez-Santana C, Pérez-Cano FJ, Castell M, Moretones MG, et al. Premature delivery influences the immunological composition of colostrum and transitional and mature human milk. *J Nutr.* 2011 Jun;141(6):1181–7.
- CDC Coronavirus and Disease (COVID-19) and Breastfeeding. Erişim tarihi: 15.05.2024. <https://www.cdc.gov/breastfeeding/breastfeeding-special-circumstances/maternal-or-infant-illnesses/covid-19-and-breastfeeding.html>.

16. Cenevre: World Helath Organization. Infant and young childfeeding Model Chapter for textbooks for-medical students and allied health professionals.
17. Centers for Disease Control andPrevention. Storage andPreparation of Breast MilkBeforeExpressing/ PumpingMilk [Internet]. Availablefrom: www.cdc.gov/breastfeeding/breast-milk-preparation-and-storage/handling-breastmilk.html.
18. Chakrabarti K, Basu S. Management of FlatorInvertedNippleswith Simple RubberBands. *Breastfeeding-Medicine*. 2011 Aug;6(4):215–9.
19. Ciampo LA, del Ciampo IRL. Breastfeedingandthe-benefits of lactationforwomen'shealth. Vol. 40, *RevistaBrasileira de Ginecologia e Obstetricia. FederacaoBrasileiradasSociedades de Ginecologia e Obstetricia*; 2018. p. 354–9.
20. Coşkun A., Aslan E. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı. TorkutTankuter, editor. Koç Üniversitesi Yayınları; 2012. p. 237–292.
21. Çaka SY. Anne Sütü ile Beslenmede Karşılaşılan Sorunlar (ProblemsEncountredDuringBreastfeeding) [Internet]. 2017. Availablefrom: <https://www.researchgate.net/publication/319207881>
22. Dahl L. MilkSupplyandRegulation. In: *Clinician's Guide toBreastfeeding*. Cham: Springer International Publishing; 2015. p. 35–46.
23. Darlington AJ. Anatomy of theBreast. In: *Digital Mammography*. Cham: Springer International Publishing; 2015. p. 3–10.
24. Davanzo R, Moro G, Sandri F, Agosti M, Moretti C, Mosca F. Breastfeedingandcoronavirus disease-2019: Ad interimindications of theItalianSociety of NeonatologyendorsedbytheUnion of EuropeanNeonatal&PerinatalSocieties. *Matern Child Nutr*. 2020 Jul;16(3):e13010.
25. Dawodu A, Zalla L, Woo JG, Herbers PM, Davidson BS, Heubi JE, et al. Heightenedattentiontosupplementation is neededtoimprovethe vitamin D status of breast-feedingmothersandinfantswhensunshineexposure is restricted. *Matern Child Nutr*. 2014 Jul;10(3):383–97.
26. Demirci JR, Suffoletto B, Doman J, Glasser M, Chang JC, Sereika SM, et al. The Development and Evaluation of a Text Message Program toPreventPerceivedInsufficientMilkAmong First-Time Mothers: Retrospective Analysis of a RandomizedControlled Trial. *JMIR MhealthUhealth*. 2020 Apr 29;8(4):e17328.
27. Eglash A, Simon L. ABM clinicalprotocol #8: Human milk storage information for homeuseforfull-term Infants, Revised 2017. Vol. 12, *Breastfeeding Medicine*. Mary AnnLieberInc.; 2017. p. 390–5.
28. Eidelman AI, Schanler RJ. Breastfeedingandtheuse of humanmilk. Vol. 129, *Pediatrics*. 2012.
29. Ellis H, Mahadevan V. Anatomy and physiology of thebreast. *Surgery (Oxford)*. 2013 Jan;31(1):11–4. <https://open.oregonstate.education/aandp/chapter/28-6-lactation/> erişim tarihi: 13.05. 2024 [Internet]. Lactation.
30. Evans L, Lawson H, Oakeshott P, Knights F, Chadha K. Tongue-tieandbreastfeedingproblems. *British Journal of General Practicce*. 2023 Jul 29;73(732):297–8.
31. Fallon A, Van der Putten D, Dring C, Moylett EH, Fealy G, Devane D. Baby-ledcomparedwithscheduled (ormixed) breastfeedingforsuccessfulbreastfeeding. Vol. 2016, *Cochrane Database of SystematicReviews*. John WileyandSonsLtd; 2016.
32. Fichter M, Klotz M, Hirschberg DL, Waldura B, Schofer O, Ehnert S, et al. Breastmilkcontainsrelevant-neurotrophicfactorsandcytokinesforentericnervous-systemdevelopment. *Mol Nutr FoodRes*. 2011 Oct 2;55(10):1592–6.
33. Flint HJ. Theimpact of nutrition on thehumanmicrobiome. *NutrRev*. 2012 Aug;70:S10–3.
34. Geneva: World HelathOrganization (WHO). *CounsellingforMaternalandNewbornHealthCare: A HandbookforBuildingSkills*. 2013.
35. Geneva: World HelathOrganization. Erişim tarihi: 14.05.2024. *İnfantandYoung Child Feeding: Model ChapterforTextbooksforMedicalStudentsandAllied-HealthProfessionals*. 2009.
36. Gertosio C, Meazza C, Pagani S, Bozzola M. Breastfeedinganditsgamut of benefits. *Minerva Pediatr*. 2016 Jun;68(3):201–12.
37. Global Breastfeeding Collective [Internet]. Availablefrom: www.globalbreastfeedingcollective.org
38. Gopalakrishna KP, Hand TW. Influence of Maternal-Milk on theNeonatalIntestinalMicrobiome. *Nutrients*. 2020 Mar 20;12(3).
39. Hacettepe Üniversitesi. Nüfus Etütleri Enstitüsü, Turkey. SağlıkBakanlığı. 2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırması. p. 288.
40. Hester SN, Husted DS, Mackey AD, Singhal A, Marriage BJ. Is themacronutrientintake of formula-fed infantsgreaterthanbreast-fed infants in earlyinfancy? *J NutrMetab*. 2012;2012:891201.
41. Hollis BW, Wagner CL, Howard CR, et al. MaternalVersusInfant Vitamin D Supplementation During Lactation: A RandomizedControlled Trial. *Pediatrics*. 2015;136(4):625–634. *Pediatrics*. 2019 Jul 28;144(1):e20191063.
42. *Human Milk BiochemistryandInfant Formula ManufacturingTechnology*. Elsevier; 2014.
43. Jiang B, Hua J, Wang Y, Fu Y, Zhuang Z, Zhu L. Evaluation of theimpact of breast milk expression in early post partumperiod on breastfeedingduration: A prospectivecohortstudy. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2015 Oct 20;15(1).
44. Jones E, Spencer S. Thephysiology of lactation. *Paediatr Child Health*. 2007 Jun;17(6):244–8.
45. Jones KL. *Seminars in perinatology*. *Semin Perinatol*. 1983 Oct;7(4):237–8.
46. Kataria K, Srivastava A, Dhar A. Management of lactationalmastitisandbreastabscesses: Review of currentknowledgeandpractice. Vol. 75, *IndianJournal of Surgery*. SpringerIndia; 2013. p. 430–5.

47. Kaya Ö, Tecik S, Suzan ÖK, Kabul F, Koyuncu O, Çınar N. Theeffect of interventions on flatand inverted nipple on breastfeeding: A systematic review. *J Pediatr Nurs.* 2024 Jan 1;74:e1–13.
48. Kaya Ö, Tecik S, Suzan ÖK, Kabul F, Koyuncu O, Çınar N. Theeffect of interventions on flatand inverted nipple on breastfeeding: A systematicreview. *J Pediatr Nurs.* 2024 Jan 1;74:e1–13.
49. Kent JC, Prime DK, Garbin CP. Principles for Maintaining or Increasing Breast Milk Production. *Journal of Obstetric, Gynecologic&NeonatalNursing.* 2012 Jan;41(1):114–21.
50. Kent JC. How Breastfeeding Works. *J Midwifery WomensHealth.* 2007 Nov 12;52(6):564–70.
51. Kesaree N, Banapurmath CR, Banapurmath S, Shamanur K. Treatment of InvertedNipples a Using Disposable Syringe. *Journal of Human Lactation.* 1993 Mar 1;9(1):27–9.
52. Kilci Erciyas Ş. (2022). Erken doğum yapmış kadınlara uygulanan sırt ve meme masajının süt miktarı ve kaygı düzeyine etkisi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
53. Kültürsay N, Bilgen H, Türkyılmaz C, Indd S. Sağlıklı Term Bebeğin Beslenmesi Rehberi 2018 Güncelleme-si. Türk Neonatoloji Derneği. 2018.
54. Labbok MH. Global baby-friendly hospital initiative monitoring data: update and discussion. *Breastfeed-Med.* 2012 Aug;7:210–22.
55. Lamberti LM, FischerWalker CL, Noiman A, Victora C, Black RE. Breastfeedingandthe risk for diarrheamorbiditandmortality. *BMC PublicHealth.* 2011 Apr 13;11 Suppl 3(Suppl 3):s15.
56. Lawrance RA, Lawrence RM. Breastfeeding: a guideforthemedicalprofessional. Elsevier Health Science ; 2021.
57. Lawrence RA. Physiology of Lactation. In: Breastfeeding. Elsevier; 2022. p. 58–92.
58. Li R, Xia W, Zhang Z, Wu K. S100B Protein, Brain-DerivedNeurotrophicFactor, andGlial Cell Line-Derived NeurotrophicFactor in Human Milk. *PLoSOne.* 2011 Jun 27;6(6):e21663.
59. Linderborg KM, Kortensniemi M, Aatsinki AK, Karlsson L, Karlsson H, Yang B, et al. Interactions between cortisol and lipids in human milk. *IntBreastfeed J.* 2020 Jul 20;15(1).
60. Little E, Legare C, Carver L. Mother–InfantPhysical-ContactPredictsResponsiveFeedingamong U.S. BreastfeedingMothers. *Nutrients.* 2018 Sep 6;10(9):1251.
61. Loui A, Eilers E, Strauss E, Pohl-Schickinger A, Obladen M, Koehne P. VascularEndothelialGrowthFactor (VEGF) andSoluble VEGF Receptor 1 (sFlt-1) Levels in EarlyandMature Human MilkfromMothers of Pre-termversusTermInfants. *Journal of Human Lactation.* 2012 Nov 24;28(4):522–8.
62. Marseglia L, Manti S, D'Angelo G, Cuppari C, Salpietro V, Filippelli M, et al. Obesity and breastfeeding: Thestrength of association. *WomenandBirth.* 2015 Jun;28(2):81–6.
63. Martin CR, Ling PR, Blackburn GL. Review of Infant-Feeding: KeyFeatures of BreastMilkandInfant Formula. *Nutrients.* 2016 May 11;8(5).
64. Martin CR, Ling PR, Blackburn GL. Review of Infant-Feeding: KeyFeatures of BreastMilkandInfant Formula. *Nutrients.* 2016 May 11;8(5).
65. Mathur NB, Dhingra D. Breastfeeding. *The Indian-Journal of Pediatrics.* 2014 Feb 1;81(2):143–9.
66. McGuire TM. Drugs affectingmilk supplyduringlactation. *AustPrescr.* 2018 Feb;41(1):7–9.
67. Miao Y, Zhao S, Liu W, Jiang H, Li Y, Wang A, et al. Prevalenceand risk factors of delayedonsetlactogenesis II in China: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Maternal-Fetal and Neonatal Medicine.* 2023;36(1).
68. Milsom SR, Blum WF, Gunn AJ. TemporalChanges in Insulin-LikeGrowthFactors I and II and in Insulin-LikeGrowthFactorBindingProteins 1, 2, and 3 in Human Milk. *HormResPaediatr.* 2008;69(5):307–11.
69. Mitchell KB, Johnson HM, Rodriguez JM, Eglash A, Scherzinger C, Zakarija-Grkovic I, et al. Academy of BreastfeedingMedicineClinical Protocol #36: The Mastitis Spectrum, Revised 2022. *BreastfeedingMedicine.* 2022 May 1;17(5):360–76.
70. Mohebati LM, Hilpert P, Bath S, Rayman MP, Raats MM, Martinez H, et al. Perceivedinsufficientmilk among primiparous, fully breastfeeding women: Is infantcryingimportant? *Matern Child Nutr.* 2021 Jul 5;17(3).
71. Mukherjee J, Das PK, Banerjee D. Lactation Physiology. In: *Textbook of Veterinary Physiology.* Singapore: Springer Nature Singapore; 2023. p. 639–74.
72. Nascimento MBR do, Issler H. Aleitamentomaterno em prematuros: manejoclínicohospitalar. *J Pediatr (Rio J).* 2004 Nov;80(5).
73. Nascimento MBR do, Issler H. Aleitamentomaterno em prematuros: manejoclínicohospitalar. *J Pediatr (Rio J).* 2004 Nov;80(5).
74. Neville MC. Lactation in the human. *AnimalFrontiers.* 2023 Jun 14;13(3):71–7.
75. Newburg DS, Woo JG, Morrow AL. Characteristic-sandPotentialFunctions of Human MilkAdiponectin. *J Pediatr.* 2010 Feb;156(2):S41–6.
76. Novak EM, Innis SM. Impact of maternaldietary n-3 and n-6 fattyacids on milkmedium-chainfattyacidsandtheimplicationsforneonatallivermetabolism. *AmericanJournal of Physiology-EndocrinologyandMetabolism.* 2011 Nov;301(5):E807–17.
77. Özhüner Y, Özerdoğan N. Breast Problems Related to Breastfeeding and alternative Approaches to The Solutions .Evereklioğlu CEM, editor. *CurrentResearch in HealthSciences;* 2022. 219–250 p.
78. Öztürk R, Sevil Ü. Perinatoloji ve Bakım. Sevil Ümran, Ertem Gül, editors. *Ankara Nobel Tıp Kitapevleri;* 2016. p. 529.

79. Parker LA, Sullivan S, Krueger C, Mueller M. Association of Timing of Initiation of Breastmilk Expression on Milk Volume and Timing of Lactogenesis Stage II Among Mothers of Very Low-Birth-Weight Infants. *Breastfeeding Medicine*. 2015 Mar;10(2):84–91.
80. Pérez-Escamilla R, Martinez JL, Segura-Pérez S. Impact of the Baby-friendly Hospital Initiative on breastfeeding and child health outcomes: a systematic review. *Matern Child Nutr*. 2016 Jul;12(3):402–17.
81. Pérez-Escamilla R, Tomori C, Hernández-Cordero S, Baker P, Barros AJD, Bégin F, et al. Breastfeeding: crucially important, but increasingly challenged in a market-driven world. *Lancet*. 2023 Feb 11;401(10375):472–85.
82. Perrine CG, Sharma AJ, Jeffers MED, Serdula MK, Scanlon KS. Adherence to Vitamin D Recommendations Among US Infants. *Pediatrics*. 2010 Apr 1;125(4):627–32.
83. Pillay J, Davis TJ. *Physiology, Lactation*. StatPearls Publishing; 2024.
84. Prendergast PM. Anatomy of the Breast. In: *Cosmetic Surgery*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg; 2013. p. 47–55.
85. Rodrigues DM, Li AY, Nair DG, Blennerhassett MG. Glial cell line-derived neurotrophic factor is a key neurotrophin in the postnatal enteric nervous system. *Neurogastroenterology & Motility*. 2011 Feb;23(2):e44–56.
86. Santos KJ da S, Santana GS, Vieira T de O, Santos CA de ST, Giugliani ERJ, Vieira GO. Prevalence and factors associated with cracked nipples in the first month postpartum. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2016 Aug 5;16(1).
87. Sauberan JB. High-Dose Vitamins. *Breastfeeding Medicine*. 2019 Jun;14(5):287–9.
88. Shah R, Sabir S, Alhawaj AF. *Physiology, Breast Milk*. 2024.
89. Sneed SM, Zane C, Thomas MR. The effects of ascorbic acid, vitamin B6, vitamin B12, and folic acid supplementation on the breast milk and maternal nutritional status of low socioeconomic lactating women. *Am J Clin Nutr*. 1981 Jul;34(7):1338–46.
90. Spencer JP. Management of Mastitis in Breastfeeding Women [Internet]. Vol. 78. 2008. Available from: www.aafp.org/afp/AmericanFamilyPhysician/727
91. Sriraman NK. The Nuts and Bolts of Breastfeeding: Anatomy and Physiology of Lactation. *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care*. 2017 Dec;47(12):305–10.
92. Sundekilde U, Downey E, O'Mahony J, O'Shea CA, Ryan C, Kelly A, et al. The Effect of Gestational and Lactational Age on the Human Milk Metabolome. *Nutrients*. 2016 May 19;8(5):304.
93. T.C. Sağlık Bakanlığı Süt Sağma. http://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/cocuk-ergen-sagliği-db/Dokumanlar/Afisler-Brosurler/St_sama_07-02-2020.pdf.
94. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Sistem Ofset Matbaacılık. Akademisyen Kitabevi; 2020. 495–521 p.
95. TEMAS DERNEĞİ https://www.temasderneği.com/tr/sut_nasil_sagilir-25. Erişim tarihi 20.05.2024.
96. Tully KP, Holditch-Davis D, White-Traut RC, David R, O'Shea TM, Geraldo V. A Test of Kangaroo Care on Preterm Infant Breastfeeding. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs*. 2016;45(1):45–61.
97. UNICEF. A Mother's Gift, for Every Child BREASTFEEDING. 2018.
98. UNICEF. Common Breastfeeding positions. <https://www.unicef.org/parenting/food-nutrition/breastfeeding-positions>. Erişim tarihi: 15.05.2024 [Internet].
99. Victora CG, Bahl R, Barros AJD, França GVA, Horton S, Krasevec J, et al. Breastfeeding in the 21st century: epidemiology, mechanisms, and lifelong effect. *The Lancet*. 2016 Jan;387(10017):475–90.
100. Westerfield KL, Koenig K, Oh R. Breastfeeding: Common Questions and Answers. *Am Fam Physician*. 2018 Sep 15;98(6):368–73.
101. Wilson E, Woodd SL, Benova L. Incidence of and Risk Factors for Lactational Mastitis: A Systematic Review. *Journal of Human Lactation*. 2020 Nov 1;36(4):673–86.
102. Witkowska-Zimny M, Kaminska-El-Hassan E. Cells of human breast milk. *Cell Mol Biol Lett*. 2017;22:11.
103. World Health Organization Breastfeeding and Covid-19. Erişim Tarihi: 15.05.2024. <https://www.who.int/news-room/commentaries/detail/breastfeeding-and-covid-19>.
104. World Health Organization. 2018. Guideline: Counselling Of Women To Improve Breastfeeding Practices
105. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/63428>. World Health Organization. Division of Diarrhoeal and Acute Respiratory Disease Control & United Nations Children's Fund (UNICEF). (1993). Breastfeeding counselling: a training course.
106. Young H, Scd P. Dietary Reference Intakes for Koreans (KDRIs). Vol. 17, *Asia Pac J Clin Nutr*. 2008.
107. Youssef Ahmed Abd-Ella N, Fouad Mohammed S. Effectiveness of Hoffman's Exercise on the Level of Breastfeeding among Primiparous Women with Inverted Nipple. *Egyptian Journal of Health Care*. 2021 Mar 1;12(1):607–24.

ÖZEL DURUMLARDA EMZİRME

Ekin Dila TOPALOĞLU ÖREN¹

ÖZET

Özel durumlarda emzirme; prematüre bebekler, çoğul gebelikler sonucu doğan bebekler, sezaryen operasyonu, afetler, bulaşıcı hastalıklar, kronik hastalıklar, kullanılan ilaçlar ve annenin çalışma yaşamına dönmesi gibi birçok zorlu durumu içermektedir ve bu durumlarda hem anne hem de bebek için emzirme sürecinde benzersiz zorluklar yaşanabilmektedir. Prematüre bebekler, emzirme ve emme ile ilgili yaygın zorluklara, sezaryen operasyonu yaşayan anneler hem fiziksel hem de ruhsal sorunlara, duyu durum bozuklukları, kronik hastalıklar ve ilaçlar emzirmenin geçici olarak durdurulmasını gerektirebileceğinden, annenin hastalığı özel zorlukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. HIV-pozitif anneler bebeklerine HIV bulaştırma riskiyle karşı karşıyadır. Güvenli alternatiflere erişimin sınırlı olduğu bölgelerde, antiretroviral tedavinin bulaşma riskini azaltmasıyla birlikte emzirmenin sürdürülmesi ile ilgili birçok zorluk yaşanabilmektedir. Bulaşıcı hastalıklar emzirme sürecinin yönetimini zorlaştırabilmektedir. Bununla birlikte engelli kadınların fiziksel, duyuşsal ve nörolojik olarak yaşadıkları sorunlar emzirme konusunda yaşanan zorlukların diğer bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel durumlarda emzirme birçok konuyu kapsayan anne-bebek sağlığı ve toplum sağlığını önemli düzeyde etkileyen multidisipliner ekip çalışması ile emzirmeyi destekleme stratejilerinin geliştirilmesi gereken bir alandır. Emzirme danışmanları, sağlık bakım sağlayıcıları ve destek grupları aracılığıyla alınan eğitim, destek, danışmanlık, sabır ve esneklik, özel durumlarda emzirmenin yönlendirilmesinde oldukça etkilidir. Anne-bebek sağlığı ve refahının sağlanması, başarılı emzirme sonuçlarının elde edilmesi için alınan eğitim ve destek çok önemlidir ve baş etme stratejilerine, çözüm önerilerine ve kapsamlı destek sistemlerine duyulan ihtiyacın altını çizmektedir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Özel durumlarda emzirme ile ilgili yaşanan zorlukları sıralayabilme,
- ▶ Özel durumlarda emzirme ile ilgili yaşanan zorlukları açıklayabilme,
- ▶ Özel durumlarda emzirme ile ilgili yaşanan zorlukların nedenlerini tartışabilme,
- ▶ Özel durumlarda emzirme ile ilgili yaşanan zorluklara yönelik emzirmeyi destekleme stratejilerini açıklayabilme,
- ▶ Özel durumlarda emzirme ile ilgili yaşanan zorluklara yönelik emzirmeyi destekleme stratejilerini sağlık bakımına entegre edebilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., ekindilatop@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-7665-4524

KAYNAKLAR

1. Maastrup, R., Hansen, B. M., Kronborg, H., Bojesen, S. N., Hallum, K., Frandsen, A., ... & Hallström, I. (2014). Factors associated with exclusive breastfeeding of preterm infants. Results from a prospective national cohort study. *PloSone*, 9(2), e89077.
2. Zachariassen G, Faerk J, Grytter C, Esberg B, Juvonen P, et al. (2010) Factors associated with successful establishment of breastfeeding in very preterm infants. *Acta Paediatr*. 99: 1000–1004.
3. Akerstrom S, Asplund I, Norman M (2007) Successful breastfeeding after discharge of preterm and sick newborn infants. *Acta Paediatr*. 96(10): 1450–1454.
4. Bragelien R, Roekke W, Markestad T (2007) Stimulation of sucking and swallowing to promote oral feeding in premature infants. *Acta Paediatr*. 96(10): 1430–1432.
5. Ikonen, R., Paavilainen, E., & Kaunonen, M. (2015). Preterm infants' mothers' experiences with milk expression and breastfeeding: an integrative review. *Advances in Neonatal Care*, 15(6), 394-406.
6. Brodsgaard, A., Andersen, B. L., Skaaning, D., & Petersen, M. (2022). From expressing human milk to breastfeeding—An essential element in the journey to motherhood of mothers of prematurely born infants. *Advances in Neonatal Care*, 22(6), 560-570.
7. Çınar, N., Köse, D., & Doğu, Ö. (2012). Çoğul bebeklerin anne sütü ile beslenmesi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 2(3), 115-121.
8. Didişen, N. A., & Gerçek, E. (2015). Yardımcı Üreme Teknolojileri Aracılığı ile Oluşan Çoğul Gebeliklerde Emzirme. *Journal of Pediatric Research*, 2(4).
9. Li, L., Wan, W., & Zhu, C. (2021). Breastfeeding after a cesarean section: A literature review. *Midwifery*, 103, 103117.
10. Sankar, M. J., Sinha, B., Chowdhury, R., Bhandari, N., Taneja, S., Martinez, J., & Bahl, R. (2015). Optimal breastfeeding practices and infant and child mortality: a systematic review and meta-analysis. *Acta paediatrica*, 104, 3-13.
11. World Health Organization. (2017). Guideline: protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services. World Health Organization.
12. Khan, J., Vesel, L., Bahl, R., & Martinez, J. C. (2015). Timing of breastfeeding initiation and exclusivity of breastfeeding during the first month of life: effects on neonatal mortality and morbidity—a systematic review and meta-analysis. *Maternal and child health journal*, 19, 468-479.
13. Cooklin, A. R., Amir, L. H., Nguyen, C. D., Buck, M. L., Cullinane, M., Fisher, J. R. W., ... & CASTLE Study Team. (2018). Physical health, breastfeeding problems and maternal mood in the early postpartum: a prospective cohort study. *Archives of women's mental health*, 21, 365-374.
14. Stuebe, A. M., Meltzer-Brody, S., Propper, C., Pearson, B., Beiler, P., Elam, M., ... & Grewen, K. (2019). The mood, mother, and infant study: associations between maternal mood in pregnancy and breastfeeding outcome. *Breastfeeding Medicine*, 14(8), 551-559.
15. Yuen, M., Hall, O. J., Masters, G. A., Nephew, B. C., Carr, C., Leung, K., ... & Moore-Simas, T. A. (2022). The effects of breastfeeding on maternal mental health: a systematic review. *Journal of women's health*, 31(6), 787-807.
16. Jantzer, A. M., Anderson, J., & Kuehl, R. A. (2018). Breastfeeding support in the workplace: the relationships among breastfeeding support, work-life balance, and job satisfaction. *Journal of Human Lactation*, 34(2), 379-385.
17. Centers for Disease Control and Prevention. (2016). Breastfeeding report card. Retrieved from <https://www.cdc.gov/breastfeeding/pdf/2016breastfeedingreportcard.pdf>
18. Spitzmueller, C., Wang, Z., Zhang, J., Thomas, C. L., Fisher, G. G., Matthews, R. A., & Strathearn, L. (2016). Got milk? Workplace factors related to breastfeeding among working mothers. *Journal of Organizational Behavior*, 37(5), 692-718.
19. Vilar-Compte, M., Hernández-Cordero, S., Ancira-Moreno, M., Burrola-Méndez, S., Ferre-Eguiluz, I., Omaña, I., & Pérez-Navarro, C. (2021). Breastfeeding at the workplace: a systematic review of interventions to improve workplace environments to facilitate breastfeeding among working women. *International journal for equity in health*, 20(1), 110.
20. Gouveri, E., Papanas, N., I Hatzitolios, A., & Maltezos, E. (2011). Breastfeeding and diabetes. *Current diabetes reviews*, 7(2), 135-142.
21. Nguyen, P. T. H., Pham, N. M., Chu, K. T., Van Duong, D., & Van Do, D. (2019). Gestational diabetes and breastfeeding outcomes: a systematic review. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 31(3), 183-198.
22. Park, S., & Choi, N. K. (2018). Breastfeeding and maternal hypertension. *American journal of hypertension*, 31(5), 615-621.
23. Qu, G., Wang, L., Tang, X., Wu, W., & Sun, Y. (2018). Association between duration of breastfeeding and maternal hypertension: a systematic review and meta-analysis. *Breastfeeding Medicine*, 13(5), 318-326.
24. Sokou, R., Parastatidou, S., Iliodromiti, Z., Lampropoulou, K., Vrachnis, D., Boutsikou, T., ... & Iacovidou, N. (2023). Knowledge gaps and current evidence regarding breastfeeding issues in mothers with chronic diseases. *Nutrients*, 15(13), 2822.
25. Dall'Oglio I, Marchetti F, Mascolo R, Amadio P, Gawronski O, Clement M, ... & Giusti A. (2020). Breastfeeding protection, promotion, and support in humanitarian emergencies: a systematic review of literature. *Journal of Human Lactation*, 36(4), 687-698.
26. Demirbaş H, Sezer A, Ergun A. Afet Yönetiminde Halk Sağlığı Hemşiresinin Rol ve Sorumlulukları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*. 2013;21(2): 122-8. DOI: 10.31125/hunhemsire.763162

27. Feitosa ALF, Torres KCDC. (2023). Breastfeeding in emergencies and natural disasters: what health professionals need to know. *Revista CEFAC*, 25, e10023.
28. Yeo, S., Yang, L., Ong, K., & Yong, T. T. (2022). Breastfeeding with infectious diseases. *Proceedings of Singapore Healthcare*, 31, 20101058221123395.
29. Vrazo, A. C., Golin, R., Fernando, N. B., Killam, W. P., Sharifi, S., Phelps, B. R., ... & Srivastava, M. (2020). Adapting HIV services for pregnant and breastfeeding women, infants, children, adolescents and families in resource-constrained settings during the COVID-19 pandemic. *Journal of the International AIDS Society*, 23(9), e25622.
30. Kimberlin, D. W., & Puopolo, K. M. (2021). Breastmilk and COVID-19: what do we know?. *Clinical Infectious Diseases*, 72(1), 131-132.
31. Yang, N., Che, S., Zhang, J., Wang, X., Tang, Y., Wang, J., ... & Chen, Y. (2020). Breastfeeding of infants born to mothers with COVID-19: a rapid review. *Annals of translational medicine*, 8(10).
32. Powell, R. M., Mitra, M., Smeltzer, S. C., Long-Bellil, L. M., Smith, L. D., Rosenthal, E., & Iezzoni, L. I. (2018). Breastfeeding among women with physical disabilities in the United States. *Journal of Human Lactation*, 34(2), 253-261.
33. Andrews, E. E., Powell, R. M., & Ayers, K. B. (2021). Experiences of breastfeeding among disabled women. *Women's Health Issues*, 31(1), 82-89.
34. Topaloğlu Ören, E. D., & Ertem, G. (2023). Experiences of Women with Visual and Orthopedic Disabilities in Obstetrics and Gynecology Units: A Phenomenological Study. *Journal of Ege University Nursing Faculty (JEUNF)*, 39(3).
35. Ririn, R., Mufdlilah, M., & Suryaningsih, E. K. (2024). Experience of Breastfeeding And Exclusive Breastfeeding For Women With Physical Disabilities: Scoping-Review. *Jurnal Health Sains*, 5(5), 347-353.
36. Ramer, S., Nguyen, A. T., Nelson, J. M., Whiteman, M. K., Warner, L., Thierry, J. M., ... & Kortsmid, K. (2024). Breastfeeding by Disability Status in the United States: Pregnancy Risk Assessment Monitoring System, 2018–2020. *American Journal of Public Health*, 114(1), 108-117.
37. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_tnsa_analiz_ve_rapor-56.
38. Topaloğlu Ören, E. D., & Ertem, G. (2022). Fiziksel Engelli Anneler Arasında Emzirmeyi Destekleyen ve Bariyer Oluşturan Faktörler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 669-686.

DOĞUM SONU DÖNEMDE RİSKLİ DURUMLAR

Gülçin NACAR¹
Sermin TİMUR TAŞHAN²

ÖZET

Doğum sonu süreç kadının biyopsikososyal uyum sağlamasını gerektiren multifaktöryel bir dönemdir. Doğum sonu dönemde, taburculuk sonrası rutin bir izlem takviminin olmaması ve dikkatlerin bebeğe yönelmiş olması, anne sağlığını tehlikeye sokan komplikasyonların kaçırılmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte doğum sonu süreçte, gebelikte aşamalı olarak meydana gelen değişikliklerin çok hızlı bir şekilde eski haline dönmesi riskleri daha da artırmaktadır. Kanama, yorgunluk, uykusuzluk, hormonal dalgalanma ve meydana gelen rol değişimi de kadını komplikasyonlara açık hale getirmektedir. Doğum sonu süreçte loşia nedeniyle ortaya çıkan hijyen ihtiyacı, beslenme, yeterli uyku ve dinlenme, sağlıklı ve dengeli beslenme, laktasyon, bebek bakımı, değişen rollere uyum ve ruhsal uyum gibi adapte olunması gereken pek çok konu ortaya çıkmaktadır. Bu dönem, gerekli bakım ve destekle sağlıklı geçirilebilecek bir süreç olabileceği gibi, meydana gelen adaptasyon alanlarındaki olası aksaklıklar nedeniyle riskli durumların da ortaya çıkabildiği hassas bir dönemdir. Doğum sonu süreçte en sık karşılaşılan riskli durumlar; kanama, enfeksiyon, tromboembolik sorunlar ve ruhsal sorunlardır. Bu bölümde, doğum sonu süreçte en sık ortaya çıkan riskli durumlar, yönetimi ve hemşirelik bakımı ele alınmıştır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Doğum sonu en sık ortaya çıkan riskli durumları sıralayabilme,
- ▶ Doğum sonu ortaya çıkan riskli durumların etiyoloji ve risk faktörlerini tanımlayabilme,
- ▶ Doğum sonu ortaya çıkan riskli durumların belirti ve bulgularını tanımlayabilme,
- ▶ Doğum sonu ortaya çıkan riskli durumların tanı ve tedavi yöntemlerini açıklayabilme,
- ▶ Doğum sonu ortaya çıkan riskli durumlarda hemşirelik bakımını tanımlayabilme,

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, gulcin.nacar@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-1427-9922

² Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları AD., setimur@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-3421-0084

KAYNAKLAR

- Gölbaşı Z, Kaya D. Riskli Postpartum Dönem ve Bakım. In: Erenel AŞ, Vural G (eds.) *Hemşireler ve Ebeler için Perinatal Bakım*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevleri; 2020. p. 341-356.
- Bozkurt ÖD, Hazar S. Doğum Sonrası Dönemde Riskli Durumlar. In: Nazik E (ed). *Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2022. p. 409-432.
- Bekmezci E, Meram HE. Doğum sonu dönemde sık görülen sorunlara yönelik güncel yaklaşımlar. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*;2022; 3(1): 81-92.
- Canbay FÇ, Şeker S, Çitil ET. Doğum sonrası kanamanın önlenmesi ve yönetiminde ebelerin sorumlulukları. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2019; 8(2): 91-98.
- Esencan TY, Şimşek Ç. Doğum sonu dönemde hemşirelik bakımı. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*; (2017). 48(4), 183-189.
- WHO. Postpartum haemorrhage.[Online] [https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research-\(srh\)/areas-of-work/maternal-and-perinatal-health/postpartum-haemorrhage#:~:text=Each%20year%2C%20about%2014%20million,left%20with%20lifelong%20reproductive%20disability](https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research-(srh)/areas-of-work/maternal-and-perinatal-health/postpartum-haemorrhage#:~:text=Each%20year%2C%20about%2014%20million,left%20with%20lifelong%20reproductive%20disability) [Accessed: 3 th April 2024]
- WHO. Recommendations on the assessment of postpartum blood loss and use of a treatment bundle for postpartum haemorrhage. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK598984/> [Accessed: 3 th April 2024]
- Sheldon W, Blum J, Vogel JP, Souza JP, Gülmezoglu AM, Winikoff B, WHO Multicountry Survey on Maternal and Newborn Health Research Network. Postpartum haemorrhage management, risks, and maternal outcomes: findings from the World Health Organization Multicountry Survey on Maternal and Newborn Health. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*; 2014; 121, 5-13.
- Gölbaşı Z. Postpartum Komplikasyon/Riskli Durumlar. In: Şirin A, Kavlak O (eds.). *Kadın Sağlığı*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 2015.p. 506-517.
- Abusafia B, İlçioğlu K. Doğum Sonu Kanıtı Dayalı Uygulamalar. *Kastamonu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*; 2023; 2(3): 176-184.
- UNICEF. Maternal mortality. <https://data.unicef.org/topic/maternal-health/maternal-mortality/>. [Accessed: 5 th April 2024]
- WHO, UNICEF, UNFPA, The World Bank Group and the United Nations Population Division. Trends in Maternal Mortality: 2000 to 2020. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240068759> [Accessed: 5 th April 2024]
- Türkiye Anne Ölümleri Raporu (2015-2019). https://hsqm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Raporlar/Turkiye_Anne_Olumleri_Raporu_2015-2019.pdf#:~:text=Anne%20%C3%96l%C3%BCm%20Oran%C4%B1%3A%20Y%C3%BCz%20bin,%C3%B6len%20anne%20say%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1%20ifade%20etmektedir
- Toprak FÜ, Turan Z, Erenel AŞ. Doğum sonu erken dönem hemşirelik uygulamalarında güncel yaklaşımlar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*;2017; 6(2), 96-103.
- Yıkar SK, Nazik E. Doğum sonu fiziksel semptomlar ve hemşirelik/ebelik bakımı. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*;2022; 5(2), 79-84.
- Padilla-Ortega B, Delgado-Palacio S, Garcia-Garrote F, Rodriguez-Gomez JM, Romero-Hernandez B. Microbiological diagnosis of bacterial infection associated with delivery and postpartum. *Enfermedades Infecciosas Y Microbiologia Clinica*;2015; 34(5), 309-314.
- Chen KT, Berghella V, Barss V. Postpartum endometritis. *Media*; 2017;22.
- Malmir M, Borojerdi NA, Masoumi SZ, Parsa P. Factors affecting postpartum infection: A systematic review. *Infectious Disorders-Drug Targets- Formerly Current Drug Targets-Infectious Disorders*; 2022; 22(3), 28-37.
- Galvao A, Braga AC, Goncalves DR, Guimaraes JM, Braga J. Sepsis during pregnancy or the postpartum period. *Journal of obstetrics and gynaecology*; 2016;36(6), 735-743.
- Yavuz MY, Bilge Ç. Annelik hüznünden postpartum depresyon ve psikoza. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*;2022;5(1), 1-10.
- Erdem Ö, Bucaktepe PGE. Postpartum depresyon görülme sıklığı ve tarama yöntemleri. *Dicle Tıp Dergisi*;2012;39(3), 458-461.
- Yıldırım A, Hacıhasanoğlu R, Karakurt P. Postpartum depresyon ile sosyal destek arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*; 2011;8(1), 31-46.
- Gülнар D, Sunay D, Çaylan A. Postpartum depresyon ile ilişkili risk faktörleri. *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology*; 2010; 20(3), 141-148.
- Ay F, Tektaş E, Mak A, Aktay N. Postpartum depresyon ve etkileyen faktörler: 2000-2017 araştırma sonuçları. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*; 2018; 9(3): 147-152
- Durmazoğlu G, Oktay AK, Toksoy S, Serttaş M, Göçmen F, Bezirgan S, Tatarlar A. Postpartum depresyonun hemşire ve ebeler tarafından öngörülebilmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2016;19.
- Stewart DE, Vigod SN. Postpartum Depression: Pathophysiology, Treatment, and Emerging Therapeutics. *Annual Review of Medicine*; 2019; 27;70:183-196. doi: 10.1146/annurev-med-041217-011106. PMID: 30691372.
- Alba BM. CE: Postpartum Depression: A Nurse's Guide. *The American Journal of Nursing*; 2021; 121(7):32-43. doi: 10.1097/01.NAJ.0000756516.95992.8e.
- Kaya Y, Şahin N. Postpartum İdrar Retansiyonu. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*;2014;45(3), 106-112.

29. Falana SD, Carrington JM. Postpartum Depression: Are You Listening? *Nursing Clinics of North America*; 2019;54(4):561-567. doi: 10.1016/j.cnur.2019.07.006.
30. Sockol LE, Epperson CN, Barber JP. Preventing postpartum depression: a meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*; 2013;33(8):1205-17. doi: 10.1016/j.cpr.2013.10.004.
31. Wells T. Postpartum Depression: Screening and Collaborative Management. *Primary Care*; 2023;50(1):127-142. doi: 10.1016/j.pop.2022.10.011.
32. Brummelte S, Galea LA. Postpartum depression: Etiology, treatment and consequences for maternal care. *Hormones and Behavior*; 2016;77:153-66. doi: 10.1016/j.yhbeh.2015.08.008.
33. Ceriani Cernadas JM. Postpartum depression: Risks and early detection. *Archivos Argentinos de Pediatría*; 2020;118(3):154-155. doi: 10.5546/aap.2020.eng.154.
34. Šebela A, Hanka J, Mohr P. Etiology, risk factors, and methods of postpartum depression prevention. *Ceska-Gynekologie*; 2018;83(6):468-473.
35. Bukhari S, Fatima S, Barakat AF, Fogerty AE, Weinberg I, Elgendy IY. Venous thromboembolism during pregnancy and postpartum period. *European Journal of Internal Medicine*; 2022;97:8-17. doi: 10.1016/j.ejim.2021.12.013.
36. ACOG. Thromboembolism in Pregnancy. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29939938/> [Accessed: 1 th April 2024]
37. Andrew L, NíÁinle F, Blondon M, Rodger MA, Skeith L. Preventing postpartum venous thromboembolism: A call to action to reduce undue maternal morbidity and mortality. *Thrombosisresearch*; 2020 Sep;193:190-197. doi: 10.1016/j.thromres.2020.07.007.
38. Skeith L. Preventing venous thromboembolism during pregnancy and postpartum: crossing the threshold. *American Society of Hematology Education Program*; 2017;8;2017(1):160-167. doi: 10.1182/asheducation-2017.1.160.

AİLE PLANLAMASI VE KONTRASEPTİF YÖNTEMLER

Birnur YEŞİLDAĞ¹
Zehra GÖLBAŞI²

ÖZET

Üreme sağlığını güçlendirme amacına yönelik en temel ve basit sağlık hizmeti olan aile planlaması, çiftlerin istenilen zaman ve sayıda çocuk sahibi olmaya karar vermeleri ya da bireysel isteklerine göre çocuk sayısı ve doğum aralığını belirlemesidir. Tarihsel süreç içinde ülkelerin nüfus ile ilgili temel demografik değişkenlerine paralel olarak aile planlaması hizmetlerinin kapsamı da değişime uğramıştır. Bu değişimler nedeniyle bazı dönemlerde çiftlerin kontraseptif kullanımına izin verilirken bazı dönemlerde kontraseptif yöntem kullanımı yasaklanmıştır. Kontraseptif yöntemlerin hem üreme sağlığı hem de sürdürülebilir nüfus artışı, eğitim, istihdam, ekonomik kalkınma, kadının güçlenmesi gibi konular üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri nedeniyle anne, bebek, aile ve topluma çeşitli katkı sağlamaktadır. Günümüzde kadın ve erkekler tarafından kullanılabilecek çeşitli kontraseptif yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin kullanımı ile bireylerin çocuk sahibi olması, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi, gebelikler arası sürenin planlanması, erken ve ileri yaş gebeliklerin önlenmesi ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan korunma amaçlanmaktadır. Belirlenen amaçlar doğrultusunda çiftlerin kendileri için en güvenilir kontraseptif yöntemi kullanabilmesi önemlidir. Bu nedenle sağlık profesyonellerin kontraseptif yöntem hizmeti almak isteyen hem yeni kullanıcı hem de sürekli kullanıcının yöntem seçiminde danışmanlık yapma ve yöntem uygunluğu açısından tıbbi olarak değerlendirmede önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Sağlık profesyonellerinden kontraseptif danışmanlığını ve verilen hizmetin izleminde güncel bilgiye dayalı olarak hizmet vermesi beklenmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda bu bölümde kadınlara ve erkeklere yönelik modern kontraseptif yöntemler ile doğal kontraseptif yöntemlerin etki mekanizması, yöntemin endikasyon ve kontrendikasyonları ile yöntemin nasıl kullanılabileceği açıklanacaktır. Bu doğrultuda kadınlara yönelik hormonal kontraseptifler, rahim içi araç, bariyer yöntemler ve cerrahi sterilizasyon yöntemleri ele alınacaktır. Erkeklere yönelik kontraseptif yöntemlerden kondom, vazektomi ve hormonal kontrasepsiyon açıklanacaktır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Nüfus politikalarının önemini ve amacını açıklayabilmesi,
- ▶ Nüfus politikaların sağlık üzerine etkilerini açıklayabilmesi,
- ▶ Türkiye’de nüfus planlamaları ve politikalarını açıklayabilmesi,
- ▶ Aile planlamasının önemini ve katkılarını açıklayabilmesi,
- ▶ Aile planlaması için başvuran kişinin değerlendirmesini yapabilmesi,
- ▶ Aile planlaması yöntemlerini sınıflandırabilmesi,
- ▶ Aile planlaması yöntemlerine özel danışmanlık yapabilesidir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, nurumbirnur@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4239-1295

² Prof. Dr., Lokman Hekim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., zehragolbasi@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0410-7433

KAYNAKLAR

1. ACOG Committee Opinion No. 762: Prepregnancy Counseling. *Obstet Gynecol.* 2019;133(1):78-89. doi:10.1097/AOG.0000000000003013.
2. American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). Barrier Methods of Birth Control. Spermicide, Condom, Sponge, Diaphragm and Cervical Cup. 2018. (16/03/2024 tarihinde <https://www.acog.org/Patients/FAQs/Barrier-Methods-of-Birth-Control-Spermicide-Condom-Sponge-Diaphragm-and-Cervical-Cup?Is-MobileSet=fa> adresinden ulaşılmıştır).
3. Atalay Şimşek S, Atalay, E. Türkiye nüfus politikalarına genel bakış. *Turkish Studies Social*, 2020; 15(7), 41-5.
4. Bostan H, Sertkaya Doğan Ö. Türkiye'nin demografik dönüşümü ve nüfus projeksiyonlarına göre fırsatlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2019; 24(41), 61-90. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.535018>.
5. Can B, Avcı S. "Demografik Geçiş Teorisi Açısından Türkiye'nin Demografik Geçiş Aşamaları ve Nüfuslanma Süreci", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2021; 26 (46); 229-252. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.996656>.
6. Can B, Avcı S. Demografik geçiş teorisi açısından Türkiye'nin demografik geçiş aşamaları ve nüfuslanma süreci. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2021; 26 (46), 229-252. DOI: <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.996656>.
7. Can B. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Nüfus Politikaları: Yeni Bir Kronolojik Sınıflandırma. *Troy Academy*; 2023; 8 (1), 1-37. DOI: <https://doi.org/10.31454/troyacademy.1130042>.
8. Centers for Disease Control and Prevention. *Reproductive Health*, 2021. (16/03/2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/reproductivehealth/contraception/index.htm> adresinden ulaşılmıştır).
9. CNGOF [Natural Family Planning Methods and Barrier: CNGOF Contraception Guidelines]. *Contraception* 2021. *Reproductive Health*. (16/03/2024 tarihinde <https://www.cdc.gov/reproductivehealth/contraception/index.htm> adresinden ulaşılmıştır).
10. Contraceptive Action Plan. Promoting Knowledge and Opportunity. *Contraceptive Counseling Model*. (16/03/2024 tarihinde <https://www.contraceptiveactionplan.org/index.php/tools-and-resources-menu-item/cap-5steps-of-contraceptive-counseling-model> adresinden ulaşılmıştır).
11. DPT. (1963). Birinci Kalkınma Planı 1963-1967. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
12. DPT. (1968). İkinci Kalkınma Planı 1968-1972. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
13. DPT. (1973). Üçüncü Kalkınma Planı 1973-1977. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
14. DPT. (1979). Dördüncü Kalkınma Planı 1979-1983. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
15. DPT. (1984). Beşinci Kalkınma Planı 1985-1989. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
16. DPT. (1989). Altıncı Kalkınma Planı 1990-1994. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
17. DPT. (1995). Yedinci Kalkınma Planı 1996-2000. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
18. DPT. (2000). Sekizinci Kalkınma Planı 2001-2005. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
19. DPT. (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
20. DPT. (2013). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
21. DPT. (2019). On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
22. Faculty of Sexual & Reproductive Healthcare (FSRH). *For Contraceptive Use*. UKMEC 2016. (16/03/2024 tarihinde <https://www.fsrh.org/standards-and-guidance/documents/ukmec-2016> adresinden ulaşılmıştır).
23. Gökburun, İ. Türkiye'nin demografik dönüşüm sürecinde nüfus politikalarının rolü. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 4 (Coğrafya Özel Sayısı); 2020; 1-15. DOI: 10.29345/futvis.141.
24. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Serisi. Ankara, 2021. (16/03/2024 tarihinde https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/nufus_ve_saglik_arastirmalari_serisi-59 adresinden ulaşılmıştır).
25. Hassoun D. Méthodes De Contraception Naturelle Et Méthodes Barrières. *RPC Contraception Modern contraceptive use, unmet need, and demand satisfied among women of reproductive age who are married or in a union in the focus countries of the Family Planning 2020 initiative: a systematic analysis using the Family Planning Estimation Tool*. *Lancet*. London England. 2018; 391(10123), 870-882.
26. Köse M, Sertkaya Doğan Ö. Nüfus Politikaları Bağlamında Türkiye Nüfusunun Demografik Dönüşümü, Yapısal Değişimi Ve Geleceği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; 2022;74, 247-267. DOI: 10.51290/dpusbe.1152311.
27. Puri MC, Huber-Krum S, Canning D, Guo M, Shah IH. Does family planning counseling reduce unmet need for modern contraception among postpartum women? Evidence from a stepped-wedge cluster randomized trial in Nepal. *PLoS ONE*; 2021; 16(3): e0249106. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0249106>.
28. Sağlık Bakanlığı. Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi. (16/03/2024 tarihinde <https://mersinism.saglik.gov.tr/Eklenti/11202/0/97836rehber-cilt-2pdf.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
29. Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği. *Oral Kontrasepsiyon Kılavuzu*. (16/03/2024 tarihinde https://www.tjod.org/wp-content/uploads/2013/05/oral_kontrasepsiyon_kilavuzu.pdf adresinden ulaşılmıştır).
30. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World contraceptive use estimates and projections of family planning 2019*. (16/03/2024 tarihinde <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/dataset/contraception/wcu2019.asp> adresinden ulaşılmıştır).
31. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World Family Planning 2022: Meeting the Changing Needs for Family Planning: Contraceptive Use By Age and Method*. 2022. UN DESA/POP/2022/TR/NO.4.
32. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). *Family Planning and the 2030 Agenda for sustainable development: Data Booklet*.

- United Nations Population Fund (UNFPA) (2020). Family Planning (16/03/2024 tarihinde <https://www.unfpa.org/family-planning> adresinden ulaşılmıştır).
33. United Nations Population Fund (UNFPA). Family Planning, (16/03/2024 tarihinde <https://www.unfpa.org/family-planning#readmore-expand> adresinden ulaşılmıştır).
34. World Family Planning 2022. Meeting the changing needs for family planning: Contraceptive use by age and method. Department of Economic and Social Affairs Population Division. United Nations New York, 2022. (16/03/2024 tarihinde https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/files/documents/2023/Feb/undes_a_pd_2022_world-family-planning.pdf adresinden ulaşılmıştır).
35. World Health Organization (WHO) Human Reproduction Programme. Sexual and reproductive health. 2018. (16/03/2024 tarihinde <http://www.who.int/reproductive-health/topics/infertility/burden/en/> adresinden ulaşılmıştır).
36. World Health Organization (WHO). Family Planning. A Global Handbook For Providers. Evidence-based guidance developed through worldwide collaboration. Updated 4th edition 2022. (16/03/2024 tarihinde <https://fphandbook.org/sites/default/files/WHO-JHU-FPHandbook-2022Ed-v221115a.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
37. World Health Organization (WHO). Family Planning/Contraception Methods. 2020. (16/03/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/family-planning-contraception> adresinden ulaşılmıştır).

İNFERTİLİTE HEMŞİRELİĞİ

Oya KAVLAK¹
Duygu GÜLEÇ ŞATIR²

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), fertilité bakımı hizmetleri de dahil olmak üzere aile planlamasına yönelik yüksek kaliteli hizmetlerin sağlanması için üreme sağlığının temel unsurlarından biri olduğunu kabul etmektedir. İnfertilite, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve haklarının önemli bir bileşenidir. İnfertilite, çocuk isteyen çiftlerde, en az 12 ay süreyle düzenli ve korunmasız cinsel ilişkiye rağmen klinik gebelik elde edilememesi olarak tanımlanan, erkek veya kadın üreme sistemi hastalığıdır. DSÖ, infertilite prevalansının giderek arttığını, bireylerin yaşam kalitesini ve psikolojik durumunu olumsuz yönde etkilediğini ve önemli bir küresel sağlık sorunu olduğunu belirtmiştir. Dünyada infertil birey sayısının 42-180 milyon arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Ülkemizde de 25-49 yaş arası hiç doğum yapmayan kadın oranı %14,7 olarak saptanmıştır. Fertilité bakımı ve infertilite hemşireliğinin ayrıntılı bir şekilde tanımlanması amacıyla yazılan bölüm; fertilitéyi etkileyen faktörler, infertilitenin nedenleri, değerlendirilmesi, tedavisi, yasal durum, tedavi komplikasyonları ve hemşirelik bakım başlıkları altında toplanmıştır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Fertilitéyi etkileyen faktörleri tanımlayabilme,
- ▶ Kadın ve erkeğe ait infertilite nedenlerini sayabilme,
- ▶ İnfertil bir çiftin araştırılmasında izlenen basamakları sıralayabilme,
- ▶ Üremeye yardımcı tedavi yöntemleri basamaklarını sıralayabilme,
- ▶ İnfertilite problemi yaşayan çiftlere bakım süreci uygulayabilme,
- ▶ İnfertilite stresi ile baş etme yöntemlerine yönelik hemşirelik bakımı uygulayabilme.

¹ Prof. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., oya.kavлак@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-3242-5313

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., duygu.gulec@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-0226-3985

KAYNAKLAR

1. Abdelhamied, M. A., Fathy Elbeltagy, E. S., Osman, N. E., Ahmed, R. T., Saber, E. H. (2023). Effect of Social Media-based Intervention on Adjustment, Anxiety and Pregnancy Rate among Infertile Women Undergoing Assisted Reproductive Technology. *Assiut Scientific Nursing Journal*, 11(34), 120-134.
2. Aker, M. N., & Özdemir, F. (2023). The effect of the approach based on the Neuman Systems Model on stress and coping in women receiving intrauterine insemination treatment: A randomized controlled trial. *Health Care for Women International*, 44(4), 457-472.
3. Association of Women's Health, Obstetric, and Neonatal Nurses (AWHONN). (2021). AWHONN position statement: Infertility treatment and fertility preservation. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing (JOGNN)*, 50(1), 116-118.
4. Dohle G.R., Weidner W., Jungwirth A., Colpi G., Papp G., Pomerol J., Hargreave T.B. Guidelines On Male Infertility, European Association of Urology (2004), Çeviri: Türk Androloji Derneği, EAU İnfertilite Kılavuzu, http://www.kaanaydos.com.tr/pdf/eau_infertilite_kilavuzu.pdf, Erişim tarihi: 28.11.2014
5. Domar AD, Clapp D, Slawsby E, Kessel B, Orav J, Freizinger M, et al (2000).The impact of group psychological interventions on distress in infertile women *Health Psychol.* 19:568-75
6. Durgun-Ozan Y, Okumuş H. (2013). Experiences of Turkish women about infertility treatment: A qualitative study *Int J Basic Clin Stud.* 2:56-64
7. Eryılmaz HY, Ekşi Z, Ertuğrul EG(2009), İnfertilite tanı yöntemleri ve hemşirenin rolü, Ed. Nezihe Kızılkaya Beji, İnfertilite Hemşireliği, Üreme Sağlığı ve İnfertilite Hemşireliği Derneği Yayını, Yayın No :1 İstanbul.
8. Ford, E. A., Roman, S. D., McLaughlin, E. A., Beckett, E. L., & Sutherland, J. M. (2020). The association between reproductive health smartphone applications and fertility knowledge of Australian women. *BMC women's health*, 20, 1-10.
9. Grunberg, P. H., Dennis, C. L., Da Costa, D., Gagné, K., Idelson, R., & Zelkowitz, P. (2020). Development and evaluation of an online infertility peer supporter training program. *Patient Education and Counseling*, 103, 1005-1012. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2019.11.019>
10. Günalp, G.S., Tuncer,Z.S. (2004). Kadın Hastalıkları ve Doğum, Tanı ve Tedavi, (s.559-582) Pelikan Yayınları:Ankara.
11. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014), "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığıve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.
12. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2003).*Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, 2003. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği, Ankara, Türkiye.
13. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.
14. Hamine S, Gerth-Guyette E, Faulx D, Green BB, Ginsburg AS. (2015). Impact of mHealth chronic disease management on treatment adherence and patient outcomes: a systematic review. *J Med Internet Res*;17(2):e52.
15. Hammarberg K, Johnson L, Wynter K. (2018). 'We call it the "blame game"': infertile couples' experiences of attributing infertility causality. *Soc Sci Med* ; 211: 43-50.
16. Hamzehgardeshi, Z., Elyasi, F., Moosazadeh, M., Ahmadi, I., Jahanfar, S., Ahmadian, M., & Ansari, F. (2024). The effect of social network based motivational interviewing on health behaviors among infertile women with polycystic ovary syndrome: A randomized controlled trial. *Scientific Reports*, 14(1), 12049.
17. Kavlak, O. (2016). İnfertilite. A.Şirin, O. Kavlak (Ed) Kadın Sağlığı Genişletilmiş 2. Baskı, Nobel Tıp Kitapevleri,ü İstanbul.,206-216.
18. Kavlak, O. (2022). Erkek infertilitesinde değiştirilebilir faktörler. D.Atik (Ed). Sağlık Bilimleri alanında yeni trendler II, Duvar yayınları: İzmir. 541-560.
19. Kaya SA (2009), Histeroskopi Olgularımızın Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi, T.C. Sağlık Bakanlığı İstanbul Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Kadın Hastalıkları Ve Doğum Kliniği Uzmanlık Tezi, İstanbul.
20. Kim, M., Moon, S. H., & Kim, J. E. (2020). Effects of psychological intervention for Korean infertile women under in vitro fertilization on infertility stress, depression, intimacy, sexual satisfaction and fatigue. *Archives of Psychiatric Nursing*, 34(4), 211-217.
21. Kirca, N., & Özcan, Ş. (2023). The effects of nursing care based on Levine's Conservation Model on fatigue, depression, perceived social support, and sleep quality in infertile women: A randomized controlled trial. *International Journal of Nursing Knowledge*, 34(4), 284-296.
22. Kirca, N., & Pasinlioglu, T. (2019). The effect of yoga on stress level in infertile women. *Perspectives in Psychiatric Care*, 55, 319-327. <https://doi.org/10.1111/ppc.12352>
23. Kruglova, K., O'Connell, S. B. L., Dawadi, S., Gelgot, E. N., Miner, S. A., Robins, S., ... & Zelkowitz, P. (2021). An mHealth app to support fertility patients navigating the world of infertility (infotility): development and usability study. *JMIR formative research*, 5(10), e28136..
24. Ku, J. O., Park, Y. J., Kim, J. W., Jeon, E. J., Jang, J. H., Cho, Y. H., ... & Lee, S. S. (2016). Effect of abdominal massage before in vitro fertilization injection on alleviating pain among infertile women. *Korean Journal of Women Health Nursing*, 22(2), 78-85.

25. Kumar, N., Singh, A.K. (2015). Trends of male factor infertility, an important cause of infertility: A review of literature. *J Hum ReprodSci*, 8, 191-196.
26. Levine, M. E. (1996). The conservation principles: A retrospective. *Nursing Science Quarterly*, 9, 38-41. <https://doi.org/10.1177/089431849600900110>
27. Lin, Q., Zhou, H., Wu, J., Chen, P., Niu, Y., Fang, W., ... & Fu, M. (2023). Effect of Teach-back and Douyin platform short video health education in women receiving infertility treatment. *Digital Health*, 9, 20552076231203560.
28. Liu YB, Li YF, Liu L, et al. (2018). Effectiveness of the teach-back method for improving the health literacy of senior citizens in nursing homes. *Japan J Nurs Sci* 2018; 15: 195-202
29. Meyers, A. J., & Domar, A. D. (2021). supported mobile applications and internet-based technologies to mediate the psychological effects of infertility: a review. *Reproductive BioMedicine Online*, 42(3), 679-685.
30. Murray, S.S., McKinney, E.S. (2006). *Foundation of Maternal Newborn Nursing*. Fourth Edition, Elseiver Inc., 856-874.
31. Neuman, B., & Fawcett, J. (2011). *The Neuman Systems Model* (5th ed.). Pearson
32. Payne HE, Lister C, West JH, Bernhardt JM. (2015). Behavioral functionality of mobile apps in health interventions: a systematic review of the literature. *JMIR Mhealth Uhealth* ;3(1):e20
33. Penol, M.L. (1994). ÇAĞDAŞ, Obstetrik ve Jinekolojik Teşhis ve Tedavi, Cilt:2, Barış Kitabevi, Sistem Yayıncılık Matbaa Sanayi Ticaret A.Ş., İstanbul, 1283-1295.
34. Rainsbury, P.A., Viniker, D.A. (1998). *Practical Guide to Reproductive Medicine*. Çeviri: Işık AZ, Vicdan K, Alaybeyoğlu L. Üreme Tıbbına Pratik Yaklaşımlar. Atlas Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara.
35. Rang JX, Peng LM, Wen L, et al. (2022). The effect of Teach-back combined with king interactive standard mode on the life of COPD patients. *Contrast Media Mol I* 2022; 4638745.
36. Scott C, Andrews D, Bulla S, et al. (2019). Teach-Back method: using a nursing education intervention to improve discharge instructions on an adult oncology unit. *Clin J Oncol Nurs*; 23: 288-294.
37. T.C. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (1999). *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü ve Macro Inc. Ana Çocuk Sağlığı-Aile Planlaması Genel Müdürlüğü*, Ankara, Türkiye.
38. TC Sağlık Bakanlığı, Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları Ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Sayı : 29135, 30 Eylül 2014.
39. Thable, Angela, Elsie Duff, and Cheryl Dika. (2020). "Infertility management in primary care." *The Nurse Practitioner* 45.5 (2020): 48-54.
40. Topçu, H. O., Evliyaoğlu, Ö., Şahin, Y. (2017). Temel infertilite araştırmaları nasıl olmalıdır. *Derleme. TJR-MS, I*, 104-11.
41. Ünal, M.T., Sağlam, K., Kutlu, M. (1992). İnfertil çiftlerin değerlendirilmesi. *JAMA Özel Eki*, 5, 6, 24-29.
42. Venkatesan L. (2005). Self-concept in infertile women *Nurs J India*. ;96:55-6
43. WHO (2023) *Infertility prevalence estimates, 1990-2021*. Geneva: World Health Organization; 2023. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
44. WHO (2024) *Infertility*, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility>
45. World Health Organization(2010). *WHO laboratory manual for the Examination and processing of human semen Fifth Edition*, Switzerland, 2010. http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241547789_eng.pdf
46. Yağcan, H., Kavlak, O., Sirin, A. (2018). Infertile women's perceptions of the stressors & holistic approach of Neuman systems model (NSM), a qualitative study. Z. Dolıcanın & K.F. Oğuz (Ed).Sağlık bilimlerinde akademik çalışmalar (içinde),Ivpe yayınları:Cetinje. ISBN • 978-9940-540-42-5
47. Yanikkerem, E., Kavlak, O., Sevil Ü. (2008). İnfertil çiftin yaşadıkları sorunlar ve hemşirelik yaklaşımı, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik yüksekokulu Dergisi*, 11,4, 112-121.
48. Youngkin, EQ., Davis, MS. (2004). *Women's Health*, Third Edition, Jennifer R Gardelle, Chapter 10, Pearson Education, New Jersey.
49. Zaidouni, A., Ouasmani, F., Benbella, A., Kasouati, J., & Beza, R. (2019). The effect of nursing consultation based on orem's theory of self-care and Bandura's concept on infertility stress. *Journal of human reproductive sciences*, 12(3), 247-254.
50. Zhu, H., Xu, S., Wang, M., Shang, Y., Wei, C., & Fu, J. (2021). The effects of comprehensive nursing intervention on the negative emotions of patients with infertility. *American Journal of Translational Research*, 13(7), 7767.

KLİMATERİK DÖNEM

Nevin HOTUN ŞAHİN¹

ÖZET

Klimakterik dönem, kadının cinsel olgunluk döneminden sonraki yaşam evresidir. Bu dönemin en çarpıcı değişikliği, menstruasyonun kesilmesi yani menopozdur. Menopozun aşamaları, premenopoz, perimenopoz (menopozal geçiş) ve postmenopoz olarak sınıflandırılır. Menopoz doğal yaşlanma sonucu ya da her iki overin çıkarıldığı durumlarda cerrahi olarak da ortaya çıkar.

Menopoz ile over foliküllerinin yaşlanması ve başta östrojen olmak üzere kadınlık hormonlarının giderek azalması ile kadında tüm sistem ve dokuları içine alan biyolojik ve hormonal değişiklikler olur. Bu süreçte vazomotor yakınmalar (sıcak basması, gece terlemesi vb.), ürogenital semptomlar (vajinal kuruluk, disparoni, üriner inkontinans vb.), uyku sorunları ve ruhsal değişiklikler (anksiyete, depresyon vb.) gibi pek çok yakınma görülebilir.

Klimakterik kadının kapsamlı değerlendirilmesi ve bakımı uzman menopoz hemşiresinin sorumluluğudur. Menopoz sürecine ilişkin kadının bilgilendirilmesi, menopozal semptomlara ilişkin yaşam tarzı değişikliklerinin önerilmesi ve sağlık ekibi işbirliğinde uygun tedavi programlarının planlanması, kronik sağlık sorunları ve risklerinin belirlenmesi ile bireyselleştirilmiş sağlık bakım yaklaşımlarının sunulması kadının yaşam kalitesinin ve toplumsal üretkenliğinin sürdürülmesine katkı sağlar.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Klimakterik dönemi ve aşamalarını tanımlar,
- Klimakterik dönemdeki değişiklikleri sayar,
- Menopozla ortaya çıkan yakınmaları açıklar,
- Klimakterik dönemdeki bakım yaklaşımlarını sayar,
- Klimakterik döneminde kadının değerlendirmesini yapar,
- Klimakterik dönemdeki kadının temel gereksinimlerini sıralar,
- Menopoz hemşiresinin rol ve sorumluluklarını açıklar,

¹ Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., nevin.sahin@iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6845-2690

4. Aşağıdakilerden hangileri menopoz dönemindeki kadınların üriner sistem şikayetleri ile baş etmede kullanabileceği girişimlerdir?

1. Kahve ve çay sınırlı tüketilmeli
 2. Sıvı kısıtlaması yapılmalı
 3. Kegel egzersizleri yapılmalı
 4. Perine temizliği önden arkaya doğru yapılmalı
 5. Saat başı tuvalete gidilmeli
- a) 1, 2 ve 3
b) 1, 3 ve 4
c) 1, 3 ve 5
d) 1, 2, 3 ve 4
e) 1, 3, 4 ve 5

5. Aşağıdakilerden hangileri menopozal kadının bakım gereksinimlerinden değildir?

- 1) Uygun beslenme
 - 2) Dismenore ile baş etme yöntemleri
 - 3) Yeterli uyku ve dinlenme
 - 4) İnfertiliteyle ilgili danışmanlık
 - 5) Uygun fiziksel aktivite
- a) 1, 2 ve 3
b) 2, 3 ve 5
c) 1 ve 3
d) 3,4 ve 5
e) 2 ve 4

CEVAPLAR

I	2	3	4	5
D	Y	C	B	E

KAYNAKLAR

1. Aggarwal N, Meeta M, Chawla N. Menopause management: A manual for primary care practitioners and nurse practitioners. Journal of Mid-life Health. 2021;3(5):2.
2. Denizer, G. M. A., & Şahin, N.H. (2023). Menopozal bakım desteğinde aromaterapi. N. H. Şahin & M. M. Kaydırak (Eds.), *Menopoz bakım, tedavi ve destekleyici uygulamalar* içinde, (293-310. ss.), 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, ISBN: 978-625-397-345-2.
3. Dunneram Y, Greenwood DC, Burley VJ, Cade JE. Dietary intake and age at natural menopause: results from the UK Women's Cohort Study. J Epidemiol Community Health. 2018 Aug;72(8):733-40.
4. Harlow SD, Gass M, Hall JE, Lobo R, Maki P, Rebar RW, ve ark. Executive summary of the Stages of Reproductive Aging Workshop+ 10: addressing the unfinished agenda of staging reproductive aging. Climacteric. 2012;15(2):105-114.
5. Jane FM, & Davis SR. A practitioner's toolkit for managing the menopause. Climacteric. 2014;17(5):564-579.
6. Lambrinoudaki I, Armeni E, Goulis D, Bretz S, Ceausu I, Durmusoglu, F. ve ark. Menopause, wellbeing and health: A care pathway from the European Menopause and Andropause Society. Maturitas. 2022;63:1-14.
7. NICE. Menopause: diagnosis and management. 2019. <https://www.nice.org.uk/guidance/NG23> (Access date:15/02/2023)
8. North American Menopause Society (NAMS). Changes in hormone levels. 2023. <https://www.menopause.org/for-women/sexual-health-menopause-online/changes-at-midlife/changes-in-hormone-levels> (Access date:15/02/2023)
9. North American Menopause Society (NAMS). Menopause Health Questionnaire. 2005. https://www.menopause.org/docs/default-document-library/questionnaire.pdf?sfvrsn=90fd425b_0
10. Oktar, B. D., & Şahin, N. (2023). Menopozdakullanılanölçme araçları. N. Şahin & M. M. Kaydırak (Eds.), *Menopoz bakım, tedavi ve destekleyici uygulamalar* içinde, (83-94. ss.), 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, ISBN: 978-625-397-345-2.
11. Sel, İ., Yılmaz, B., & Şahin, N. (2023). Menopozhemişireliği: Yetkinlikler, roller veyönetmelikler. N. Şahin & M. M. Kaydırak (Eds.), *Menopoz bakım, tedavi ve destekleyici uygulamalar* içinde, (31-42. ss.), 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, ISBN: 978-625-397-345-2
12. Şahin, N.H, & Gümüşay, M. (2023). Menopozal dönemlerde bakım. N. H Şahin (Ed.), *Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum* içinde, (71-82. ss.), 1. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, ISBN: 978-605-335-845-9.

13. Şahin, N.H, &Oktar, B. D. (2023). Aile planlaması. N. Şahin (Ed.), *Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum* içinde, (353-378. ss.), 1. Baskı, İstanbul: Nobel TıpKitabevleri, ISBN: 978-605-335-845-9.
14. Şahin-Hotun N. Bir Kilometre Taşı: Menopoz. İstanbul, İ.Ü.F.N.H.Y.O. Mezunları Derneği Yayınları. Yayın No:2, Yüce AŞ, 1998 s.1-198.
15. Şahin, N. H., &Kaydırak, M. M., 2023, *Menopoz, bakım, tedavi ve destekleyici uygulamalar*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitimi Danışmanlık Tic. Ltd. Şti, Ankara, ISBN: 978-625-397-245-2.
16. Talaulikar V. Menopause transition: Physiology and symptoms. Best practice & research Clinical Obstetrics & Gynaecology. 2022:3-7.
17. Women's Health Concern (WHC). Complementary & alternative therapies Non hormonal prescribed treatments. 2022: <https://www.womens-health-concern.org/wp-content/uploads/2022/12/03-WHC-FACT-SHEET-Complementary-And-Alternative-Therapies-NOV2022-B.pdf> (Access date: 20.11.2022).

ÜREME SIKLUS ANOMALİLERİ ANORMAL UTERİN KANAMALAR

Büşra ALTINSOY¹
Dilek COŞKUNER POTUR²

ÖZET

Her kadın yaşamı boyunca mutlaka üreme fonksiyonlarına ilişkin kanama ve ağrı şikâyeti yaşar. Bu sorunlardan, kanama şikâyeti genellikle menstrual siklusla ilişkilidir. Bir menstrüel siklusun normal kabul edilebilmesi için sıklığı 24-38 günde bir, kanama süresi sekiz gün ve miktarı 5-80 ml'yi geçmemelidir. Bu göstergeler dışında kalan her şey Anormal Uterin Kanama (AUK) olarak değerlendirilmektedir. Üreme fonksiyonunun sağlıklı sürdürülmesi AUK dışında pelvik, menstrual ağrı (dismenore) ve Premenstrüel Sendrom (PMS) gibi sorunların da yaşanıp yaşanmadığına bağlıdır. Bu sorunlar cinsel sağlık ve üreme sağlığının bozulması, yaşam kalitesinin azalması, sağlık hizmetlerinden yararlanamama ve ekonomik kayıpların artması gibi olumsuzluklara neden olmaktadır. Üreme fonksiyonları, pelvik ağrı, dismenore, PMS ve AUK'ya ilişkin sorunların bakımında, hemşire tanı tedavi işlemlerinde kadına destek olmakla birlikte, kadının menstruasyon fizyolojisi, kendi menstrual siklusunu izleyebilmesi konusunda eğitim ve danışmanlık vermelidir. Ayrıca kadının yaşadığı üreme fonksiyonlarına ilişkin sorunlardan kaynaklı fiziksel, emosyonel ve cinsellikle ilgili olumsuzluklarla baş etmesine destek olarak yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmelidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Menstruasyon tanımını ve fizyolojisini kavrayabilmesi,
- ▶ Anormal uterin kanamaların etyoloji, epidemiyoloji ve sınıflandırmasını bilmesi,
- ▶ Anormal uterin kanamalarda tanı, tedavi yöntemleri ve hemşirelik bakımını açıklayabilmesi,
- ▶ Pelvik ağrı şekillerini, etyolojisini, tanı ve tedavi yöntemlerini bilmesi,
- ▶ Pelvik ağrıda hemşirelik bakımını açıklayabilmesi,
- ▶ Dismenore tanımını, etyoloji, epidemiyoloji ve risk faktörlerini bilmesi,
- ▶ Dimenorenin tanı, tedavi yöntemleri ve hemşirelik bakımını açıklayabilmesi,
- ▶ Premenstrüel Sendrom etyoloji, epidemiyoloji ve risk faktörlerini bilmesi,
- ▶ Premenstrüel Sendromun tanı, tedavi yöntemleri ve hemşirelik bakımını açıklayabilmesi,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., busra.yilmaz@iuc.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6937-5351

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., dilekcp@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-2186-4663

5. Aşağıdakilerden hangisi premenstrüel sendromun birinci basamak tedavisinde yer almaz?

- Farkındalığı arttırmak
- PMS günlüğü tutmak (kendi kendine izlem)
- Stresle baş etmelerini güçlendirmek
- Bilişsel davranışsal tedavi (BDT)
- Yeterli (günde en az 8 saat) kaliteli uyku

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
C	D	A	B	D

KAYNAKLAR

- Bradley LD, Gueye NA. The medical management of abnormal uterine bleeding in reproductive-aged women. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*; 2016; 214: 31-44. doi: 10.1016/j.ajog.2015.07.044
- Jain V, Munro MG, Critchley HO. Contemporary evaluation of women and girls with abnormal uterine bleeding: FIGO systems 1 and 2. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*; 2023; 162, 29-42. doi: 10.1002/ijgo.14946
- Cunningham FG, Levano K, Bloom S, Spong C, Dashe J, Hoffman B, Casey B. *Williams Obstetrics*. 25th ed. McGraw Hill; 2018.
- Davis E, Sparzak PB. Abnormal uterine bleeding. [Updated 2021 Feb 10]. In: StatPearls [Internet]. TreasureIsland (FL): StatPearls Publishing; 2021. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK532913/>
- Foster C, Al-Zubeidi H. Menstrual irregularities. *Pediatric Annals*. 2018; 1;47(1): 23-28. doi: 10.3928/19382359-20171219-01
- Gasner A, Rehman A. Primary amenorrhea. In StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing; 2023.
- Marnach ML, Laughlin-Tommaso SK. Evaluation and management of abnormal uterine bleeding. *Mayo Clinic Proceedings*; 2019; 94: 326-335. doi: 10.1016/j.mayocp.2018.12.012
- Munro MG, Critchley HOD, Fraser IS, FIGO Menstrual Disorders Committee. The two FIGO systems for normal and abnormal uterine bleeding symptoms and classification of causes of abnormal uterine bleeding in the reproductive years: 2018 revisions. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*; 2018; 143: 393-408. doi: 10.1002/ijgo.12666
- Potur DC. Üreme siklus anomalileri. In Nazik E (ed.) *Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2022. p. 583-620.
- Santoro N, Clain E. Perimenopausal abnormal uterine bleeding: the challenge of diagnosis occurs in distinguishing “normal” from “abnormal” in a time of rapid and dynamic change. *Contemporary OB/GYN*; 2021;66:26-32.
- Thiyagarajan DK, Basit H, Jeanmonod R. Physiology, menstrual cycle. In StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing; 2022.
- Welt CK, Chakrabarti A. Normal menstrual cycle. In *UpToDate*. Waltham, MA: UpToDate; 2022.
- Molla A, Duko B, Girma B, Madoro D, Nigussie J, Belayneh Z, Mengistu N, Mekuriaw B. Prevalence of dysmenorrhea and associated factors among students in Ethiopia: A systematic review and meta-analysis. *Womens Health*; 2022;18:1-9. doi: 10.1177/17455057221079443
- Güner Ö, Öztürk R, Kavlak O. Primer dismenorenin yönetiminde kanıta dayalı uygulamalar. *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology*; 2015;25(3):195-204.
- Cangöl E, Beji NK. Primer dismenore, kanıta dayalı uygulamalar ve hemşirelik yaklaşımı. *Osmangazi Tıp Dergisi*; 2013;35(2):44-55.
- Potur Coşkuner D, Kömürcü N. Dismenore yönetiminde tamamlayıcı tedaviler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*; 2013; 10: 8-13.
- Potur DC, Bilgin NC, Komurcu N. Prevalence of dysmenorrhea in university students in Turkey: effect on daily activities and evaluation of different pain management methods. *Pain Management Nursing*; 2014; 15: 768-777.
- Guimarães I, Póvoa AM. Primary dysmenorrhea: assessment and treatment. *Revista Brasileira de Ginecologia e Obstetrícia*; 2020;42(8), 501-507. doi: 10.1055/s-0040-1712131
- Nagy H, Carlson K, Khan MAB. Dysmenorrhea. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024.
- Ferries-Ferries-Rowe E, Corey E, Archer JS. Primary Dysmenorrhea: diagnosis and therapy. *Obstetrics & Gynecology*; 2020;136(5):1047-1058. doi:10.1097/AOG.0000000000004096
- Iacovides S, Avidon I, Baker FC. What we know about primary dysmenorrhea today: a critical review. *Human Reproductive Update*. 2015;21(6):762-778. doi:10.1093/humupd/dmv039
- Ju H, Jones M, Mishra G. The prevalence and risk factors of dysmenorrhea. *Epidemiologic Reviews*; 2014;36:104-113. doi:10.1093/epirev/mxt009

23. Duman NB, Yıldırım F, Vural G. Risk factors for primary dysmenorrhea and the effect of complementary and alternative treatment methods: Sample from Corum, Turkey. *International Journal of Health Sciences (Qassim)*; 2022;16(3):35-43.
24. MacGregor B, Allaire C, Bedaiwy MA, Yong PJ, Bougie O. Disease Burden of dysmenorrhea: Impact on life course potential. *International Journal of Women's Health*; 2023;15:499-509.
25. Reddish S. Dysmenorrhoea. *Australian Family Physician*; 2006;35(11):842-849.
26. Ostrzenski A. Gynecology: integrating conventional, complementary, and natural alternative therapy. *Lippincott Williams & Wilkins*, 2002.
27. Tadese M, Kassa A, Muluneh AA, Altaye G. Prevalence of dysmenorrhoea, associated risk factors and its relationship with academic performance among graduating female university students in Ethiopia: a cross-sectional study. *BMJ Open*; 2021;19;11(3):e043814. doi:10.1136/bmjopen-2020-043814.
28. Burnett M, Lemyre M. No. 345-Primary dysmenorrhea consensus guideline. *Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada*; 2017;39(7):585-595. doi:10.1016/j.jogc.2016.12.023
29. Habibi N, Huang MS, Gan WY, Zulida R, Safavi SM. Prevalence of primary dysmenorrhea and factors associated with its intensity among undergraduate students: a cross-sectional study. *Pain Management Nursing*; 2015;16(6):855-861. doi:10.1016/j.pmn.2015.07.001
30. Babapour F, Elyasi F, Shahhosseini Z, Hosseini Tabaghdehi M. The prevalence of moderate-severe premenstrual syndrome and premenstrual dysphoric disorder and the related factors in high school students: A cross-sectional study. *Neuropsychopharmacology Reports*; 2023;43(2):249-254. doi:10.1002/npr2.12338
31. Maheshwari P, Menon B, Jith A, Bhaskaran R. Prevalence of premenstrual syndrome and its effect on quality of work life in working women in South India. *Indian Journal of Psychiatry*; 2023;32(2):255-259. doi:10.4103/ipj.ipj_106_22
32. Green LJ, O'Brien PMS, Panay N, Craig M. Management of Premenstrual Syndrome: Green-top Guideline No. 48. *BJOG*; 2017;124(3):e73-e105. doi:10.1111/1471-0528.14260
33. Direkvand-Moghadam A, Sayehmiri K, Delpisheh A, & Kaikhavandi S, 2014b Epidemiology of premenstrual syndrome (PMS)-a systematic review and meta-analysis study. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*; 2014;8(2):106-109. doi:10.7860/JCDR/2014/8024.4021
34. Management of Premenstrual Disorders: ACOG Clinical Practice Guideline No. 7. *Obstetrics & Gynecology*; 2023;142(6):1516-1533. doi:10.1097/AOG.0000000000005426
35. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 4th ed. rev. Washington, DC: American Psychiatric Association; 1994.
36. Association of Women's Health, Obstetric & Neonatal Nurses (AWHONN). Evidence-Based Clinical Practice Guideline: Nursing Management for Cyclic Perimenstrual Pain and Discomfort. Washington, DC: Association of Women's Health, Obstetric & Neonatal Nurses; 2003.p.23
37. Lustyk MK, Gerrish WG, Shaver S, Keys SL. Cognitive-behavioral therapy for premenstrual syndrome and premenstrual dysphoric disorder: a systematic review. *Archives of Women's Mental Health*; 2009;12(2):85-96. doi:10.1007/s00737-009-0052-y
38. Gudipally PR, Sharma GK. Premenstrual Syndrome. In: *StatPearls* [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024.
39. Till SR, Nakamura R, Schrepf A, As-Sanie S. Approach to diagnosis and management of chronic pelvic pain in women: incorporating chronic overlapping pain conditions in assessment and management. *Obstetrics and Gynecology Clinics of North America*; 2022;49(2):219-239. doi:10.1016/j.ogc.2022.02.006
40. Karnath BM, Breikopf DM. Acute and chronic pelvic pain in women. *Hospital Physician*; 2007;41-48.
41. Panay N. Management of premenstrual syndrome: evidence-based guidelines. *Gynecology Obstetrics & Reproductive Medicine*; 2011;(21):221-228.
42. Gökyıldız Ş. Kronik pelvik ağrı ve yaşam kalitesi. *Florence Nigtingale Journal of Nursing*; 2014;17(3):198-202.
43. Malak A, Beji Kızılkaya N. Kronik pelvik ağrı ve hemşirelik yaklaşımı. *Okmeydanı Tıp Dergisi*; 2015;31(2):92-97
44. Berkley KJ. A life of pelvic pain. *Physiology & Behavior*; 2005;86(3):272-280. doi:10.1016/j.physbeh.2005.08.013
45. Chalmers KJ, Catley MJ, Evans SE, Moseley GL. Clinical assessment of the impact of pelvic pain on women. *Pain*; 2017;158(3):498-504. doi:10.1097/j.pain.0000000000000789
46. Abay H, Kaplan S. Current approaches in premenstrual syndrome management. *Bezmialem Science*; 2019;7(2):150-156.
47. Palas Karaca P, Kızılkaya N. Premenstrual sendromunun tanı ve tedavisinde kanıt temelli yaklaşımlar ve hemşirelik bakımı. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*; 2015;3:178-186
48. Hughes C, May S. A directional preference approach for chronic pelvic pain, bladder dysfunction and concurrent musculoskeletal symptoms: a case series. *Journal of Manual & Manipulative Therapy*; 2020;28(3):170-180. doi:10.1080/10669817.2019.1668994.
49. Şahin NH. Pelvik ağrı. In: Beji NK (ed.). *Hemşire ve Ebelere Yönelik Kadın Sağlığı ve Hastalıkları*. İstanbul: Nobel tıp Kitabevi; 2016.p. 113-117

ÜREME ORGANLARININ YAPISAL VE FONKSİYONEL BOZUKLUKLARI

Pelin PALAS KARACA¹
Sevde AKSU²

ÖZET

Üreme organlarının yapısal ve fonksiyonel bozuklukları kadınların yaşam kalitesini olumsuz olarak etkilemektedir. Kadın üreme organlarının yapısal bozuklukları arasında yer alan müllerian müllerian kanal bozuklukları, gonadal farklılaşma, kadın üreme organlarının gelişimsel, klitoris, himen, vajen, uterus anomalilerinin kadınların fiziksel sağlığının yanında benlik saygısında azalmaya yol açmaktadır. Ayrıca, depresyon ve anksiyete bozukluğu başta olmak üzere dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, davranışsal problemler, alkol kötüye kullanımı, intihar eğilimi ve kendine zarar verme davranışının emosyonel sorunlara da neden olmaktadır. Bununla birlikte rahatsızlıkların büyük bir kısmının asemptomatik olması nedeniyle tanı gecikmeler de olabilmektedir. Üreme organlarının fonksiyonel bozuklukları arasında da pelvik destek yapılarının bozulması, genital fistüller ve uterus pozisyon değişiklikleri yer almaktadır. Bu bozukluklar da kadının yaşam kalitesini, fiziksel ve emosyonel sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle kadınların değerlendirilmesinde pelvik destek yapılarının korunmasında, önlenmesinde, tedavinin olumlu sonuçlanmasında sağlık profesyonellerinin önemli rolleri bulunmaktadır ve kadınların mutlaka sağlık profesyonellerinden destek alması gerekmektedir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Kadın üreme organlarının embriyonik gelişimini açıklayabilmesi ve cinsiyet gelişim bozukluklarında kullanılan temel terimleri tanımlayabilmesi,
- ▶ Kadın üreme organlarının konjenital bozukluklarından klitoris, vajina, himen ve uterus anomalilerini, tanı ve tedavi yöntemlerini açıklayabilmesi,
- ▶ Üreme organlarının fonksiyonel bozukluklarını tanımlayabilmesi,
- ▶ Pelvik destek yapılarının bozulma nedenlerini açıklayabilmesi,
- ▶ Pelvik relaksasyon nedenlerini, çeşitlerini ve tedavi çeşitlerini açıklayabilmesi,
- ▶ Pelvik destek yapılarının korunmasında ve önlenmesinde sağlık profesyonellerinin rolünü tanımlayabilmesi,
- ▶ Genital Fistüllerin tanı, tedavi ve bakımını açıklayabilmesi,
- ▶ Uterus pozisyon değişikliğini açıklayabilmesi,

¹ Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ebelik AD., pelinpalas@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9336-6209

² Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, sevde.c@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4221-8898

CEVAPLAR

1.	a
2.	a
3.	Genital fistüre müdahaleli vajinal ya da zor doğum eyleminden, bazı enfeksiyonlar, histerektomi, kolporafi, tümörden, konjenital ve travmatik durumlar yol açabilir. Preoperatif dönemde; cilt hazırlığı yapılmalı ve enfeksiyon kontrolü sağlanmalı, perine bakımı yapılmalı, ameliyattan önceki gece yarısından itibaren ağızdan hiçbir şey verilmemeli, postoperatif dönemde, vital bulgular değerlendirilmeli, ped kontrolleri yapılmalı ve perine hijyeni sağlanmalı, genitoüriner kanama için kateter

	izlenmeli, kalıcı katater bakımı yapılmalı, ilk günler yüksek sıvı alımı için hastanın teşvik edilmeli, intravenöz sıvılar, sıvı alımı ve çıkışının takip edilmeli, ağrı durumu izlenmeli, lavman yerine laktasifler uygulanmalı, hastanın mobilizasyonu sağlanmalı ve emosyonel destek verilmeli.
4.	Bu durum birçok kadında belirti vermez. Ancak kadınlarda pelvikte basınç hissi, kronik ağrı, dismenore, bel ağrısı, kabızlık ve infertilite görülebilir.
5.	D, D, Y

KAYNAKLAR

- ACOG Committee Opinion. Müllerian Agenesis: Diagnosis, Management, and Treatment 2018. (10.04.2024 tarihinde <https://www.acog.org/Clinical-Guidance-and-Publications/Committee-Opinions/Committee-on-Adolescent-HealthCare/Mullerian-Agenesis-Diagnosis-Management-and-Treatment> adresinden ulaşılmıştır).
- Arnold AP. A general theory of sexual differentiation. *J Neurosci Res.* 2017; 95: 291-300.
- Arrowsmith SD, Ruminjo J, Landry EG. Current practices in treatment of female genital fistula: a cross sectional study. *BMC Pregnancy Childbirth.* 2010;10:73. Published 2010 Nov 10. doi:10.1186/1471-2393-10-73
- Ata A, Yüksel B. Cinsiyet Gelişim Bozukluğu: Sınıflandırma ve Tarihçe. In: Berberoğlu M (ed.) Cinsiyet Gelişim Bozuklukları Uzlaş. p. 6-10.
- Ayrancı A, Erbin A, Genitoüriner Fistüller. Ed: Aktürk O, Kocakuşak A, Cantürk A. Akademisyen Kitabevi; 2023, p:327.
- Batoğlu S, Mollamahutoğlu L. Genetik ve Konjenital Anomaliler. In: McKay Hart D, Norman J(ed.). Resimli jinekoloji. Ankara: Güneş Kitabevleri, p. 59-69.
- Berberoğlu M, Şıklar Z. The Evaluation of Cases with Y-Chromosome Gonada IDysgenesis: Clinical Experience over 18 Years. *J Clin Res Pediatr Endocrinol.* 2018;10(1):30-37
- Bombard DS, Mousa SA. (2014). Mayer-Rokitansky-Kuster-Hauser Syndrome: Complications, Diagnosis and Possible Treatment Options: A Review. *Gynecol Endocrinol.* 2014;30(9):618-623.
- Cologne, Germany: Institute for Quality and Efficiency in Health Care (IQWiG); 2006-. Overview: Pelvic organ prolapse. [Updated 2021 Sep 23]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK525783/>
- Çatlı G. Cinsiyet Gelişim Bozukluğunda Hangi Tetkikler Yapılmalı? In: Berberoğlu M (ed.) Cinsiyet Gelişim Bozuklukları Uzlaş. p. 110-125.
- Çolak F, Değirmenci B, Saatçi Ç, DüNDAR M. Pentazomi X Karyotipli Olgu Sunumu. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2014; 40(3), 157-159.
- Dinç A. Genital Organların Yapısal ve Fonksiyonel Bozuklukları. In: Aktaş S, Aksoy Derya Y, Tokar E. Adan Z'ye Temel Ebelik. İstanbul. İstanbul Tıp Kitabevi; 2023, p:547-551.
- El Ayadi AM, Nalubwama H, Miller S, et al. Women's sexual activity and experiences following female genital fistula surgery. *J Sex Med.* 2023;20(5):633-644. doi:10.1093/jsxmed/qdad010.
- Eryılmaz Yıldız H. Pelvik Bozukluklar. Ed: Şirin A, Kavlak O. Kadın Sağlığı. Nobel Tıp Kitabevi; 2015, p:122
- Fahmy MAB. Rare Congenital Genitourinary Anomalies. An Illustrated Reference Guide. 1.ed. Verlag Berlin Heidelberg:Springer; 2015.
- FIGO Fistula Surgery Training Manual A standardised training curriculum and guide to current best practice.
- Govani DR, Campbell A, Cho C and Patel RV. Hematometrocolpos Secondary to Imperforate Hymen Presenting with Urinary Retention in an Adolescent Girl. *Austin J Clin Case.* 2015;2(1):1-2.

18. Guerrero-Fernandez J, Azcona San Julian C, Barreiro Conde J, Bermudez de la Vega JA, Carcavilla Urqui A, Castano Gonzalez LA, et al. Management guidelines for disorders / different sex development (DSD). *An Pediatr (Engl Ed)*. 2018;89(5):315 e1- e19.
19. Güven D, Topçu HO, Batioğlu AS. Müllerian anomaliler ve cerrahi tedavileri. *Journal of Experimental and Clinical Medicine*. 2012; 29(4), 258-264.
20. Hadımlı A, Ata, N. Neovajina operasyonları ve hemşirelik bakımı. *Life Sciences*. 2018; 13(2), 21-3.
21. Harrison MS, Mabeya H, Goldenberg RL, McClure EM. Urogenital fistula reviewed: a marker of severe maternal morbidity and an indicator of the quality of maternal healthcare delivery. *Matern Health Neonatol Perinatol*. 2015;1:20.
22. Ho man BL, Schorge CO, Sche er JI et al. Williams Obstetrik. Çev. Ed. Yıldırım G. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2016:481,503.
23. Hongjie Pan, Ailing Gu, Yu Yang, Zhouhui Chen, Fengbing Liang. Postpartum Changes in Uterine Position and Occurrence of Cesarean Scar Defects: A Retrospective Observational Study. *Clin. Exp. Obstet. Gynecol*. 2022, 49(7), 159. <https://doi.org/10.31083/j.ceog4907159>
24. Hotchkiss E, Nalubwama H, Miller S, et al. Social support among women with genital fistula in Uganda. *Cult Health Sex*. 2023;25(3):320-335. doi:10.1080/13691058.2022.2041098
25. Josso N, Rey RA. What Does AMH Tell Us in Pediatric Disorders of Sex Development? *Front Endocrinol*. 2020;11:619.
26. Kafadar S, Kafadar H. Karın Ağrısı Şikâyeti ile Gelen Ergen Kızlarda İmperfore Himene İkincil Hematokolpos. *Adıyaman Üni. Sağlık Bilimleri Derg*, 2017; 3(1):407-417.
27. Kara C. Cinsiyet Kromozom Bozukluklarına Bağlı Cinsiyet Gelişim Bozukluğu. In: Demirci D, Hatipoğlu N, Baydilli N, Demirci E, Kadioğlu A. (ed.). *Cinsiyet Gelişim Bozuklukları*. tüt/Türk üroloji akademisi yayını NO: 60. Ankara: Nobel Tıp Kitabevler; 2023,p.15-25.
28. Karakeçi, Ahmet, et al. "Kadın Hastalarda Ürogenital Fistüllere Yaklaşım: 10 Yıllık Klinik Deneyimimiz." *Firat Tıp Dergisi* 28.4 (2023).
29. Karakut Ş, BUCAK F. Anomalies of female reproductive organs. *Göbeklitepe Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2022; 5(10), 104–113.
30. Karpuz A, Kaya Peksoy S, Şahin S. Pelvik Relaksasyon Tanılı Hastanın Gordon'un Fonksiyonel Sağlık Örtüntüleri Modeline Göre Değerlendirilmesi: Olgu Sunumu. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2023; 8(2): 879-885.
31. Khunda A, Vashisht A, Cutner A. New procedures for uterine prolapse. *Best Pract Res Clin Obstet Gynaecol*. 2013;27(3):363-379. doi:10.1016/j.bpobgyn.2012.12.004.
32. Kılıç M, Apay Ejder S, Beji Kızılkaya N. Pelvik Organ Prolapsusu Sonucu Gelişen Cinsel Fonksiyon Bozuklukları ve Hemşirelik Yaklaşım. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg* (2011) Cilt 19 - Sayı 3: 194-202
33. Kinsey AC, Pomeroy WB, Martin CE. *Sexual behavior in the human male*. Bloomington, Ind: Indiana University Press; 1998. p. 804.
34. Lee PA, Houk CP, Ahmed SF, et al. Consensus Statement on Management of Intersex Disorders. *Pediatrics*. 2006;118(2): e488–e500.
35. Lee K, Hong J, Jung H. et al. Imperforate hymen: a comprehensive systematic review. *Journal of Clinical Medicine*. 2019; 8(1), 56.
36. Mengen E, Şıklar Z. Gonadal gelişim bozuklukları Cinsiyet gelişim bozukluğunda hangi tetkikler yapılmalı? In: Berberoğlu M (ed.) *Cinsiyet Gelişim Bozuklukları Uzlaşısı*. p. 167-175
37. Murat KA,Doğan M. Turner sendromu ve alopesi universalis birlikteliği: 45, X/46, X, i (X)(q10) karyotipli bir olgu. *Ortadoğu Tıp Dergisi*. 2019; 11(4), 631-633.
38. Oelschläger AA, Debieca K, Appelbaum H.. Primary Vaginal Dilation for Vaginal Agenesis: Strategies to Anticipate Challenges and Optimize Outcomes. *Curr Opin Obstet Gynecol*. 2016;28:345–349.
39. Paris F, Gaspari L, Philibert P, Maimoun L, Kalfa N, Sultan C. Disorders of sex development: neonatal diagnosis and management. *Endocr Dev*. 2012;22:56-71.
40. Pasterski V, Prentice P, Hughes IA. Consequences of the Chicago consensus on disorders of sex development (DSD): current practices in Europe. *Archives of Disease in Childhood*. 2010;95(8): 618–623.
41. Sadler TW. *Langman's Medical Embryology*. Lippincott Williams & Wilkins; 2011. p. 273-289.
42. Sarıkaya M, Sarıkaya S. Nadir bir karın ağrısı sebebi: imperfore himen-hematokolpos birlikteliği. *Pediatr Pact Res*. 2019;7(2):6-8.
43. Süt H. Üreme Organlarının Yapısal ve Konjenital Bozuklukları. In: Nazik E (ed.). *Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2022, p. 621-637.
44. Sax L. How common is Intersex? A response to Anne Fausto-Sterling. *The Journal of Sex Research*. 2002;39(3): 174–178.
45. Şat SÖ, Asalıoğlu CU, Sözbir ŞY. Transvers vajinal septumu olan adolesana yönelik psikososyal sorunlara ilişkin hemşirelik bakımı. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019;10(2):316-321.
46. Tatlı ZU., Hatipoğlu N, Kurtoğlu S. Pematürenin geçici klitoromegalisi: üç olgunun değerlendirilmesi. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi* 2020; 17(2):402-404.
47. Taşkın L. Üreme Organlarının Yapısal ve Fonksiyonel Bozuklukları. In: Taşkın L (ed.), *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2020, p. 640-657.
48. Tokmak A, Sarıkaya E. Müllerian kanal anomalileri. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi* 2015,12(2):83-88.

49. Towers GD, Benoit C, Maxwell R, Yaklic J. Enterocele Presenting as Anterior Rectal Prolapse: Resolution with Vaginal Repair. *Case Rep Obstet Gynecol.* 2020;2020:1796365. Published 2020 Jan 3. doi:10.1155/2020/1796365.
50. Tsikouras P, Dafopoulos A, Vrachnis N, et al. Uterine prolapse in pregnancy: risk factors, complications and management. *J Matern Fetal Neonatal Med.* 2014;27(3):297-302. doi:10.3109/14767058.2013.807235.
51. Yılanlıoğlu NC, Özbay K, Arısoy R, Kahraman S. Uterus Didelfis Olgusunda Dikaviter İkiz Gebelik. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni.* 2019; 50(4), 230-232.
52. Yoldemir T. Genetik ve Endokrin Durumlar. In: Erenus M, Yoldemir T (ed.) *Netter Obstetri, Jinekoloji ve Kadın Sağlığı.* Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2008, p.385-386.
53. Yılmaz İ, Yılmaz MP, Uçar CÖ. İmperfore himen olgu sunumu. *Ege Journal of Medicine* 2021;60(1):90-92.
54. Wallace SL, Miller LD, Mishra K. Pelvic floor physical therapy in the treatment of pelvic floor dysfunction in women. *Curr Opin Obstet Gynecol.* 2019;31(6):485-493. doi:10.1097/GCO.0000000000000584.
55. Özerkan K, Uncu G. Vajinal Hastalıkları In: Erenus M, Yoldemir T (ed.) *Netter Obstetri, Jinekoloji ve Kadın Sağlığı.* Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2008, p.56-57.

ÜREME SİSTEMİ ENFEKSİYONLARI VE CİNSEL YOLLA BULAŞAN ENFEKSİYONLAR

Elif KETEN EDİS¹
Zehra GÖLBAŞI²

ÖZET

Genital sistemi etkileyen enfeksiyonlar üreme sistemi enfeksiyonları olarak ifade edilmektedir. Kadınların birçoğu üreme sistemi enfeksiyonlarını hayatları boyunca sıklıkla yaşamaktadır. Bu enfeksiyonlara yol açan faktörler arasında vajinal duş, tampon kullanımı, yetersiz genital hijyen, çok eşlilik, sistemik hastalıklar, beslenme bozuklukları ve yanlış bilgi ve uygulamalar yer almaktadır. Üreme sistemi enfeksiyonları belirgin semptomlarla ortaya çıkabildiği gibi hiçbir belirti göstermeyebilir. Kadınların birçoğunda görülen en yaygın belirtiler vajinal akıntı, kaşıntı ve yanma hissidir. Bu enfeksiyonlar kadın yaşamını tehdit etmese de fiziksel, emosyonel, sosyokültürel ve ekonomik sorunlara yol açmaktadır. Üreme sistemi enfeksiyonları içerisinde önemli bir yeri olan Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar (CYBE) ise kadın sağlığını tehdit eden küresel bir sorundur. Çoğunlukla korunmasız vajinal, anal ya da oral cinsel ilişki yoluyla bulaşan bu enfeksiyonların çoğu başlangıçta asemptomatiktir. Kadınların birçoğu şikâyetleri başladığında hemen sağlık kuruluşuna başvururken, bazıları bu semptomları normal kabul ederek tedavi arayışına girmemektedir. Diğer taraftan bu enfeksiyonlar korku, utanma, sosyal izolasyon ve suçluluk hissi gibi psikososyal sorunlara neden olmaktadır. Bu durum tanı ve tedavi sürecini geciktirmektedir. İhmal edilen ve uzun süre tedavi edilmeyen CYBE ise enfeksiyonun başkalarına bulaşmasına ve kadını hayatı boyunca etkileyebilecek ciddi komplikasyonlara yol açmaktadır. Hemşireler üreme sistemi enfeksiyonları ve CYBE'den korunma ile doğru tanı ve tedavinin sürdürülmesinde kritik öneme sahip sağlık profesyonelleridir. Bu doğrultuda hemşireler kadınların sağlık sorunlarını ve gereksinimlerini kapsamlı şekilde değerlendirmeli ve bu enfeksiyonlara yol açabilecek yanlış uygulamalar, doğru hijyen alışkanlıkları ve güvenli cinsel davranışlar konularında kadınları bilgilendirmelidir. Ayrıca yargılayıcı olmayan bir tutumla kadınları soru sormaya teşvik etmeli ve bakımlarıyla ilgili uygun ve yeterli bilgi vermelidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Üreme sistemi enfeksiyonlarını tanımlayabilme,
- ▶ Normal vajinal sekresyonun özelliklerini açıklayabilme,
- ▶ Üreme sistemi enfeksiyonlarının belirti ve bulgularını, tanı ve tedavi yöntemlerini açıklayabilme,
- ▶ Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonları tanımlayabilme,
- ▶ Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların belirti ve bulgularını, tanı ve tedavi yöntemlerini açıklayabilme,
- ▶ Üreme sistemi enfeksiyonları ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan korunma ve hemşirelik bakımını açıklayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., elifketen05@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5587-6726

² Prof. Dr., Lokman Hekim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD., zehragolbasi@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0410-7433

KAYNAKLAR

1. Greenbaum S, Greenbaum G, Moran-Gilad J, Weintraub AY. Ecological dynamics of the vaginal microbiome in relation to health and disease. *Am J Obstet Gynecol* 2019;220(4):324-35. doi: 10.1016/j.ajog.2018.11.1089
2. Morgan HS. Primary care management of women with persistent vaginal discharge. *Nurse Pract* 2016;41(12):1-6. doi: 10.1097/01.NPR.0000508174.26163.7f
3. Aldunate M, Srbinovski D, Hearps AC, Latham CF, Ramsland PA, Gugasyan R, et al. Antimicrobial and immune modulatory effects of lactic acid and short chain fatty acids produced by vaginal microbiota associated with eubiosis and bacterial vaginosis. *Front Physiol* 2015;6(164):1-23. doi: 10.3389/fphys.2015.00164
4. Lin YP, Chen WC, Cheng CM, Shen CJ. Vaginal pH value for clinical diagnosis and treatment of common vaginitis. *Diagnostics* 2021;11(11):1996. doi: 10.3390/diagnostics11111996
5. Powell AM, Nyirjesy P. New perspectives on the normal vagina and noninfectious causes of discharge. *Clin Obstet Gynecol* 2015;58(3):453-63. doi: 10.1097/GRF.0000000000000124
6. Parma M, Vanni VS, Bertini M, Candiani M. Probiotics in the prevention of recurrences of bacterial vaginosis. *Altern Ther Health Med* 2014;20 (Suppl. 1):52-7.
7. Rao VL, Mahmood T. Vaginal discharge. *Obstetrics, Gynaecology & Reproductive Medicine* 2020;30(1):11-8. doi: 10.1016/j.ogrm.2019.10.004
8. Allen M. Identifying acute cervicitis in an era of less-frequent routine gynecologic examinations. *JAAPA* 2018;31(2):50-3. doi: 10.1097/01.JAA.0000530277.12517.69
9. Abd EL-Menim SO, Moursi HA, Sarhan AEM. Effect of educational program on vulvitis prevention among nursing students. *Am J Nurs* 2018;7(6):254-67. doi:10.11648/j.ajns.20180706.19
10. Agana MG, Ryalı B, Patel DR. Vulvovaginitis in adolescents. *Pediatr Med* 2019;2(53):1-7. doi: 10.21037/pm.2019.09.04
11. Stricker T. Vulvovaginitis. *Paediatr Child Health* 2010;20(3):143-5. doi: 10.1016/j.paed.2009.10.002
12. Itriyeva K. Evaluation of vulvovaginitis in the adolescent patient. *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care* 2020;50(7):100836. doi: 10.1016/j.cppeds.2020.100836
13. Paladine HL, Desai UA. Vaginitis: diagnosis and treatment. *Am Fam Physician* 2018;97(5):321-9.
14. Abou Chacra L, Fenollar F, Diop K. Bacterial vaginosis: What do we currently know? *Front Cell Infect Microbiol* 2022;11:1-15. doi:10.3389/fcimb.2021.672429
15. Bautista CT, Wurapa E, Sateren WB, Morris S, Hollingsworth B, Sanchez JL. Bacterial vaginosis: A synthesis of the literature on etiology, prevalence, risk factors, and relationship with chlamydia and gonorrhea infections. *Mil Med Res* 2016;3:1-10. doi: 10.1186/s40779-016-0074-5
16. Coudray MS, Madhivanan P. Bacterial vaginosis - A brief synopsis of the literature. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol* 2020;245:143-8. doi: 10.1016/j.ejogrb.2019.12.035
17. WHO. Bacterial vaginosis: World Health Organization; 2023 [Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/bacterial-vaginosis>].
18. CDC. Sexually Transmitted Infections Treatment Guidelines, 2021. Centers for Disease Control and Prevention 2021 [Available from: <https://www.cdc.gov/std/treatment-guidelines/hpv.htm>].
19. San Juan Galán J, Poliquin V, Gerstein AC. Insights and advances in recurrent vulvovaginal candidiasis. *PLoS Pathog* 2023;19(11):e1011684. doi: 10.1371/journal.ppat.1011684
20. Denning DW, Kneale M, Sobel JD, Rautemaa-Richardson R. Global burden of recurrent vulvovaginal candidiasis: A systematic review. *Lancet Infect Dis* 2018;18(11):e339-e47. doi: 10.1016/S1473-3099(18)30103-8
21. Malak A, Kurç MA, Gülen D, Kaya AD, Taşdemir N, Varol G. Vulvovajinal kandidiyazis: Risk faktörleri ve enfeksiyon etkenlerinin dağılımı. *Sağlık Bilimlerinde Değer* 2024;14(1):66-70. doi: 10.33631/sabd.1359836
22. Frobenius W, Bogdan C. Diagnostic value of vaginal discharge, wet mount and vaginal Ph-an update on the basics of gynecologic infectiology. *Geburtshilfe Frauenheilkd* 2015;75(04):355-66. doi: 10.1055/s-0035-1545909
23. WHO. Global progress report on HIV, viral hepatitis and sexually transmitted infections, 2021- Accountability for the global health sector strategies 2016–2021: actions for impact. World Health Organization 2021 [Available from: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/341412/9789240027077-eng.pdf>].
24. Beyhan YE. A systematic review of trichomonas vaginalis in Turkey from 2002 to 2020. *Acta Trop* 2021;221:105995. doi: 10.1016/j.actatropica.2021.105995
25. Lewis FM, Spicknall IH, Flagg EW, Papp JR, Kreisel KM. Incidence and prevalence of trichomonas vaginalis infection among persons aged 15 to 59 years: United States, 2018. *Sex Transm Dis* 2021;48(4):232-7. doi: 10.1097/OLQ.0000000000001383
26. Rowley J, Vander Hoorn S, Korenromp E, Low N, Unemo M, Abu-Raddad LJ, et al. Chlamydia, gonorrhoea, trichomoniasis and syphilis: Global prevalence and incidence estimates, 2016. *Bull World Health Organ* 2019;97(8):548.
27. WHO. Consolidated guidelines on HIV, viral hepatitis and STI prevention, diagnosis, treatment and care for key populations. World Health Organization 2022 [Available from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240052390>].
28. Reichman O, Sobel J. Desquamative inflammatory vaginitis. *Best Pract Res Clin Obstet Gynecol* 2014;28(7):1042-50. doi: 10.1016/j.bpobgyn.2014.07.003

29. Smagulova AA, Kamaliyeva AK, Sagdatbek NS. Bacterial vaginosis and desquamative inflammatory vaginitis: Choice of an effective therapy method. *Science & Healthcare* 2022;24(4):216-23. doi: 10.34689/SH.2022.24.4.026
30. Ortiz-de la Tabla V, Gutiérrez F. Cervicitis: etiología, diagnóstico y tratamiento. *Enferm Infecc Microbiol Clin* 2019;37(10):661-7. doi: 10.1016/j.eimc.2018.12.004
31. Taylor SN, Lensing S, Schwebke J, Lillis R, Mena LA, Nelson AL, et al. Prevalence and treatment outcome of cervicitis of unknown etiology. *Sex Transm Dis* 2013;40(5):1-17. doi: 10.1097/OLQ.0b013e-31828bfc1
32. Bansal S, Bhargava A, Verma P, Khunger N, Panchal P, Joshi N. Etiology of cervicitis: Are there new agents in play? *Indian J Sex Transm Dis AIDS* 2022;43(2):174-8. doi: 10.4103/ijstd.ijstd_75_21
33. Ford GW, Decker CF. Pelvic inflammatory disease. *Dis Mon* 2016;62(8):301-5. doi: 10.1016/j.disamonth.2016.03.015
34. Garcia MR, Leslie SW, Wray AA. Sexually transmitted infections. *StatPearls*; 2023 [Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK560808/>].
35. Jennings LK, Krywko DM. Pelvic inflammatory disease. *StatPearls*; 2018 [Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499959/>].
36. Kreisel KM, Llata E, Haderxhanaj L, Pearson WS, Tao G, Wiesenfeld HC, et al. The burden of and trends in pelvic inflammatory disease in the United States, 2006-2016. *J Infect Dis* 2021;224(Supplement 2):S103-S12. doi: 10.1093/infdis/jiaa771
37. Chen JZ, Gratrix J, Smyczek P, Parker P, Read R, Singh AE. Gonococcal and chlamydial cases of pelvic inflammatory disease at 2 Canadian sexually transmitted infection clinics, 2004 to 2014: A retrospective cross-sectional review. *Sex Transm Dis* 2018;45(4):280-2. doi: 10.1097/OLQ.0000000000000729
38. Eisinger RW, Erbeling E, Fauci AS. Refocusing research on sexually transmitted infections. *J Infect Dis* 2020;222(9):1432-4. doi: 10.1093/infdis/jiz442
39. Morgan MK, Decker CF. Gonorrhoea. *Dis Mon* 2016;62(8):260-8. doi: 10.1016/j.disamonth.2016.03.009
40. Pollock ED, Clay PA, Kreisel KM, Spicknall IH. Estimated incidence and prevalence of gonorrhoea in the United States, 2006-2019. *Sex Transm Dis* 2023;50(4):188-95. doi: 10.1097/OLQ.0000000000001763
41. Whelan J, Abbing-Karagopian V, Serino L, Unemo M. Gonorrhoea: A systematic review of prevalence reporting globally. *BMC Infect Dis* 2021;21(1):1-23. doi: 10.1186/s12879-021-06381-4
42. Kirkoyun Uysal H, Koksall MO, Sarsar K, Ilktac M, Isik Z, Akgun Karapinar DB, et al. Prevalence of chlamydia trachomatis, neisseria gonorrhoeae, and mycoplasma genitalium among patients with urogenital symptoms in Istanbul. *Healthcare* 2023;11(7):930. doi: 10.3390/healthcare11070930
43. Vaezzadeh K, Sepidarkish M, Mollalo A, As' adi N, Rouholamin S, Rezaeinejad M, et al. Global prevalence of neisseria gonorrhoeae infection in pregnant women: A systematic review and meta-analysis. *Clin Microbiol Infect* 2023;29(1):22-31. doi: 10.1016/j.cmi.2022.08.008
44. Witkin SS, Minis E, Athanasiou A, Leizer J, Linhares IM. Chlamydia trachomatis: The persistent pathogen. *Clin Vaccine Immunol* 2017;24(10):e00203-17. doi: 10.1128/CVI.00203-17
45. Huai P, Li F, Chu T, Liu D, Liu J, Zhang F. Prevalence of genital Chlamydia trachomatis infection in the general population: A meta-analysis. *BMC Infect Dis* 2020;20(1):1-8. doi: 10.1186/s12879-020-05307-w
46. Özdamar M, Sözen İ, Sağlam FY, Güçer F, Donat EF, Türkoğlu S. Chlamydia trachomatis screening by polymerase chain reaction among asymptomatic Turkish women: A prevalence study. *Acta Med* 2016;32:100913.
47. Satyaputra F, Hendry S, Braddick M, Sivabalan P, Norton R. The laboratory diagnosis of syphilis. *J Clin Microbiol* 2021;59(10): e0010021. doi: 10.1128/jcm.00100-21
48. Tsuboi M, Evans J, Davies EP, Rowley J, Korenromp EL, Clayton T, et al. Prevalence of syphilis among men who have sex with men: A global systematic review and meta-analysis from 2000-20. *Lancet Glob Health* 2021;9(8):e1110-e8. doi: 10.1016/S2214-109X(21)00221-7
49. Adaleti R, Kansak N, Aslan M, Balkose G, Toptan H, Dincer SD, et al. Comparison of syphilis seropositivity between non-immigrant and immigrant populations in the Anatolian side of Istanbul, Türkiye: Results of five-years retrospective study. *North Clin Istanbul* 2022;9(6):590-94. doi: 10.14744/nci.2021.80688
50. Adhikari EH. Syphilis in pregnancy. *Obstet Gynecol* 2020;135(5):1121-35. doi: 10.1097/AOG.0000000000003788
51. Groves MJ. Genital herpes: A review. *Am Fam Physician* 2016;93(11):928-34.
52. James C, Harfouche M, Welton NJ, Turner KM, Abu-Raddad LJ, Gottlieb SL, et al. Herpes simplex virus: global infection prevalence and incidence estimates, 2016. *Bull World Health Organ* 2020;98(5):315-29. doi: 10.2471/BLT.19.237149
53. Bakir A, Alacam S, Guney M, Yavuz MT. Investigation of herpes simplex virus type 2 seroprevalence in all age groups. *Ann Med Res* 2022;29(4):346-50. doi: 10.5455/annalsmedres.2021.06.452
54. Jaishankar D, Shukla D. Genital herpes: Insights into sexually transmitted infectious disease. *Microbial Cell* 2016;3(9):438-50. doi: 10.15698/mic2016.09.528
55. Sauerbrei A. Optimal management of genital herpes: current perspectives. *Infect Drug Resist* 2016;9:129-41. doi: 10.2147/IDR.S96164
56. Burd EM, Dean CL. Human papillomavirus. *Microbiol Spectr* 2016;4(4):177-95. doi: 10.1016/j.bpbogyn.2017.08.015

57. Meites E, Gee J, Unger E, Markowitz L. Human papilloma virüs. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). [Available from: <https://www.cdc.gov/VACCINES/pubs/pinkbook/downloads/hpv.pdf>
58. Yousefi Z, Aria H, Ghaedrahmati F, Bakhtiari T, Azizi M, Bastan R, et al. An update on human papilloma virus vaccines: History, types, protection, and efficacy. *Front Immunol* 2022;12:805695. doi: 10.3389/fimmu.2021.805695
59. McQuillan GM, Kruszon-Moran D, Markowitz LE, Unger ER, Paulose-Ram R. Prevalence of HPV in adults aged 18-69: United States, 2011-2014: US Department of Health and Human Services. Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Health Statistics 2017.
60. Bruni L, Albero G, Rowley J, Alemany L, Arbyn M, Giuliano AR, et al. Global and regional estimates of genital human papillomavirus prevalence among men: A systematic review and meta-analysis. *Lancet Glob Health* 2023;11(9):e1345-e62. doi: 10.1016/S2214-109X(23)00305-4
61. Rodríguez-Álvarez MI, Gómez-Urquiza JL, Husein-El Ahmed H, Albendín-García L, Gómez-Salgado J, Cañadas-De la Fuente GA. Prevalence and risk factors of human papillomavirus in male patients: A systematic review and meta-analysis. *Int J Environ Res Public Health* 2018;15(10):2210. doi: 10.3390/ijerph15102210
62. Alacam S, Bakir A. Human papillomavirus prevalence and genotype distribution in cervical swab samples in Istanbul, Turkey. *J Infect* 2021;15(08):1190-6. doi: 10.3855/jidc.14663
63. Tekkesin N, Safak S, Alkis V, Koc S, Gurbuz T, Goktas P. Analysis of the prevalence and quantification of viral load of different human papillomavirus types in Turkish women population. *Asian Pac J Cancer Prev* 2022;23(12):4347. doi: 10.31557/APJCP.2022.23.12.4347
64. Taku O, Businge CB, Mdaka ML, Phohlo K, Basera W, Garcia-Jardon M, et al. Human papillomavirus prevalence and risk factors among HIV-negative and HIV-positive women residing in rural Eastern Cape, South Africa. *Int J Infect Dis* 2020;95:176-82. doi: 10.1016/j.ijid.2020.02.051
65. Temesgen MM, Alemu T, Shiferaw B, Legesse S, Zeru T, Haile M, et al. Prevalence of oncogenic human papillomavirus (HPV 16/18) infection, cervical lesions and its associated factors among women aged 21-49 years in Amhara region, Northern Ethiopia. *Plos one*. 2021;16(3):e0248949. doi: 10.1371/journal.pone.0248949
66. Bekker LG, Beyrer C, Mgodhi N, Lewin SR, Delany-Moretlwe S, Taiwo B, et al. HIV infection. *Nat Rev Dis Primers* 2023;9(1):42. doi: 10.1038/s41572-023-00452-3
67. Deeks SG, Overbaugh J, Phillips A, Buchbinder S. HIV infection. *Nat Rev Dis Primers* 2015;1(1):1-22. doi: 10.1038/nrdp.2015.35
68. Govender RD, Hashim MJ, Khan MA, Mustafa H, Khan G. Global epidemiology of HIV/AIDS: A resurgence in North America and Europe. *J Epidemiol Glob Health* 2021;11(3):296-301. doi: 10.2991/je-gh.k.210621.001
69. Castaneda D, Gonzalez AJ, Alomari M, Tandon K, Zervos XB. From hepatitis A to E: A critical review of viral hepatitis. *World J Gastroenterol* 2021;27(16):1691-715. doi: 10.3748/wjg.v27.i16.1691
70. Webb GW, Kelly S, Dalton HR. Hepatitis A and Hepatitis E: Clinical and epidemiological features, diagnosis, treatment, and prevention. *Clin Lab Med* 2020;42(21):171-9. doi: 10.1016/j.clinmicnews.2020.10.001
71. Westbrook RH, Dusheiko G. Natural history of hepatitis C. *J Hepatol* 2014;61(1):58-68. doi: 10.1016/j.jhep.2014.07.012
72. Negro F, Lok AS. Hepatitis D: A review. *JAMA*. 2023;330(24):2376-87. doi: 10.1001/jama.2023.23242
73. Bungay V, Masaro CL, Gilbert M. Examining the scope of public health nursing practice in sexually transmitted infection prevention and management: What do nurses do? *J Clin Nurs* 2014;23(21-22):3274-85. doi: 10.1111/jocn.12578

JİNEKOLOJİK TANI YÖNTEMLERİ

Kerime Derya BEYDAĞ¹

ÖZET

Jinekolojik muayene, jinekolojik sorunların tanısı, risk faktörlerinin değerlendirilmesi ve üreme sağlığının korunması ve geliştirilmesinde büyük bir öneme sahip olmasına karşın, pek çok kadın, jinekolojik muayeneden çekinmekte, muayenede yapılan işlemler ve tanı testleri konusundaki bilgilerinin yetersizliğinden dolayı korkmakta, bu sebeplerle de şikâyetleri olsa da jinekolojik muayeneye gitmeyi ertelemektedir. Kadınlar, jinekoloji polikliniğine genellikle, vulvar iritasyon ve kaşıntı, anormal vajinal akıntı, pelvik ağrı, siklus dışı kanamalar, infertilite, pelvik organ prolapsusları gibi nedenlerle başvurumaktadırlar.

Kadınların jinekolojik muayeneye gitme durumlarını, önceki muayene deneyimleri ve sağlık personelinin kendilerine olan yaklaşımları etkilemektedir. Bu sebeple, hemşirelerin jinekolojik muayene sırasında kadınları desteklemesi, jinekolojik muayenenin gerekliliği konusunda bilgilendirmesi çok önemlidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Jinekolojik tanı yöntemlerini bilmesi,
- Jinekolojik tedavi yöntemlerini açıklayabilmesi,
- Jinekolojik muayenede hemşirelik girişimlerini sıralayabilmesi,
- Jinekolojik tanıda kullanılan yöntemleri anlatabilmesi,
- Jinekolojik tedavi yöntemlerinde işlem öncesi, işlem sırası ve işlem sonrasındaki hemşirelik girişimlerini planlayabilmesi,

¹ Prof. Dr., Yalova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, kerime.beydag@yalova.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7251-4882

KAYNAKLAR

1. Ağalar F, Erdemir A, Karadeniz O, Ramadan S, Güçer F, Uygur C. Pelvik Ekzenterasyon. *Kolon&Rektum Hastalıkları Dergisi* 2013; 23:212-217.
2. Beşli M, Batioğlu AS: Jinekoloji ve Obstetride Hastaya Yaklaşım: Çiçek MN, Akyürek C, Çelik Ç, Haberal A, (editörler). *Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi*, 2.Baskı, Ankara, Güneş Tıp Kitapevleri, 2012, 3-10.
3. Bibbins Domingo K, Grossman DC, Curry SJ et al. Screening for gynecologic conditions with pelvic examination, US Preventive Services Task Force Recommendation Statement. *JAMA*. 2017;317:947-53.
4. Büyükkayacı Duman, N., Yüksel Koçak, D., Albayrak, S.A. Topuz, Ş., Yılmazel, G. Kırk yaş üstü kadınların meme ve serviks kanseri taramalarına yönelik bilgi ve uygulamaları. *Journal of Academic Research in Nursing*, 2015; 1(1): 30-38. doi: 10.5222/jaren.2015.030.
5. Fontham ETH, Wolf AMD, Church Tr, Etzioni r, Flowers cr, Herzig A, et al. cervical cancer screening for individuals at average risk: 2020 guideline update from the American cancer Society. *Ca Cancer J Clin*. 2020;70(5):321-6. doi: 10.3322/caac.21628.
6. Guirguis Blake JM, Henderson JT, Perdue LA. Periodic screening pelvic examination: evidence report and systematic review for the US Preventive Services Task Force. *JAMA*. 2017;317:954-66.
7. Gün Ç, Abalı Çetin S. Jinekolojide Tanı ve Tedavi. *Arslan Özkan H. (Editör). Hemşirelik ve Ebelik İçin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları*, 1.Baskı, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2019: 559-588
8. Harma Mİ, Turhan Çakır A. Jinekolojik Kanserlerde Radyoterapi. Harma M, editör. *Jinekolojik Kanserlerde Evrelere Göre Tedavi: Cerrahi, Kemoterapi, Radyoterapi ve Diğer Güncel Yöntemler*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.129-134.
9. Harma Mİ, Zengin T. Jinekolojik Kanserlerde Kemoterapi. Harma M, editör. *Jinekolojik Kanserlerde Evrelere Göre Tedavi: Cerrahi, Kemoterapi, Radyoterapi ve Diğer Güncel Yöntemler*. 1.Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.121-128.
10. Kamacı M, Şahin HG: Jinekolojik Öykü ve Muayene Yöntemleri: Kadın Hastaların Muayenesi ve Kadın Sağlığı Yönetimi: Çiçek MN, Akyürek C, Çelik Ç, Haberal A, (editörler). *Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi*, 2. Baskı, Ankara, Güneş Tıp Kitapevleri, 2012: 741-752.
11. Lees BF, Erickson BK, Huh WK. Cervical cancer screening: evidence behind the guidelines. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*. 2016;214(4):438-43.
12. Özdilek R. Jinekolojik Tanı ve tedavi Yöntemleri. Pekcan N, Beydağ KD. (Editör). *Hemşirelik ve Ebelik Öğrencileri İçin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları*, 1.Baskı, Ankara Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2022: 646-677.
13. Smith RA, Andrews KS, Brooks D, Fedewa SA, Manassaram-Baptiste D, Saslow D, et al. Cancer screening in the United States, 2018: A review of current American Cancer Society guidelines and current issues in cancer screening. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*. 2018;68(4):297-316.
14. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Jinekolojik Değerlendirme (Bölüm 31), 16. Baskı, Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara, 2020: 716-746.
15. The American Cancer Society [ACS]. (2022). American Cancer Society Guidelines for the Early Detection of Cancer. <https://www.cancer.org/healthy/find-cancer-early.html> (Erişim: 10.03.2024)
16. The American College of Obstetricians and Gynecologists [ACOG]. (2021). Cervical Cancer Screening. <https://www.acog.org/womens-health/faqs/cervical-cancer-screening> (Erişim: 10.03.2024)
17. T.C Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kanser Dairesi Başkanlığı. (2017). Serviks Kanser Tarama Programı Ulusal Standartları. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kanser-tarama-standartlari/listesi/serviks-kanser-taramaprogram%C4%B1-ulusal-standartlar%C4%B1.htm> (Erişim: 15.03.2024)

BENİGN HUYLU JİNEKOLOJİK DEĞİŞİMLER VE TÜMÖRLER

Fulden ÖZKEÇECİ¹
Gülten GÜVENÇ²

ÖZET

Benign oluşumların; oluşum mekanizmaları, hastalık seyri, semptom, tanı ve tedavi yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmak hastaların uygun bakım ve danışmanlık hizmeti almasını sağlamaktadır. Non-neoplastik ve neoplastik olmak üzere iki grupta incelenen overyan benign oluşumlar bazen malign neoplazilere dönüşebilmektedir. Leiomyom, endometrial veya servikal polip gibi uterus ve serviksin benign oluşumları özellikle üreme çağındaki kadınları etkilemekte ve sık karşılaşılmaktadır. Solid veya kistik yapıda görülen benign vulvar tümörler alt genital sistemin nadir görülen bir durumu olmasına rağmen vulva şikayetlerinin ayırıcı tanısında önem taşımaktadır. Aynı şekilde vajinanın benign oluşumlarından olan mezonefrik ve paramezonefrik kanal kistleri ile nadir karşılaşılmalarına rağmen malignitenin dışlanması açısından göz önünde bulundurulmalıdır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Benign jinekolojik oluşumları, oluşum yerlerine göre sınıflandırabilme,
- Benign jinekolojik oluşumların; oluşum mekanizmalarını, belirti ve bulgularını açıklayabilme,
- Benign jinekolojik oluşumlarda tanı ve tedavi yaklaşımlarını açıklayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Antalya Bilim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, fulden.ozkececi@antalya.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-3305-7516

² Prof. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, guvencgulden@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-8330-9497

KAYNAKLAR

1. Stany, M. P., & Hamilton, C. A. (2008). Benign disorders of the ovary. *Obstetrics and gynecology clinics of North America*, 35(2), 271-ix.
2. Mobeen S, Apostol R. Ovarian Cyst. [Updated 2023 Jun 5]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK560541/>
3. Ehrmann D. A. (2005). Polycystic ovary syndrome. *The New England journal of medicine*, 352(12), 1223-1236.
4. Moran, L. J., Hutchison, S. K., Norman, R. J., & Teede, H. J. (2011). Lifestyle changes in women with polycystic ovary syndrome. *The Cochrane database of systematic reviews*, (2), CD007506.
5. Gourdy, P., Bachelot, A., Catteau-Jonard, S., Chabbert-Buffet, N., Christin-Maitre, S., Conard, J., Fredenrich, A., Gompel, A., Lamiche-Lorenzini, F., Moreau, C., Plu-Bureau, G., Vambergue, A., Vergès, B., & Kerlan, V. (2012). Hormonal contraception in women at risk of vascular and metabolic disorders: guidelines of the French Society of Endocrinology. *Annales d'endocrinologie*, 73(5), 469-487.
6. Legro, R. S., Arslanian, S. A., Ehrmann, D. A., Hoeger, K. M., Murad, M. H., Pasquali, R., Welt, C. K., & Endocrine Society (2013). Diagnosis and treatment of polycystic ovary syndrome: an Endocrine Society clinical practice guideline. *The Journal of clinical endocrinology and metabolism*, 98(12), 4565-4592.
7. Corrigendum to: "Diagnosis and Treatment of Polycystic Ovary Syndrome: An Endocrine Society Clinical Practice Guideline". (2021). *The Journal of clinical endocrinology and metabolism*, 106(6), e2462.
8. Johnson, N. P., Hummelshoj, L., & World Endometriosis Society Montpellier Consortium (2013). Consensus on current management of endometriosis. *Human reproduction (Oxford, England)*, 28(6), 1552-1568.
9. Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine (2014). Treatment of pelvic pain associated with endometriosis: a committee opinion. *Fertility and sterility*, 101(4), 927-935.
10. Becker, C. M., Bokor, A., Heikinheimo, O., Horne, A., Jansen, F., Kiesel, L., King, K., Kvaskoff, M., Nap, A., Petersen, K., Saridogan, E., Tomassetti, C., van Hanegem, N., Vulliamoz, N., Vermeulen, N., & ESHRE Endometriosis Guideline Group (2022). ESHRE guideline: endometriosis. *Human reproduction open*, 2022(2), hoac009.
11. Saunders, P. T. K., & Horne, A. W. (2021). Endometriosis: Etiology, pathobiology, and therapeutic prospects. *Cell*, 184(11), 2807-2824.
12. Limaiem F, Lekkala MR, Mlika M. Ovarian Cystadenoma. [Updated 2023 Jun 18]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK536950/>
13. Montoriol, P. F., Hordonneau, C., Boudinaud, C., Molnar, I., Abrial, C., & Kossai, M. (2021). Benign Brenner tumour of the ovary: CT and MRI features. *Clinical radiology*, 76(8), 593-598.
14. Zeyneloğlu, H. B., Öktem, M., Eroğlu, D., Kuşçu, E. (2005). Matür Kistik Teratomlara Laparoskopik Yaklaşım: Başkent Üniversitesi Deneyimi. *Galenos Yayınevi*, (2);116-120.
15. Pala, A., Ozkan, A., Özdemir, Ö., Erku, O. (2021). Bir Olgu Sunumu: Matür Kistik Over Teratomu Mature Cystic Ovarian Teratoma: A Case Report. *Kocaeli Med J*, 10(1);18-22.
16. Sivanesaratnam, V., Dutta, R., & Jayalakshmi, P. (1990). Ovarian fibroma--clinical and histopathological characteristics. *International journal of gynaecology and obstetrics: the official organ of the International Federation of Gynaecology and Obstetrics*, 33(3), 243-247.
17. Gui, T., Cao, D., Shen, K., Yang, J., Zhang, Y., Yu, Q., Wan, X., Xiang, Y., Xiao, Y., & Guo, L. (2012). A clinicopathological analysis of 40 cases of ovarian Sertoli-Leydig cell tumors. *Gynecologic oncology*, 127(2), 384-389.
18. Tanrıverdi, E. Ç. (2019). Bölüm 70: Uterusun Benign Hastalıkları. *Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi, Akademisyen Kitabevi*, 689-702.
19. Turan, M. C., Büyükbayrak, E. E. (2004). Myomlarda Tedavi Seçenekleri. *TJOD Uzmanlık Sonrası Eğitim Dergisi*, 8, 163-169.
20. Tanır, H. M. (2000). Leiomyom: Tanımı, Tanısı ve Güncel Tedavi Seçenekleri. *Türkiye Klinikleri Jinekoloji Obstetri Dergisi*, 10, 211-221.
21. Desteli, G., Bildacı, T. B., Gürsu, T. (2015). Kliniğimizde Anormal Uterin Kanama Nedeniyle Yapılan Endometrial Örneklemeye İle Endometrial Polip Tanısı Alan Vakalarının İncelenmesi Ve Eşlik Eden Malignite Oranları. *Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi*, 2, 46-51.
22. Günay, T., Yardımcı, O. D., Polat, M., Sandal, K., Şeneldir, H. (2018). Histeroskopik Endometrial Polip Tanılı Hastalarda Polip Lokalizasyonu ve Malignite Riski. *Journal Of Clinical And Experimental Investigations*, 9(2), 95-99.
23. Çelik, E., Doğan Artaş Z., Kavak, S. B. (2012). Servikal Polip Bulunan Hastalarda Endometriyal Patolojilerin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 26(3), 103-106.
24. Berzolla, C. E., Schnatz, P. F., O'Sullivan, D. M., Bansal, R., Mandavilli, S., & Sorosky, J. I. (2007). Dysplasia and malignancy in endocervical polyps. *Journal of women's health (2002)*, 16(9), 1317-1321.
25. Al Julaih GH, Puckett Y. Nabothian Cyst. [Updated 2023 Jun 5]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK559047/>
26. Hickey, M., Ballard, K., & Farquhar, C. (2014). Endometriosis. *BMJ (Clinical research ed.)*, 348, g1752.
27. Baştu, E., Mutlu, M. F., Serdaroğlu, H. (2012). Endometriyozis Tedavisinde Güncel Yaklaşım. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine*, 75(4), 60-70.
28. Heller, D. S. (2015). Benign Tumors and Tumor-like Lesions of the Vulva. *Clin Obstet Gynecol*, 58(3), 526-35.
29. Erdoğan, G., Şimşir, C. (2022). Office-based management of Bartholin cysts and abscesses: a comparison of three surgical methods. *J Health Sci Med*, 5(2), 363-367.
30. Maldonado V. A. (2014). Benign vulvar tumors. *Best practice & research. Clinical obstetrics & gynaecology*, 28(7), 1088-1097.

31. Pehlivan, M., Özbay, P. Ö., Temur, M., Yılmaz, Ö., Gümüş, Z., Güzel, A. (2015). Epidermal cyst in an unusual site: A case report. *Int J Surg Case Rep.*, 8C, 114-6.
32. Yeniocak, A. S., Tercan, C., Dagdeviren, E., Ozbayram, A.C., Goymen, O.D., Saya, M., Karakaya, M. (2023). A Case of Pregnant Woman with a Vaginal Mass in Emergency Department: Gartner's Duct Cyst. *Actual Gyn.*, 15, 104-108.
33. Thapa, B. D., & Regmi, M. C. (2020). Gartner's Duct Cyst of the Vagina: A Case Report. *JNMA; journal of the Nepal Medical Association*, 58(227), 505-507.
34. Prasad, I., Singh, S., Sr, Sinha, S., Kumar, T., & Roy, I. (2022). A Large Mullerian Cyst With Pressure Symptoms: A Case Report. *Cureus*, 14(12), e32917.
35. Esber, A., Radosa, M. P., Wickel, J., Mothes, H. K., Runnebaum, I. B., & Mothes, A. R. (2021). Vaginal cysts: An important differential diagnosis in the anterior compartment. *European journal of obstetrics, gynecology, and reproductive biology*, 267, 280-284.
36. Gün Eryılmaz, Ö. (2016). Adenomyozis. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 17(10), 129-135.

JİNEKOLOJİK KANSERLER

Serap TEKBAŞ¹
Gül ERTEM²

ÖZET

Bu bölümde kadınların jinekolojik kanserlerin risk faktörleri, belirtileri, tedavi yöntemleri ve hemşirelik bakımının kavranması amaçlanmaktadır. Kadın genital organlarının malign hastalıkları arasında jinekolojik kanserler kadınların mortalite ve morbidite oranlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye’de kadınlarda görülen jinekolojik kanserler arasında endometrium kanseri beşinci sırada yer almaktadır. Over kanseri daha nadir görülmesine rağmen mortalite oranı en yüksek jinekolojik kanserdir. Erken tanı jinekolojik kanserlerde hastalığın ilerlemesini önlemekte ve sağ kalım oranlarını arttırmaktadır. Bu nedenle özellikle serviks kanseri tarama yöntemi olan papsmear testinin rutin uygulaması hastalığın erken evrede tespiti için önemlidir. Jinekolojik kanserlerin tedavisinde hastalığın evresine göre cerrahi tedavi, kemoterapi ve radyoterapi yöntemleri kullanılmaktadır. Jinekolojik kanserlerde semptom kontrolü ve bireyselleştirilmiş bakım kadınların tedavi sürecine uyumunu arttıracak gibi, yaşam kalitelerini de yükseltmektedir. Kadın sağlığını önemli ölçüde etkileyen jinekolojik kanserlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek için, hemşirelerin bakımları altındaki hastalarına yönelik bakım planlanmaları, kanıta dayalı bakım uygulamaları kullanılmalı, ve cinsel sağlık ile ilgili danışmanlık hizmeti verilmelidir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- ▶ Jinekolojik kanserlerde risk faktörlerini ve risk gruplarını açıklayabilme,
- ▶ Jinekolojik kanserlerden korunma yollarını açıklayabilme,
- ▶ Jinekolojik kanserlerde tanı ve tedavi yöntemlerinin açıklayabilme,
- ▶ Jinekolojik kanserlerde tanı, tedavi ve tedavi sonrası süreçlerde hemşirelik bakım yönetimini açıklayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Tınaztepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, seraptekbas@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6112-0899

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, gul.ertem@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5853-3980

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
E	B	D	A	e

KAYNAKLAR

- Bray F, Ferlay J, Soerjomataram I, et al. Global cancer statistics 2018: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. *CA: a cancer journal for clinicians*; 2018. 68(6), 394-424. doi.org/10.3322/caac.21492
- Öztürk ENY, Uyar M. Globocan 2012 ve 2018 verileri üzerinden Dünyada, Avrupada ve Türkiyede en sık görülen beş kanser türünün değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*; 2021. 4(1), 17-27.
- McCluggage WG, Bosse T, Gilks CB, et al. FIGO 2023 endometrial cancer staging: too much, too soon? *International Journal of Gynecologic Cancer*; 2024. 34(1). doi.org/10.1136/ijgc-2023-004981
- Pecorelli S. Revised FIGO staging for carcinoma of the vulva, cervix, and endometrium. *Int J Gynaecol Obstet*; 2009. 105: 103-104
- Sheikh MA, Althouse AD, Freese KE, et al. USA endometrial cancer projections to 2030: should we be concerned? *Future oncology*; 2014. 10(16), 2561-2568. doi.org/10.2217/fon.14.192
- Solmaz U, Ekin A, Mat E, et al. Endometriyum Kanseriinde Güncel Yaklaşımlar. *Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi*; 2016. 19(1), 7-16.
- Purdie DM, Green AC. Epidemiology of endometrial cancer. *Best practice & research Clinical obstetrics & gynaecology*, 2001.15(3), 341-354. doi.org/10.1053/beog.2000.0180
- Sheikh MA, Althouse AD, Freese KE, et al. USA endometrial cancer projections to 2030: should we be concerned?. *Future oncology*; 2014. 10(16), 2561-2568. doi.org/10.2217/fon.14.192
- Balkaya NA, Bilge Ç, Dönmez S. İşbirlikli Öğrenme ve İnteraktif Eğitim Yöntemlerinin Hemşirelik Öğrencilerinin Motivasyon ve Özgüvenlerine Etkisi. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*; 2022. 8(1), 14-24.
- Güngördük K. Endometrium Kanseri In: Yıldırım G. (ed.) *Williams Jinekoloji*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri Tic. Ltd. Şti.; 2015. p. 817-838.
- Kuzhan A. The Prognostic Factors in Endometrial Cancers Treated with Radiotherapy: Retrospective Analysis. *Acta Oncologica Turcica*; 2023. 56(3), 190-197. 10.5505/aot.2023.02779
- Backes FJ, Brudie, LA, Farrell MR, et al. Short-and long-term morbidity and outcomes after robotic surgery for comprehensive endometrial cancer staging. *Gynecologic oncology*; 2012. 125(3), 546-551. doi.org/10.1016/j.ygyno.2012.02.023
- Aslan E., Aslan D.F. *Jinekolojik Kanseler ve BakımŞahin* NH (ed.) In: *Kadın Sağlığı Hastalıkları ve Doğum*. 2023. p 480-485
- Kose M, Hitit M, Kaya MS, et al. Expression pattern of microRNAs in ovine endometrium during the peri-implantation. *Theriogenology*; 2022. 191, 35-46.
- Erdoğan EN, Güvenç G, İyigün E. Orem'in Öz Bakım Eksikliği Hemşirelik Teorisi'ne Göre Over Kanseri Nedeniyle Ameliyat Olan Hastanın Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*; 2023. 6(3), 749-758. doi.org/10.38108/ouhcd.1217572
- Cabasag CJ, Fagan PJ, Ferlay J, et al. Soerjomataram, I. Ovarian cancer today and tomorrow: A global assessment by world region and Human Development Index using GLOBOCAN 2020. *Int. J.Cancer*; 2022.151, 1535-1541 doi.org/10.38108/ouhcd.1217572
- Bristow RE, Chang J, Ziogas A, et al. Impact of National Cancer Institute Comprehensive Cancer Centers on ovarian cancer treatment and survival. *Journal of the american college of surgeons*; 2015. 220(5), 940-950.doi.org/10.1016/j.jamcollsurg.2015.01.056
- Armstrong, DK, Alvarez RD, Bakkum-Gamez JN, et al. Ovarian cancer, version 2.2020, NCCN clinical practice guidelines in oncology. *Journal of the National Comprehensive Cancer Network*; 2021.19(2), 191-226. doi.org/10.6004/jnccn.2021.0007
- Menon U, Gentry-Maharaj A, Burnell M, et al. Ovarian cancer population screening and mortality after long-term follow-up in the UK Collaborative Trial of Ovarian Cancer Screening (UKCTOCS): a randomised controlled trial. *The Lancet*, 397(10290); 2021. 2182-2193. doi.org/10.1016/S0140-6736(21)00731-5
- Michels KA, Pfeiffer RM, Brinton LA, et al. Modification of the associations between duration of oral contraceptive use and ovarian, endometrial, breast, and colorectal cancers. *JAMA oncology*; 2018. 4(4), 516-521. doi:10.1001/jamaoncol.2017.4942
- Güzel D, Yıldırım N, Besler A, et al. (). Over kanserinin epidemiyolojisi ve genel sağ kalım özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*; 2019; 44-49.
- Ferlay J, Colombet M, Soerjomataram I, et al. Cancer statistics for the year 2020: An overview. *International journal of cancer*; 2021. 149(4), 778-789. https://doi.org/10.1002/ijc.33588
- Balat Ö, Franklin CL, Edwards CL Over Kanseriindeki Klasik ve Yeni Tanı Yöntemleri. *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology*; 1996. 6(4), 345-348.
- Sokalska A, Timmerman D, Testa AC, et al. Diagnostic accuracy of transvaginal ultrasound examination for assigning a specific diagnosis to adnexal masses. *Ultrasound in Obstetrics and Gynecology: The Official Journal*

- of the International Society of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology; 2009.34(4), 462-470.
25. Afşin Y, Kamalak, Z, Ekinçi A. Over Kanserinde Güncel Yaklaşımlar ve Tedavi Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. Ankara: İksad Yayınevi; 2022.
 26. Barani M, Bilal M, Sabir F, et al. Nanotechnology in ovarian cancer: Diagnosis and treatment. Life Sciences; 2021. 266, 118914. doi.org/10.1016/j.lfs.2020.118914
 27. Coşan Terek M, Taylan E, Akman L, et al. Erken Evre Over Kanserlerinde Prognoz ve Standart Tedavi Uygulamaları. Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi; 2013.16(3).
 28. Sağlık Bakanlığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı. Türkiye Kanser İstatistikleri (2017). Kanser rapor 2017 (https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanserdb/istatistik/Turkiye_Kanser_Istatistikleri_2017.pdf). Erişim tarihi:10 Mart 2024
 29. Görgülü G, Sancı M. Profilaktik Salpingo-Ooforektomi Yapılan Ailevi Meme Ve Over Kanser Sendromlu Hastalarda Klinik Bulgular Farklı Mıdır?. *Kocatepe Tıp Dergisi*; 2023.24(1), 57-61. doi.org/10.18229/kocatepetip.991496
 30. Kyrgiou M, Salanti G, Pavlidis N, et al. Survival benefits with diverse chemotherapy regimens for ovarian cancer: meta-analysis of multiple treatments. Journal of the National Cancer Institute; 2006. 98(22), 1655-1663. doi.org/10.1093/jnci/djj443
 31. Yahara K, Ohguri T, Imada H, et al. Epithelial ovarian cancer: definitive radiotherapy for limited recurrence after complete remission had been achieved with aggressive front-line therapy. J Radiat Res; 2013. 54(2): p. 322-9. doi.org/10.1093/jrr/rrs108
 32. Özkan S, Serçekuş P, Alataş E. Jinekolojik onkolojide bakım. 1.Baskı, Ankara: Akademisyen Kitapevi; 2022. s. 169-177, 287-307.
 33. Ferlay J, Colombet M, Soerjomataram I, et al. Cancer statistics for the year 2020: An overview. International journal of cancer; 2021.149(4), 778-789. doi.org/10.1002/ijc.33588
 34. Engelberth SA, Hempel N, Bergkvist M. (). Development of Nanoscale Approaches for Ovarian Cancer Therapeutics and Diagnostics. Critical Reviews™ in Oncogenesis; 2014. 19(3-4):281-315
 35. Zahedi P, Yoganathan R, Piquette-Miller M, et al. Recent advances in drug delivery strategies for treatment of ovarian cancer. Expert Opin Drug Delivery; 2012.9(5): 567-583 doi.org/10.1517/17425247.2012.665366
 36. Erdoğan EN, Güvenç G, İyigün, E. Orem'in Öz Bakım Eksikliği Hemşirelik Teorisi'ne Göre Over Kanseri Nedeniyle Ameliyat Olan Hastanın Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi; 2023. 6(3), 749-758. doi.org/10.38108/ouhcd.1217572
 37. İslami F, Guerra CE, Miniha A, et al. American Cancer Society's report on the status of cancer disparities in the United States, 2021. CA: a cancer journal for clinicians; 2022.72(2), 112-143. doi.org/10.3322/caac.21703
 38. Nalbantoğlu HG, Arslan P. Servikal kanser: Genel bakış. Karatekin University Journal of Science; 2023. 2(1), 43-50.
 39. Grau-Bejar JF, Garcia-Duran C, Garcia-Illescas D, et al. (). Advances in immunotherapy for cervical cancer. Therapeutic Advances in Medical Oncology; 2023.15, doi.org/10.1177/175883592311638
 40. Szymonowicz KA, Chen J. Biological and clinical aspects of HPV-related cancers. Cancer biology & medicine;2020.17(4), 864.
 41. Aydoğdu SGM, Özsoy Ü. Serviks kanseri ve HPV. Androl Bul; 2018.(20):25-29.
 42. Aref-Adib M, Freeman-Wang T. Cervical cancer prevention and screening: the role of human papillomavirus testing. Obstetrician & Gynaecologist; 2016.18(4). doi.org/10.1111/tog.12279
 43. Avcı G, Bozdayı G. İnsan papilloma virüsü. Kafkas J Med Sci;2013. 3:136-44. doi.org/10.5505/kjms.2013.52724
 44. Uyan DD, Başer DA, Sarı E, et al. Tıp fakültesi öğrencilerinin servikal kanser hakkında bilgi düzeyleri ve Human Papilloma Virus aşısına karşı tutumları. The Journal of Turkish Family Physician, 2021.12(2), 66-75.doi: 10.15511/tjtfp.21.00266
 45. Singh D, Vignat J, Lorenzoni V, et al. Global estimates of incidence and mortality of cervical cancer in 2020: a baseline analysis of the WHO Global Cervical Cancer Elimination Initiative. The lancet global health; 2023.11(2), e197-e206. doi.org/10.1016/S2214-109X(22)00501-0
 46. Rahangdale L, Mungo C, O'Connor S, Chibweshwa CJ, et al. Human papillomavirus vaccination and cervical cancer risk. Bmj; 2022. 379. doi.org/10.1136/bmj-2022-070115
 47. Eryılmaz G. Preinvaziv Serviks Kanseri. In: Yıldırım G (ed.) Jinekolojik Kanserler Güncel Konular ve Bakım. Ankara Nobel Tıp Kitapçevleri: 2023; p172-174
 48. Deo SVS, Sharma J, Kumar S. GLOBOCAN 2020 report on global cancer burden: challenges and opportunities for surgical oncologists. Annals of surgical oncology; 2022.29(11), 6497-6500. doi.org/10.1245/s10434-022-12151-6
 49. Diniz ND, Rezende, MT, Bianchi, AGC, et al. A deep learning ensemble method to assist cytopathologists in pap test image classification. Journal of Imaging, 2021, 7.7: 111. doi.org/10.3390/jimaging7070111
 50. Bedell SL, Goldstein LS, Goldstein AR, et al. Cervical cancer screening: past, present, and future. Sexual medicine reviews; 2020. 8(1), 28-37 doi.org/10.1016/j.sxmr.2019.09.005
 51. Dede M. Profilaktik HPV aşuları: güncel yaklaşımlar. Gülhane Tıp Dergisi;2010. 52(2), 148-56.
 52. Ngoma M, Autier P. Cancer prevention: cervical cancer. Ecancermedicalscience; 2019. 13. doi: 10.3332/ecancer.2019.952
 53. Yang J, Delara R, Magrina J, et al. Management and outcomes of primary vaginal Cancer. Gynecologic oncology; 2020.159(2), 456-463. doi.org/10.1016/j.ygyno.2020.08.036
 54. Yılmaz E, Coşkun Eİ, Taşkıran Ç. Gebelik ve Jinekolojik Kanserler. Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi; 2016.19(2), 19-28.
 55. Adams TS, Rogers LJ, Cuello MA. (). Cancer of the vagina: 2021 update. International Journal of Gynecology & Obstetrics; 2021.155, 19-27. doi.org/10.1002/ijgo.13867
 56. Bray F, Ferlay J, Soerjomataram I, et al. Global cancer statistics 2018: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. CA: a cancer journal for clinicians; 2018. 68(6), 394-424. <https://doi.org/10.3322/caac.21492>

57. Adams TS, Cuello MA. Cancer of the vagina. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*; 2018. 143, 14-21. <https://doi.org/10.1002/ijgo.12610>
58. Adhikari P, Vietje P, Mount S. Premalignant and malignant lesions of the vagina. *Diagn Histopathol*; 2016.23:28-34. doi.org/10.1016/j.mpdhp.2016.11.006
59. Jhingran A. Updates in the treatment of vaginal cancer. *International Journal of Gynecologic Cancer*; 2022.32(3). doi.org/10.1136/ijgc-2021-002517
60. DeSantis C, Siegal R, Ma J, et al. Cancer treatment and survivorship statistics. *American Cancer Society. CA Cancer J Clinic*; 2018. 64, 252-27 <https://doi.org/10.3322/caac.21235>
61. Işık EG. PET/CT Imaging in Patients with Vulvar and Vaginal Cancer. *Nükleer Tıp Seminerleri*; 2022 8(3), 182. [doi:10.4274/nts.galenos.2022.0021](https://doi.org/10.4274/nts.galenos.2022.0021)
62. Keskin HG, Tahta T. Vulva kanseri ve vulvektomi sonrası hemşirelik yaklaşımları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2021. 5(1), 115-121. doi.org/10.46237/amusbfd.725542
63. Alkatout I, Schubert M, Garbrecht N, et al. Vulvar cancer: epidemiology, clinical presentation, and management options. *International journal of women's health*; 2015. 305-313.
64. Şirin A, Kavlak O. *Kadın Sağlığı* (2nd ed.). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2015.
65. Tagliaferri L, Lancellotta V, Casà C, et al. The radiotherapy role in the multidisciplinary management of locally advanced vulvar cancer: a multidisciplinary VulCan team review. *Cancers*; 2021.13(22), 5747. doi.org/10.3390/cancers13225747
66. Rahm C, Adok C, Dahm-Kähler P, et al. Complications and risk factors in vulvar cancer surgery—A population-based study. *European Journal of Surgical Oncology*; 2022. 48(6), 1400-1406. doi.org/10.1016/j.ejso.2022.02.006
67. Demirtaş GS, Dinçer F, Görgülü G, et al. Prognostic factors in vulvar cancer patients: a single center experience. *Pamukkale Medical Journal*; 2021.14(4), 900-907. doi.org/10.31362/patd.978808
68. Aydın Ç, Göl M, Baloğlu A, et al. Vulva Kanseri Nedeniyle Radikal Vulvektomi Uygulanan Hastaların Değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*; 2002. 41(3), 147-150.
69. Agabekova B, Özler NB, Luboteni R. HPV İlişkili Kansere Karşı Mücadelede HPV Aşılı Hakkında Derleme. *Turkey Health Literacy Journal*; 2021.2(2), 89-98. [Doi:10.54247/SOYD.2021.29](https://doi.org/10.54247/SOYD.2021.29)
70. Akalın A. Human Papillomavirus (HPV) Enfeksiyonu ve HPV aşısında güncel yaklaşımlar. *Androloji Bülteni*; 2022. 24(2). doi.org/10.24898/tandro.2022.25993
71. Dursun P, Kaya D, Kuscı E, et al. Tubal Transizyonel Hücreli Karsinom. *Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi*; 2007. 10(1), 26-28.
72. Suh MJ, Lee S, H, Kim et al. A case of primary tubal cancer evaluated with laparoscopy. *Korean Journal of Obstetrics and Gynecology*; 2006. 1364-1370.
73. Ferlay J, Ervik M, Lam F, et al. *Global Cancer Observatory: Cancer Today*. Lyon, France: International Agency for Research on Cancer; 2024. Available from: <https://gco.iarc.who.int/today>, accessed [15 Nisan 2024]
74. Berek JS, Matias-Guiu X, Creutzberg C, et al. FIGO staging of endometrial cancer: 2023. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*; 2023. 162(2), 383-394. <https://doi.org/10.1002/ijgo.14923>

KADIN SAĞLIĞINDA GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP

Emine GERÇEK ÖTER¹
Belma TOPTAŞ ACAR²

ÖZET

Kadınlar yaşam süresi boyunca erkeklerden farklı bir yaşam döngüsünden geçmektedir. Bu yaşam döngüsü içinde kadınlar; cinsiyete özgü çok sayıda risk ve hastalığa maruz kalmaktadır. Kadın sağlığı sorunlarının halk sağlığı açısından önemi gittikçe artmaktadır. Kadın sağlığının korunması ve sürdürülmesinde önemli bir yeri olan geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) kullanımı çok uzun yıllardır tercih edilmektedir. GETAT yöntemleri, kullanım kolaylığı, ulaşılabilirliği ve uygun maliyetli olmaları nedeni ile kadın sağlığının birçok alanında kullanılmaktadır. Özellikle son yıllarda kadın sağlığı alanında GETAT yöntemleri büyük ilgi görmektedir. GETAT yöntemlerinin birçok obstetrik (gebelik, doğum ve doğum sonu dönem problemleri) ve jinekolojik hastalıkların (menopozal semptomlar, infertilite, jinekolojik kanserler, meme kanseri, primer dismenore, premenstrual sendrom vb) tedavisinde kullanılmaları kadın sağlığı açısından önemini ortaya koymaktadır. İnsanları bu yöntemlerin zararlı etkilerinden korumak ve yetkisiz kullanımların önüne geçmek amacıyla Türkiye’de ve dünyada çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye’de en son 27 Ekim 2014 tarihli “Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği” yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte; akupunktur, apiterapi, fitoterapi, hipnoz, sülük uygulaması, homeopati, kayropraktik, kupa uygulaması (hacamat), larva uygulaması, mezoterapi, proloterapi, osteopati, ozon terapi, refleksoloji ve müzik terapi olmak üzere toplam 15 yöntem kabul görmüştür. Kadın sağlığı alanında tercih edilen GETAT kullanımı hakkında hemşireler bakım verdikleri kadınları düzenli olarak değerlendirmeli, kadınlara güvenli GETAT kullanımı hakkında eğitim ve danışmanlık vermelidir. GETAT’ın etkileri ve yan etkileri konusunda halka yönelik eğitimler verilmesi konusunda hemşireler kilit rol oynamaktadır. Bu bölümde birçok obstetrik ve jinekolojik hastalığın tedavisinde kullanılmakta olan GETAT yöntemlerinin kadın sağlığı alanında kullanım durumlarının ele alındığı 10 yönetime yer verilmiştir.

¹ Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, eminegercekoter@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0310-5479

² Arş. Gör. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, belma.toptas@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3070-9208

4. Sağlıkın sürdürülmesinde, fiziksel ve ruhsal hastalıkların önlenmesinde, teşhisinde, iyileştirilmesinde veya tedavisinde kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve deneyimlere dayanan, açıklanabilir veya açıklanamayan bilgi, beceri ve uygulamaların toplamına ne ad verilir?

5. Türkiye’de en son “Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği” hangi tarihte yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte hangi yöntemler kabul görmüştür?

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
D	C	E	Geleneksel tıp	27 Ekim 2014 tarihinde yayınlanmıştır. Kabul gören yöntemler şunlardır: akupunktur, apiterapi, fitoterapi, hipnoz, sütlük uygulaması, homeopati, kayropratik, kupa uygulaması, larva uygulaması, mezoterapi, proloterapi, osteopati, ozon terapi, refleksoloji ve müzik terapi.

KAYNAKLAR

1. Abbaszadeh Z, Malakouti J, Maghalian M, et al. The effect of reflexology on the anxiety of pregnant women during labor: a systematic review and meta-analysis. *Current Women's Health Reviews*.2023;19(3):20-28.doi10.2174/1573404818666220527095739
2. Abidah SN, Anggraini FD, Nisa F, et al. The effect of ginger herbal drink on hyperemesis gravidarum in the first trimester pregnant women. *Open Access Macedonian Journal of Medical Science*. 2022;10:64-68.
3. Akköz Çevik S, İncedal İ. The effect of reflexology on labor pain, anxiety, labor duration, and birth satisfaction in primiparous pregnant women: a randomized controlled trial. *Health Care for Women International*.2021;42(4-6):710-725. doi:0.1080/07399332.2020.1800014
4. Amiri Farahani ĖL, Hasanpoor-Azghdy SB, Kasraei H, et al. Comparison of the effect of honey and mefenamic acid on the severity of pain in women with primary dysmenorrhea. *Archives of Gynecology and Obstetrics*. 2017;296:277-283. doi:10.1007/s00404-017-4409-6
5. Anago AD, Segbo JAG, Gnanngnon F, et al. Current perspectives in the use of phytotherapy for the treatment of breast cancer. *ESI Preprints*. 2023;15:156-156. doi:10.19044/esipreprint.3.2023.p156
6. Arpacı, O. Sağlık Bakanlığı tarafından kabul edilen geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ve bunların hukuka uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2021;23:1245-1307. doi:10.33717/deuhfd.998230
7. Asama T, Matsuzaki H, Fukushima S, et al. Royal jelly supplementation improves menopausal symptoms such as backache, low back pain, and anxiety in postmenopausal Japanese women. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. 2018;1-7. doi:10.1155/2018/4868412
8. Bahrami A, Zarban A, Rezapour, H, et al. Effects of curcumin on menstrual pattern, premenstrual syndrome, and dysmenorrhea: a triple-blind, placebo-controlled clinical trial. *Phytotherapy Research*. 2021;35(12):6954-6962. doi:10.1002/ptr.7314
9. Balarastaghi S, Delirrad M, Jafari A, et al. Potential benefits versus hazards of herbal therapy during pregnancy; a systematic review of available literature. *Phytotherapy Research*. 2022;36(2):824-841. doi:10.1002/ptr.7363
10. Baljon K, Romli MH, Ismail AH, et al. Effectiveness of breathing exercises, foot reflexology and massage (BRM) on maternal and newborn outcomes among primigravidae in Saudi Arabia: a randomized controlled trial. *International Journal of Women's Health*. 2022;279-295. doi:10.2147/IJWH.S347971
11. Bruyère F, Azzouzi AR, Lavigne JP, et al. A multicenter, randomized, placebo-controlled study evaluating the ef-

- ficacy of a combination of propolis and cranberry (*Vaccinium macrocarpon*) (DUAB®) in preventing low urinary tract Infection recurrence in women complaining of recurrent cystitis. *Urologia Internationalis*. 2019;103(1):41-48. doi:10.1159/000496695
12. Buran G, Aksu H. Effect of hypnobirthing training on fear, pain, satisfaction related to birth, and birth outcomes: A randomized controlled trial. *Clinical Nursing Research*. 2022;31(5):918-930. doi:10.1177/10547738211073394
 13. Correia MLA, Peixoto Filho FM, Gomes Júnior SC et al. Influence of osteopathic manipulative treatment on the quality of life and the intensity of lumbopelvic pain in pregnant women in the third trimester: a prospective observational study. *Healthcare*. 2023;11(18):2538. doi:10.3390/healthcare11182538
 14. Çayır Y, Çınar Tanrıverdi E. Kadın sağlığı ve hastalıklarında akupunktur. *Dicle Tıp Dergisi*. 2022;49(1):256-263. doi:10.5798/dicletip.1086426
 15. Çayır Y. Akupunktur. In: Çiftçi A (ed.) *Bütüncül Tıp: Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Tanı ve Tedavi*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri; 2019. p.183-184.
 16. Çiftçi MM, Çiftçi, N. (2023). Bir manuel tedavi yöntemi: osteopati. *Anadolu Tıbbi Dergisi*. 2023;2(1):10-14.
 17. Çuvadar A. (2022). Menopozal semptomlar ve refleksoloji. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*. 2022;4(2):116-120.
 18. Dağlı E, Çelik N. The effect of oxytocin massage and music on breast milk production and anxiety level of the mothers of premature infants who are in the neonatal intensive care unit: A self-controlled trial. *Health Care for Women International*. 2021;43(5):465-478. doi:10.1080/07399332.2021.1947286
 19. Erdemoğlu Ç, Aksoy Derya Y. The effect of hypnofertility on fertility preparedness, stress, and coping with stress in women having in vitro fertilization: A randomized controlled trial. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*. 2022;1-12. doi:10.1080/02646838.2022.2156488
 20. Estrella-Juarez F, Requena-Mullor M, Garcia-Gonzalez J, et al. Effect of virtual reality and music therapy on the physiologic parameters of pregnant women and fetuses and on anxiety levels: A randomized controlled trial. *Journal of Midwifery & Women's Health*. 2023;68(1):35-43. doi:10.1111/jmwh.13413
 21. Fata S, Tokat MA. Does hypnofertility-based nursing care affect cortisol levels, fertility preparedness, and pregnancy outcomes in women undergoing in vitro fertilization? a randomized controlled trial. *Biological Research for Nursing*. 2021;23(3):418-429. doi:10.1177/1099800420976916
 22. Firouzabadi M, Pourramezani N, Balvardi M. Comparing the effects of yarrow, honey, and breast milk for healing nipple fissure. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*. 2020;25(4):282-285.
 23. Franke H, Franke JD, Fryer G. Osteopathic manipulative treatment for nonspecific low back pain: a systematic review and meta-analysis. *BMC Musculoskeletal Disorders*. 2014;15:1-18.
 24. Ghosh S, Ravindra RK, Modak A, et al. Efficacy of individualized homeopathic medicines in primary dysmenorrhea: a double-blind, randomized, placebo-controlled, clinical trial. *Journal of Complementary and Integrative Medicine*. 2023;20(1):258-267. doi:10.1515/jcim-2020-0512
 25. Giovanis A, Zeszutek S. Somatic dysfunctions of hip and pelvis overlooked in a case of vulvodynia. *The Journal of the American Osteopathic Association*. 2020;120(11):792-795. doi:10.7556/jaoa.2020.140
 26. Gueguen J, Huas C, Orri M. Hypnosis for labour and childbirth: A meta-integration of qualitative and quantitative studies. *Complementary Therapies in Clinical Practice*. 2021;43:101380. doi:10.1016/j.ctcp.2021.101380
 27. Guo H, Que M, Shen J, et al. Effect of music therapy combined with free position delivery on labor pain and birth outcomes. *Applied Bionics and Biomechanics*. 1-6. doi:10.1155/2022/8963656
 28. Hakim RI, Karimah N, Saptyani PM, et al. Foot reflexology for women and fetal wellbeing in labor: a review. *Proceedings of the International Conference on Applied Science and Health*. 2019;4:571-578.
 29. Hall H, Leach M, Brosnan C., et al. Nurses' attitudes towards complementary therapies: a systematic review and metasynthesis. *International Journal of Nursing Studies*. 2017;69:47-56. doi:10.1016/j.ijnurstu.2017.01.008
 30. Irawati D, Irawati AM, Anisak S. The effect of combination of prenatal yoga and self hypnosis on anxiety level of pregnant women with preeclampsia. *International Journal of Advanced Health Science and Technology*. 2023;3(3):166-172. doi:10.35882/ijahst.v3i3.239
 31. Jesmani E, Zadeh S. Applications of dry and wet cupping therapy in obstetrics and gynecology: a narrative review of clinical trials. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*. 2024;12(1):1-15. doi:10.22038/JMRH.2023.67432.1978
 32. Kasraeian M, Esmailzadeh F, Hozhabrian G, et al. Effects of an eight-week elastic training and foeniculum vulgare consumption on premenstrual syndrome in adolescent girls: a randomised clinical trial. *Women's Health Bulletin*. 2021;8(2):72-82.
 33. Kempainen LM, Kempainen TT, Reippainen JA, et al. Use of complementary and alternative medicine in Europe: Health-related and sociodemographic determinants. *Scandinavian Journal of Public Health*. 2018;46(4):448-455. doi:10.1177/1403494817733869
 34. Khairy H, İbrahim M, Abdul Hadi R, et al. Vaginal ozone insufflation in the treatment of recurrent candidal vulvovaginitis: Randomized control trial. *Evidence Based Women's Health Journal*. 2021;11(2):127-133. doi:10.21608/ebwhj.2019.17521.1028
 35. Kılıçlı A, Zeyneloğlu S. Effect of reflexology on pain, fatigue, sleep quality, and lactation in postpartum primiparous women after cesarean delivery: a randomized controlled trial. *Journal of Human Lactation*. 2024;40(2):221-236. doi:10.1177/08903344241232982
 36. Kittithanesuan Y, Chiarakul S, Kaewkungwal J, et al. Effect of music on immediately postpartum lactation by term mothers after giving birth: a randomized controlled trial. *Journal of the Medical Association of Thailand*. 2017;100(8):834-842.
 37. Korabi MNA, Rezghi M. The role of honey in reproductive age gynecological diseases: an overview of clinical trials. *Traditional and Integrative Medicine*. 2024;9(1):53-65. doi:10.18502/tim.v9i1.15089

38. Kravchenko EN, Tarichko VG, Kozhevnikov SN, et al. Ozone therapy usage in the treatment of climacteric syndrome. *Bulletin of Rehabilitation Medicine*. 2015;14(6):74-77.
39. Machfudloh M, Ardiyani K. The effectiveness of cupping massage on uterine involution. *International Journal of Islamic and Complementary Medicine*. 2022;3(2):73-80. doi:10.55116/IJICM.V3I2.42
40. Mahdavi-pour F, Rahemi Z, Sadat Z, et al. The effects of foot reflexology on depression during menopause: A randomized controlled clinical trial. *Complementary Therapies in Medicine*. 2019;47:102195. doi:10.1016/j.ctim.2019.102195
41. Mahmoud MY, Labib K, Sileem SA, et al. The impact of music therapy on anxiety and pregnancy rate among infertile women undergoing assisted reproductive technologies: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*. 2022;43(2):205-213. doi:10.1080/0167482X.2021.1977277
42. Mariska I. The effect of providing classical music therapy on anxiety levels in menopausal women in the Munjul Jaya Health Center Area, Purwakarta, Indonesia. *Arkus*. 2023;9(2):389-391. doi:10.37275/arkus.v9i2.393
43. Merhi Z, Garg B, Moseley-LaRue R, et al. Ozone therapy a potential therapeutic adjunct for improving female reproductive health. *Medical Gas Research*. 2019;9(2):101-105. doi:10.4103/2045-9912.260652
44. Mohd Nafiah NA, Chieng WK, Zainuddin AA, et al. Effect of acupressure at P6 on nausea and vomiting in women with hyperemesis gravidarum: a randomized controlled trial. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(17):10886. doi:10.3390/ijerph191710886
45. Mollahaliloğlu S, Uğurlu FG, Kalaycı MZ, Öztaş D. The new period in traditional and complementary medicine. *Ankara Medical Journal*. 2015;15(2):102-105.
46. Monir R, Shafei HF, Fouad S, et al. Clinical evaluation of selected homeopathic therapies for alleviating the symptoms of menopausal cases in women. *Comparative Clinical Pathology*. 2023;32(1):109-115. doi:10.1007/s00580-022-03420-7
47. Montgomery GH, Schnur JB, Tiersten A, et al. A randomized controlled trial of hypnosis to manage musculoskeletal pain in breast cancer survivors taking aromatase inhibitors. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice*. 2024. doi:10.1037/cns0000388
48. Naderi Z, Dadkhah Z, Karimi A, et al. Effectiveness of homeopathic treatment for abnormal uterine bleeding: a double-blind randomized clinical trial. *Hospital Practices and Research*. 2020;5(3):92-97. doi:10.34172/hpr.2020.18
49. National Center for Complementary and Integrative Health (NCCIH), Complementary, Alternative, or Integrative Health: What's In a Name? 2021. (03/04/2024 tarihinde <https://www.nccih.nih.gov/health/complementary-alternative-or-integrative-health-whats-in-a-name> adresinden ulaşılmıştır).
50. Nguyen KT, Hoang HT, Bui QV, et al. Effects of music intervention combined with progressive muscle relaxation on anxiety, depression, stress and quality of life among women with cancer receiving chemotherapy: A pilot randomized controlled trial. *Plos one*. 2023;18(11):e0293060. doi:10.1371/journal.pone.0293060
51. Origo D, Tarantino AG. Osteopathic manipulative treatment in pudendal neuralgia: A case report. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*. 2019;23(2):247-250. doi:10.1016/j.jbmt.2018.02.016
52. Partovi Meran HE, Rathfisch G. Homeopathy as a complementary and alternative medicine for labour. *Florence Nightingale Journal of Nursing*. 2016;24(3):191-199. doi:10.17672/fnhd.93514
53. Pratiwi D, Kadir D, Sembiring JB. The effect of hypnobirthing relaxation on the scale pain in labor during the active phase I. *Science Midwifery*. 2023;10(6):4494-4502. doi:10.35335/midwifery.v10i6.1126
54. Qin H, Feng J, Wu X. Effects and mechanisms of acupuncture on women related health. *Frontiers of Medicine*. 2023;1-22. doi:10.1007/s11684-023-1051-5
55. Rakhimovna KD, Zafarovna SA. Ozone therapy in the treatment of pregnant women with fetoplacental insufficiency. *Journal of Biomedicine and Practice*. 2023;8(3):1-20. doi:10.26739/2181-9300
56. Ren P, Zhao W, Dai X, et al. Risk factors for the formation of striae gravidarum in women in Jiangsu Province of China. *Taiwanese Journal of Obstetrics and Gynecology*. 2019;58(5):640-644. doi:10.1016/j.tjog.2019.07.010
57. Serhatlıoğlu S, Gençtürk N, Mutlu S. (2023). Determination of the effectiveness of beeswax in preventing nipple pain and cracks in primiparous breastfeeding mothers: A randomized controlled trial. *Explore*. 2023;19(6):851-858. doi:10.1016/j.explore.2023.05.002
58. Setiawandari S, Pramono N, Saputra K. Auricular acupuncture on uterine point on pgf2a levels and first-stage of labor duration among primigravida women. *Embrio: Jurnal Kebidanan*. 2022;14(2):159-167. doi:10.36456/embrio.v14i2.6003
59. Sharif SN, Darsareh F (2019) Effect of royal jelly on menopausal symptoms: a randomized placebo-controlled clinical trial. *Complementary Therapies in Clinical Practice*. 37:47-50. doi: 10.1016/j.ctcp.2019.08.006
60. Sheraton A, Streckfuss J, Grace S. Experiences of pregnant women receiving osteopathic care. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*. 2018; 22(2):321-327. doi:10.1016/j.jbmt.2017.09.007
61. Sicart CSA, Luz RPC, Rizzi SKLDA, et al. Effect of acupuncture in myelosuppression and quality of life in women with breast cancer undergoing chemotherapy: a randomized clinical study. *Supportive Care in Cancer*. 2023;31(3):156.
62. Simbar M, Nazarpour S, Mojab F, et al. A comparative study on the effects of "Honey and Fenugreek" with "Fenugreek" on the breastfeeding success: a randomized trial. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. 2022;1-11. doi:10.1155/2022/6048280
63. Şen Ş, Dibek D, Güleç Şatır D. Use of complementary medicine practices in common disorders during pregnancy. *Journal of Traditional Medical Complementary Therapies*. 2020;3(3):389-398.
64. Şimşek B, Aksoy DY, Çalık Başaran N, et al. Mapping traditional and complementary medicine in Turkey. *European Journal of Integrative Medicine*. 2017;15: 68-72. doi:10.1016/j.eujim.2017.09.006
65. Taherpour M, Momeni M, Kazemi A. The effects of dry cupping on primary dysmenorrhea: A randomized clinical

- cal trial. *Nursing and Midwifery Studies*. 2018;7(4):151-156. doi:10.4103/nms.nms_4_17
66. Talhaoğlu D. Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi uygulamaları. *Bütünleyici ve Anadolu Tıbbi Dergisi*. 2021;3(1):16-29. doi:10.53445/batd.945893
67. Toptaş Acar B, Gerçek Öter E. Using maca (*lepidium meyenii*) to treat sexual dysfunction in menopausal women: a systematic review. *Journal of Nursing Science*. 2023;6(3):215-222. Doi:10.54189/hbd.1275435
68. Uğurlu M, Şahin MV, Hayat Öktem Ö. The effect of music on menopausal symptoms, sleep quality, and depression: a randomized controlled trial. *Revista da Associação Médica Brasileira*. 70, e20230829. doi:10.1590/1806-9282.20230829
69. Uludağ E, Mete S. The effect of nursing care provided based on the philosophy of hypnobirthing on fear, pain, duration, satisfaction and cost of labor: A single-blind randomized controlled study: The effect of nursing care on the labor process and cost. *Health Care for Women International*. 2020;42(4-6):678-690. doi:10.1080/07399332.2020.1835916
70. Uluocak, A. Menopausal period and homeopathy: a review. *Journal of Controversies in Obstetrics & Gynecology and Pediatrics*. 2023;1(2):46-50. doi:10.51271/JCOGP-0011
71. Ünal Toprak F, Uysal N, Göksel F, et al. The effect of music on anxiety, pain levels, and physiological parameters in women undergoing brachytherapy: a randomized controlled trial. *Seminars in Oncology Nursing*. 2024;40(1):1-9. doi:10.1016/j.soncn.2023.151575
72. Vaithianathan H, Chelladurai R, Gopinath PM, et al. Effect of music therapy on anxiety levels among infertile women undergoing IVF procedures: a randomized control trial. *Fertility and Sterility*. 2021;116(3):e360. doi:10.1016/j.fertnstert.2021.07.967
73. World Health Organization (WHO), Global Report on Traditional and Complementary Medicine 2019. (03/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/978924151536> adresinden ulaşılmıştır).
74. World Health Organization (WHO), Traditional Medicine 2023. (05/04/2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/traditional-medicine> adresinden ulaşılmıştır).
75. Yang J, Wang Y, Xu J, et al. Acupuncture for low back and/or pelvic pain during pregnancy: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *BMJ open*. 2022;12(12): e056878. doi:10.1136/bmjopen-2021-056878
76. Yükseltürk Şimşek N, Nacı B, Demir A. Effect of reflexology massage on chemotherapy induced peripheral neuropathy in breast cancer patients receiving taxanes: a randomized controlled study. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 2024;11(1):1-20. doi:10.21020/husbfd.1239538
77. Zhao FY, Zheng Z, Fu QQ, et al. Acupuncture for comorbid depression and insomnia in perimenopause: a feasibility patient-assessor-blinded, randomized, and sham-controlled clinical trial. *Frontiers in Public Health*. 2023;11:1120567. doi:10.3389/fpubh.2023.1120567
78. Zhu Y, Wang R, Tang X, et al. The effect of music, massage, yoga and exercise on antenatal depression: a meta-analysis. *Journal of affective disorders*. 2021;292:592-602. doi:10.1016/j.jad.2021.05.122

CİNSEL SAĞLIK VE ETİK

Ekin Dila TOPALOĞLU ÖREN¹

ÖZET

Cinsel sağlık, cinselliğin fiziksel, duygusal ve sosyal yönlerini kapsamaktadır, refahı ve bireysel hakları ve özerkliğe saygıyı vurgulamaktadır. Cinsel sağlık alanındaki etik konular, bireysel özgürlüklerin toplumsal normlar ve mesleki sorumluluklarla dengelenmesi etrafında dönmektedir. Temel hususlar arasında bireylerin özerkliğine ve cinsel yaşamları hakkında bilinçli kararlar alma hakkına saygı duymak, cinsel faaliyetlerin gönüllü ve karşılıklı onay/rızaya dayalı olmasını sağlamak ve cinsel sağlık bilgilerine ilişkin mahremiyet ve gizliliği korumak yer almaktadır. Ayrımcılık yapmamak esastır ve cinsiyet, cinsel yönelim veya diğer faktörlerden bağımsız olarak cinsel sağlık hizmetlerine eşit erişim gerektirmektedir. Mesleki dürüstlüğün korunması, çıkar çatışmalarından kaçınmak ve hastaların refahına öncelik vermek de dahil olmak üzere cinsel sağlık hizmetleri uygulamalarında etik standartların korunmasını içermektedir. Kültürel duyarlılık, etik ilkeler ve insan hakları ile tutarlı uygulamaları teşvik ederken farklı kültürel normları kabul etmek açısından çok önemlidir. Toplum sağlığına ilişkin hususlar, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonları önleme, eğitim ve savunuculuk stratejileri de dahil olmak üzere, bireysel hakların toplum sağlığının geliştirilmesi ile dengelenmesini içermektedir. Özetle, cinsel sağlığa yönelik etik yaklaşımlar, bireysel özerkliğe saygı duyan, bilinçli karar vermeyi teşvik eden, gizliliği ve ayrımcılık yapmamayı sağlayan, mesleki dürüstlüğü koruyan (sağlık bakım sağlayıcıları, politika yapımcılar gibi.) ve kültürel ve toplum sağlığı hizmetlerini dikkatle ele alan kapsamlı bir çerçeveye gerektirmektedir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Cinsellik ve cinsel sağlığı tanımlayabilme,
- Cinsel sağlığın kapsamını ve önemini açıklayabilme,
- Cinsel hakları açıklayabilme,
- Etik ilkeleri açıklayabilme,
- Cinsel haklar ve etik ilkeler arasındaki ilişkiyi açıklayabilme,
- Cinsel sağlık ile ilgili temel etik konuları sıralayabilme,
- Cinsel sağlık ile ilgili temel etik konuları tartışabilme,
- Cinsel sağlık ile ilgili temel etik konuları sağlık bakımına entegre edebilme,
- Cinsel sağlık ile ilgili kadınları bilinçlendirmeye yönelik uygulamaları açıklayabilme,
- Cinsel sağlık ile ilgili temel etik konuları ile ilgili hemşirelerin rollerini açıklayabilme,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, ekindilatop@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-7665-4524

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
D	C	E	B	A

KAYNAKLAR

- World Health Organization. Developing sexual health programmes. WHO/RHR/HRP/10.22, 2010.
- Foucault, M. Cinselliğin Tarihi. 8. Baskı. Tanrıöver HU, editör, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2017.s.43-58
- Demirci N, Çoşkun AM, editör. Kadın yaşam dönemlerinde cinsellik ve cinsel sağlık. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı. 1. Baskı. Promat Basın Yayın San. Ve Tic. AŞ., İstanbul. S. 539-578.
- Bozdemir N, Özcan S. Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. Turkish journal of family medicine and primary care 2011;5(4):37-46.
- Kömürcü P, Demirci D, Yıldız D, Gün A. Türkiye'deki hemşirelik dergilerinden cinselliğe bakış: Bir literatür incelemesi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2014;11 (1):9-17.
- Kısa S, Zeyneloğlu S, Yılmaz D, Verim E. Evlilik hazırlığı yapan çiftlerin cinsellikle ilgili bilgi ve inanışları. TAF Taşkın, L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. 8. Baskı. Ankara: Akademisyen Tıp Kitapevi. 2016.s.21-38.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). Developing sexual health programmes. 2010.WHO/RHR/HRP/10.22.http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/70501/WHO_RHR_HRP_10.22_eng.pdf;jsessionid=C08989D0ED-B1EC1B3DB7CDFAD2C9FEB1?sequence=1. (Erişim tarihi:15.02.2024).
- Jerrold S. Greenberg. Clint E. Bruess. Sarah C. Conklin. Exploring The Dimensions of Human Sexuality. Fourth Edition. Usa, Jones and Bartlett Publishers, 2011;47-60.
- Duman NB, Vural G. Cinsel Sağlığın Değerlendirilmesi. Duman NB, editör. Cinsel Sağlık. 1. Baskı. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri Tic.Ltd. Şti, 2018, s.47-58.
- John, M., Douglas., Kevin, A., Fenton. . Understanding sexual health and its role in more effective prevention programs.. Public Health Reports, 2013;128:1-4. doi: 10.1177/00333549131282S101
- Browne TK. How Sex Selection Undermines Reproductive Autonomy. J Bioeth Inq 2017; 14:195.
- Dawson K, Trounson A. Ethics of sex selection for family balancing. Why balance families? Hum Reprod 1996; 11:2577.
- Fathalla M. The missing millions. People Planet 1998; 7:10.
- Kristof ND. China: ultrasound abuse in sex selection. Womens Health J 1993; 16.
- Westley SB. Evidence mounts for sex-selective abortion in Asia. Asia Pac Pop Policy 1995; 1.
- Chan CL, Yip PS, Ng EH, et al. Gender selection in China: its meanings and implications. J Assist Reprod Genet 2002;19:426.
- United Nations Population Fund. Publications. <https://www.unfpa.org/publications> (Accessed on May 30, 2018).
- Kristin Bendikson, MDCatherine Racowsky, PhD ed. Robert L Barbieri, MD. Sex selection. 2024. Erişim adresi: https://www.uptodate.com/contents/sex-selection?search=sexual%20health%20and%20ethical%20issues&source=search_result&selectedTitle=3%7E150&usage_type=default&display_rank=3#H3904243469
- World Health Organization. World Health Assembly Resolution on Female Genital Mutilation (WHA61.16). European Institute for Gender Equality. bit.ly/3HF63WY.
- García-Moreno C, Pallitto C, Devries K et al. Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. Geneva: World Health Organization, 2013.
- Altarac M, Strobino D. Abuse during pregnancy and stress because of abuse during pregnancy and birthweight. J Am Med Womens Assoc 1972. 2002;57 (4):208-14.
- Benedetto C. Sexual and Reproductive Health and Rights. Textbook of Contraception, Sexual and Reproductive Health. Edited by Johannes Bitzer Tahir A. Mahmood. University Women's Hospital, Basel, Switzerland. Cambridge University Press & Assessment 2024. Doi: 10.1017/9781108961097
- Bitzer J. The Main Threats to Sexual and Reproductive Health and the Principal Components of Good Sexual and Reproductive Healthcare. Edited by Johannes Bitzer Tahir A. Mahmood. University Women's Hospital, Basel, Switzerland. Cambridge University Press & Assessment 2024. Doi: 10.1017/9781108961097
- Aşçı Ö. Etik yönleriyle üreme hakları ve cinsel haklar. Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics. 2017;3(3):151-62.
- Çalışan Demir, F, Bencik, S., & Artan, İ. Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten günümüze bir bakış. Eğitim ve Bilim, 2010;33(150):14-23.
- Özdemir, Ö., & Yılmaz, M. Sağlık Profesyonellerinin cinsel mitlere inanma durumlarının belirlenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2020;4(3):221-232.
- Areskoug-Josefsson, K., & Kjellström, S. Ethics and sexual health: Exploration of the ethical code of conduct for physiotherapists concerning sexual health in clinical practice. Physiotherapy Theory and Practice, 2019;35(11):1015-1026.
- Shirmohammadi, M., Kohan, S., Shamsi-Gooshki, E., & Shahriari, M. Ethical considerations in sexual health research: A narrative review. Iranian journal of nursing and midwifery research, 2018;23(3): 157-166.
- Åling, M., Lindgren, A., Löfall, H., & Okenwa-Emegwa, L. A scoping review to identify barriers and enabling fac-

- tors for nurse–patient discussions on sexuality and sexual health. *Nursing reports*, 2021;11(2):253-266.
30. Evcili, F., & Demirel, G. (2018). Patient's sexual health and nursing: a neglected area. *International Journal of Caring Sciences*, 2018;11(2):1282-1288.
 31. Abbott, P., Dadich, A., Hosseinzadeh, H., Kang, M., Hu, W., Bourne, C., ... & Reath, J. Practice nurses and sexual health care: enhancing team care within general practice. *Australian family physician*, 2013;42(10):729-733.
 32. Cappiello, J., Coplon, L., & Carpenter, H. Systematic review of sexual and reproductive health care content in nursing curricula. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 2017;46(5):e157-e167.
 33. Ersanl K, Kumcağız H./ Ersanl K, Kumcağız H, editör. *Cinsel Sağlık Eğitimi. Pegem Atıf İndeksi*, 2016, s.001-310.
 34. Şen S, Usta E, Aygin D, Sert H. Yaşlılık ve cinsellik konusunda sağlık profesyonellerinin yaklaşımları. *Androloji Bülteni*, 2015;17(60), 64-7.
 35. Topuz Ş. Cinsel İşlev Bozukluğu. *Hemşirelik Tanıları, Girişimleri, Sonuçları*. İlhan SE, Ançel G, Yönt GH, editör. 1 Baskı. Ankara, Andaç Yayınlar, 2017, s.186-190.
 36. Bilgin NÇ. Cinselliğin Etkili Olmaması. *Hemşirelik Tanıları, Girişimleri, Sonuçları*. İlhan SE, Ançel G, Yönt GH, editör. 1 Baskı. Ankara, Andaç Yayınlar, 2017, s.191-195
 37. Başçı AB, Karataş N. Birinci Basamakta Cinsel Sağlığın Değerlendirilmesi. Duman NB, editör. *Cinsel Sağlık*. 1. Baskı. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri Tic.Ltd. Şti, 2018, s.69-78
 38. Eren NB, Duman NB. Hemşirelik Sürecinde Cinsel Sorunlara Yaklaşım. Duman NB, editör. *Cinsel Sağlık*. 1. Baskı. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri Tic.Ltd. Şti, 2018, s.133-142.
 39. Şahin NH. Cinsel sağlık tanılmasında hemşirenin rolü kursu. *Cinsellik ve Cinsel Eğitim*. (CETAD). Türkiye Aile Planlaması Vakfı (TAPV). 2011;73-75. <http://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/21/pdf-dosyasini-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf>. (Erişim tarihi: 12.02.2024).
 40. Gordon, E. The ethics of medical sexual health education and its provision. *Current Sexual Health Reports*, 2022;14(3):99-105.
 41. Gordon, E. G. Righting the wrongs: the need to increase sexual health education in medicine to achieve ethical medical practice. *The Journal of Sexual Medicine*, 2024;21(4):275-277.
 42. Brisson, J., Ravitsky, V., & Williams-Jones, B. Colombian adolescents' perceptions of autonomy and access to sexual and reproductive health care services: An ethical analysis. *Journal of Adolescent Research*, 2024;39(2):298-327.
 43. Bond, K. T., & Radix, A. E. Sexual health and well-being: a framework to guide care. *Medical Clinics*, 2024;108(2):241-255.
 44. McEwen, H. (2024). Campaigns Against Sexual and Reproductive Health and Rights. In *The US Christian Right and Pro-Family Politics in 21st Century Africa* (pp. 59-80). Cham: Springer Nature Switzerland.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KADIN, FETÜS/YENİDOĞAN SAĞLIĞINA ETKİLERİ VE KADIN SAĞLIĞI HEMŞİRELERİNİN ROL VE SORUMLULUKLARI

Kafiye EROĞLU¹
Şehma ŞEN²

ÖZET

Küresel iklim değişikliği, modern çağın en kritik çevre sorunlarından biri olarak, atmosferdeki sera gazlarının artmasıyla gelişen, insan faaliyetlerinin doğal ekosistemler üzerindeki olumsuz etkisini yansıtan, karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Temiz hava, güvenli içme suyu, gıda temini ve güvenli barınma gibi sağlığın temel bileşenlerine ulaşım zorlaşmakta ya da sınırlı olmaktadır. İklim değişiklikleri nedeni ile gerçekleşen bu afetler gebe kadınlar başta olmak üzere yaşlılar, çocuklar ve engelliler için daha fazla risk oluşturmaktadır.

İklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki zararlarının ve etkilerinin nasıl en aza indirileceğini ve risklerin nasıl azaltılabileceği konusunda yapılacak müdahaleler insanların mevcut durumu anlamalarına yardımcı olurken gelecek nesillere verilen zararın azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda perinatal ve neonatal alanlarında çalışan hemşireler; işbirliği, eğitim, danışmanlık, bakım ve yönetim rolleri ile büyük öneme sahiptir. Bu bölümde; iklim değişikliğinin genelde sağlığa, özelde ise; kadın, fetüs ve yenidoğan sağlığına etkisi ile kadın sağlığı hemşirelerinin iklim değişikliği sorunlarının çözümünde rolleri ve önemi güncel kaynaklar ışığında ele alınarak tartışılmıştır.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- İklim değişikliğinin nedeni ve önemini kavraması,
- İklim değişikliğinin sağlık ve kadın sağlığı üzerindeki etkilerini bilmesi,
- İklim değişikliğinin fetüs ve yenidoğan sağlığına etkilerini tartışabilmesi,
- İklim değişikliğinin neden olduğu sorunların çözümünde hemşirenin rollerini açıklayabilmesi,

¹ Prof. Dr., İstanbul Atlas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, kafiye.eroglu@atlas.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8177-7211

² Arş. Gör., İstanbul Atlas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik (İngilizce) Bölümü, sehma.sen@atlas.edu.tr, ORCID iD: 0009-0009-1219-8775

CEVAPLAR

1	2	3	4	5
D	E	Preterm Doğum, Preeklamsi, Düşük Doğum Ağırlığı, Bebek Ölümü	Hava kirliliği doğurganlığı olumsuz yönde etkilemekte ve infertilite riskini arttırmaktadır. Aşırı hava olayları sırasında ortaya çıkan kimyasallara maruz kalma ile infertilite, gebelik komplikasyonları veya gebelik kaybı ve menopoz dönemi kadın üreme organları kanserleri gelişme riski artmaktadır.	Hemşireler, bilimsel temelli ve insan odaklı bir yaklaşımla toplumlar arasında güvenilir bir kaynak olarak kabul edilirler. Bu nedenle, iklim değişikliğine bağlı sağlık sorunlarına karşı liderlik ederek acıyı azaltabilir, uyumu kolaylaştırabilir ve dayanıklılığı artırabilirler. Özellikle kadın ve kız çocuklarına öncülük yaparak, iklim değişikliği, iklim adaleti ve çevre sağlığı konularında kritik bir rol üstlenebilirler. Hemşireler, uygulamada, araştırmada ve politikada iklim krizinin etkilerini azaltmak için çaba gösterebilirler.

KAYNAKLAR

- Masson-Delmotte, V. P., Zhai, P., Pirani, S. L., Connors, C., Péan, S., Berger, N., ... & Scheel Monteiro, P. M. (2021). IPCC, 2021: Summary for policymakers. in: Climate change 2021: The physical science basis. contribution of working group I to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change.
- UNDP (2019). Turkey UNDP Climate Change Adaptation. Accessed September 01, 2023. from <https://www.adaptationundp.org/explore/western-asia/turkey>
- Leone, U. (2022). "G20 Climate Risk Atlas. Impacts, Policy, Economics"-CMCC. Documenti geografici, (2), 477-478.
- Tiwari, I., Tilstra, M., Campbell, S. M., Nielsen, C. C., Hodgins, S., Osornio Vargas, A. R., Whitfield, K., Sapkota, B. P., & Yamamoto, S. S. (2022). Climate change impacts on the health of South Asian children and women subpopulations - A scoping review. *Heliyon*, 8(10), e10811. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10811>
- Pandipati, S., & Abel, D. E. (2023). Anticipated impacts of climate change on women's health: A background primer. *International journal of gynaecology and obstetrics: the official organ of the International Federation of Gynaecology and Obstetrics*, 160(2), 394-399. <https://doi.org/10.1002/ijgo.14393>
- Canelón, S. P., & Boland, M. R. (2020). A Systematic Literature Review of Factors Affecting the Timing of Menarche: The Potential for Climate Change to Impact Women's Health. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1703. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051703>
- Banwell, N., Rutherford, S., Mackey, B., Street, R., & Chu, C. (2018). Commonalities between Disaster and Climate Change Risks for Health: A Theoretical Framework. *International journal of environmental research and public health*, 15(3), 538. <https://doi.org/10.3390/ijerph15030538>
- World Health Organization (WHO). Climate Change. WHO; 2023. Accessed December 29, 2023. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>
- Goodrich, C. G., Udas, P. B., & Larrington-Spencer, H. (2019). Conceptualizing gendered vulnerability to climate change in the Hindu Kush Himalaya: Contextual conditions and drivers of change. *Environmental Development*, 31, 9-18.
- Miki, Y., & Ito, K. (2022). Appropriate Health Management Considering the Vulnerability of Women during Disasters. *The Tohoku journal of experimental medicine*, 256(3), 187-195. <https://doi.org/10.1620/tjem.256.187>
- Sorensen, C., Murray, V., Lemery, J., & Balbus, J. (2018). Climate change and women's health: Impacts and policy directions. *PLoS medicine*, 15(7), e1002603. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002603>
- Wright, M. L., Drake, D., Link, D. G., & Berg, J. A. (2023). Climate change and the adverse impact on the health and well-being of women and girls from the Women's Health Expert Panel of the American Academy of Nursing. *Nursing outlook*, 71(2), 101919. <https://doi.org/10.1016/j.outlook.2023.101919>
- Tome, J., Richmond, H. L., Rahman, M., Karmacharya, D., & Schwind, J. S. (2022). Climate change and health vulnerability in Nepal: A systematic review of the literature since 2010. *Global public health*, 17(7), 1406-1419. <https://doi.org/10.1080/17441692.2021.1924824>
- Seifi, B., Ghanizadeh, G., & Seyedin, H. (2018). Disaster Health Literacy of Middle-aged Women. *Journal of menopausal medicine*, 24(3), 150-154. <https://doi.org/10.6118/jmm.2018.24.3.150>
- Koehler, G. (2016). Tapping the sustainable development goals for progressive gender equity and equality policy? *Gender and Development*, 24(1), 53-68. <https://doi.org/10.1080/13552074.2016.1142217>
- Bunce, A. F. J., Harper, S., & Edge, V., & Ihacc Research Team. (2016). Vulnerability and adaptive capacity of Inuit women to climate change: A case study from Iqaluit, Nunavut. *Natural Hazards*, 83(3), 1419-1441. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2398-6>

17. Poudel, S., Funakawa, S., Shinjo, H., & Mishra, B. (2020). Understanding households' livelihood vulnerability to climate change in the Lamjung district of Nepal. *Environment, Development and Sustainability*.
18. ACOG. (2018). Climate change and women's health: Position statement. The American College of Obstetricians and Gynecologists. <https://www.acog.org/en/Clinical-Information/Policy-and-Position-Statements/Position-Statements/2018/Climate-Change-and-Womens-Health>
19. Clayton J. A. (2018). Applying the new SABV (sex as a biological variable) policy to research and clinical care. *Physiology & behavior*, 187, 2–5. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2017.08.012>
20. 2022 ANCC National Magnet and Pathway to Excellence Conference report. (2023b). *Nursing Management*, 54(1), 5–6. <https://doi.org/10.1097/01.numa.0000905036.97050.7f>
21. Turning promises into action: Gender equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development. (2023, September 7). UN Women – Headquarters. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/2/gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018>
22. Women, U. N. (2018). Turning promises into action. Gender equality in the, 2030.
23. Dündar, T., & Özsoy, S. (2020). İklim değişikliğinin kadın üreme sağlığına etkileri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29(3), 190-198.
24. Women Deliver. (2021, February 19). Gender Equality, Sexual and Reproductive Health and Rights, and Climate Change Are Linked – Women Deliver. <https://womendeliver.org/publications/climate-change-and-srhr/>
25. Segal, T. R., & Giudice, L. C. (2022). Systematic review of climate change effects on reproductive health. *Fertility and sterility*, 118(2), 215–223. <https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2022.06.005>
26. Safajou, F., Nahidi, F., & Ahmadi, F. (2024). Reproductive health challenges during a flood: A qualitative study. *Nursing open*, 11(1), e2044. <https://doi.org/10.1002/nop2.2044>
27. Pouramin, P., Li, C. S., Busse, J. W., Sprague, S., Devereaux, P. J., Jagnoor, J., Ivers, R., Bhandari, M., & INORMUS investigators (2020). Delays in hospital admissions in patients with fractures across 18 low-income and middle-income countries (INORMUS): a prospective observational study. *The Lancet. Global health*, 8(5), e711–e720. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30067-X](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30067-X)
28. Loewen, S., Pinchoff, J., Ngo, T. D., & Hindin, M. J. (2022). The impact of natural disasters and epidemics on sexual and reproductive health in low- and middle-income countries: A narrative synthesis. *International journal of gynaecology and obstetrics: the official organ of the International Federation of Gynaecology and Obstetrics*, 157(1), 11–18. <https://doi.org/10.1002/ijgo.13768>
29. Jolof, L., Rocca, P., Mazaheri, M., Okenwa Emegwa, L., & Carlsson, T. (2022). Experiences of armed conflicts and forced migration among women from countries in the Middle East, Balkans, and Africa: a systematic review of qualitative studies. *Conflict and health*, 16(1), 46. <https://doi.org/10.1186/s13031-022-00481-x>
30. Tower, A. (2020, November 2). The gendered impacts of climate displacement — climate refugees. *Climate Refugees*. <https://www.climate-refugees.org/perspectives/gendered-impacts-of-climate-change>
31. Sorensen, C., Saunik, S., Sehgal, M., Tewary, A., Govindan, M., Lemery, J., & Balbus, J. (2018). Climate Change and Women's Health: Impacts and Opportunities in India. *GeoHealth*, 2(10), 283–297. <https://doi.org/10.1029/2018GH000163>
32. United Nations Women (UN WOMEN). Explainer: How gender inequality and climate change are interconnected. UN Women; 2022. Accessed October 22, 2023. https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected?gclid=CjwKCAjwkNOpBhBEE-iwAb3MvveCciH5SiURcTukeE4lokp0z3XXida79cGC-cISWQoua3RxCIS8IP_YBoCHUAQAvD_BwE
33. Smith, J. N., van Daalen, K. R., & Venkatraman, R. (2020). Climate change and its potential impact on menopausal hot flashes: a commentary. *Menopause (New York, N.Y.)*, 27(7), 816–817. <https://doi.org/10.1097/GME.0000000000001521>
34. Stone, K., Blinn, N., & Spencer, R. (2022). Mental Health Impacts of Climate Change on Women: a Scoping Review. *Current environmental health reports*, 9(2), 228–243. <https://doi.org/10.1007/s40572-022-00346-8>
35. Zhu, Y., He, C., Bell, M., Zhang, Y., Fatmi, Z., Zhang, Y., Zaid, M., Bachwenkizi, J., Liu, C., Zhou, L., Chen, R., & Kan, H. (2023). Association of Ambient Temperature With the Prevalence of Intimate Partner Violence Among Partnered Women in Low- and Middle-Income South Asian Countries. *JAMA psychiatry*, 80(9), 952–961. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2023.1958>
36. Thurston, A. M., Stöckl, H., & Ranganathan, M. (2021). Natural hazards, disasters and violence against women and girls: a global mixed-methods systematic review. *BMJ global health*, 6(4), e004377. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2020-004377>
37. Tearne, J. E., Guragain, B., Ghimire, L., Leaning, J., & Newnham, E. A. (2021). The health and security of women and girls following disaster: A qualitative investigation in post-earthquake Nepal. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 66, 102622.
38. Weitzman, A., & Behrman, J. A. (2016). Disaster, disruption to family life, and intimate partner violence: The case of the 2010 earthquake in Haiti. *Sociological science*, 3, 167-189.
39. Lee, V., Zermoglio, F., & Ebi, K. L. (2019). Heat waves and human health—emerging evidence and experience to inform risk management in a warming world. United States Agency for International Development.
40. Abdullah, A., Dalal, K., Halim, A., Rahman, F., & Biswas, A. (2019). Effects of climate change and maternal mortality: Perspective from case studies in rural Bangladesh
41. Asamoah, B., Kjellstrom, T., & Östergren, P. O. (2018). Is ambient heat exposure levels associated with miscarriage or stillbirths in hot regions? A cross-sectional study using survey data from the Ghana Maternal Health Survey 2007. *International Journal of Biometeorology*, 62(3), 319–330. <https://doi.org/10.1007/s00484-017-1402-5>
42. Di Renzo, G. C., Conry, J. A., Blake, J., DeFrancesco, M. S., DeNicola, N., Martin, J. N., Jr, McCue, K. A., Rich-

- mond, D., Shah, A., Sutton, P., Woodruff, T. J., van der Poel, S. Z., & Giudice, L. C. (2015). International Federation of Gynecology and Obstetrics opinion on reproductive health impacts of exposure to toxic environmental chemicals. *International journal of gynaecology and obstetrics: the official organ of the International Federation of Gynaecology and Obstetrics*, 131(3), 219–225. <https://doi.org/10.1016/j.ijgo.2015.09.002>
43. Wang, J., Liu, X., Dong, M., Sun, X., Xiao, J., Zeng, W., Hu, J., Li, X., Guo, L., Rong, Z., He, G., Sun, J., Ning, D., Chen, D., Zhang, Y., Zhang, B., Ma, W., & Liu, T. (2020). Associations of maternal ambient temperature exposures during pregnancy with the placental weight, volume and PFR: A birth cohort study in Guangzhou, China. *Environment international*, 139, 105682. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.105682>
 44. Beltran, A. J., Wu, J., & Laurent, O. (2013). Associations of meteorology with adverse pregnancy outcomes: a systematic review of preeclampsia, preterm birth and birth weight. *International journal of environmental research and public health*, 11(1), 91–172. <https://doi.org/10.3390/ijerph110100091>
 45. MacVicar, S., Berrang-Ford, L., Harper, S., Steele, V., Lwasa, S., Bambaiha, D. N., et al. (2017). How seasonality and weather affect perinatal health: Comparing the experiences of indigenous and non-indigenous mothers in Kanungu District, Uganda. *Social Science & Medicine*, 187, 39–48. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.06.021>
 46. Scheelbeek, P. F., Khan, A. E., Mojumder, S., Elliott, P., & Vineis, P. (2016). Drinking water sodium and elevated blood pressure of healthy pregnant women in salinity-affected coastal areas. *Hypertension*, 68(2), 464–470. <https://doi.org/10.1161/hypertensionaha.116.07743>
 47. Bekkar, B., Pacheco, S., Basu, R., & DeNicola, N. (2020). Association of Air Pollution and Heat Exposure With Preterm Birth, Low Birth Weight, and Stillbirth in the US: A Systematic Review. *JAMA network open*, 3(6), e208243. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.8243>
 48. Chersich, M. F., Pham, M. D., Areal, A., Haghghi, M. M., Manyuchi, A., Swift, C. P., Wernecke, B., Robinson, M., Hetem, R., Boeckmann, M., Hajat, S., & Climate Change and Heat-Health Study Group (2020). Associations between high temperatures in pregnancy and risk of preterm birth, low birth weight, and stillbirths: systematic review and meta-analysis. *BMJ (Clinical research ed.)*, 371, m3811. <https://doi.org/10.1136/bmj.m3811>
 49. Shanmugam, Y., Raghu, A., Muthu, M. S., Haridoss, S., Swaminathan, K., Vignesh, K. C., & Kotha, S. B. (2023). Mechanical Properties and Clinical Success of Intracanal Posts in Primary Maxillary Anterior Teeth: A Systematic Review and Meta-analysis. *International journal of clinical pediatric dentistry*, 16(Suppl 3), 293–305. <https://doi.org/10.5005/jp-journals-10005-2697>
 50. Zhang, Y., Yu, C., & Wang, L. (2017). Temperature exposure during pregnancy and birth outcomes: An updated systematic review of epidemiological evidence. *Environmental pollution (Barking, Essex : 1987)*, 225, 700–712. <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2017.02.066>
 51. de Bont, J., Stafoggia, M., Nakstad, B., Hajat, S., Kovats, S., Part, C., Chersich, M., Luchters, S., Filippi, V., Stephansson, O., Ljungman, P., & Roos, N. (2022). Associations between ambient temperature and risk of preterm birth in Sweden: A comparison of analytical approaches. *Environmental research*, 213, 113586. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2022.113586>
 52. Samuel S. (2022). Collaboration. *Australian journal of general practice*, 51(8), 549. <https://doi.org/10.31128/AJGP-08-22-1234e>
 53. Part, C., le Roux, J., Chersich, M., Sawry, S., Filippi, V., Roos, N., Fairlie, L., Nakstad, B., de Bont, J., Ljungman, P., Stafoggia, M., Kovats, S., Luchters, S., & Hajat, S. (2022). Ambient temperature during pregnancy and risk of maternal hypertensive disorders: A time-to-event study in Johannesburg, South Africa. *Environmental research*, 212(Pt D), 113596. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2022.113596>
 54. Tran, T. C., Boumendil, A., Bussieres, L., Lebreton, E., Ropers, J., Rozenberg, P., & Aegerter, P. (2015). Are Meteorological Conditions within the First Trimester of Pregnancy Associated with the Risk of Severe Pre-Eclampsia?. *Paediatric and perinatal epidemiology*, 29(4), 261–270. <https://doi.org/10.1111/ppe.12196>
 55. Lundgren, K., Kuklane, K., Gao, C., & Holmér, I. (2013). Effects of heat stress on working populations when facing climate change. *Industrial health*, 51(1), 3–15. <https://doi.org/10.2486/indhealth.2012-0089>
 56. Davis, R. E., & Novicoff, W. M. (2018). The Impact of Heat Waves on Emergency Department Admissions in Charlottesville, Virginia, U.S.A. *International journal of environmental research and public health*, 15(7), 1436. <https://doi.org/10.3390/ijerph15071436>
 57. Ha, S., Nguyen, K., Liu, D., Männistö, T., Nobles, C., Sherman, S., & Mendola, P. (2017). Ambient temperature and risk of cardiovascular events at labor and delivery: A case-crossover study. *Environmental research*, 159, 622–628. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2017.09.010>
 58. Burke, M., González, F., Baylis, P., Heft-Neal, S., Baysan, C., Basu, S., & Hsiang, S. (2018). Higher temperatures increase suicide rates in the United States and Mexico. *Nature climate change*, 8(8), 723–729.
 59. To, P., Eboreime, E., & Agyapong, V. I. O. (2021). The Impact of Wildfires on Mental Health: A Scoping Review. *Behavioral sciences (Basel, Switzerland)*, 11(9), 126. <https://doi.org/10.3390/bs11090126>
 60. Leung, M., Laden, F., Coull, B. A., Modest, A. M., Hacker, M. R., Wylie, B. J., Iyer, H. S., Hart, J. E., Wei, Y., Schwartz, J., Weisskopf, M. G., & Papatheodorou, S. (2023). Ambient temperature during pregnancy and fetal growth in Eastern Massachusetts, USA. *International journal of epidemiology*, 52(3), 749–760. <https://doi.org/10.1093/ije/dyac228>
 61. Boni R. (2019). Heat stress, a serious threat to reproductive function in animals and humans. *Molecular reproduction and development*, 86(10), 1307–1323. <https://doi.org/10.1002/mrd.23123>
 62. Kamble, G., & Bhattacharya, B. M. (2017). Miscarriage and associated risk factors in India: a brief review. *MOJ Womens Health*, 4(4), 84–86.
 63. Evans, J., Bansal, A., Schoenaker, D. A. J. M., Cherbuin, N., Peek, M. J., & Davis, D. L. (2022). Birth Outcomes, Health, and Health Care Needs of Childbearing Women following Wildfire Disasters: An Integrative, State-of-

- the-Science Review. Environmental health perspectives, 130(8), 86001. <https://doi.org/10.1289/EHP10544>
64. Shashar, S., Kloog, I., Erez, O., Shtein, A., Yitshak-Sade, M., Sarov, B., & Novack, L. (2020). Temperature and pre-eclampsia: Epidemiological evidence that perturbation in maternal heat homeostasis affects pregnancy outcome. *PloS one*, 15(5), e0232877. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232877>
 65. Morgan, Z. E. M., Bailey, M. J., Trifonova, D. I., Naik, N. C., Patterson, W. B., Lurmann, F. W., Chang, H. H., Peterson, B. S., Goran, M. I., & Alderete, T. L. (2023). Prenatal exposure to ambient air pollution is associated with neurodevelopmental outcomes at 2 years of age. *Environmental health : a global access science source*, 22(1), 11. <https://doi.org/10.1186/s12940-022-00951-y>
 66. Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C. H., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., McCoy, D. C., Fink, G., Shawar, Y. R., Shiffman, J., Devercelli, A. E., Wodon, Q. T., Vargas-Barón, E., Grantham-McGregor, S., & Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee (2017). Early childhood development coming of age: science through the life course. *Lancet (London, England)*, 389(10064), 77–90. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)31389-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)31389-7)
 67. Feduniw, S., Modzelewski, J., Kajdy, A., Sys, D., Kwiatkowski, S., Makomaska-Szaroszyk, E., & Rabijewski, M. (2022). Anxiety of pregnant women in time of catastrophic events, including COVID-19 pandemic: a systematic review and meta-analysis. *Journal of psychosomatic obstetrics and gynaecology*, 43(4), 400–410. <https://doi.org/10.1080/0167482X.2021.1985453>
 68. Rao S. (2020). A natural disaster and intimate partner violence: Evidence over time. *Social science & medicine* (1982), 247, 112804. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.112804>
 69. Fatema, S. R., East, L., Islam, M. S., & Usher, K. (2021). Health Impact and Risk Factors Affecting South and Southeast Asian Women Following Natural Disasters: A Systematic Review. *International journal of environmental research and public health*, 18(21), 11068. <https://doi.org/10.3390/ijerph182111068>
 70. Frankenberg, E., Sikoki, B., Sumantri, C., Suriastini, W., & Thomas, D. (2013). Education, Vulnerability, and Resilience after a Natural Disaster. *Ecology and society : a journal of integrative science for resilience and sustainability*, 18(2), 16. <https://doi.org/10.5751/ES-05377-180216>
 71. Le Masson, V., Lim, S., Budimir, M., & Podboj, J. S. (2016). Disasters and violence against women and girls. Can disasters shake social norms and power relations.
 72. Llorente-Marrón, M., Fontanil-Gómez, Y., Díaz-Fernández, M., & Solís García, P. (2021). Disasters, Gender, and HIV Infection: The Impact of the 2010 Haiti Earthquake. *International journal of environmental research and public health*, 18(13), 7198. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137198>
 73. Silva-Suarez, G., Rabionet, S. E., Zorrilla, C. D., Perez-Menendez, H., & Rivera-Leon, S. (2021). Pregnant Women's Experiences during Hurricane Maria: Impact, Personal Meaning, and Health Care Needs. *International journal of environmental research and public health*, 18(16), 8541. <https://doi.org/10.3390/ijerph18168541>
 74. Barkin, J. L., Philipsborn, R. P., Curry, C. L., Upadhyay, S., Geller, P. A., Pardon, M., Dimmock, J., Bridges, C. C., Sikes, C. A., Kondracki, A. J., & Buoli, M. (2022). Climate Change is an Emerging Threat to Perinatal Mental Health. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 10783903221139831. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/10783903221139831>
 75. Brock, R. L., O'Hara, M. W., Hart, K. J., McCabe-Beane, J. E., Williamson, J. A., Brunet, A., Laplante, D. P., Yu, C., & King, S. (2015). Peritraumatic Distress Mediates the Effect of Severity of Disaster Exposure on Perinatal Depression: The Iowa Flood Study. *Journal of traumatic stress*, 28(6), 515–522. <https://doi.org/10.1002/jts.22056>
 76. Giarratano, G. P., Barcelona, V., Savage, J., & Harville, E. (2019). Mental health and worries of pregnant women living through disaster recovery. *Health care for women international*, 40(3), 259–277. <https://doi.org/10.1080/07399332.2018.1535600>
 77. Fukuda, M., Fukuda, K., Mason, S., Shimizu, T., & Andersen, C. Y. (2020). Effects of earthquakes and other natural catastrophic events on the sex ratio of newborn infants. *Early human development*, 140, 104859. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2019.104859>
 78. Lafortune, S., Laplante, D. P., Elgbeili, G., Li, X., Lebel, S., Dagenais, C., & King, S. (2021). Effect of Natural Disaster-Related Prenatal Maternal Stress on Child Development and Health: A Meta-Analytic Review. *International journal of environmental research and public health*, 18(16), 8332. <https://doi.org/10.3390/ijerph18168332>
 79. Palmeiro-Silva, Y. K., Orellana, P., Venegas, P., Monteiro, L., Varas-Godoy, M., Norwitz, E., Rice, G., Osorio, E., & Illanes, S. E. (2018). Effects of earthquake on perinatal outcomes: A Chilean register-based study. *PloS one*, 13(2), e0191340. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0191340>
 80. GBD 2017 Risk Factor Collaborators (2018). Global, regional, and national comparative risk assessment of 84 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks for 195 countries and territories, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *Lancet (London, England)*, 392(10159), 1923–1994. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32225-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32225-6)
 81. Shi, L., Zanobetti, A., Kloog, I., Coull, B. A., Koutrakis, P., Melly, S. J., & Schwartz, J. D. (2016). Low-Concentration PM2.5 and Mortality: Estimating Acute and Chronic Effects in a Population-Based Study. *Environmental health perspectives*, 124(1), 46–52. <https://doi.org/10.1289/ehp.1409111>
 82. Liu, C., Chen, R., Sera, F., Vicedo-Cabrera, A. M., Guo, Y., Tong, S., Coelho, M. S. Z. S., Saldiva, P. H. N., Lavigne, E., Matus, P., Valdes Ortega, N., Osorio Garcia, S., Pascal, M., Stafoggia, M., Scortichini, M., Hashizume, M., Honda, Y., Hurtado-Díaz, M., Cruz, J., Nunes, B., ... Kan, H. (2019). Ambient Particulate Air Pollution and Daily Mortality in 652 Cities. *The New England journal of medicine*, 381(8), 705–715. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa1817364>
 83. Raaschou-Nielsen, O., Thorsteinson, E., Antonsen, S., Holst, G. J., Sigsgaard, T., Geels, C., Frohn, L. M., Christensen, J. H., Brandt, J., Pedersen, C. B., & Hvidtfeldt,

- U. A. (2020). Long-term exposure to air pollution and mortality in the Danish population a nationwide study. *EClinicalMedicine*, 28, 100605. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100605>
84. Chen, J., Rodopoulou, S., de Hoogh, K., Strak, M., Andersen, Z. J., Atkinson, R., Bauwelinck, M., Bellander, T., Brandt, J., Cesaroni, G., Concin, H., Fecht, D., Forastiere, F., Gulliver, J., Hertel, O., Hoffmann, B., Hvidtfeldt, U. A., Janssen, N. A. H., Jöckel, K. H., Jørgensen, J., ... Hoek, G. (2021). Long-Term Exposure to Fine Particle Elemental Components and Natural and Cause-Specific Mortality—a Pooled Analysis of Eight European Cohorts within the ELAPSE Project. *Environmental health perspectives*, 129(4), 47009. <https://doi.org/10.1289/EHP8368>
 85. Brauer, M., Casadei, B., Harrington, R. A., Kovacs, R., Sliwa, K., & WHF Air Pollution Expert Group (2021). Taking a Stand Against Air Pollution-The Impact on Cardiovascular Disease: A Joint Opinion From the World Heart Federation, American College of Cardiology, American Heart Association, and the European Society of Cardiology. *Circulation*, 143(14), e800–e804. <https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.120.052666>
 86. Park, J., Kim, H. J., Lee, C. H., Lee, C. H., & Lee, H. W. (2021). Impact of long-term exposure to ambient air pollution on the incidence of chronic obstructive pulmonary disease: A systematic review and meta-analysis. *Environmental research*, 194, 110703. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.110703>
 87. Liu, S., Jørgensen, J. T., Ljungman, P., Pershagen, G., Bellander, T., Leander, K., Magnusson, P. K. E., Rizzuto, D., Hvidtfeldt, U. A., Raaschou-Nielsen, O., Wolf, K., Hoffmann, B., Brunekreef, B., Strak, M., Chen, J., Mehta, A., Atkinson, R. W., Bauwelinck, M., Varraso, R., Boutron-Ruault, M. C., ... Andersen, Z. J. (2021). Long-term exposure to low-level air pollution and incidence of asthma: the ELAPSE project. *The European respiratory journal*, 57(6), 2003099. <https://doi.org/10.1183/13993003.03099-2020>
 88. Hvidtfeldt, U. A., Severi, G., Andersen, Z. J., Atkinson, R., Bauwelinck, M., Bellander, T., Boutron-Ruault, M. C., Brandt, J., Brunekreef, B., Cesaroni, G., Chen, J., Concin, H., Forastiere, F., van Gils, C. H., Gulliver, J., Hertel, O., Hoek, G., Hoffmann, B., de Hoogh, K., Janssen, N., ... Fecht, D. (2021). Long-term low-level ambient air pollution exposure and risk of lung cancer - A pooled analysis of 7 European cohorts. *Environment international*, 146, 106249. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.106249>
 89. Stieb, D. M., Chen, L., Eshoul, M., & Judek, S. (2012). Ambient air pollution, birth weight and preterm birth: a systematic review and meta-analysis. *Environmental research*, 117, 100–111. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2012.05.007>
 90. Li, X., Huang, S., Jiao, A., Yang, X., Yun, J., Wang, Y., Xue, X., Chu, Y., Liu, F., Liu, Y., Ren, M., Chen, X., Li, N., Lu, Y., Mao, Z., Tian, L., & Xiang, H. (2017). Association between ambient fine particulate matter and preterm birth or term low birth weight: An updated systematic review and meta-analysis. *Environmental pollution (Barking, Essex : 1987)*, 227, 596–605. <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2017.03.055>
 91. Wesselink, A. K., Wang, T. R., Ketzler, M., Mikkelsen, E. M., Brandt, J., Khan, J., Hertel, O., Laursen, A. S. D., Johannesen, B. R., Willis, M. D., Levy, J. I., Rothman, K. J., Sørensen, H. T., Wise, L. A., & Hatch, E. E. (2022). Air pollution and fecundability: Results from a Danish pre-conception cohort study. *Paediatric and perinatal epidemiology*, 36(1), 57–67. <https://doi.org/10.1111/ppe.12832>
 92. Mahalingaiah, S., Hart, J. E., Laden, F., Farland, L. V., Hewlett, M. M., Chavarro, J., Aschengrau, A., & Missmer, S. A. (2016). Adult air pollution exposure and risk of infertility in the Nurses' Health Study II. *Human reproduction (Oxford, England)*, 31(3), 638–647. <https://doi.org/10.1093/humrep/dev330>
 93. Nobles, C. J., Schisterman, E. F., Ha, S., Buck Louis, G. M., Sherman, S., & Mendola, P. (2018). Time-varying cycle average and daily variation in ambient air pollution and fecundability. *Human reproduction (Oxford, England)*, 33(1), 166–176. <https://doi.org/10.1093/humrep/dex341>
 94. Jiang, H. H., Du, Y. Y., & Li, Y. F. (2021). Ovarian Toxicity and Epigenetic Mechanisms of Phthalates and Their Metabolites. *Current medical science*, 41(2), 236–249. <https://doi.org/10.1007/s11596-021-2342-1>
 95. Mazorra, J. S.-J., de la Sota, C., Fernandez, L., & Lumberras, J. (2020). A comprehensive analysis of cooking solutions co-benefits at house hold level: Healthy lives and well-being, gender and climate change. *The Science of the Total Environment*, 707, 135968. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.135968>
 96. Burkhardt, J., Bayham, J., Wilson, A., Berman, J. D., O'Dell, K., Ford, B., ... & Pierce, J. R. (2020). The relationship between monthly air pollution and violent crime across the United States. *Journal of Environmental Economics and Policy*, 9(2), 188-205.
 97. Gates, A., Klein, M., Acquotta, F., Garland, R. M., & Scovronick, N. (2019). Short-term association between ambient temperature and homicide in South Africa: a case-crossover study. *Environmental health : a global access science source*, 18(1), 109. <https://doi.org/10.1186/s12940-019-0549-4>
 98. Xu, R., Xiong, X., Abramson, M. J., Li, S., & Guo, Y. (2020). Ambient temperature and intentional homicide: A multi-city case-crossover study in the US. *Environment international*, 143, 105992. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.105992>
 99. Cheng, S., Plouffe, R., Nanos, S. M., Qamar, M., Fisman, D. N., & Soucy, J. R. (2021). The effect of average temperature on suicide rates in five urban California counties, 1999- 2019: an ecological time series analysis. *BMC public health*, 21(1), 974. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11001-6>
 100. Giudice, L. C., Llamas-Clark, E. F., DeNicola, N., Pandipati, S., Zlatnik, M. G., Decena, D. C. D., Woodruff, T. J., Conry, J. A., & FIGO Committee on Climate Change and Toxic Environmental Exposures (2021). Climate change, women's health, and the role of obstetricians and gynecologists in leadership. *International journal of gynaecology and obstetrics: the official organ of the International Federation of Gynaecology and Obstetrics*, 155(3), 345–356. <https://doi.org/10.1002/ijgo.13958>
 101. Michikawa, T., Morokuma, S., Yamazaki, S., Fukushima, K., Kato, K., & Nitta, H. (2016). Exposure to air pollutants during the early weeks of pregnancy, and placenta

- praevia and placenta accreta in the western part of Japan. *Environment international*, 92-93, 464-470. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2016.04.037>
102. Rappazzo, K. M., Nichols, J. L., Rice, R. B., & Luben, T. J. (2021). Ozone exposure during early pregnancy and preterm birth: A systematic review and meta-analysis. *Environmental research*, 198, 111317. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2021.111317>
 103. Qiu, M., Liu, L., Ling, Q., Cai, Y., Yu, S., Wang, S., ... & Wang, X. (2022). Biochar for the removal of contaminants from soil and water: a review. *Biochar*, 4(1), 19.
 104. Sun, F., Matthews, S. A., Yang, T. C., & Hu, M. H. (2020). A spatial analysis of the COVID-19 period prevalence in U.S. counties through June 28, 2020: where geography matters?. *Annals of epidemiology*, 52, 54-59.e1. <https://doi.org/10.1016/j.annepidem.2020.07.014>
 105. Sheffield, J. M., Karcher, N. R., & Barch, D. M. (2018). Cognitive Deficits in Psychotic Disorders: A Lifespan Perspective. *Neuropsychology review*, 28(4), 509-533. <https://doi.org/10.1007/s11065-018-9388-2>
 106. Ha S. (2022). The Changing Climate and Pregnancy Health. *Current environmental health reports*, 9(2), 263-275. <https://doi.org/10.1007/s40572-022-00345-9>
 107. Zadkovic, S., Lombardo, N., & Cole, D. C. (2021). Breastfeeding and Climate Change: Overlapping Vulnerabilities and Integrating Responses. *Journal of human lactation : official journal of International Lactation Consultant Association*, 37(2), 323-330. <https://doi.org/10.1177/0890334420920223>
 108. Ravindra, K., Chanana, N., & Mor, S. (2021). Exposure to air pollutants and risk of congenital anomalies: A systematic review and metaanalysis. *The Science of the total environment*, 765, 142772. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.142772>
 109. Pagalan, L., Bickford, C., Weikum, W., Lanphear, B., Brauer, M., Lanphear, N., Hanley, G. E., Oberlander, T. F., & Winters, M. (2019). Association of Prenatal Exposure to Air Pollution With Autism Spectrum Disorder. *JAMA pediatrics*, 173(1), 86-92. <https://doi.org/10.1001/jama-pediatrics.2018.3101>
 110. Wang, Q., Miao, H., Warren, J. L., Ren, M., Benmarhnia, T., Knibbs, L. D., Zhang, H., Zhao, Q., & Huang, C. (2021). Association of maternal ozone exposure with term low birth weight and susceptible window identification. *Environment international*, 146, 106208. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.106208>
 111. van Daalen, K., Jung, L., Dhatt, R., & Phelan, A. L. (2020). Climate change and gender-based health disparities. *The Lancet. Planetary health*, 4(2), e44-e45. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(20\)30001-2](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(20)30001-2)
 112. Wray, B., Veidis, E. M., Flores, E. C., Phillips, A. A., Alani, O., & Barry, M. (2023). A Call to Action for Gender Equity in Climate Leadership. *The American journal of tropical medicine and hygiene*, 108(6), 1088-1092. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.22-0674>
 113. Larson, A. M. S. D., Duchelle, A. E., Atmadja, S., Resosudarmo, I. A. P., Dokken, T., & Komalasari, M. (2018). Gender lessons for climate initiatives: A comparative study of REDD+ impacts on subjective wellbeing. *World Development*, 108, 86-102. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.02.027>
 114. Mason, L., & Agan, T. (2015). Weather variability in urban Philippines: A gender analysis of household impacts. *Climatic Change*, 132(4), 589-599. <https://doi.org/10.1007/s10584-015-1437-8>
 115. Desai, Z., & Zhang, Y. (2021). Climate Change and Women's Health: A Scoping Review. *GeoHealth*, 5(9), e2021GH000386. <https://doi.org/10.1029/2021GH000386>
 116. de Weerth C. (2023). Commentary: Natural disaster studies on prenatal stress - moving forward - a commentary/reflection on Nomura et al. (2023). *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 64(7), 1092-1095. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13763>
 117. Granderson, A. (2017). The role of traditional knowledge in building adaptive capacity for climate change: Perspectives from Vanuatu. *Weather, Climate, and Society*, 9. <https://doi.org/10.1175/wcas-d-16-0094.1>
 118. Singh, C., Rahman, A., Srinivas, A., & Bazaz, A. (2018). Risks and responses in rural India: Implications for local climate change adaptation action. *Climate Risk Management*, 21, 52-68. <https://doi.org/10.1016/j.crm.2018.06.001>
 119. WomenWatch: Women, Gender Equality and Climate Change. (n.d.). https://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/
 120. Bryan, E., Alvi, M., Huyer, S., & Ringler, C. (2024). Addressing gender inequalities and strengthening women's agency to create more climate-resilient and sustainable food systems. *Global Food Security*, 40, 100731.
 121. Drolet, J. (2012). Climate change, food security, and sustainable development: A study on community-based responses and adaptations in British Columbia, Canada. *Community Development*, 43(5), 630-644. <https://doi.org/10.1080/15575330.2012.729412>
 122. Patrick, R., & Teresa, C. (2011). It's here! Are we ready? Five case studies of health promotion practices that address climate change from within Victorian health care settings. *Health Promotion Journal of Australia*, 22(4), S61-S67. <https://doi.org/10.1071/he11461>
 123. Abdolkhani, R., Choo, D., Gilbert, C., & Borda, A. (2022). Advancing women's participation in climate action through digital health literacy: gaps and opportunities. *Journal of the American Medical Informatics Association : JAMIA*, 29(12), 2174-2177. <https://doi.org/10.1093/jamia/ocac167>
 124. Cook, N. J., Grillos, T., & Andersson, K. P. (2019). Gender quotas increase the equality and effectiveness of climate policy interventions. *Nature Climate Change*, 9(4), 330-334.
 125. Tamman M, 2021. The Reuters Hot List of 1,000 Top Climate Scientists. Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/climate-change-scientists-list/>. Accessed September 16, 2022
 126. Liverman, D., vonHedemann, N., Nying'uro, P., Rummukainen, M., Stendahl, K., Gay-Antaki, M., Craig, M., Aguilar, L., Bynoe, P., Call, F., Connors, S., David, L., Ferrone, A., Hayward, B., Jayawardena, S., Mai Touray, L., Parikh, J., Pathak, M., Perez, R., Pirani, A., ... Wagle, R. (2022). Survey of gender bias in the IPCC. *Nature*, 602(7895), 30-32. <https://doi.org/10.1038/d41586-022-00208-1>
 127. Nicholas, P. K., & Breakey, S. (2017). Climate Change,

- Climate Justice, and Environmental Health: Implications for the Nursing Profession. *Journal of nursing scholarship : an official publication of Sigma Theta Tau International Honor Society of Nursing*, 49(6), 606–616. <https://doi.org/10.1111/jnu.12326>
128. Wintemute, K., & Miller, F. (2020). Dry powder inhalers are environmentally preferable to metered-dose inhalers. *CMAJ : Canadian Medical Association journal = journal de l'Association medicale canadienne*, 192(29), E846. <https://doi.org/10.1503/cmaj.75949>
129. Woodcock, A., Janson, C., Rees, J., Frith, L., Löfdahl, M., Moore, A., Hedberg, M., & Leather, D. (2022). Effects of switching from a metered dose inhaler to a dry powder inhaler on climate emissions and asthma control: post-hoc analysis. *Thorax*, 77(12), 1187–1192. <https://doi.org/10.1136/thoraxjnl-2021-218088>
130. Bodine J. (2023). The Future of Nursing 2020-2030: Charting a Path to Achieve Health Equity: Implications for Preceptor Development. *Journal for nurses in professional development*, 39(2), 115–116. <https://doi.org/10.1097/NND.0000000000000975>
131. AlOtaibi, S. S., Almutairi, H. A., Alotaibi, M. K., Alharbi, K., & Bahari, G. (2024). Enhancing Nurses' Disaster Management and Preparedness: Evaluating the Effectiveness of an Online Educational Program Through a Quasi-Experimental Study. *Risk management and healthcare policy*, 17, 101–111. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S446704>
132. Reimers F. M. (2020). The Role of Universities Building an Ecosystem of Climate Change Education. *Education and Climate Change: The Role of Universities*, 1–44. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57927-2_1
133. Climate and environmental change. (2023). *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing*, 48(4), E7. <https://doi.org/10.1097/nmc.0000000000000933>
134. Rekha, S., Nalini, S. J., Bhuvana, S., Kanmani, S., & Vidhya, V. (2023). A Comprehensive Review on Hot Ambient Temperature and its Impacts on Adverse Pregnancy Outcomes. *Journal of mother and child*, 27(1), 10–20. <https://doi.org/10.34763/jmotherandchild.20232701.d-22-00051>
135. Leffers, J., Levy, R. M., Nicholas, P. K., & Sweeney, C. F. (2017). Mandate for the Nursing Profession to Address Climate Change Through Nursing Education. *Journal of nursing scholarship : an official publication of Sigma Theta Tau International Honor Society of Nursing*, 49(6), 679–687. <https://doi.org/10.1111/jnu.12331>
136. Thomas, S., Kennett, A., Fullerton, C., & Boyd, H. (2024). Nephrology Nurses: Essential Professionals in Sustainable Kidney Care. *Canadian journal of kidney health and disease*, 11, 20543581241234730. <https://doi.org/10.1177/20543581241234730>
137. Hassmiller, S. B., & Wakefield, M. (2022b). The Future of Nursing 2020–2030: Charting a path to achieve health equity. *Nursing Outlook*, 70(6), S1–S9. <https://doi.org/10.1016/j.outlook.2022.05.013>
138. Angelini K. (2017). Climate Change, Health, and the Role of Nurses. *Nursing for women's health*, 21(2), 79–83. <https://doi.org/10.1016/j.nwh.2017.02.003>

AFET VE SALGIN DÖNEMLERİNDE KADIN SAĞLIĞI

Dilek SARP KAYA GÜDER¹

ÖZET

Bu bölümün amacı, hemşirelere afetlerin kadın sağlığına etkileri ve afet dönemlerinde sorumlulukları konusunda bilgi ve farkındalık kazandırmaktır. Afet öncesi, sırası ve sonrasında kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı birçok yönden etkilenmektedir. Özellikle kadın sağlığına etkileri; gebelikte sağlık sorunları, doğum öncesi ve doğum sonrası bakıma erişim, kadınlar için beslenme programına erişim, emzirme, yenidoğan beslenme ile ilgili bakım malzemelerine erişim, madde ve tütün kullanımı, cinsiyete dayalı şiddet, ruh sağlığı hizmetlerine erişim, üreme sağlığı hizmet ihtiyacı gibi birçok göstergeler ile açıklanabilmektedir. Afet dönemlerinde en sık karşılaşılan kadın sağlığı sorunları; gebelik ve doğum komplikasyonları, emzirme ile ilgili sorunlar, menstruasyon hijyen yönetimine ilişkin zorluklar, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, istenmeyen gebelikler ve cinsiyete dayalı şiddet sorunlarıdır. Kadın sağlığı hemşirelerinin afet dönemlerinde karar verici, araştırmacı, eğitici, yönetici ve bakım verici gibi birçok rolleri bulunabilmekte ve bu doğrultuda afet yönetim süreçlerinde aktif görev alması gerekmektedir.

ÖĞRENİM HEDEFLERİ

- Afetlerin sınıflandırması ve genel sonuçlarını tartışabilmeli,
- Sık karşılaşılan salgınlara örnek verebilmeli,
- Afetlerin kadınlara etkilerini toplumsal cinsiyet rolleri ile tartışabilmeli,
- Afetlerin doğum öncesi ve doğum sonrası döneme ilişkin etkilerini açıklayabilmeli,
- Afet dönemlerinde sık görülen cinsel ve üreme sağlığı sorunlarına örnek verebilmeli,
- Afet dönemlerinde görülen cinsiyete dayalı şiddetin önemini kavrayabilmeli,
- Afet dönemlerinde kadınların ruh sağlığı ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimini tartışabilmeli,
- Afet yönetiminde kadın sağlığını hemşirelerinin rol ve sorumluluklarından en az altı tanesini sayabilmelidir.

¹ Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği AD., dilek.sarpkaya@neu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1196-5196

CEVAPLAR

1.	Toplumsal cinsiyet rolleri
2.	Gebelikte sağlık sorunları Doğum öncesi bakıma erişim Beslenmeye erişim
3.	Kamplarda emzirme için özel çadırların sağlanması Emzirme danışmanlık hizmetlerin sağlanması

4.	Düşükler Ruhsal sorunlar Cinsiyete dayalı şiddet
5.	Menstrual hijyen yönetimi Kontraseptif yöntemler Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar

KAYNAKLAR

- Amberson T, Heagele T, Wyte-Lake T, Couig MP, Bell SA, Mammen MJ, Wells V and Castner J. Social support, educational, and behavioral modification interventions for improving household disaster preparedness in the general community-dwelling population: a systematic review and meta-analysis. *Front. Public Health*;2024;11:1-27. doi: 10.3389/fpubh.2023.1257714
- American College of Obstetricians and Gynecologists, (2013, June; reaffirmed 2021). Hospital Disaster Preparedness for Obstetricians and Facilities Providing Maternity Care. (Number 726). Committee Opinion. (Erişim 13/04/2024, <https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/committee-opinion/articles/2017/12/hospital-disaster-preparedness-for-obstetricians-and-facilities-providing-maternity-care>)
- Abuse S. (2022). Disaster Technical Assistance Center supplemental research bulletin: behavioral health conditions in children and youth exposed to natural disasters. 2018.
- Akpınar NB, Ceran M. Afetlerle ilgili güncel yaklaşımlar ve afet hemşiresinin rol ve sorumlulukları. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*;2020;1(1): 28-40.
- Bayraktar N, Totur Dikmen, B. Afetlerde hemşirelik. Öztekin SD(ed.)Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018. p.1-7.
- Bhattacharjee M. Menstrual hygiene management during emergencies: a study of challenges faced by women and adolescent girls living in flood-prone districts in assam. *Indian Journal of Gender Studies*;2019;26 (1-2), 96-107. doi.org/10.1177/0971521518811172
- Bilge Ç, Hotun Şahin N. Afetler ve perinatal sağlık. Öztekin SD (ed.) Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018. p.97-100.
- Diaster. (27/02/2024, <https://www.undrr.org/terminology/disaster>)
- CDC, Women, P. health indicators for disaster-affected pregnant women, postpartum women, and infants.2023. (1/3/2024, https://www.cdc.gov/reproductivehealth/emergency/pdfs/postdisasterindicatorsv41_cb916.pdf)
- Çalışkan C, Özcebe H. Afetlerde enfeksiyon hastalıkları salgınları ve kontrol önlemleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*;2013;12(5): 583-588.
- Demirci K, Avcu T. Afet süreçlerinde kadın bireylerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri: İzmir ili örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*;2021;11(1): 86-105.
- Demir E, Öter EG. Afet ve acil durumlarda toplumsal cinsiyet ve kadın sağlığına etkileri. In *International Conference on Scientific and Academic Research*;2023;1: 332-341.
- Erick Burgueño Salas. Global number of natural disasters events 2000-2023. (Feb 21, 2024, <https://www.statista.com/statistics/510959/number-of-natural-disasters-events-globally/>)
- Gökçe İ, Gerçek Öter E. Bütünleşik afet yönetim sisteminde afetlerde cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri. In *1st International Conference on Frontiers in Academic Research*, 2023; 523-529.
- Ünal E, Atik D, Gözüyeşil E. Covid-19 pandemisi ve kadınlar. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2021;4(1):1-8.
- Hine RH, Mitchell E, Whitehead-Annett L, Duncan Z, McArdle A. Natural disasters and perinatal mental health: what are the impacts on perinatal women and the service system? *Journal of Public Health*;2023: 1-8. doi.org/10.1007/s10389-023-01855-y
- Hossain M, Mani KK, Sidik SM, Shahar HK, Islam R. Impact of natural disasters on maternal health outcomes: A systematic review. *PLoS One*;2020;15(1), e0229256. doi.org/10.1371/journal.pone.0229256.
- Karaman A, Akyüz N. Afetlerde özel grupların hemşirelik bakımı. Öztekin SD (ed.). Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018. p.55-9.
- Kipay SS. Deprem gerçeği ve kadın sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*;2023;8(2), 855- 860.
- Le Cozannet, G., Kervyn, M., Russo, S., Ifejiika Speranza,

- C., Ferrier, P., Foumelis, M., ... and Modaresi, H. Space-base dearth observations for disaster risk management. *Surveys in geophysics*;2020;41, 1209-1235.
21. Oktari RS, Munadi K, Idroes R, Sofyan H. Knowledge management practices in disaster management: Systematic review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*;2020; 51, 101881. doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101881
 22. World Health Organization. (2006). Communicable diseases following natural disasters: risk assessment and priority interventions. Geneva: World Health Organization, 19. (March, 10, 2024, <https://www.who.int/publications/i/item/communicable-diseases-following-natural-disasters>)
 23. World Health Organization [WHO]. (2020). WHO calls for healthy, safe and decent working conditions for all health workers, amidst COVID-19 pandemic.(March, 10, 2024, (https://www.who.int/news/item/28-04-2020-20200428_protect_workers)).
 24. World Day for Safety and Health at Work 2020. Independent Evaluation Group. (2012). The global facility for disaster reduction and recovery. (March, 13, 2024, https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/events-training/events-meetings/world-day-safety-health-at-work/WCMS_739669/lang--en/index.htm)
 25. Stark L, Seff I, Sen A, Cross R, Marsh M. Violence against children and natural disasters: A systematic review and meta-analysis of quantitative evidence. *PLoS One*;2020; 15(3): e0229386. doi.org/10.1371/journal.pone.0229386
 26. Türk Dil Kurumu. 'Afetler'. (08.03.2024; <https://tdk.gov.tr/>)
 27. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). Afetler. (08.03.2024; <https://www.afad.gov.tr/>)
 28. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). <https://www.undrr.org/2022-Disasters-in-numbers>, 2023.(09.03.2024; <https://reliefweb.int/report/world/2022-disasters-numbers>)
 29. UNISDR, U. (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. (In) Proceedings of the 3rd United Nations World Conference on DRR, Sendai, Japan.
 30. Ulutaşdemir N, Kabakuş A, M. (ed.) (2023). Afetlerde Kadın ve Çocuk Sağlığı. İksad PUBLISHING House. ISBN: 978-625-367-507-3. Ankara, Türkiye.
 31. United Nations Population Fund (2022). "Menstrual Health". (10.03.2024; <https://www.unfpa.org/menstrual-health>)
 32. Kara P, Nazik E. Deprem kaynaklı afetlerin kadın sağlığına etkisi ve hemşirelerin sorumlulukları. *Uluborlu Mesleki Bilimler Dergisi*;2023;6(2): 103-117.
 33. Natural Disaster Statistics. (08.03.2024; <https://www.forbes.com/advisor/homeowners-insurance/natural-disaster-statistics/>)
 34. Şahin NH. COVID-19 pandemisi sürecine bakış: kadın sağlığı hemşireliği derneği. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*;2020;17(4), 374-377.
 35. Kaya I, Şahan C. Koronavirüs sürecinde devlet tarafından dezavantajlı gruplara yönelik alınan önlemlerin afet yönetimi bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*;2022;24(2): 646-668. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1008217>
 36. Ilgın HÖ, Karagül D. Afet süreçlerinde kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde sivil toplum kuruluşu çalışanlarının deneyimleri: çanakkale ili örneği. *Journal of Emerging Economies and Policy*; 2022;7(2): 85-103.
 37. Nour NN. Maternal health considerations during disaster relief. *Reviews in Obstetrics and Gynecology*;2011; 4(1), 22.